

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

MAHMÛD SÂBİT
TÂRÎH-İ SİLİSTİRE
(İnceleme-Metin-İndeks)

Okan BÜYÜKTAPU
2501090043

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fikret SARICAOĞLU

İstanbul 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

Ö Ğ R E N C İ N İ N

Adı ve Soyadı : Okan BÜYÜKTAPU Numarası : 2501090043
Anabilim/Bilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi : Doç. Dr. Fikret SARICAOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 28.06.2013 Tez Savunma Saati : 15:00
Tez Başlığı : Mahmûd Sâbit-Târîh-i Silistire (İnceleme-Metin-İndeks)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Mahmut AK		
2- Doç. Dr. Fikret SARICAOĞLU		Kabul
3- Doç. Dr. Mesut AYDINER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Ömer İŞBİLİR		
2- Yrd. Doç. Dr. Yusuf A. AYDIN		Kabul

Mahmûd Sâbit
Târîh-i Silistire
(İnceleme, Metin, İndeks)
Okan BÜYÜKTAPU 2501090043

ÖZ

Bu çalışmaya esas teşkil eden Târîh-i Silistire, 1768-1774 (1182-1188) Osmanlı-Rus savaşı cephelerinden özellikle Silistre bölgesini anlatan ayrıca Silistre'ye yakın cephelerden de bahseden bir tarih eseridir. Yaptığımız çalışmanın amacı III. Mustafa'nın son dönemi ve I. Abdülhamid'in ilk dönemlerinde yazılmış, Silistre cephesini anlatan ve savaş dönemi içerisinde vukua gelen olayları birinci elden veren eserin transkribe edilmesi ve incelenmesidir.

Mahmûd Sâbit eserinde Silistre cephesinde kendisinin de bizzat şahit olduğu olayları anlatmanın yanı sıra iki devlet arasındaki sulh görüşmeleri, Sadriâzamların ve yüksek bürokratların atama ve azilleri, Sultan III. Mustafa'nın vefâtı ve I. Abdülhamid'in cülûsu hakkında bilgiler vermektedir.

Mahmûd Sâbit

Târîh-i Silistire

(İnceleme, Metin, İndeks)

Okan BÜYÜKTAPU 2501090043

ABSTRACT

Târîh-i Silistire, which constitutes the basis of this study, is a historical work that mentions specifically about Silistre region and some close fronts to Silistre front, which was one of the fronts of 1768-1774 (1182-1188) Russo-Ottoman War. The purpose of this study is to analyze this work that was written in the later reign of Mustafa III and in the first years of Sultan Abdülhamid I and that provides first-hand knowledge about what happened in Silistre front and during the war years, by transliterating its Ottoman script into Latin alphabet.

Besides stating what he witnessed in Silistre front, Mahmûd Sâbit also gives information about the peace talks between the two countries, the appointments and dismissals of grand viziers and the high-level bureaucrats, the death of Mustafa III and the enthronement of Abdülhamid I.

ÖNSÖZ

1683'deki II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından on altı yıl sürecek olan uzun savaş döneminde Avusturya Habsburgları, Lehistan, Venedik ve Rusya'dan oluşan Kutsal İttifak güçlerine karşı savaşmak zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu, imzaladığı antlaşmalar içinde tarihinin en olumsuz olan 1699 Karlofça Antlaşması ile XVIII. yüzyıla giriş yapmıştır.

II. Viyana kuşatmasından sonra Papa önderliğinde kurulan kutsal ittifâka dahil olan ve daha önceden aşına olunan devletlerinin aksine, Kuzeyli, Ortodoks ve modernleşme çalışmalarını henüz başlatmış olan Rusya, Osmanlı düşman saflarının yeni yüzü olarak kendini göstermişti. Rusya'nın II. Viyana kuşatması sonrası oluşturulan kutsal ittifâka katılması bu devlete Avrupa devletler sistemi içerisinde aktif rol oynama imkânı vermiştir. Rusya'nın Avrupa devletler sisteminin parçası olarak tanınması Osmanlı İmparatorluğu'na karşı güçlü bir pozisyon elde etmesine ve bu konumunu Osmanlı ülkelerini istila için kullanmasına imkân sağlamıştır.

Mahmûd Sâbit'in *Târîh-i Silistire* adlı çalışması işte bu dönüm noktasının izlenebileceği önemli bir tarih eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde 1768-1774 (1182-1188) yılları arasındaki Osmanlı-Rus savaşının Silistre ve civarındaki hadiseleri ağırlıklı olarak anlatılırken harbin diğer cephelerinden de yeri geldiğinde bahsedilmektedir.

Başlangıçta *Târîh-i Silistire*'nin tenkidli metin tesisine yönelik bir çalışma hedeflenmişti. Mevcut tüm yazmalar tesbit edilmiş ve ulaşılmış olmakla birlikte, Osmanlı yazmalarının envanter tesbitlerinin tüm dünyada ve konuyla ilgili Balkanlar ülke ve şehirlerinde devam etmekte oluşu, bazı özel kütüphanelere henüz bakılamamış olması sebepleriyle bundan vaz geçilmiş ve şimdilik en güvenilir nüshanın çeviriyazısının hazırlanması tercih edilmiştir.

Çalışmamızın giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş'den sonraki değerlendirmede, önce müellif Mahmûd Sâbit'in hayatı, eserinin ismi, telif sebebi, telif tarihi, muhtevası ile eserin dili hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çeviriyazısını hazırlanan eserin Londra nüshası, mevcut nüshalar içinde yegâne istinsah tarihi olan yazmadır. Ayrıca yazı stiline, Arapça ve Türkçe imlâların daha

sağlıklı görülmesi ve diğer nüshalarla kıyaslandığında daha mutemet bilgiler sunması sebebiyle öncelikli nüsha olarak tespit edilmiş ve transkripsiyon için esas alınmıştır.

Târîh-i Silistire'yi tez konusu olarak tensib ve hazırlanan eviriyazıyı tashih ve kontrol eden danışman hocam Doç. Dr. Fikret Sarıcaoğlu'na teşekkürlerimi arz ediyorum. Sınırlı bir vakitte tezin hızla tamamlanmasına sabırla yardım eden Miraç Tosun ve Seyfullah Aslan'a ayrıca teşekkür borçluyum. Londra nüshasının temini için Mehmet S. Türkhan'a, Viyana yazmalarının temini için zgr Kolçak'a, metindeki âyet, hadıs ve diğer Arapça kısımlarda büyük yardımları olan Sami Arslan ile Ali Aslan'a ve rehberlik edici konuşmalarıyla bana yol gösteren Uğur Demir'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
Kısaltmalar	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	13
1.1. Mahmûd Sâbit'in Biyografisine Dâir Bilinenler	13
1.2. Mahmûd Sâbit'e Göre Silistire Muhasarası	13
2. BÖLÜM	16
2.1. Târîh-i Silistire	16
2.1.1. Telif Sebebi ve Tarihi	16
2.1.2. Eserin Muhtevası	16
2.1.3. Kaynak Değeri	17
2.1.4. Eserin Dili	17
2.2. Târîh-i Silistire Nüshaları ve Özellikleri	17
2.2.1. British National Library, Or. 11243/2	18
2.2.2. Süleymaniye Kütüphanesi, Reşîd Efendi Koleksiyonu, nr. 652	18
2.2.3. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, numara 47	18
2.2.4. Viyana, Österreichische National Bibliothek, nr. 1121	18
2.2.5. Viyana, Österreichische National Bibliothek, 1122	19
2.3. Eserin Çeviriyazısında İzlenen Yol	19
3. BÖLÜM	20
METİN (TÂRÎH-İ SİLİSTİRE)	20
Esbâb-ı te'lif	22
İnayet-i bâhire-i Yezdânî ve kuvvet-i kâhire-i Osmânî ile sultân-ı selâtîn	25
Bu kâr-ı bî-karâr alâ tarîkı'l-ihisâr	27
Der-beyân-ı ahvâl-i vezâret-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire	34
Der-beyân-ı muhâsara-i küffâr be-medîne-i Silistire ve inhizâm-ı [küffâr] bi-tedbîr-i Hasan Paşa	38
Cevâb-ı es-Seyyid Hasan Paşa	50
Vusûl-i evâmîr-i ahvâl-i mütâreke	51
Der-beyân-ı ahvâl-i Botomkin ceneral	51

Âmeden-i ser-asker Osmân Paşa be-medîne-i Silistire.....	59
Der-beyân-ı ahvâl-i mütâreke	60
Âmeden-i küffâr be-mühâzî-i Silistire	62
Der-beyân-ı zuhûrât ez-cânib-i Silistire.....	67
Zuhûr-ı fitne-i azîme der-medîne-i Silistire	68
Âmeden-i ser-i serhengâm-ı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî.....	71
Âmeden-i haber-i inhizâm-ı küffâr ez-cânib Meretin ve Taban	71
İnhizâm-ı asker-i İslâm der-cânib-i Karasu	72
Mürûr-ı küffâr ve feld-mareşal ez-cânib-i Balya Boğazı.....	73
Hücûm-ı küffâr be-cânib-i Osmân Paşa.....	75
Der-beyân-ı sebab-i inhizâm-ı asker-i Osmân Paşa der-Sahrâ-yı Derbend [79a].....	76
Âmeden-i İbrâhîm Paşa ve Çavuşbaşı ve Kul Kethudâsı Elhâc Yeğen Ağa	78
Âmeden-i İbrâhîm Paşa be-medîne-i Silistire.....	78
Der-beyân-ı tafsîl-i ahvâl-i müşâvere	79
Tafsîl-i girizân-ı İbrâhîm Paşa	81
Âmeden-i elçi ez-cânib-i küffâr der-medîne-i Silistire	82
Cevâb-ı Osmân Paşa ve Hasan Paşa İnest.....	83
Muhâsara-i küffâr be-medîne-i Silistire ve inhizâm-ı o.....	84
Der-beyân-ı yürüyüş-i guzât-ı muvahhidîn sâniyen.....	87
Der-beyân-ı hücûm-ı cünûd-ı muvahhidîn be-tabur-ı küffâr sâlisen	89
Der-beyân-ı tafsîl-i fütâhât-ı celîletü'l-i'tibâr ve inhizâm-ı küffâr-ı hâksâr der-nezd-i Medîne-i Silistire-i ebediyyetü'l-karâr ve âşûb-ı Çerkes Hasan Paşa-yı nâm-dâr der-Sahrâ- yı Elmalı ve Eflatar	91
Âmeden-i hila't-ı fâhire ve şemşîr-i nâdire ve çeleng-i ser-i ser-bâzân-ı bâhire ez-cânibi Devlet-i aliyye.....	97
Der-beyân-ı peykâr-ı Âsım Nu'mân Paşa ser-asker-i cânib-i Elhâcoğlu Pazarı.....	98
Der-beyân-ı giriftâre-ı [99a] Feyzullâh Paşa muhâfız-ı Tutrakan be-dest-i kefer-i ehl-i husrân.....	100
Der-beyân-ı evsâf-ı tophâ-yı endâhte [101b] ber-medîne-i Silistire ez-cânib-i küffâr	103
Der-beyân-ı etvâr-ı Nu'mân Paşa der-Su-yı Elhâcoğlu Pazarı	104
Der-beyân-ı serasker-i Dağıstanî Ali Paşa be-cânib-i Karasu.....	106
İstîlâ-i küffâr be-Kasaba-i Elhâcoğlu Pazarı.....	109
Muhâsara-i küffâr be-Kasaba-i Varna ve inhizâm-ı o der-nezd-i Varna	110
Âmeden-i küffâr be-mühâzî-i Silistire ve muhâsara-i o.....	111
Der-beyân-ı hücûm-ı cünûd-ı muvahhidîn ber-tabya-yı küffâr	112

Der-beyân-ı etvâr-ı pesendîde-i Hasan Paşa Vâlî-i Özi ve Muhâfız-ı Silistire	117
Der-beyân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûn	118
Zuhûr-ı âsâr-ı cülûs-ı hümâyûn-ı meserret-meşhûn	119
İbkâ-yı sadâret-i uzmâ be-Muhsin-zâde Mehmed Paşa yesserallâhu mâ-yeşâ	120
Der-beyân-ı hafr-ı hendek ve der-pîrâmen-i Kasaba-i Şumnu be-fermûde-i Sadr-ı a'zam	121
İnhizâm-ı asker-i İslâm ve galebe-i küffâr	123
Der-beyân-ı mürûr-ı feld-mareşal be-cânib-i İslâm	124
Der-beyân-ı inhizâm-ı Dağıstanî Ali Paşa der-nezd-i Ordu-yı hümâyûn ve kurb-ı Kasaba-i Şumnu	126
Der-beyân-ı ceng-i [121b] sefâyin be-rû-yı Tuna	128
Der-beyân-ı muhâsara-i Ruscuk ve ric'at-i küffâr	129
Hücûm-ı küffâr ber-Kulle-i Niğebolı ve inhizâm-ı o	130
Der-beyân-ı binâ-i tabya der-nehr-i Tuna be-mukâbele-i Kal'a-ı Silistire	132
Der-beyân-ı muhâsara-i Silistire ve ceng-i azîm	132
Der-beyân-ı ahvâl-i yürüyüş be-tabya-i küffâr	134
Der-beyân-ı atâ'-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire	135
Giriftâre-i elçi ve Çukadâr-ı Sadr-ı a'zam Feyzullâh Ağa	136
Âmeden-i elçi ez-cânib-i Galiyof [129b] ceneral	137
Âmeden-i elçi-i diğer ez-cânib-i Ada	138
Zuhûr-ı elçi ez-cânib-i Galiyof ceneral def'aten ba'de uhrâ	139
İrsâl-i hedâya ez-cânib-i Hasan Paşa be-dest-i Ser-çukadârân İbrâhîm Ağa	140
Karâr-dâde-i sulh ve muhâdene be-vesâte-i Kethudâ-yı Sadr-ı âlî ve Re'îsü'l-küttâb der- nezd-i Kaynarca	141
Âmeden-i murahhaseyn be-medîne-i Silistire	142
Âmeden-i hançer ez-cânib-i Botomkin ceneral be-nezd-i Hasan Paşa	143
Der-beyân-ı evsâf-ı hançer	144
Der-beyân-ı vedâ'-i İngiltereli ceneral	144
Der-beyân-ı bezl-i nakdîne-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire	145
SONUÇ	147
BİBLİYOGRAFYA	148
İNDEKS	151
EKLER	156

Kısaltmalar

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.t.	adı geçen tez
bk.	bakınız
c.	cilt
çev.	çeviren
DİA	Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	editör
haz.	hazırlayan
İA	Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
nşr.	neşreden
s.	sayfa
vr.	varak
yay. haz.	yayına hazırlayan

GİRİŞ

Avrupa'nın XVIII. yüzyılı yeni siyasî oluşumların meydana geldiği bir dönemdir. 1755'te İngiltere ve Prusya'nın Westminster Antlaşması'nı imzalamasıyla Avrupa'da diplomasi çağı başlamıştır denebilir. Bu antlaşmanın beraberinde getirdiği en önemli yenilik, Avrupa'yı yeni bir şekil ve yeni bir savaşa sokan yeni 'devletler blokunu' meydana getirmesidir. İmzaladıkları antlaşmayla bir ittifak meydana getiren İngiltere ve Prusya karşısında Fransa, Avusturya ve Rusya ve İsveç ayrı bir blok olarak sivrilecektir. Karşısındaki bu güçlü ittifaka karşı ilk saldırıyı kendisi yapan Prusya kralı II. Friedrich'in, 1756 yılında Saksonya'nın merkezi Dresden'i işgal etmesiyle 1763'e kadar sürecek Yedi Yıl Savaşları başlamıştır¹. Bu savaş süresince Almanlar Osmanlı İmparatorluğu'nu da savaşa sokmak için çok büyük gayret sarf etmelerine rağmen yaklaşık bir buçuk asır sonra gösterecekleri başarıyı gösterememişlerdir. Karşı taraftan ise Osmanlı İmparatorluğu, bürokrat kökenli devlet adamlarının özellikle de Koca Râgıb Paşa'nın makul ve usta işi politik tedbirleriyle Yedi Yıl Savaşları'na katılmayarak uzun bir savaşızsızlık dönemine girmiştir².

1739 Belgrad Antlaşması'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu 1768'deki büyük savaşa kadar genel anlamda bir barış siyaseti takip etmeye çalışmıştır. Bu kararı almasında Avrupa'da kendisine karşı kolayca ittifak kurabilen Rusya ve Avusturya'ya karşı iki cephede savaşmak zorunda kalmasının payı büyüktür. Osmanlıları Belgrad Antlaşması'na götüren olayların başlangıcı sayılabilecek 1733'teki Lehistan veraset anlaşmazlıkları otuz sene sonra yeniden nüksetmiş Osmanlıları büyük ve o nispette yıkıcı sonuçları olacak bir başka savaşa sürüklemiştir.

1733'ten otuz sene sonra 5 Ekim 1763'te III. August'un ölümü ile Lehistan kendisini ikinci bir veraset savaşları atmosferinde bulmuştur. III. August ölmeden önce oğlunu tahta çıkarmak için hazırlıklar yapmıştır; ancak bu tasavvurunun muhalifleri tarafından engellenmesi Lehistan'ı parçalanmaya götürecektir olan sürecin

¹ Derek McKay-H. M. Scott, **Büyük Devletlerin Yükselişi (1648-1815)**, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2011, s. 228.

² Kemal Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, İstanbul 1985, s. 37.

başlangıcını oluşturmuştur. III. August'un ölümünün Avurpa'da dengelerin yeniden kurulduğu Yedi Yıl Savaşları'nın bitmesinin hemen akabinde meydana gelmesi Lehistan meselesini daha da karmaşık bir hale getirmiştir.

Lehistan kralının ölüm haberi Rusya 17 Ekim'de ulaşmıştı. II. Katerina topladığı konsille ivedi bir şekilde Lehistan meselenin halli için gerekirse askerî müdahalede bulunma kararı almış ve kendi adayı Poniatowski'nin seçilmesi için rüşvetler dağıtılması da dâhil bir dizi önleme başvurmıştır. Ayrıca taht seçimine dair bir beyanname hazırlayarak Lehistan seçimlerine Rusya'nın müdahale etmeyeceğinin altını çizmeyi de gerekli görmüştür.

III. August'ün ölüm haberi 9 Ekim'de II. Friedrich'e ulaşmıştı. II. Friedrich II. Katerina'nın girişimleri sayesinde kapalı kapılar ardında Rusya ile ortak hareket etmeye ikna edilmiş ve Prusya ve Rusya bundan sonrası için ortak politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Avusturya III. August'un yerine kendi adayı olan Saksonya elektörü Prens Havier'i desteklemeyi düşünse de Rus birliklerinin Lehistan'a doğru hareket halinde olduklarını öğrenmesiyle bu fikrinden vazgeçerek Fransa ve Osmanlılar ile Rusya'ya karşı ortak bir paydada hareket etmeyi uygun bulmuştur. Fransa ile Rusya arasındaki Lehistan anlaşmazlığı daha Yedi Yıl Savaşları devam ederken tebarüz etmiş, savaş sonunda ise iyice şiddetlenmiştir. Fransa ise Avusturya'nın adayı ve Fransa Kraliçesi Maria Antonia'nın oğlu olan Prens Haver'i desteklemiş ve Osmanlıları kendi yanına çekmek için girişimlerde bulunmuştur. Rusya, Prusya, Avusturya ve Fransa'nın Lehistan meselesi ile ilgili birer beyanname yayınlamayı ihmal etmemişlerdir. Bu sürecin en ilginç tarafı bu devletlerin yayınladıkları beyannamelerle Lehistan seçimlerine müdahale etmeyeceklerini belirtmelerine rağmen hepsinin de uzanabilecekleri sınırların sonuna kadar olaya dâhil olmalarıdır.

Lehistan kralı III. August'un öldüğüne dair ilk haberler çelişkili olmakla birlikte 1763 Kasım'ından itibaren Bâbiâlfî'ye ulaşmaya başlamıştır. III. August'un öldüğünün ve Lehistan'ın özellikle Rus baskısı altına olduğunun kesin olarak öğrenilmesinden sonra Bâbiâlfî, Lehistan meselesinde nasıl bir politika takip edebileceğini görmek amacıyla Rusya ve Lehistan'la olan ahidnâmeleri incelemeye

başlamış ve herhangi bir yaptırıma zemin teşkil edebilecek haklarından 1739 Belgrad Antlaşması'yla vazgeçtiklerini görmüştür.

Avrupa devletler dengesinin önemli bir parçası olmayı sürdüren Osmanlı İmparatorluğu nasıl bir politik tavır alması gerektiğini kararlaştırmaya çalışırken birbiri ardında yayınladıkları beyannameler vasıtasıyla Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya Bâbîâlî'yi yanına çekmeye çalışmıştır. Bâbîâlî nihayet 16 Ocak 1764'te kendi beyannamesini yayınlayacaktır. Bu beynamede, Lehistan seçimlerinin serbestçe yapılmasının altını çizilmiş, dışarıdan bir müdahaleye karşı olunduğunu açıklanmış ve seçilecek kralın Leh asıllı olması talep edilmiştir. Özellikle seçilecek adayın Leh asıllı olmasının belirtilmesi daha sonra Bâbîâlî'ye karış kullanılacak ve Rusya-Prusya'nın elini güçlendirecektir³.

1764'e gelindiğinde II. Friedrich ile bir ittifâk antlaşması imzalayan II. Katerina, daha rahat hareket etme imkânı bulmuş ve Lehistan üstündeki baskılarını arttırarak 36 bin kişilik bir birliğini Lehistan sınırına sevk etmiştir. 1764 Temmuz'unda Rusya kendisine muhalif olan fırkayı Macaristan'a kaçirtmış ve 1764 Ağustos'unda adetâ işgal ettiği Varşova'da Poniatowski'yi kral seçirmiştir. Poniatowski'nin durumunun sağlamaştırılması için Yedi Sene Savaşları için hazır da bekletilen kuvvetlerin Lehistan içine sokulması Lehistan'da iç savaşa neden olmuştur. Buna karşılık Poniatowski karşıtı olan cephe Bar Konfederasyonu'nu kurup Osmanlılar'ın himayesini talep etmiştir.

Bu sırada Osmanlı merkezi, başını Sadrıâzam Muhsin-zâde Mehmed Paşa çektiği savaş karşıtları ve III. Mustafa'nın başında bulunduğu savaş taraftarlarının mücadelelerine sahne oluyordu. Rusya'nın Bar Konfederasyonu'nu önce kaçırmaya zorlaması ardından sığındıkları Osmanlı toprağı olan Balta kasabasına girip burayı yakmaları ve yerli Müslüman halkı katletmeleri karşısında Muhsin-zâde'nin savaşın aleyhinde ısrarı nihayetinde onun azline sebep olmuştur. 7 Ağustos 1768'de yerine akıl sağlığı pek de yerinde olmayan Silâhdar Mâhir Paşa getirilmiş savaş ilan edilmesi için en büyük engel böylelikle bertaraf edilmiştir. Lehistan meselesi ve Rusya'ya karşı takınılacak tavrın kararlaştırılması için toplanan meşveret meclisinden

³ Uğur Demir, **1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi(1755-1768)**,(Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı 2013), s. 185-195.

(Ekim 1768) çıkan karara göre, Rusya kapıkethudâsı Yedikule'ye kaldırılmış ve seferin açıldığı ilân edilmişti⁴. Sefer ilanından dokuz gün sonra Mâhir Paşa'nın sağlığının bozukluğun iyice su yüzüne çıkmasıyla ateşli savaş taraftarlarından olan Yağlıkçı-zâde Mehmed Emîn Paşa'nın 20 Ekim 1768'de sadârete tayini gerçekleşmiştir.

Mehmed Emîn Paşa savaş halinin uzun sürmeyeceğini, Rusya'nın silahlı çatışmayı göze alamayacağını ve çıktığı seferin bir gövde gösterisi olarak kalacağını düşünüyordu. Kendisinin askerî konular ve sevkiyat ve îâşe temini konuları hakkında tecrübe ve bilgisi yoktu. Ordu İsakçı'ya vardığında, Mehmed Emîn Paşa'nın, “*bu câniblerde seyr ü sülûküm olmayup, seferlerde bulunmadığım ecilden bu husûslarda ben dahi sâ'ir mechûlî olanların biriyim*”, diyerek açıkça çevresine bu işlerin nasıl yapıldığını ve hangi istikamete gidilmesi gerektiğini sorması bu durumun güzel bir örneğidir⁵.

Rusya ise Osmanlı İmparatorluğu'nun zamansız sefer ilanını iyi değerlendirerek savaşa daha güçlü şekilde hazırlanma imkanı bulmuş oldu. Mehmed Emîn Paşa daha ordu ile hareket halindeyken Ruslar 30 Nisan 1769'da Hotin kalesine saldırdılar ancak başarısız olup geri çekildiler. Rusların geri çekilmesinden sonra ordunun Hotin tarafına gelmekte olmasından da cesaret alan altı bin asker kendilerine engel olmak isteyen Muhafız Hüseyin Paşa'yı öldürerek yağmaya gitti. Ruslar'ın kale içindeki bu durumdan haberdar olmalarıyla ikinci bir Rus saldırısı başlatıldı. İkinci kuşatma sırasında imdada yetişen Teke mutasarrıfı Abaza Mehmed Paşa yaklaşık beş saatlik bir mücadelenin ardından kaleyi kurtarmaya muvaffak oldu. Yağlıkçı-zâde Mehmed Emîn Paşa, ikinci Hotin kuşatmasından sonra gerekli hazırlıkları yapmama, zahire kıtlığı, disiplinsizlikten dolayı askerlerin firarı gibi suçlamalarla itham edilerek 12 Ağustos 1769'da azledilmiş ve kendisine Mısır'da görev tevcih edildiği söylenerek Edirne'ye yollanmıştır. Mehmed Emîn Paşa'nın yerine ise Hotin'de Ruslar'a karşı başarılar kazanan Moldovanî Ali Paşa sadarete getirilmiştir⁶.

⁴ Muharrem Saffet Çalışkan, **(Vekâyi'nüvis) Enverî Sadullâh Efendi ve Tarihinin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili, (1182-1188/1768-1774)**, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı 2000), s. 17.

⁵ Çalışkan, **a.g.t.**, s. 25.

⁶ Çalışkan, **a.g.t.**, s. 62, **Târîh-i Silistire**, vr. 39a-39b.

Bu sonuçsuz hücumlarının ardından Ruslar, Hotin'e üçüncü defa saldırı düzenlemişler ancak başarısız olarak geri çekilmişlerdir. Hotin saldırıları devam ederken Ruslar'ın yapmış olduğu sulh teklifi Sadrîâzam Moldovancı Ali Paşa tarafından karşılıksız bırakılmıştır. Ali Paşa Podolya tarafında bulunan Rus kuvvetlerini tamamen mağlup etmek için Turla üzerine köprü kurdurup bir kısım askerini nehrin öte tarafına geçirmişti. Ancak Rus kuvvetleri soğuğa rağmen direniş gösterdiler. Bu sırada Turla nehri kabarak yapılan köprüler yıkılınca nehrin diğer tarafında kalan askerler Ruslar'ın taaruzuyla zor duruma düştü ve askerlerin çoğu şehit düştü. Bu sırada Ali Paşa önceki saldırılardan dolayı oldukça kötü durumda bulunan ve yirmi günlük erzağı kalmış olan Hotin Kalesi'ni boşaltarak Babadağı'na çekildi. Hotin Kale'si hiç kurşun atılmadan 300 top ve mükemmel cephanesiyle 17 Eylül 1769'da Rusya'nın eline geçmiştir⁷.

1770 yılına gelindiğinde Rusya ile sadece karada değil denizler de savaş başlamıştı. Mora'daki yerli Rum halkı 1765'den beri casusları vasıtasıyla isyana teşvik eden Rusya, 1768'de Amiral Orlof komutasında Kronstadt'dan yola çıkan ve İngilizler'den yardım alan bir filoyu Mora'ya çıkarttı. Rusların bu Akdeniz hareketinde diğer Akdeniz'e kıyısı olan Avrupa devletleri İspanya, Venedik, Napoli, Toskana ve Malta, Rus donanmasından harcadığı muazzam paralar nedeniyle Osmanlılar'a karşı Ruslarla yakın bir dostluk bağı kurmaktan geri durmadılar⁸. Filonun Mora'ya yanaşmasıyla başlayıp kısa sürede alevlenen isyanı bastırması için Eski sadrîâzam Muhsin-zâde Mehmed Paşa Mora seraskeri tayin edildi ve isyanı bastırmakla görevlendirildi. Muhsin-zâde emrindeki kuvvetlerle 70 bin kişilik isyancı topluluğu dağıtmış ve Ruslar'ı Mora'dan çekilmeye mecbur etmiştir (9 Nisan 1770)⁹.

Deniz savaşları savaşın diğer bir cephesidir. Osmanlı donanması Mora sonrasında Amiral Spiridof kumandasındaki Rus donanmasıyla Koyun Adaları önünde karşı karşıya geldi. Donanma Çeşme Limanı'nın kuzeyi ile Toprak Adası'nın güneydoğusunda yarım ay şeklinde savaş düzenine girdi. Çarpışmalar sırasında

⁷ Mustafa Kesbî, **İbretnümâ-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)**, haz. Ahmet Öğreten, Ankara, Türk Tarih Kurumu 2002, s. 115-124, Enverî, **a.g.t.** s. 73.

⁸ Johan Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, çev. Nilüfer Epceli, çeviri kontrol, Kemal Beydilli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları 2011, V, s. 651.

⁹ Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, **Mür'it-tevârih**, II. B, haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1980, s. 29.

Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve Spiridof'un kalyonları yanmaya başlayınca diğer gemiler ateşin kendilerine engel olmasını engellemek için savaş alanından uzaklaştılar. Osmanlı donanması çarpışmaların sonrasında manvera alanı olmayan Çeşme'ye çekilidi ve karaya yerleştirilen topların himayesinde savaş düzeni aldı. Bu durumu fırsat bilen Rus donanması dört kalyon, iki fırkateyn bir humbara gemisi ve dört ateş kayığı ile akşam ani bir baskın yaparak Çeşme'de birbirine yakın şekilde demirli bulunan Osmanlı donanmasını yaktı (6-7 Temmuz 1770). Çeşme faciasından sonra Limni adasına yönelen Rus kuvvetleri Limni kalesini Hasan Paşa'nın faaliyetleri neticesinde alamadan geri çekilmek zorunda kaldılar¹⁰.

Sadriâzam Moldovanî Ali Paşa'nın Hotin önlerinden çekilmesi ve bu kalenin elden çıkması üzerine III. Mustafa, babası Hacı İvaz Paşa'dan gelen şöhretinden yararlanmayı düşündüğü İvaz-zâde Halil Paşa'yı 12 Aralık 1769' da Sadarate getirdi¹¹. Yeni Sadriâzam ve Serdâr-ı ekrem Halil Paşa Babadağı'na geçip zahire ihtiyacını karşılamak için tedbirler almış, gerekli yerlere yeni tabyalar yaptırmış ve mevcut tabyaları da tamir ettirmişti. Bu sırada Boğdan'ı işgal eden Ruslar Eflak tarafına geçtiler ve Bükreş'i ele geçirdiler Bükreş'ten Yergöğü'ne kadar sarktılsa da Osmanlı direnişi karşısında geri çekilmeye mecbur kalarak Hantepesine çekildiler. Boğdan üzerine yürümekte olup Osmanlı kuvvetleriyle takviye edilmiş olan Kırım hanı Kaplan Giray'a bağlı birlik Hantepesi'nde bulunan Rus ordugahına doğru harekete geçmiş bulunuyordu. Romanzov'un âni baskısıyla dağılan Kaplan Giray bu durum karşısında sadarazama bizzat yardıma gelmesi için haber gönderdi.

Durumu ve yardım çağrısını haber alan Sadriâzam Halil Paşa bütün ordu ile yaklaşık bir aylık bir sürede kayıklarla karşıya geçti ve Kaplan Giray ile birleşerek Romanzov'un ordugahını kuşattı. Büyük Petro'nun Prut'da düştüğü vaziyete benzer bir durumda kalan Romanzov, Osmanlı tarafından esir aldığı dillerden, Osmanlı kuvvetlerinin taaruz hazırlıkları yaptığını öğrendi. Bu durum karşısında ilk hamleyi kendisi yaparak yaklaşık on sekiz bin kişilik iyi eğitilmiş kuvvetine karşılık yaklaşık yüz bin kişilik Osmanlı ordusuna karşı hücum etti. Rusların hücumu karşısında ilkin Han'ın askerlerinin savaş alanını terk etmesi piyadeler üstünde kötü etki bıraktı ve savaşın bütün yükünü Abdî Paşa'nın sırtına yıktı. Rus hücumuna karşı dayanamayan

¹⁰ M. Münir Aktepe, "Çeşme Vak'ası", **DİA**, VIII, (1993), s. 288-289.

¹¹ Fikret Sarıcaoğlu, "İvazzâde Halil Paşa", **DİA**, XXIII, (2001), s. 495.

Osmanlı ordusu savaştan yüz çevirip kolayca dağıldı. Osmanlılar'ın uğradığı bu büyük askeri felaketin insan gücü açısından kaybı yirmi bin ile kırık bin arasındaydı. Ayrıca savaş sonunda yüz kırık üç pare top ve yedi bin zahire yüklü araba Ruslar'ın eline geçti¹².

Bu mağlubiyetin alınmasındaki başlıca sebep Osmanlı birliklerinin çabucak savaşı bırakarak kaçmaları olarak görünür. Bu hezimet üzerine Kaplan Giray ve Abdî Paşa kırık bin kişilik kuvvetleriyle Özi tarafına kaçtılar. Kartal hezimetini akabinde düşmana “*sedd ü hâ'il olacak bir şey olmadığından*” Bender, Kili, Akkirman, İsmail, İbrail, Eflak ve Boğdan ise Rusya'nın eline geçmiştir¹³. Arda arda gelen kayıpların ardından İvaz-zâde Halil Paşa, sefer mevsiminin sona ermesi ve ordunun kışlaması için Babadağı'na yöneldi. Bu mağlubiyet üzerine İvaz-zâde Halil Paşa sadareten azledilerek yerine sadaret mührü Bosna valisi Silahdar Mehmed Paşa'ya gönderilmiştir (14 Ekim 1771)¹⁴.

Rus orduları başkumandanı Mareşal Romanzov, Kartal muharebesinden ve Bender'in zabtından sonra 13 Eylül 1770'de Serdâr-ı ekrem Halil Paşa'ya barış yapılması için teklifte bulunmuştur. Halil Paşa ise keyfiyeti İstanbul'a iletmiştir. İstanbul barış görüşmeleri konusunda özellikle Avusturya ve Prusya'nın tavassutuna güveniyordu. Ancak Rusya'nın uzlaşmaz tutumu nedeniyle bu barış görüşmeleri bir neticeye bağlanmadan kapandı. Öte taraftan bu barış görüşmeleri sırasında Prusya daha çok Avrupa merkezli bir politika izlemiş, Rusya'nın Tuna'ya doğru sarkarak Avusturya ile karşı karşı gelmesini önlemek amacıyla Lehistan'ın Prusya, Rusya ve Avusturya arasında paylaşılması fikrini ortaya atmıştır. Bu düşünce Avusturya ve Rusya tarafından olumlu karşılanmış ve 1768-1774 savaşının çıkma sebebi olan Lehistan bu üç ülke arasında paylaşılmıştır. II. Friedrichbulduğu bu çare belki ikinci bir Yedi Yıl Savaşları durumunun yaşanmasının önüne geçmiştir¹⁵.

Osmanlı-Rus savaşının bir diğer kolu Kırım'a yönelik saldırılarla devam etmekteydi. 1770 baharında Ruslar Kırım'ın Ur Kapısına hücum etmiş, ancak Kırım Seraskeri Silahdar İbrahim Paşa bu saldırıyı geri püskürtmüştür. Ruslar Kırım'a

¹² Sarıcaoğlu, “İvazzâde”, s. 494-496.

¹³ **Târîh-i Silistire**, vr. 41a-41b.

¹⁴ Çalışkan, **a.g.t.**, s. 192, **Târîh-i Silistire**, vr. 42a.

¹⁵ Beydilli, **a.g.e.**, s. 100.

sadece savaşarak değil ayrıca Kırım hanzadelerini de kendi tarafına çekecek oyunlar oynayarak da hakim olmayı çalışıyordu. Rusya'nın yürüttüğü size bağımsızlık vereceğiz propagandası ile Kırım hanzadeleri Osmanlı'ya karşı Rusya'nın tarafının tutmuş ve Rusya ile hareket ederek Ur Kapısı'na hücum etmişlerdir. 1771 tarihinde Kırım Hanı Selim Giray'ın Serasker İbrahim Paşa'yı beklemeden Ur Kapısı'nda tek başına savaşa başlaması ve Rus topçu birliklerine karşı dayanamayarak geri çekilmesi Ur Kapısı'nın kaybında büyük bir rol oynadı. Ruslar Ur Kapısı'ndan sonra hedefi Taman kalesi de çok fazla bir direniş göstermeden düştü. Ruslar'ın sonrasında Kefe'ye yöneldikleri haberi üzerine yerli halk ve Osmanlı askerleri kayıklara binerek Anadolu'ya kaçtılar; ancak Kefe'den ayrılmayan İbrahim Paşa Ruslar'a esir düştü. Bu sırada Kırım'a yardım için gönderilen Abaza Mehmed Paşa, kıyıya ayak bastığı sırada Ruslar'ın Kırım'a hakim olduklarını öğrenerek geri dönmesi üzerine idam edildi¹⁶.

Halil Paşa yerine tayin edilen Silahdar Mehmed Paşa, Babadağı ve Tulca arasında bulunduğu sırada Romanzov, ordunun tahkimatının eksik olduğunu ve sonbaharda askerlerin memleketlerine gittiğini bu nedenle ordu merkezindeki az asker kaldığını öğrenerek anî bir saldırı kararı aldı. Bu amaçla ilk olarak önce Tulca'yı ele geçirdikten sonra vakit kaybetmeden Osmanlı karargâhı üzerine yürüdü. O tarihte ise Babadağı'ndaki yaygın hastalıklar ve Babadağı'na düşman saldırısının beklenmemesi nedeniyle askerlerin çoğu dağılmıştı. Ordugahta Ruslar'a karşı mukavemet edecek ancak 2000 kişi bulunuyordu. Beklenmeyen Rus hücumu karşısında Osmanlı kuvvetleri mukavemet göstermeden dağıldı ve Sadrıâzam Silahdar Mehmed Paşa yanındaki birkaç adamıyla birlikte sancağ-ı şerif'i bir yağmurluğa sararak Pazarcık tarafına geri çekilmek zorunda kaldı. Babadağı'nda kazandıkları zaferden sonra ordugâhı yağmalayan Ruslar ise ihtiyatlı davranarak geri döndüler. Babadağı Silahdar Mehmed Paşa'nın muharebesiz terki üzerine Silâhdar Mehmed Paşa azl edilerek yerine Muhsin-zâde Mehmed Paşa ikinci defa Sadrıâzam oldu¹⁷.

Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın ilk işi karargâhı Şumnu'ya taşımak oldu. İlk sadaretini barıştan yana politika izlediği için kaybetmiş olan Mehmed Paşa'nın ikinci

¹⁶ **Târîh-i Silistire** vr. 100b, Şem'dânî-zâde a.g.e., s. 73.

¹⁷ **Târîh-i Silistire** vr. 55a, Çalışkan, a.g.t., s. 380

icraatı ise Rusya ile sulh görüşmelerine başlamak oldu. 1772 ilkbaharında Prusya ile ittifâkı neticesinde Lehistan'dan istediği kadarını koparmış olan Rusya da Kırım'ı istediği şekilde bağımsızlaştıracak durumu elde ettikten sonra bu savaşı parlak bir barış antlaşması ile bitirmek istiyordu. 10 Haziran'da Kont Romanzov ve Muhsin-zâde Mehmed Paşa arasında mütareke imzalandı ve 6 hafta sonra Ege'de bulunan donanmaları da kapsayacak şekilde genişletilerek müzakere yeri Fokşan olarak belirlendi¹⁸.

Osmanlı Devleti'ni Nişancı Yenişehirli Osman Efendi ve Ayasofya şeyhi Yâsînci-zâde Osman Efendi, Rusya'yı ise Gregor Orlov ve savaşın ilânından beri Yedikule'de hapiste olan ve bu vesileyle serbest bırakılan Rus elçisi Obreşkov temsil ediyordu. Ruslar, savaşın Osmanlı Devleti tarafından ilân edilmiş olmasından ötürü tazminat talebinde bulunarak Kırım'a istiklâl verilmesini, Yenikale ve Kerç kalelerinin kendilerine bırakılmasını, Kılburun istihkâmlarının yıkılmasını, Rusya'ya sığınmış olan eski Boğdan voyvodasının tekrar tayin edilmesini, Akdeniz ve Karadeniz'de savaş ve ticaret gemilerinin serbestçe dolaşabilmesini istediler. Görüşmeler, serbestiyet verilmesi şeriata aykırı bir konu olarak görülmekte olan Kırım ve askerî yönden hayatî bir önem atfedilen kalelerin terki konularında yoğunluk kazandı. Osmanlı Devleti'nin bu noktada tavize yanaşmaması sebebiyle de başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak Sadriâzam Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın ve Rus Mareşali Romanzov'un müdahaleleriyle görüşmelere devam edildi. Delege olarak tayin edilen Reîsülküttâb Abdürrezzak Efendi, Bükreş'te Obreşkov ile görüşmeleri sürdürdü. Yapılan oturumların neticesinde Eflak ve Boğdan ahali için genel af ilânı, Gürcistan kalelerinin Osmanlı Devleti'ne iadesi, esirlerin serbest bırakılması, 1739 tarihli Belgrad Antlaşması'nın artık geçersiz sayılarak yapılacak yeni antlaşmanın bundan sonraki ilişkilerde esas tutulması gibi on madde üzerinde uzlaşmaya varılarak Kırım meselesine geçildi ve taraflar Kırım üzerinde anlaşamayınca meseleyi daha sonra karara bağlamak üzere görüşmelere kırk günlük bir ara verildi. Tekrar bir araya gelindiğinde Obreşkov yedi maddelik yeni bir teklif sundu ve bunların kabulü halinde savaş tazminatından vazgeçileceğini beyan etti. Burada Kırım'a Rusya'nın kefaleti altında istiklâl verilmesi, Özi Kalesi'nin yıkılması, Kılburun, Yenikale ve Kerç kalelerinin Rusya'ya bırakılması, Akdeniz ve Karadeniz'de savaş ve ticaret

¹⁸ Zinkeisen, **a.g.e.**, V, s. 667.

gemilerinin serbestçe dolaşması, Boğdan'ın Raguzanın tâbi olduğu statüde bırakılması, Rusya'nın İstanbul'da daimî bir elçilik açması, Rus hükümdarı için padişah elkâbının kullanılması gibi hususlar yer almaktaydı. Obreşkov'un bu teklifleri, bir an önce barışın yapılmasından yana olan ordu ricali tarafından uygun karşılanmakla beraber İstanbul'a danışıldığında tazminat ödenmesi, denizlerde dolaşım ve özellikle Kırım'a istiklâl verilmesi ve sözü edilen kalelerin Rusya'ya bırakılması noktasında ulemânın sert tepkisiyle karşılaştı ve reddedildi. Böylece görüşmeler kesildi ve savaş tekrar başladı¹⁹.

Bükreş'teki barış görüşmelerinin sonuçsuz kalması ve mütarekenin sona ermesiyle birlikte Rusya Tuna, Kırım, Gürcistan ve Akdeniz'de taarruz hareketına başladı. Prens Dolgoruçki Hırsova'dan Tuna'yı geçti, General Üngern komutasındaki bir birlik Babadağı'nda Osman Paşa'yı mağlub etti²⁰. Ruscuk üzerine gelen bir Rus kuvveti Dağıstanî Ali Paşa tarafından geri püskürtülerek Ruscuk istiladan kurtarıldı. Ruscuk'un muhasarasında Ruslar yaklaşık bin kadar ölü, üç yüz kadar esir bırakmıştı²¹.

Rus orduları başkomutanı feld mareşal Romanzov kış gelmeden Tuna'nın sağ sahilindeki Osmanlı kuvvetlerine kesin darbeyi indirmek istiyordu. Bu nedenle Balya Boğazı'ndan karşıya geçerek Silistre üzerine yürüdü. Silistre'yi kuşatan Romanzov ağır kayıplar vererek şehri alamadan geri çekilmek zorunda kaldı.

Şumnu'da bulunan Muhsin-zâde Mehmed Paşa ise Şumnu'nun etrafını siperlerle tahkim ederek muhasaraya karşı tedbirler alıyordu. Bu sırada Gazî Hasan Paşa'nın Ruscuk seraskerliği ve oldukça mühim askerle cepheye gelmesi askerlerin maneviyatı üzerinde büyük etki yarattı. 1774 yılının Ocak ayında III. Mustafa'nın savaşın geldiği duruma aşırı derecede müteessir olarak ölmesi sonucu yeni padişahın kim olacağına dair çeşitli rivayetlere rağmen I. Abdülhamid 21 Ocak 1774'de 50 yaşında olduğu halde tahta çıktı²². Öte taraftan Romanzov Rusya'nın içinde bulunduğu iç siyasi sorunlar nedeniyle barış yapılması için ısrarcı bir tutum

¹⁹ Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *DİA*,XXVI, (2002), s. 524.

²⁰ *Târîh-i Silistire*, vr. 78b.

²¹ *Târîh-i Silistire*, vr. 74-75a.

²² Fikret Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 3-4.

sergiliyordu. Romanzov tarafından gönderilen bir Rus zabiti hem yeni padişahın cülusunu tebrik hem de barış görüşmelerinin yeniden başlamasını talep eden bir mektupla Şumnu'ya geldi ancak olumlu karşılanmadı. Yeniden şiddetlenen çarpışmalarda, Romanzov üç koldan Ruscuk, Silistre ve Hacıoğlu Pazarı'na hücum emri vermişti. Bu cephelerin Osmanlı ordugahını tehdit açısından en tehlikelisi olan Hacıoğlu Pazarı Ruslar'ın eline geçmiş ve Muhsin-zâde Kozluca tarafına Yeniçeri ağası Yeğen Mehmed Paşa ve Abdürrezzâk Bâhir Efendi'yi göndermişti. Emrinde çok az bir kuvvet kalan Muhsin-zâde Mehmed Paşa Şumnu'da müdafaa tertibatı olarak Dağıstanî Ali Paşa, Seyyid Hasan Paşa ve İlbasanlı Süleyman Paşa ile Rus kuvvetlerini karşılamak için hazırlanmıştı. General Romanzov, Şumnu'yu kuşattığı sırada sulh teklifi içeren bir mektubu Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya göndermiş ve kısaca teklif kabul edilmişti²³.

Silistre'nin 24 kilometre güneydoğusunda yer alan Küçük Kaynarca'da Murahhas-ı evvel Ahmed Resmî Efendi başkanlığındaki Osmanlı heyeti ile Rus tarafının murahhası General Reprin arasında yapılan barış görüşmeleri 16 Temmuz 1774'de başladı. Rus mareşal, barış için vazgeçilmez ön şart olarak ileri sürdüğü, daha önceki görüşmelerin de başarısız kalmasına sebep olan kalelerin terkedilmesi gerektiğini özellikle vurguladıktan, denizlerde serbest dolaşım ve tazminat meselesine de işaret ettikten sonra iki gün içinde bir neticeye varılmasını beklemekte olduğunu bildirmişti. Uzun görüşmeler sonucunda antlaşmaya varıldı (12 Cumâdelûlâ 1188 / 21 Temmuz 1774). Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan alınan kararları kısaca şöyle sıralayabiliriz;

Kırım Hanlığı'yla Kuban ve Bucak Tatarları siyâsî bakımdan müstakil olmakla birlikte dîmî işlerinde Hilafet makamına tâbi olacaklardır. Kılburun, Kerç, Yenikale ve Azak Kalesi'yle Özi ve Aksu nehirleri arasındaki arazi, Rusya'ya terk edilmiş ve Aksu hudut kabul edilmiştir. Ruslar tarafından işgal edilen Besarabya, Eflak, Boğdan ve Gürcistan ülkeleriyle Akdeniz adaları Osmanlılara iade olunacaktır. Rus ticaret gemileri, Karadeniz'le Akdeniz'de hareket serbestisine sahip olacak ve istedikleri zaman boğazlardan geçebilecekler ve Osmanlı limanlarında kalabileceklerdi. Ruslar, İstanbul'da daimi elçilik bulundurabileceklerdi. İngiltere ile

²³ Çalışkan a.g.t., s. 471-476, **Târîh-i Silistire**, vr. 115a-118a.

Fransa'ya verilen kapitülasyonlar, Rusya'ya da aynen tanınacaktır. Osmanlı Devleti, savaş tazminatı olarak, üç senede ve üç taksitte, Rusya'ya on beş bin kese akça verecektir. Antlaşmanın 14. maddesindeki Beyoğlunda 'Rus' kilisesi inşasına izin verilmesine yönelik kararın Ruslar tarafından tahrif edilerek 'Rum' kilisesi haline getirilmesi daha sonraki Rusların Ortodoksların savunucuları olduklarına yönelik propagandanın başlangıcını oluşturacaktır²⁴.

²⁴ Beydilli, **a.g.m.**, XXVI, s. 524.

1. BÖLÜM

1.1. Mahmûd Sâbit'in Biyografisine Dâir Bilinenler

Târîh-i Silistire'de müellif olarak kendisini tanıtan Mahmûd Sâbit'in hayatıyla ilgili hemen hemen hiç bir bilgi ortaya çıkmamıştır. Bilenenler ise sadece *Târîh-i Silistire*'de kendisine dâir kaleme aldığı notlara dayanmaktadır. Söz konusu notlar da müellifin hayatıyla ilgili en temel bilgilerin bile öğrenilmesine imkan vermemektedir. Küçük yaşlardan itibaren ilim meraklısı olduğunu ve bu yolda çalıştığını müellif beyan eder. Silistire ve civarındaki çarpışmaları bizzat gözlemlediğini belirtir. Silistre'deki Rus muhasarasının kırılıp Ruslar'ın geri çekilmeye mecbur edilmesi sonucu kazanılan zaferin Şumnu'da bulunan Muhsinzâde Mehmed Paşa'ya haber verilmesi için Hasan Paşa Mahmûd Sâbit'i görevlendirmiştir. Mahmûd Sâbit, Şumnu'da Sadriâzam Mehmed Paşa ve Sadaret Kethudası Ahmet Resmî Efendi ile görüşmüş ve zaferi haber vermişti. Bu bilgi Sâbit'in kendisiyle ilgili son bilgidir.

1.2. Mahmûd Sâbit'e Göre Silistire Muhasarası

Mahmûd Sâbit, Silistre muhasarası ile ilgili olarak kaleme aldığı *Târîh-i Silistire* adlı eserinde Silistre'nin Rus işgalinden kurtarılışını anlatarak bu cephede yaşananları olayları ve insan manzaralarını tarihe not düşmüştür. Sâbit yalnız Silistre muhasarası ile ilgili değil cephe gerisi, savaş araç gereçleri ve bölgenin topoğrafik özellikleri hakkında birinci elden ve özgün bilgiler vermiştir.

Silistre'de cephe gerisine olan ve savaşın gidişatını değiştirebilecek önemli bilgilerden biri muhasara boyunca büyük yararlılıklar gösteren Seyyid Hasan Paşa'ya karşı tertip edilen suikast girişimidir. Bükreş görüşmeleri devam ettiği sırada Silistre içerisinde Hasan Paşa'ya karşı bir suikast girişimi meydana gelmiştir. Yanındakilerin müdahalesi ile ölümden kurtulan Hasan paşa bu "*fitne-i azîme*"nin ele başılarını cezalandırarak isyanın daha fazla büyümesine fırsat vermemiştir²⁵. Yine Bükreş görüşmeleri sırasında daha sonra Kırım'ı Rusya adına ilhak edecek olan General Potemkin'in ve beraberindeki bir çok Rus subayının misafir olarak ağırlandığı bölümler oldukça ilgi çekicidir. Bu görüşmede Osmanlı misafirperverliğinin yanı sıra

²⁵ *Târîh-i Silistire*, vr. 72a-74b.

ve Silistre'nin savaşa hazır bir halde beklemekte olduğu karşı tarafa gösterilmeye çalışılmıştır²⁶. Ruslar'ın savaş boyunca kullandıkları ve diğer tarihi metinlere de yansıyan savaş gereçleri ile ilgili Mahmûd Sâbit de orijinal bilgileri eserine koymuştur. Ruslar'ın özellikle Silistre muhasarında kullandıkları topların özelliklerine dair tafsilli anlatım eserde hususi olarak kendine yer bulmuştur²⁷.

Sâbit'in eserinin en kıymetli bölümleri şüphesiz Silistre muhasarasının işlendiği bölümlerdir. Ruslar'ın aşağı doğru yayılmasının durdurulabildiği ilk nokta olmasının yanı sıra savaş boyunca karada kazanılan belki de en önemli başarı Silistre'de elde edilmiştir. Savaşın daha fazla uzamamasını hedefleyen Rus orduları başkomutanı Romanzov Silistire'yi alarak Osmanlı direnişi ve maneviyatını kırmayı hedeflemiştir. Bu nedenle Balya Boğazi'nden karşıya geçerek Silistre üzerine yürümüştür. Ruslar'ın Silistre'ye etrafında mevzilenmekte olduğunun haber alınması üzerine erken davranarak Rus kuvvetlerini bozmak için Selanik Mutasarrıfı İbrahim Paşa komutasında üç koldan hücumla geçilmiştir. İbrahim Paşa'nın Rus kuvvetlerini bozduğu anda arkadan yardıma gelen yeni Rus birliklerin görülmesi askerin maneviyatını bozmuş askerlerin bir anda çarpışmayı bırakarak kaçmaları neticesinde ilk çarpışma kaybedilmiştir²⁸.

Bu direniş üzerine Silistire'yi kolayca ele geçiremeyeceklerini anlayan Rus kuvvetleri kuşatmaya başlamadan önce kaleyi aman yoluyla almaya teşebbüs ettiler. Elçi olarak Nahcivanlı bir Ermeni'yi Silistire'ye göndererek Silistire'yi savaştan teslim etmeleri karşılığında Silistire'dekilerin canlarına dokunulmayacağını ve istedikleri yere gitmelerine izin verileceğini açıkladılar. Bu teklifin Silistire Seraskeri Osman Paşa ve Silistire muhafızı Seyyid Hasan Paşa tarafından reddedilmesi üzerine feld mareşal tarafından Silistire'yi 1 Temmuz 1773 muhasara emri verilmişti. Güneşin batmasıyla birlikte Rus kuvvetleri ilk hücumlarını Ketkethudası ve zağarcıbaşı koluna yapmışlar ve ilk anda düşman geri püskürtülmesine rağmen peşinden gelen “*bir tabur ziyâde zedelenmedik piyâde asker*” savaşın seyrini değiştirmiş ve Osmanlı askerleri Mustafa Paşa Köşkü'ne çekilmek zorunda kalmıştır. Osmanlı kuvvetlerini karşı saldırısı üzerine Rus kuvvetleri top ve cephanelerini

²⁶ **Târîh-i Silistire**, vr. 60a-63a.

²⁷ **Târîh-i Silistire**, vr. 101b-102a.

²⁸ **Târîh-i Silistire**, vr. 82a-83a.

bırakarak geri çekilmiş ve Koçbey Tepesi ve diğer kollardan şehri top ateşine tutmaya başlamışlardı. Mahmûd Sâbit'e göre bu hücumda Osmanlı tarafının kaybı yaklaşık beşyüz, Ruslar'ın zâyiâtı yaklaşık dört bin idi²⁹.

Silistire önlerindeki çarpışmalar devam etti. Kale sürekli top ve humbara atışına hedef olmakta diğer yandan da piyade hücumuyla ele düşürülmeye çalışılmaktaydı. Ruslar'ın İslâmbol Kapısına top ateşi eşliğinde yaptıkları hücum karşısında siperlerde bozulma meydana gelince Serasker Osman Paşa ve Muhafız Hasan Paşa askerinin maneviyatını arttırıcı haberler yayarak dağılmanın önüne geçmişlerdi.

Ruslar'ın Latin Mezaristanı, Mısırlı Mezaristanı ve Elmalı Yolu tarafından İslâmbol kapısını tazyike aldıkları bir anda Latin Mezaristan'ındaki Rus karargahının Osmanlı topçusu Seyyid Hüseyin tarafından vurulması sonucu Rus saflarındaki bozulmayı iyi değerlendiren Osmanlı piyadeleri, ani bir hücumla Rus saflarını bozmuşlar ve Rusları geri püskürtmüşlerdi³⁰. Devamında, Muhafız Seyyid Hasan Paşa ve Elhacoğlu Pazarı seraskeri Numan Paşa altı bin kişilik süvarî birliğiyle karşı hücumla geçmiş ve Elmalı Sahrası'ndaki Rus ordugâhına ani bir saldırı düzenlemişlerdi.

Hasan Paşa ve Osmanlı süvarîsinin bu başarıları Silistre içinde büyük sevinç yaratmış ve askerlerin moralinin yükselmesine sebep olmuştur. Öte taraftan feld mareşal Romanzov art arda gelen mağlubiyetlerin kötü havasını dağıtmak için Silistre üzerindeki baskısını arttırmıştı. On iki saat süren bu şiddetli baskının ardında akşam vaktinden sonra Silistre'den yapılan hücumla Rus kuvvetleri kesin bir mağlubiyetle geri çekilmek zorunda bırakılmıştır (29 Haziran 1773). Silistre zaferinin ardından Serasker Osman Paşa'ya Gazî ünvanı verilmiştir. Osman Paşa ve Hasan Paşa'ya samur kürk, murrassa kılıç ve çelenk ve diğer paşa ve zabıtlere de değişik çelenkler gönderilmiştir³¹.

²⁹ **Târîh-i Silistire**, vr. 85b-86a.

³⁰ **Târîh-i Silistire**, vr. 88b-91a.

³¹ **Târîh-i Silistire**, vr. 91a-97a.

2. BÖLÜM

2.1. Târîh-i Silistire

2.1.1. Telif Sebebi ve Tarihi

Mahmûd Sâbit, kendisiyle ilgili gelecek kaygıları içinde olduğu bir anda dönemin vezîriâzâmın himayesine girerek onun nezdinde iltifat ve teveccühe nail olmuştur. Sâbit bu vezîriâzâmın ismini bildirmemiştir. Mahmûd Sâbit, minnet borcu olarak vezîriâzâmın evsafını ve ahlakını ihtiva etmek üzere tarihi üslupla bir risale yazmayı düşünürken 1182'de savaşın çıkması onun bu fikrini gerçekleştirmesine engel olmuştur. Mahmud Sâbit kendisinin de içinde bulunduğu Silistre'ye düşman hücumları karşısında Silistre Muhafızı Seyyid Hasan Paşa'nın³² üstün gayretle mukavemetini ve gösterdiği başarılarını ifade etmek için bir tarih yazmayı tecrübe etmiştir³³.

2.1.2. Eserin Muhtevası

Eserde, Osmanlı-Lehistan ilişkilerinin tarihi 1676 İzvança (Zrowna) Antlaşması ile başlatılmış, bu tarihten 1768'e kadar Lehistan'ın antlaşmaya riayet ettiği, bu tarihte ise Hotin Kalesi'ne saldırdığı için antlaşmanın bozulduğu ifade edilmiştir. Osmanlı-Lehistan ilişkilerine dair bu kısa girişten sonra 1768 Seferi'nin seyri anlatılmıştır. Eserde esas olarak Silistre muhafazasından ve onun etrafında vuku bulan askeri olaylardan bahsedilir. Silistre muhafızı Hasan Paşa ve icraatları eserin merkezinde bir yer tutar. Savaş dönemi içerisinde yapılan barış görüşmelerinden, dönemin devlet ricali, aziller, tayinler ve Rus komutanları hakkında bilgiler verilir. Silistre ve Varna'daki başarıların akabinde Şumnu'da kaybedilen savaşın ardından imzalanan antlaşma sonrası iki taraf arasında elçiler vasıtasıyla yapılan hediyeleşmeler ve hediyelerin neler olduklarından bahsedildikten sonra eser son bulur.

³² Aslen Çerkez olduğu belirtilen Seyyid Hasan Paşa İstanköylü Hasan Paşa olarak tanınır. Moldovancı Ali Paşa'ya intisâbından sonra onun kethudâsı olmuş, çeşitli vazifelerde bulunmuştur. 1769'da Silistire muhâfızı iken 1770'da Teke mutasarrıflığını da üstlenmiş, vezirlik pâyesiyle birlikte 1773'de Özi muhâfızlığına tayin edilmişti. Değişik vâliliklerden sonra en son tekrar Silistire valisi iken 1781'de vefat etmiştir. Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî**, İstanbul, Matba'a-i Âmire, 1304, s. 158, Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-âsâr ve hakâ'iku'l-ahbâr**, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul 1978, s. 49-50.

³³ **Târîh-i Silistire**, vr. 34b ve devamı.

2.1.3.Kaynak Değeri

Müellif 1768 seferine bizzat katılmıştır ve Silistire başta olmak üzere değişik cephelerdeki bilgi ve gözlemlerini kaleme almıştır. Savaş esnasında Silistire muhâfızı Hasan Paşa tarafından resmî vazife ile Sadrıâzam Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya Silistre cephesi hakkında bilgi vermek için görevlendirilmiştir. Bizzat gördüğü ve üst dereceli devlet görevlilerinden duyduğu hâdiseleri kaydetmiş olması önemlidir. Bir özel tarihçi olarak müşâhedelerini kaydetmiş olması, sefer vakanüvîslerinin ve diğer tarihçilerin verdiği bilgilerle karşılaştırma imkânı sunması *Târîh-i Silistire*'nin temel özelliğidir. Cephedeki çok farklı gelişmeler, isimler, mekânlar, savaş araç ve gereçleri, kuşatma ve çarpışma anında askerlerin duygu ve düşüncelerini *Târîh-i Silistire*'den izlemek mümkün olmaktadır. Silistire tarihi için de emsalsiz topografik ve coğrafik bilgilerin yer aldığı eseri önemli kılan bir kaç özellik daha sayılarak söz uzatılabilir. Mahmûd Sâbit Silistire vâlisi Hasan Paşa'nın ekibinden biri ve eserini kendisine takdim için hazırlayan bir kalem sahibi olduğundan, hâdiselerin aktarılmasında daha çok resmî bakışı yansıtır. Cephelerde çarpışan komutan ve askerleri morallendirmek asıl düşüncesidir.

2.1.4.Eserin Dili

XVIII. yüzyılda bir çok kalem sahibi gibi Mahmûd Sâbit de son derece tumturaklı ve süslü bir dil kullanır. Medrese mezunu ve mensûbu olduğundan, tüm edebî hünelerini bu arada bildirmek arzusundadır. Eserin hamdele ve salvele bölümlerinde bu gayret ifrata varmıştır denilebilir. Doğrudan harble ilgili bilgilerin anlatımında biraz daha sade dil kullanmakla birlikte, eserin bütününde edebî hüneler aracılığıyla hadiselerin aktarılması belirgindir. Bu yüzyılda sayıları artan bu kabil eserlerin İstanbul dışında, muhtemelen Silistire'de kaleme alınan nadir bir örnektir. Arapça ve Farsça tamlamalar zincirleme devam ederken, alışılmış şekilde ifadesini kuvvetlendirmek için âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere atıf yapar. Arapça ve Türkçe özdeyişleri de yeri geldiğinden kaydeder. Tüm bu dil özellikleriyle Mahmûd Sâbit'in *Târîh-i Silistire*'sinin edebî özellikleri ağırlıklı ve merkezli bir tarih çalışması olduğu tebellür etmektedir. Yine alışıldığı üzere eserini beyitlerle zenginleştirmiştir.

2.2. Târîh-i Silistire Nüshaları ve Özellikleri

2.2.1. British National Library, Or. 11243/2

Eser bir mecmua içinde bir kısım olup 33b-136b varakları arasındadır. Yazma 19 satır olup reddadeli ve yazı stili nesihdir. 81a ve 156b'de Veliyüddîn Paşa adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Kısmen Osmanlı Farsçası'yla olan konu başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Müstensihi Arnavud-zâde Süleyman'dır ve 1191 yılının Rebûlâhir ayında (Mayıs/Haziran 1777) istinsah edilmiştir.

2.2.2. Süleymaniye Kütüphanesi, Reşîd Efendi Koleksiyonu, nr. 652

Eser katalogda “Türk Rus Seferi Tarihi” olarak kayıtlıdır. Eserin temellük varağında, kütüphâne mührü, vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır. 67a-b sayfaları boştur. Talik hatla yazılmış olan eser reddadeli olup, 23 satırlıdır ve yazmanın 1b-66b varakları arasındadır. Varaklar kırmızı mürekkepli çifte cetvellidir. Farsça olan konu başlıkları kırmızı mürekkepledir. Eserde kopya bilgileri bulunmamaktadır.

2.2.3. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, numara 47

Katalogda “Silistre Muhasarası Tarihi” olarak kayıtlıdır. Müellif ismi olarak sehven Osmanlıca olarak, “Mehmed Sâbit” kaydı düşülmüştür. Eser yazmanın 1b-150a arasındadır. Cedvel ve eser içindeki konu başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Müstensihi belirtilmeyen eserin istinsah kaydı da bulunmamaktadır. Talik hatla yazılmış olan eser reddâdelidir ve 13 satırlıdır.

2.2.4. Viyana, Österreichische National Bibliothek, nr. 1121

Katalogda Silistre Tarihi olarak kayıtlıdır. Cedveller kırmızı mürekkeplidir. Eser 1b-40b varakları arasındadır. 11. varağa kadar olan yerlerde konu başlıklarının yazılacağı yer müstensih tarafından boş bırakılmış ve konu başlığı yazılmamıştır. 11. varaktan sonra ise konu başlıkları siyah mürekkepledir. Eser içerisinde geçen Hicrî tarihlerin derkenarda Milâdî karşılıkları not edilmiştir. Yazmada müstensihe ve istinsah tarihine dair bilgi bulunmamaktadır Eser reddâdeli olup, 25 satırlıdır ve yazı stili nesihdir.

2.2.5.Viyana, Österreichische National Bibliothek, 1122

Bir önceki Viyana yazmasıyla büyük bir benzerlik göstermektedir. Cedveller kırmızı ve siyah mürekkeplidir. Eser 1b-77b varakları arasındadır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır Konu başlıkları ve önemli görülen bazı yerlerin üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser kırmızı ve siyah reddâdeli olup, 21 satırlıdır ve yazı stili nesihdir.

2.3. Eserin Çeviriyazısında İzlenen Yol

Metnin çeviriyazısı yapılırken belirtilen Londra yazması izlenmiştir. Diğer yazmalardan yer ve kişi adlarının doğru okunması ve doğrulanması için istifâde edilmiştir. XVIII. yüzyıl tarihî metinlerinin transkripsiyonlarında telaffuzun esas alınması kuralı burada da benimsenmiştir. Bu yolda, Türkçe kelimelerin sonundaki “b” harfleri “p”, “c” harfleri “ç”, kelimelerin içinde geçen “g” harfler “ğ” olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Basit çeviriyazı kurallarını izlenmiş ve Arapça, Farsça kelimelerdeki tüm vokallar gösterilmiş, Türkçe ve Batı dillerindeki kelimelerdeki sesli harfler gösterilmemiştir.

3. BÖLÜM

METİN (TÂRÎH-İ SİLİSTİRE)

[33b] Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillâhillezî haleka's-semâvâti ve'l-arzı fî sitteti eyyâm, ve raşsehahümâ bi-terşîhi ecnâsi ecnâdi hayri'l-beşeri ve'l-melâ'iketi'l-kirâm, ve veşşaha'l-melâ'iketi bi-eslihati's-şihâbi's-sâkıb ve ramâ'n-nücûm fî leyleti mîlâdi fâtihi'l-müdüni ilâ aksâ'd-Dimaşku's-Şâm ve cehheze'l-mü'minîne bi-süyûfi hitâbihî, ve *câhidû fî sebîlillâh* ve harradahüm bi-i'câzi nutkîhî, *kâtilü'l-müşrikîne kâffeten ilâ yevmi'l-kıyâm*, ve's-salatü ve's-selâmü alâ Muhammedinillezî hâdene'l-Hudeybiyete tahte's-şecerâti ve alâ ashâbihillezîne bâye'ûhü bi-inzâli's-sekîneti alâ kulûbihim fî fethi beyti'llâhi'l-harâm¹ ve **ba'de** ma'lûm ola ki, hazret-i Hudâvend-i kerîm ve Cenâbu'r-Rabbi'r-Rahîm hazretleri bu âlem-i mâ-sivânın ketm-i ademden sahrâ-yı vücûda gelmesi bâbında hikmet-i ezeliyye ve kudret-i lem-yezeliyyesini ta'lik buyurup, üstükussât-ı erba'a'ı ibdâ ve [34a] muktezâ-yı unsurıyyâtı âna itbâ' birle, miyânelerinde hüsn-i imtizâc ve hüsn-i'tizâdı bast ve şart kıldığında nice esrâr-

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹

الحمد لله الذي خلق السموات والأرض في ستة أيام ورشحهما بترشيح أجناس أجناد خير البشر والملائكة الكرام ووشح الملائكة بأسلحة الشهاب الثاقب ورمى النجوم في ليلة ميلاد فاتح المدن إلى أقصى الدمشق الشام وجهز المؤمنين بسيف خطابهم وجاهدوا في سبيل الله وحرصهم بإعجاز نطقه قاتلوا المشركين كافة إلى يوم القيام والصلاة والسلام على محمد الذي هادن الحديبية تحت الشجرة وعلى أصحابه الذين بايعوه بإئزال السكينة على قلوبهم في فتح بيت الله الحرام

Yeri ve göğü altı günde yaratan, şerefli meleklerin ve insanların en hayırlısının orduları için yeryüzünü hazırlayan, melekleri keskin Halep kılıçlarıyla kuşatan, şehirlerin fatihinin doğum gecesinde yıldızları Şam'ın en uzağına kaydıran, "Allâh yolunda savaşılanlar" hitabıyla müminleri kılıçlarla süsleyen, "kâfirleri kıyam gününe kadar hep birden öldürün" nutkunun âciz bırakmasıyla onları teşvik eden Allâh'a hamdolsun. Salât ve selâm ise ağaç altında Hudeybiye ateşkesini yapan Hz. Muhammed'e ve Beytü'l-Harâm'ın fethiyle kalplerine sükûnet indirilerek ona bîat eden ashâbının üzerine olsun.

ı hafıyye ve hikmet-i ilâhiyyeler vardır ki, ukûl aklen tasvîr ve tasavvurlarında garîk-i âb-ı hayret ve harîk-i nâr-ı ibret olur. Ancak dâ'ire-i imkânda olduğu mikdâr temsîl ve tefhîm olunmak kişver-i vücûd-ı insânda *zerretün mine'l-bahr ve katretün mine'n-nehr*² takdîr olunmuştur. Meselâ vücûd-ı insânın terkîb ve tahmîr olunduğu unsuruyyât-ı erba'adan birisi âharın üzerine müstevlî olsa, alâ-eyyi-hâl vücûd-ı insânda fesâd zuhûr edüp, seyyi'âtı ricâl-i devlet menziline olan ahlâta ve min'atü'l-mülk rütbesinde olan cevârihe sirâyet edüp, bi'l-âhire saltanat-nişîn-i şehriyârî olup, sultânü'l-vücûd olan başa sirâyet etdikde hâb u râhât meslûb olup, bir an emn u râhat olmadığından başka gün-be-gün âlâm ve endûh müzdâd olup, bu takdîrce üstâd-ı kâmil ve bir tabîb-i âmil lâzımdur ki, bu gûne zuhûr eden ilel-i reddiyyenin men' u reddine tehzîb-i ahlâk ve tedbîr-i [34b] menzil ve siyâset-i medîne eyleyüp, vücûd-ı insânda dâ'ire-i i'tidâlden ihrâca ve pür-kâr-ı imtizâcdan iz'âc olunan a'sâb ve urûkun iktizâlarına göre rekz-i neşter ve tedârük-i devâ eyleye ve illâ mülk-i vücûd pâyidâr olmaz. Bu sühan-ı remz-âlûddan müstefâd olan müdde'ây-ı hikemiyye edille-i sellemî ve berâhîn tatbîk ile netîce-pezîr olmak ehemmiyet ü mehâmdan olmağla, huyûl-i zihn ve iz'ân meydân-ı tasavvurda cevelân ve halbe-i tasdikâta atf-ı inân edüp, tertîb etdiği mukaddemât-ı münticesindenintâc olunan müdde'â hadd-i evsât ve meydân-ı mihekkde hâlisü'l-ayâr olduğu *ke's-şemsî fi vasati'n-nehâr*³ el'ân rû-yı zemînde vâkı' olan fîten ü fesâdın nazîridir ki, hicret-i Nebevviyye-i aleyhi efdâlü't-tahiyyenin bin yüz seksen iki senesinden seksen altı senesine gelince mümtedd olup,

² ذرة من البحر و قطرة من النهر = Denizden bir damla, nehirden bir katre misalidir.

³ وسط النهار = Nehrin ortasındaki güneş gibidir.

*zahera'l-fesâdü fi'l-berri ve'l-bahri bi-mâ kesebet eydiye'n-nâs*⁴ nazm-ı i'câzının zemzemesinin mazmûnu zuhûr etmiştir, *inne hâzâ li-şey'in ucâb*⁵.

Esbâb-ı te'lîf

Bu abd-i hakîr ve bende-i kemter-i kalîlü'l-bizâ'a ve adîmü'l-istitâ'a Mahmûd Sâbit, sinîn-i adîde ve duhûr-ı medîde tahsîl-i ulûm [35a] ve fûnûn zımında hırka-i kamîs-i gurbeti ber-dûş ve kâlâ-i mirâre-i mihneti nûş ederek, ebvâb-ı ulemâyı cây-penâh ve mecâlis-i fuzalâ-yı pîş-gâh edinüp, nusah-i seb'a-ı meşhûre'i ve mu'tâde'i bi-inâyeti'l-meliki'l-müte'âl etdiğimin akîbinde bi-hikmetillâhi te'âla gerdûnun gerdiş ü devrân-ı dûnı böyle iktizâ idüp, fecc-i amîka rihlet-i pür-ibretinencâmı neye muncerr olması bâbında gam-âlûd iken verâ'-ı perdeden mükâfât zuhûr edüp, vüzerâ'-ı izâm ve düstûrân-ı kirâm hazretlerinin zîr-i cenâh-ı himâyet-me'âb ve hıdmet-i âsafî-i müstetâblarına takarrüb iktisâb edüp ve nezd-i âsîfânelerinde hüsn ü iltifât ve tevcîh-i kelimâtlarından tefâtur eden şehd-i nutk-ı elfâz-ı belâgatlarına nâ'il olduğumun edâ'-ı şükri mukâbelesinde evsâf-ı cemîle ve ahlâk-ı hamîdelerini hâvî kalîlü'l-lafz ve kesîrü'l-ma'nâ olmak üzere birkac evrâk ketb ve tahrîr ve üslûb-ı tevârîh-i sâlîfe üzere tastîr ve şîrâze-bend itmek zamîrimde cây-gîr idi. Lâkin birkaç seneden-berü mesned-nişîn-i râhat olduğum medîne-i dilârâ-yı Silistire'de [35b] bernehc-i muhâfaza sâye-endâz-ı iclâl olan Hüseyniyyü'n-neseb ve Hüseyniyyü'l-haseb es-Seyyid Hasan Paşa *yesserallâhü mâ-yürîdü ve mâ-yeşâ*⁶ hazretleri, medîne-i merkûmeyi dest-i mekidât-i küffâr ve hıbâl-i hiyel-i bed-kirdârdanrehâya bezl-i

⁴ *ظهور الفساد في لبر و البحر بما كسبت ايدي الناس* = Yaptıklarının bir kısmını tatsınlar diye insanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı. (Rum Sûresi, 30/41.)

⁵ *ان هذا الشيء عجاب* = Bu çok garip bir şeydir.

⁶ *يسر الله ما يريد و ما يشاء* = Allâh dilediğini kolaylaştırır.

makderet ve sarf-ı himmet buyurup, vücûd-ı pür-bûd-ı zât-ı mes'ûdların güzergâh-ı a'dâya sedd-i dîvâr-ı üstüvâr ederek şerâre-i âteş-i düşmenden tahlîs ve kemâ-fi'l-evvel ber-karâr olmasına sa'y-i belîğ buyurdukları ahâlî-i memlekete ni'met ve belki iklîm-i İslâmiyyeye ayn-ı rahmet olduğundan, *men-lem yeşküri'n-nâs lem yeşküri'llâh*⁷, mantûkunca mürâca'at birle, cümleye tercîhlerin beyân ve gayret ve hamiyetlerin i'lân bâbında mânend-i tevârîh birkaç evrâkdan ibâret bir tuhfe-i bedî'ü'l-ımtisâl terkîmine tahrîk-i enâmil-i âcizânem ve tesyîr-i hâmmem-i fakîrânem olmak bir rûz-ı firûz-ı behcet-burûzda hâtır-ı fâtır-ı hayret-endûza ilhâm-ı meserret-encâm-ı hazret-i Bârî lâyih ve bürîd-i huçeste-nüvîd-i sa'âdet-fercâm-ı gird-kârî sâyih olup, dîde-i gam-dîdemi nevmetü'l battâlin rıkkde-i gafletden müteyakkız ve küşâde ve dil-i dembeste-i [36a] acz ve kusûr *visâdetü'l-keser ahlâ mine'l-asef*⁸ tekâsülünden mütehallis ve âzâde edüp,

beyt

Nazar saldıkdâ göründü rûy-ı şâdânî

Halâs oldu gönül gamdan erişdi lutf-ı Rabbânî

Ol hâlet-i sürûr-ı efrâda minnasa-ihâtır-ı gamm-ı fersâdan arûs-ı endîşe-i isâbet-pîşe cilve-nümâ ve secencel-i akl-ı jeng-i züdûden suver-i hayâl-i bedâyi'-i cemâli çehre-pîrâ olup, fâris-i be-küsiste-inân halbe-i betâlet olan ve hem-kâhil-i feyfây-ı bî-pâyân te'emmülünden tek ü pû ve hâris-i kûşe-nişîn-i hücre-i kesâlet fikr-i dâhil-i gebrâ-yı bî-nihâye'i te'akkulde tarîk-i çâre'i cüst ü cû eyledikde,

⁷من لم يشكر الناس لا يشكر الله = İnsanlara teşekkür etmeyen, Allâh'a şükretmiş olmaz. Hadîs, Tirmizî, Birr,35.

⁸=وسادة الكسل أحلى من العس= Tenbellik yastığı baldan daha tatlıdır.

beyt

Şâhid-i lutf-ı Hudâ tâ ki olup cilve-nümâ

Eyledi tâb-ı rahî dîde-i baht-ı bî-dâr

Muzdarib gördü dil-zâr gam u mihnetle

Dedi ey derd ü gam-ı dehrle evkât-güzâr

Tâbi ki ola enîsin elem ü derd ü firâk

Tâbi ki çeşm-i hazînin ede sad-girye vü zâr

Ya niçün kılmayasın hâline tedbîr-i ilâc

Sa'y edüp etmeyesin derd-i derûnuna tîmâr

Olmıya hâme-i mişkîn rakamın gâliye zer

Etmeye rûy-ı beyâz varakı nakş-ı nigâr

Ya'nî [36b] kim etmeyesin bir eser-i pâke şurû'

Nâmeni tâki ede o destûr-ı Hasan zinde-şi'âr

Bî-şu'ûr olma sakın eyle şu'ûr Sâbit

Eyle tevfik-i recâdır ki Hakk'dan her bâr.

Tevfikât-ı aliyye-i Rabbanî ve takdîr-i ahkâm-ı Yezdânî delâletiyle ser-i dâmen-i himmeti miyân-ı câna bend ve kılâde-i hulûs-ı taviyyeti gerden-i dile peyvend eyleyüp, akl-ı kâsırımca mev'ûd olan birkaç varakın tahrîr ve vücûd-pezîr olmasına niyyet-i sâdika ve azîmet-i vâsika olundu. Lâkin bu emr-i hatîr bir kâr-ı asîr olup,

hadeng-i dildûz-i ciğer-sûz, *men sannefe fe-kad istehdefe*⁹, mazmûnunca sîne-güzâr olmak ihtimâli harhişe-sâz-ı dil-i bî-sadâkat olanlardan me'mûldur. Lâkin dâmen-i bâhiri'l-emn-i tevekküle teşebbüs ile bin yüz seksen iki senesinde ibtidâ-i seferden seksen beş senesine gelince vukû' bulan güzeşte evrâk-ı mev'ûde ibtidâsında alâ-vechi'l ihtisâr matlûba mebâdî ve mukaddeme olmak için iktizâsına göre beyân olunup ve seksen beş senesi Şa'bân-ı şerîfinden seksen altı senesi Ramazân-ı şerîfinin âhırına gelince sâlifü [37a] 'z-zikr vezîr-i gayyûr ve düstûr-ı sâhibü'ş-şu'ûr es-Seyyid Hasan Paşa hazretlerinin tarafından zuhûr eden ahvâl-i seferiyyeyi tafsîlen zikr ü beyân etmeliğe teşmîr-i sâ'id-i akdâm ve teşyîd-i adud-ı ihtimâm edüp, ebnâ-i zemânenin zebân-ı peykân-ı ciğer-sûzundan ve dahl-i ta'rîz-i lisân-ı bî-firûzundan hülâ[sa]-i mecâl ancak vezîr-i dilîr-i kadr-binâ ve düstûr-ı gayyûr-ı remz-âşinânın istihsânına menût ve kusûrumuzu dâmen-i afv ve himâye ile setr buyurmalarına merbût olduğundan iştibâh yoktur. Lâkin yine nazar eden yârân-ı safâ ve hullân-ı bâ-vefâdan mercûdur ki, nazar-ı inâyet ile nazar buyurup, sahâyif-i evrâk-ı beyâza tesvîd olunan ahbâr ve havâdislerin ifrât ve tefrîtiyle îrâd-ı es'ileden tehâşî buyurup, *es-sehvu ve'n-nisyan, leyse evveli kâruretîn kûsiret fi'l-insân*¹⁰, kelâmının afv-ı encâmını mülâhaza ile salâhına haml buyu[r]maları mercûdur.

Înayet-i bâhire-i Yezdânî ve kuvvet-i kâhire-i Osmânî ile sultân-ı selâtîn

ve vâris-i mülk-i Süleymân hazret-i Sultân Mehmed Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretleri, bin seksen yedi senesinde diyâr-ı Sakalibe'de vâki' Kamaniçe nâm kal'ayı [37b] feth u teshîr ve silk-i tomâr-ı memleket-i İslâm'a nazm ve tastîr etdiği

⁹ من صنف فقد استهدف = Kim tasnif ederse hedeflediğine ulaşır.

¹⁰ السهو والنسيان ليس أول قارورة كسرت في الإنسان = Hata ve unutma insanda kırılmaya maruz kalan ilk özellik değildir.

hengâmda, tevârîh-i sâlifelerde evlâd-ı Sakalibe demekle ma'rûf olan Leh cumhûrı ve kralı pâdişâhı kişver-gîrin âsitâne-i aliyyelerini cây-penâh ve gubâr-ı mukaddemlerini çeşm-i umyânlarına kehl-i celâ-yı bî-iştibâh edüp, Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı ekrem Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya ilticâ ve cerâyim-i sâbıkâlarına isti'fâ ve ilâ yevmi'l-kıyâm bu iki devlet beynlerinde sulh te'yîd ile ebvâb-ı dekâkin-i sûk-ı silâh âreste-i vegâde küşâde olunmaması bâbında niyâza ikdâm etdiklerinde, cümle vüzerâ-i ızâm ve ümerâ-i kirâm ve rü'esâ-i zevi'l-ihtirâm hazretleri, *ve in kadderte alâ kahri aduvvike fec'ali'l-afve zekâtü'z-zafer*¹¹, misâl-i ferhunde-fâlını pâdişâh-ı kişver-güşâ hazretlerine ve şehinşâh-ı İskender-sîmâya arz ve inhâ etdiklerinde, kral-ı bed-fi'âln mültemisâtına rû-yı kabûl göstermekle bu iki devlet miyânelerinde mişkât-i adâvetde fetâ bi'l-husûmet ikâde ve fânus-ı ihânetde şem'a-i burûdet iş'âl-dâd olunmamak şartıyla tarafeynin senedâtları mâdde-i vâfire üzerine tahrîr olunmuşdur. Mevâdd-ı merkümeden birisi budur ki, eğer öteden ber[ü] diyâr-ı [38a] Sakalibe kral ola-gelenlerin urûk-ı menhûsaları münkatı' ve munkarız olursa, Devlet-i Osmâniyye-i ebed-peyvend ma'rifetiyle milel-i cinsiyye-i mahsûsalarından âyîn-i nuhûsetlerin icrâ ve tarîk-i şekâvete ilkâ etmekliğe enseb bir dâll ve mudillin başına tâc-ı şeytânî ve dûşunalibâs-ı katranî ilbâs olunup, zümre-i vesvâse ve firka-i hannâse kral nasb oluna. Bu nizâm-ı râhat-encâma şurû' olunup, tarafeynin re'âyası ve berâyası emn u rahât üzre iken eyyâm-ı kalilde temşiyet verilüp, tarafeynin senedâtları birbirlerine teslîm olunduğu vakitden bin yüz yetmiş altı ve yetmiş yedi senesine gelince ber-minvâl-i muharrer Devlet-i İslâmiyye ile Devlet-i Sakalibe beynlerinde nizâ' münkatı' olup, bi-hikmetillâhi te'âlâ Leh krallarının urûkları

¹¹ إذا قدرت على قهر عدوك فاجعل العفوزكوة الظفر = Düşmanımı kahredecek güce kadir olsanda affi zaferin zekâtı olarak seç.

munkarız oldukda, evvelâ Sakalibe firkateyn olup, bir fırkası şurût-ı mâ-tekaddeme binâ'en Devlet-i İslâmiyye-i Osmâniye'ye mürâca'at ve ilticâ ve fırka-i uhrâsı Rus-i menhûs ve Moskov-ı menkûse inhinâ etdiklerinde, Devlet-i Osmâniyye tarafından li-hikmetin but'ileile hareket olundukda, Rus-ı bed-fî'âl ve Moskov-ı âyîn-i dalâl ta'cîl edüp, kendi [38b] tarafından Penatovski nâm la'îni iklîm-i Sakalibe ta'bîr olunan Leh diyârına kral nasb etdiği bâ'is-i şikâk ve dâ'î-i nifâk olup, bi'l-âhire Devlet-i İslâmiyye ile Devlet-i Rusiyye beyninde fitne-i azîme müncer oldu.

Bu kâr-ı bî-karâr alâ tarîkı'l-ihtisâr

Beyân olunur ki, küffâr-ı bed-kirdâr bu takrîble verâ'-i perdeden seksen iki senesine gelince iklîm-i mâ'hûdede ber-karâr olup, niçe kılâ' ve husûna mâlik ve zabt u rabtına sâlik olup, zamîr-i habâset-gîrinde merkûz olan fikr-i fâsid ve tasavvûr-ı kâsidinin muktezâsınca asker-i neket-eseriyle havza-i hükûmet-i Osmâniyye ve intihâ-ı serhadd-i İslâmî olan Hotin kal'ası mehâzâtında hılâf-ı kânûn tob altında fuzûlâne edâ ile nakz-ı ahd ve hulf-i va'd emârelerini i'lân ve iş'âr-ı isyân etmekle, Hatvan kal'asında mevcûd olan âsâkir-i dilîrân hazm-ı ihtiyâta ri'âyet etmekte tâb-âver olamayup, *ettekebburü ale'l-mütekebbiri sadakatün*¹², mefhûmunca nehr-i Turla'yı serî'an ubûr ve küffâr-ı hâk-sârın bir mikdârını makhûr kılup, İzvance nâm kasabayı tahrîb ve ahâlîsini [39a] katl ile ta'zîb ve emvâl-i ahmâlini nehb ü gârât etdikleri âfâk-gîr oldukda, tarafeynin ceng ü âşûb ve tedârük-i seferiyyeye teşmîr-i sâk ve bezl-i makderet olunup ve Devlet-i İslâmiyye-i Osmâniyye'de nevpaydâ ve rütbe-i riyâsetden mesned-i sadâret-i uzmâ ile nemâ bulan Yağlıkcı-zâde Mehmed Paşa tevâ'if- i askeriyeden müfrez ve müntehab Anadolu erlerinden ve Rumili dilâverlerinden üç yüzbinden mütecâviz asker-i gayret-gîr ile livâ-i hazret-i

¹² Kibirliye kibirle mukabele sadakadır. كبر على المتكبر صدقت=

risâlet-penâh ve alem-i dâlle-i intibâh ile İshakcı ma'berinden ubûr ve Hantepesi nâm mahalle mürûr etdiklerinde, küffâr-ı hud'a-kâr vezîr-i müşârun-ileyhi hibâl-i hiyel ile pîçîde-bâl ve resen-i hud'a ile sekte-i ukâl kılup, umûrunda iğfâl ve cânib-i Bender'e atf-ı inân ve licâmını âmâl eyledikde, vezîr-i sâde-dil ahvâl-i âleme vâkıf ve umûr-ı enâma ârifim da'vâsını ederken düşmen-i dînin bu gûne dil-firîbine i'timâd edüp, Devlet-i Osmâniyye'nin cümleten meliki rütbesinde ucb u kibrinden nâşî emr-i müşâverede kâr-âzmûde olanların kelâm-ı ibret-encâmılarına çeşm-i iltifât etmeyüp, asker-i İslâm'a [39b] dahi türüş-rûy ve çehre-i abûs göstermekle, miyâne-i askerde ye's ve fûtûr ve nedâmet zuhûr edüp, fevc fevc tâ'ife-i askeriyeye ric'at-ı kahkariyye ile herkes vülâtına ric'at edicek, def'ine kâdir olamadığından başka bu hâl-i pür-melâlin hengâm-ı vahâmet-encâmını mülâhaza edemeyüp, âkıbetü'l-emr kendinin helâkine ve âlemin hârabına bâ'is oldu, *innallâhe lâ yuhibbu'l mütekebbirîn*¹³, zemzemîsi zuhûr eyledi. Bundan sonra anede-i küffâr tâ'ife-i eşrâr-ı bî-şümâr ile der-akab Hotin kal'asını muhâsara eylediği haberi şüyû' buldukda, ba'de'l-leteyyâ ve'l-letâ mühr-i sadâret vezîr-i pür-gayret ve düstûr-ı Alî-sîret Moldovanî Ali Paşa'ya ihsân olunup, mesned-i kethudâlık hıdmetlerinde olup, tedbîr-i umûrda fâyikü'l-akrân olan ser-bevvâbîn-i şehriyârî es-Seyyid Hasan Ağa'yı devlet kethudâsı makâmında ibkâ etdiklerinin akîbinde Kal'a-ı Hotin sâhasında küffâr ile mukâbele olunup, bi-nusretillâhi te'âlâ bâd-ı feth ü zafer taraf-ı İslâm'dan vezân edüp, niçe bin küffâr tu'me-i şimşîr-i âb-dâr ve dâhil-i dârü'l bevâr olup, bakıyyetü's-süyûf olanları [40a]nîm-cânla girîzân ve cânib-dâr-ı nekbet-medârlarına firâr edüp, *ve yekûlu'l kâfiru yevme'izin eyne'l-meferr*¹⁴, mazmûnı nümâyân olmuş iken asâkir-i İslâm

¹³= إن الله لا يحب المتكبرين

¹⁴ يقول الكافر يومئذ أين المفر = O gün kâfir kaçacak yer nerede der. Kıyâme Sûresi, 10. âyete telmîh.

beyninde hüsn-i i'tikâd ve hüsn-i imtizâc olmadığından küffârın kafasından münfekk olmayup akab-gîr olmaklığı bir emr-i yesîr add edüp, nehr-i Turla üzerine cîsr binâ olunması için Serdâr-ı ekrem Ali Paşa hazretlerine ibrâm ve ikdâm ile eşcâr ve ahşâbdan mânend-i târ-ı ankebût cîsr binâ etdirüp, der-akab asâkir-i vâfire küffâr tarafına imrâr ve ceng ü âşûba karâr verdiklerinde bi-emrillâhi te'âlâ âfât-ı semâviyye zuhûr edüp, deşt ü cibâlden mânend-i seyli'l-arem âb-ı gazab ceryân etmekle, zîr-i leylde nehr-i Turla bahr-ı bî-pâyân olup, cîsr-i mezbûri şikeste idicek asker-i İslâm havl-i câna giriftâr olup, herkes birer takrîb ile sâhil-i necâta lenger-endâz olmağa cây-i rehâ kaydında olduğunu a'dâ-ı dîn müsteş'ir olacak remme-i hınzır misâli meteris-nişîn olan guzât-ı muvahhidîn üzerine guluvv ve hücûm etdikde, taraf-ı İslâm'dan imdâd ve istimdâd münkatı' olmak sebebiyle bu leyl-i pür-veylde niçe [40b] bin ümmet-i Muhammed şerbet-i şehâdeti nûş ve nicesi libâs-ı memâtı ber-dûş edüp, niçeler dahi garîk-i âb-ı hayret ve giriftâr-ı selâsil-i mihnet oldılar. *İnne hâzâ li-ibretin li-uli'n-nühâ*¹⁵.

Bu vak'a-i hâ'ileden sonra miyân-ı askerde güft ü şenîd kesret ve gûnâgûn erâcîf vefret bulduğundan vüzerâ-i ızâm ve ümerâ-i kirâm ve rü'esâ-yı zevi'l-ihtirâm hazerâtı müceddeden tedbîr ve tedârüke çâre-dâr ve a'dây-ı dînin şerr ü mazarratını def'e vâye-dâr olamadıklarından mânend-i ciğer-sûz-ı nev-arûs Hotin kal'asını eyâdî-i küffâr-ı menhûsa giriftâr olmağa sebep olup, düşmenden girîzân için atf-ı licâm ve yek kademe tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil ederek Kartal Sahrâsı'nda ârâm etdikleri akîbinde ahmâl ve eskâli İshakçı ma'berinden imrâr ve kendileri der-akab Babadağı'nda karâr etdiklerinde, düşmen-i dîn-i bed-âyîn fûrce bulup, pey-der-pey havza-i hükûmet-i Osmâniyye'de olan kasaba ve kurâları hükûmet-i menhûsesine

¹⁵ إن هذا لعبرة لأولي النهي = Yasaklananlar için işte bu ibretlik bir hadisedir.

teshîr ederek Boğdan ve Eflak memleketlerine mâlik olup, gün-be-gün dest-i istîlâsını dirâz ve tuğyân-ı kâfirânesini ibrâz etdiği gûş-ı hümâyuna mengûş olacak, [41a] mârru'z-zikr Moldovanî Ali Paşa hazretlerini sadâretten azl ve mühr-i sadâreti İvâz Paşa-zâde Halîl Paşa'ya ihsân eyleyüp şânlarını terfî' buyurdular. Sadr-ı a'zam Halîl Paşa hazretleri âdet-i kadîme-i Osmânî ve rüsûm-ı sâbika-i hüsrevânî üzre etrâf ü eknâfdan üçyüz bin mikdâr ecnâs-ı asâkir cem' etdiğinden mâ'adâ asker-i Tatar-ı sabâ-refât ve leşker-i Cengîziyye-i adüvv-i şikârdan dahi bî-hesâb asker techîz eyleyüp, bin yüz seksen dört senesinde İshakcı ma'berinden Kartal nâm sahrâ cânibine ubûr edüp, Debbâğ Köprüsü nâm mahâlde küffâr-ı bed-kirdâr ile cenge bî- tedbîr taksîrât ve tehâvün ile şurû' etdiklerinde, düşmen-i hud'a-bâz gûnâgûn âteş- bâzlık ile çâre-sâzlık edicek mukâbeleye ictisâr olunmayup, on sekiz dakîkada ma'azallâhi te'âlâ inhizâm yüz gösterüp, mukaddemâ vâkı' olan inhizâmlar insâ olundu. Ve'l-hâsıl üç yüz bin askerden niçesi şehîd ve niçesi esnâ-yi cengde nâ-bedîd olduklarından başka niçesi dahi nehr-i Tuna'da garîk ve âteş-i düşmen ile harîk olup [41b] ve niçeler dahi dest-i küffârda esîr ve habs ve der-zencîr oldular. Bâkîler dahi pençe-i mürğ misâli dest ve sahrâda pâ-mâl olup, yüzde birisi necât bulmadılar ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan hazîne ve cebehâne ve sâ'ir âlât ve esliha ve mühimmât-ı seferiyye ve efrâs ve hamâl ve hımâr ve bigâl bi'l-cümle küffâr-ı âyîn- dalâle kaldı. *Fe'tebirû yâ uli'l-epsâr*¹⁶. Sadr-ı a'zam Halîl Paşa hazretleri esnâ-i cengde hâl-i pür-melâli müşâhede etmekle, mukaddem İshakcı tarafına mürûr edüp selâmet buldular. Bu misillü inhizâm Devlet-i Osmâniyye'nin zuhûrundan bu vakte gelince mesbûkü'l-misl olmadığı tevârîh-i Osmâniyye'den müstefâd olur. *Allâhumme*

¹⁶ فاعتبروا يا أولي الأبصار = Ey basîret sahipleri ibret alın.(Haşr Sûresi, 59/2.)

*innî e'uzû bike min gazabike ve sahatike*¹⁷. Bundan sonra küffâr-ı bed-kirdâra sedd ü hâ'il olacak bir şey' olmadığından meymene ve meysere İsmâil ve Kili ve Akkirman ve Bender ve bi'l-cümle iklîm-i Kırım ve Eflak ve Boğdan ve İbrail kal'alarına destres bulup, kabza-i tasarrufuna teshîr eyledikten-sonra şitâ te'âkub eyleyüp, tarafeyn meş tâda kaldılar. Bu esnâda Sadr-ı a'zam Halîl Paşa hazretleri sadr-ı sâbık Moldovanî Ali Paşa hazretlerini kethûdalık [42a] hıdmetinde nümâ bulup, başbâtkulu olan ser-bevvâbîn-i şehriyârî sâlifü'z-zikr es-Seyyid Hasan Ağa'yı Rumili pâyesiyle ümerâ'-i kirâm silkine meslûk kılup, hâssaten medîne-i Silistire muhâfazasına ta'yîn buyurdular. Ve bu inhizâmın haber-i muvahhiş-eseri sem'-i humâyûna vâsıl oldukda, mühr-i sadâreti Bosna vâlîsi Silâhdâr Mehmed Paşa'ya i'tâ ve serî'an Babadağı'nda vâkı' mevkib-i humâyûna bir kadem akdem vusûlleri için inhâ buyurup, sadr-ı sâbık Halîl Paşa'yı Filibe'ye nefy ü iclâ buyurdular. Silâhdâr Mehmed Paşa hazretleri sadr-ı a'zam oldukdan-sonra ber-mu'tâd-ı kadîm etrâf u inhâdan öteden-berü ola geldiği minvâl üzre nisâb-ı sefer mikdârı ecnâs-ı asker müheyyâ kıldığından mâ'adâ Sadr-ı a'zam-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri Rumili ser-askeri nasb ve otuz bin kadar Bosna ve Rumili dilâverleriyle Vidin ma'aberinden ubûr ve Nigebolı ve Yergöği taraflarına mürûr ve ba'dehû Dârü'l emâre-i Eflak olan Bükreş kasabasını feth ü teshîr ve ol tarafda tecemmu' eden küffârın tabur-ı makhûrunı tenfir için [42b] ta'yîn buyurdularında, vezîr-i müşârun-ileyh Muhsin-zâde minvâl-i merkûm üzre Niğebolı ve Yergöği cânibine karîb olduklarında, taraf-ı İslâm'dan bu tedârük-i külliye ile a'dây-ı dînden ahz-ı intikâm zımnında takayyüd-i tâmm ve sa'y-i ihtimâm müşâhede-i enâm olmağla, miyân-ı halkda meserret-i azîme zuhûra gelüp, bir kaç mâh bu hâl üzre imtidâd-ı

¹⁷ اللهم إني أعوذ بك من غضبك ومن سخطك =Ey Allâh'ım, gazabına uğramaktan sana sığıyorum.

evkât olundukda, Babadağı'nda zîr-i livâ'-i hazret-i Resûl ve ordu-yı hümâyûnda meşmûl olan asâkir-i bî-şümâra eyyâm-ı medîde bilâ-ceng meks ve tevkîfden fütûr-târî olmağla, leyl ü nehâr firâra yüz tutdılar. Bu hâlet-i pür-ibret cemî'-i asâkir-i İslâm'a sirâyet edüp, sevâhil-i Tuna'da techîz olunan tavâ'if-i askeriyye mâ'il-i ric'at olduklarının vehâmet-encâmı mübâlât olunmadığını küffâr-ı hâk-sâr fehm ettikde, bin yüz seksen beş senesi, *izâ dehâle'r-Recebü tera'l-acebe*¹⁸ mefhûmunca, mâh-ı Receb'in nisfında vakt-i vâhide tevkît ile bir tabur Yergöği'de mevcûd olan asker-i İslâm üzerine, altı bin kadar bir tabur dahi Babadağı'nda livâ'-i hazret-i hayrû'l-enâm ma'ıyyetinde olan asker-i İslâm üzerine tertîb edüp, Babadağı'na [43a] altı sâ'at mesâfe Tolçı nâm kal'a mehâzâtında nehr-i Tuna'yı mürûr ve leyle-i Cum'a'da bağteten ordu-yı hümâyûnu nehb ü gârât ve Babadağı kasabasını tahrîb ve ihrâk bi'n-nâreylemek kasdiyle hücûm etdikde, Devlet-i İslâmiyye'nin rûhı olan Sancak ordusu sadme-i düşmene siper olamayup, vüzerâ ve ümerâ ve ricâl-i devlet ve erkân-ı saltanat ve bi'l-cümle mevcûd olan askeri ân-ı kalîlde muzmahil ve perîşân edüp, küffâr ile ceng ü harbe bir ferdin zerhresiolamayup, bir hâlât-ı acîbe ve keyfîyyât-ı garîbe zuhûr etmişdir ki, *mâ-lâ 'aynun re'at ve lâ üzününsem'iat ve lâ mâ haterun alâ kalbi'l-beşer*¹⁹, bir ferdin bir ferde mu'âveneti ve muzâhereti dâ'ire-i imkânda olmayup, herkes kendi nefsi kaydına düşüp, eyne'l-meferr sadâsı küngüre-i kâh-ı eflâka ve burc-ı âsumânda karârgâh-ı emlâke çıkmışdır. Küffâr-ı bed-kirdâr dahi akab-gîrlikden münfek olmayup, ordu-yı hümâyûnu yağma ve tâlân ve Babadağı ahâlîsini seby ve esîr ve giriftâre ve nâlân etdiğinin ferdâsı yevm-i cum'a'da Yergöği

¹⁸ الرجبترى العجب إذا دخل =Receb ayı gelince peşi sıra acayıplikler de getirir.

¹⁹ ما لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر =Hiç bir kimsenin hatırına gelmedik, kulakların duymadığı, gözlerin görmediği nimetler verecek.

tarafında ser-asker olan Muhsin-zâde ordusunu dahi külliyyen inhizâmı ve Yergöği kal'asının tekrâren eyâdî-i küffara [43b]giriiftâr olduğunun ihbâr-ı endûh-eseri derakab tevârüd etdikde, sevâhil-i nehr-i Tuna'da vâkı' memâlik-i İslâmiyye ehlinin gâyetü'l-gâye ahvâlleri düşvâr olup, cümlesinin ervâhı, *izâ belağati'l-hulkûm ve entûm hîne'izin tenzurûn*²⁰,rütbesine bâliğ olup, gûyâ rûz-ı rustâhîzde bî-şefî' ve hayrân ve bî-zâd u sergerdân münkati'ü'l-ümîd olmuş akvâm misâli zîr ü bâlâdan ümidlerin kat' edüp, *ya veyletâ, 'annî mâliyeh heleke 'annî sultâniyeh*²¹âvâzesini peyveste-i âfâk ve resîde-i tâk u tabâk ederek, bi'l-cümle sığâr u sıbyân ve ricâl ü nisvân dergâh-ı kâdı'l hâcâta yüz tutup, girye ü zâr sayhasıyla deşt ü sahrây mâlâmâl etmişlerdir. Husûsan ki ba'zı halâs bulan Babadağı ve Dobrıca ahâlîsi mânend-i ifrâh-ı mürgân ahvâl-i cân ile bathây ve cibâl perîşân ve niçe evlâd-ı etfâl bürûz-hayret-bürûz gıdâ-yı kerk vehayevân olup, *yevme yefirru'l-mer'i min ahîhi ve ümmihî ve ebîhive sâhibetihî ve benihî*²² zemzemesi müşâhede olundu, *zâlike takdîrü'l-azîzi'l-alîm*²³. Bu ahvâl-i pür-melâlin usûl ve fûrû'unun mâ-hasalini tasavvurda fâris-i akl-ı ukalâ meydân-ı istihrâcda pür-hayretidir. Sad-hezâr hayf-ı Devlet-i Osmâniyye['ye] kim mesâfe-i [44a] yesîrde düşmenin evzâ' u etvârını tecessüsten gaflet edüp, ilâ yevmi'l-kıyâm irtikâb-ı bed-nâm ola. *İzâ erâdellâhi*

²⁰ إذا بلغت الحلقوم وأنتم حينئذ تنظرون = Ya can boğaza dayandığı zaman? Ki siz de o zaman bakıp durursunuz. Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz. (Vâkı'aSûresi, 56/83-85.)

²¹ عني ماليه هلك عنى سلطانیه = Malım benden yana hiçbir şeye yaramadı, saltanatım ve gücüm mahvoldu. (Hakka Sûresi, 69/28-29.)

²² يوم يفر المرء من أخيه وأمه وأبيه = O gün kişi kardeşinden ve annesinden ve babasından kaçır.(Abese Sûresi, 80/34-35.)

²³ ذلك تقدير العزيز العليم = İşte bu Azîz ve Alîm olan Allâh'ın takdiridir. (Yâsîn Sûresi, 36/ 38, Fussilet Sûresi, 41/12, En'âm Sûresi, 6/96.)

*inkāze kazâ'ihî alâ kavmin ezhebe an zevi'l-ukûli ukûlihim*²⁴. Bundan sonra küffâr-ı bed-gîş ve füccâr-ı bed-endîş Tolçı ve İshakçı ve Maçın ve Hırsova kasaba ve kal'alarını ve cümle kazâ ve kurâlarını kabza-i mekrûhına teshîr ederek, medîne-i Silistire'ye on sâ'at mesâfe Bayramdede nâm karyeye gelince harâb u yebâb ve me'vây-ı bûmı garâb edüp, sâhil-i Bahr-i Sevâda varınca bir hatve arsa ve arâzî halâs bulmayup, cümlesi zîr-i pâ-yı düşmende pâ-mâl oldu. *Îzâ lem-yekûni'l-mülûki zâhibeten fe-devletuhû zâhibetün*²⁵ terânesi nümâyân oldu. *Zâlike takdîrû'l-Azîz*²⁶.

Der-beyân-ı ahvâl-i vezâret-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire

Bundan-sonra livâ'-i hazret-i risâlet-penâhla olan vüzerâ'-i ricâl ve sâ'ir tavâ'if-i askeri Elhâcoğlupazarı'nda mürğ-i bî-cenâh mânend vâdî-i melâletde şermend kalup, bir kaç gûne istişâre etdiklerinde, ba'zı dâ-nı devlet ve hayr-hâhân-ı saltanat zebân-ı efsâh-beyânlarına küşâd verüp, kelimât-ı pür-belâgata âgâz eylediler ki, bu bâr-girân ve bu dâ'-i bî-dermâna şemşîr-i âbdâr [44b] ile şifâ ve süyûf-ı adüvv-şikâr ile devâ etmekliğe kâdir bir vezîr-i ceşş-i tedbîr ve bir düstûr-ı gayyûr-ı dilîrin ihtisâsından lâzımdır ki, a'dây-ı hud'a-kârın hiyel ü hud'ına gûşîş ile düşmeni lagzîde bakılacak esbâba çâre-sâz ola deyü hatm-i kelâm etdiklerinde, bu kelâm-ı nusret-encâm hâzır bi'l-meclis olan erbâb-ı istişârenin sîne-i pür-dâğlarına dâğ-ber-dâğ olup, cümlesi bu me'âli ferhunde-fâle sâlifü'z-zikr Rumili pâyesiyle Silistire muhâfız-ı olan İsdanköyî es-Seyyid Hasan Paşa hazretlerini mustehsen ve cümleden

²⁴ اذا اراد الله ان يهلك قوماً قالوا يا ايها الذي لا اله الا هو انزلنا من السماء حجارة من سجيل فاحصوا لهم العقول من حجارة = Allâh bir kavmi yok etmek istediğinde o kavimden akıl sahiplerinin akıllarını alır.

²⁵ إذا لم يكن الملوك ذاهبة فدولته ذاهبة = Eğer hükümdarlar süreleri dolduğunda gitmezlerse devletleri yok olmaya mahkumdur.

²⁶ ذلك تقدير العزيز العليم = İşte bu Azîz ve Alîm olan Allâh'ın takdiridir.(Yâsîn Sûresi, 36/ 38, Fussilet Sûresi, 41/12, En'âm Sûresi, 6/96.)

enseb görüp, rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile şeref-yâb ve hitâb-ı nizâmü'l-âlem ile müstetâb buyurup, menşûr-ı vezâreti ser-hulefâ-yı mektûbiyân-ı sadr-ı âlî Kesreli [Kesriyeli] Ahmed Paşa hafîd[i] es-Seyyid Nu'mân Bey yediyle Silistire'de Hasan Paşa cânibine baġteten irsâl buyurdularında devletlü Hasan Paşa hazretleri, *kul len-yusîbenâ illâ mâ ketebellâhu lenâ hüve mevlânâ*²⁷, mantûkuna mâ-sadak olup mümtâzü'l-akrân oldular.

Bâlâda tafsîlen zikr olunan ahvâl-i pür-melâlden-sonra Devlet-i aliyye'de tezelzül ve tâ'ife-i askeriyye beyninde tevelvül hâsıl olup, [45a] bir dahi a'dâ ile müdâfa'a dâ'ire-i imkânda olmadığına Hırsova mukâbelesinde mânend-i dübb-i cibâl surâh ve kemengâh-ı gabrâda muhtefî olan ceneral-i bed-fi'âl vâkıf oldukda, müddet-i vefire ve âvân-ı kesîreden berü sâhil-i nehr-i Tuna'da cem' ve tedârük etdiġi ber-vech-i tahmîn yüz elli pâre seffineleri encâs-ı erâzil-i ehl-i şekâ ve ecnâs-ı mehâzil-i bugâdanaltı bin mikdârı şerere-i küffâr ile techîz ve imlâ' edüp, cümle edevât-ı lâzime ve âlât-ı harbiyye ile müretteben ve mükemmelen Şa'bân-ı şerîfin nısfından-sonra medîne-i Silistire'ye resîde-i dest-i istflâ kasdiyle piyâde ve süvârî on binden ziyâde cünûd-ı şeyâtîn dahi Eflak tarafından tehyi'e birle berren ve nehren alâ-kavlin on altı bin kâfir ile bâd-bân-güşâd üzre olduğunu nehr-i Tuna'nın cânib-i İslâmiyye'sinde vâkı' Balya Boġazı nâm mahalde ezmine-i vâfireden berü hıfz u hırâsete me'mûr mîr-i mîrândan Bosnaviyyü'l-asl Çengî-zâde Ca'fer Paşa alâ-nehci'l-acele Silistire'de sâye-endâz-ı hırâset olan vezîr-i dilîr ve düstûr-ı nebâhet-zamîr es-Seyyid Hasan Paşa hazretlerine tafsîlen tahrîr etdikde, bu haber-i muvahhiş-

²⁷قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا وَلَنَا= Hiç bir zaman bize Allâh'ın bizim için yazdığından başka bir şey isâbet etmez, O bizim mevlâmızdır ve mü'minler onun için yalnız Allâh'a mütevekkil olsunlar. (Tevbe Sûresi, 9/51.)

eser şuyû‘ bulıcak, a‘dây-ı dînin baġteten bu tarz-ı garîb ve tavr-ı acîb [45b] ile bî-mehâbâ hüçûmunda imtidâd-ı muhâsara iktizâ ederse, bu vakt-i tengde bir taraftan imdâd ü istimdâd olmadığından mâ‘adâ bu hengâmda küffârın sadmesine tâb-âver olunmaz mülâhazasıyle miyân-ı nâsda perîşânlık yüz göstermiş iken vezîr-i dâna ve düstûr-ı hikmet-âşinâ Hasan Paşa üslûb-ı bedî‘ü’r-ra‘nâya sâlik olup, medîne-i Silistire'de mevcûd olan ehl-i İslâm'ı dîvân-ı adâlet-ünvânlarına ihzâr ve a‘dây-ı dînin medîne-i Silistire'ye sû'-i kasdini ale'l-âşikâr tafsîlen ihbâr buyurdularından sonra zebân-ı uzûbet-beyân ve dehân-ı fütûhât-ünvânlarına küşâd verüp, cümleye tevcîh-i hitâb-ı müstetâbları bu oldu ki, “bu dîn-i beyzâ’-ı Muhammedî ve şerî‘at-i garrâ’-i Ahmedî mânend-i kadd-i tûbâ ve serfirâz-ı edyân ve nâsih-ı şerî‘at-i İsâ olduğuna esbâb-ı külliyye ancak hazret-i risâlet-penâh ve ashâb-ı zevi’l-intibâhların ittihâd kılup, [ittifâk-ı] ârâları ve râh-ı Hakk'da bezl-i kudret ve sarf-ı himmetleridir. Binâ’en alâ-hâzâ cümlemizin vâcibe-i zimmetleridir ki, dâmen-i gayreti hamiyete bend ve süyûf-ı şerî‘ati gerden-i ubûdiyyete kemend edüp, *ve câhidû fi sebilillâhi bi- emvâliküm* [46a] *ve enfusiküm*²⁸, nazm-ı i‘câzının mazmûnını yedimizde sened ittihâz edüp, mütevekkilen ale’l-Hayyi’l-Kayyûm düşmen ile ceng ü âşûba sebât-ı kadem gösterüp, *ve in minküm ‘işrûne sâbirûne yaġlibû mi’eteyn*²⁹, zemzemesi üzerine nâ’il-i feth ü zafer olduğumuzdan başka, *kem min fi’etin kalîletin galebet*

²⁸ جاهدوا في سبيل الله بأموالكم وأنفسكم = Gerek hafif, gerekse aġırlıklı, hepiniz istisnasız savaşa çıkın, mallarınızla canlarınızla Allâh yolunda cihad ediniz! Eġer bilirkişilerdenseniz, bu sizin için hayırdır. (Tevbe Sûresi, 9/41.)

²⁹ إن يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مائتين = İçinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler. Eġer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. (Enfâl Sûresi, 8/65).

*fi'eten kesireten*³⁰, mantûkuna mazhar olacağımızda iştibâh yokdur” deyü, ehl-i dîvâna ifhâm ve bi'l-münâsebe gâh tehdîd gâh terhîb ve gâh teşcî' ve gâh terğîb ile hatm-i kelâm edüp, der-akab etbâ' ve a'vânı ile medîne-i Silistire'nin dâ'iren mâdâr sedd ü i'mâra muhtâc olan mahallerin tersîn ve tahsîne ikdâm buyurup, cümleye reh-nümâ-yı şecâ'at oldular. Vezîr-i müşârun-ileyh Hasan Paşa hazretlerinin bu gûne vezîrâne yürüyüş ve dilîrâne revîşini sâ'ir tâvâ'if-i askeriyye re'yen bi'l-aynmüşâhede etdiklerinde inâyet-i Bârî ile dört seneden-berü miyân-ı askerîde vâkı' olan havf u haşyet ref' olup, her birileri şîr-i nisânve peleng-i kûhistân olduklarından gayri bu gûne uslûb-ı hâkimânenin eser-i celîlesi zuhûr edüp, etrâf ü enhâdan bilâ-taleb asâkir-i nusret-şî'âr tarîk-i gazâda cânlarını disâr [46b] ve kanlarını nisâr eylemek kasdiyle deşt ve sahrâdan, beyt

Halk-ı âlem yoluna kurbân olursa bir de ben

Bin benim gibi sana kurbân olursa bir de ben

diyerek nücûm-i musahharât-ı sâkıbe ve kevâkib-i neyyire-i sâbite gibi dâmen-i vezîre çehre say-i ubûdiyyet edüp, rûz u şeb pîrâmen-i beldeyi mantıka-i felekü'l-burc misâli der-âgûş üzre makâm-ı hirâsetde dakîka fevt etmeyüp, muterassıd-ı def'-i mekidât-ı a'dâ oldular. Bu hâl-i netîcetü'l-misâl ile evkât-güzâr iken umerâ'-i kirâmdan mesbûku'z-zıkr Ca'fer Paşa ve vüzerâ'-i izâmdan Sivasî Süleymân Paşazâde Ahmed Paşa taraflarından küffâr-ı hâk-sârın medîne-i Silistire'ye karîb mahalle vâsıl olduğu haberi pey-der-pey tevârüd etdikde, vezîr-i müşârun-ileyh Hasan Paşa reh-güzâr-ı a'dâya berren ve nehren karakollar ta'yîn edüp, hud'a-i a'dâya gûşîş ve

³⁰ کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة = Nice az bir topluluk, Allâh'ın izniyle çok bir topluluğa gâlip gelmiştir. Ve Allâh, sabredenlerle beraberdir. (Bakara Sûresi, 2/249.)

sa'y-i belîğ üzre tâ-be-sabâh seher ve sehergâh olup, nebahât etdiklerinin erdâfında dakîka fevt etmeyüp, a'dânın zuhûruna müterakkib oldular.

**Der-beyân-ı muhâsara-i küffâr be-medîne-i Silistire ve inhizâm-ı [küffâr]
bi-tedbîr-i Hasan Paşa**

Vaktâ ki fecrin tulû'undan-sonra âfitâb-ı âlem-tâb-ı savb-ı hâverden çehrenümâ ve kevkeb-i necm-i sa'âdet intimâ kılındığı [47a] vakitte küffâr-ı âyîn-dalâl ber-minvâl-i muharrer sefinelerin saf saf tertîb edüp, bâd-bân-güşâd-ı hezîmet ederek evzâ'-ı garîbe ve etvâr-ı acîbe ile nehr-i Tuna'nın Eflak cânibinde medîne-i Silistire'ye elli dakîka mikdârı mesâfede lenger-endâz olup, bi'l-mu'âyene müşâhede-i sığâr u kibâr oldukda, vezîr-i Aristo-fitnat ve düstûr-ı Rüstem-miknet Hasan Paşa hazretleri ma'iyetlerinde mevcûd olan asâkir-i nusret-şî'ârı nezd-i âsîfânelerine ihzâr buyurup, *veşâvirhüm fi'l emri ve izâ 'azemte fetevekkel alellâh*³¹, âyet-i kerîmesine ba'de'r-ri'âye, *yâ eyyühe'n-nebiyyü harrizi'l-mü'minîne ale'l-kitâb*³², nazm-ı şerîfinin mâ-hasalını tafsîlen zikr u i'lân ve râh-ı gazâda sıdk u istikâmet ve sebât-ı kadem gösteren guzât-ı muvahidînin huzûr-ı hazret-i Rabbi'l-izzet'de nâ'il olacıkları ucûr-ı cezîle'i beyân buyurup, mânend-i talî'a-i ecnâd-ı nusret-şî'âr ve reh-nümâ-yı cüyûş-ı adüvv-i dümmâr ile medîne-i dilârâ-yı Silistire'yi hâle-vâr ve urs-ı arûs-ı nev-nihâl muhaddere-i ebkâr gibi dâ'iren mâdâr ihâta etdürüp, tavâ'if-i askeriyye menî'-i bahâr-ı âb-dâr ve mâ'-i sehâb-ı sehâ'-ı atâ'-i emtârlarıyla reyyân edüp, bir gûne nevâziş ve asker-perverlik etmişdir ki, tedbîr ve tedârükünde ecnâd-ı [47b] mülk ve bir ceş-ı felek tahsîn ve şâyân etmişdir ve a'dâ-

³¹ وشاورهم في الأمر وإذا عزمت فتوكل على الله = Ve işler konusunda onlarla müşavere et. Azmettiğin zaman, artık Allâh'a tevekkül et. (Âl-i İmrân Sûresi, 3/159).

³² Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. (Enfâl Sûresi, 8/65).

yı habâset-âlûd dahi remy-i hınzır ve kilâb-ı âviyât-mânend Silistire mehâzâtında vâkı‘ Mercada'da [?] tertîb-i sufûf edüp, hîle-i şeytâniyyeye sülûk ve vech-i sühûletle sâ’ir vilâyetlerde etdiği hud‘a-i ecri ve tarîk-i âsâniyyet üzre medîne-i Silistire'ye müstevlî olmak sevdâsıyla şecâ‘at-i mutribâne izhâr [edüp], zîr-i leylde Silistire karşusunda lebb-i Tuna'da müsellesü’s-şekl bir tabya binâ edüp, dokuz aded top ile muhâsaraya müteheyi’ olduğunu bu leyl-i pür-veylde vezîr-i rûşen-zamîr Hasan Paşa hazretleri müşâhede buyurdukda, alâ vefki’l-iktizâ serî’an kubâlesine leyle-i vâhidede bir mükemmel tabya ihdâs edüp, düşmen-i dîne gûş-mâl vericek, niçe etvâr-ı pesendîde peydâ eylediğinden gayrı cüyûş-ı muvahhidîn ile etrâf-ı beldeyi dâ’ire-i perkâr-ı hikmet-âsâ muhît olan hendek ve tabyaların derûn ve bîrûnlarında dendân-ı şânevâr-ı asâkir-i bî-şümâr ile âraste ve derecât-ı münşâr-ı mânend-i tophây-ı ejder-peyker ile pîrâste etdiklerinden başka etbâ’-ı ceng-âverleri huzûrunda dest-i ber-kabza-i şemşîr ve a‘vân-ı sâhib-i rimâh-ı adüvv-tedmîrleri nezd-i [48a] âsifânelerinden bir hatve müfârakat etmeyüp, tâ-be-sabâh hâb u râhatların selb ve gûnâgûn nevâziş ile kulûb-ı asâkiri celb ederek kutr-ı dâ’ire gibi miyân-ı i’tidâlde çeşm-i celâdetlerin cânib-i a‘dâya bâz etdiler. Vaktâ ki decûcata leyl-i karîb-i sepîde-dem oldukda, küffâr-ı hâk-sâr ve füccâr-ı hattâr dîde-i bed-berîdesini cânib-i İslâm'a bâz edüp, vezîr-i dilîrin üslûb-ı hakîmânesi üzre ber-minvâl-i muharrer asâkir-i nusret-şi‘ârın etrâf-ı memleketi der-âgûş ve dâ’iren mâdâr nev-nihâl-i arûs gibi âgûş etmek vechi üzre nakş-ı bukalemun-âsâ rengâreng elbise ve eslihalarının lem‘a ve şa‘şa‘asını bi’l-müşâhâde rü’yet etdiklerinde, bu kâr-zâr ve bu ârâste-i bâzârda metâ‘-ı fikr-i fâsidleri bilâ-rayb kâsid olacağını bu gûne metânete bâhire-i edille-i limiyyete ve sebât-ı kadem-i zâhire-i berâhîn-i iniyyedenfehm etmiş iken yine gayret-gîr olmayup, zümre-i hannâs ve fırka-i vesvâsı ceng ve âşûba tesyîr edüp,

amel etdikleri tabya kurbuna tertîb-i sufûf eylediler. Bu hâl ile tarafeyn birbirlerine terakkub ve nekrân üzre iken kevkeb-i âfitâb-ı huçeste-tal‘at mutla‘-ı ufukdan rû-nümâ ve hurşîd-i âlem-tâb [48b] ebrâc-ı nusrete intimâ kılındıkda, vezîr-i dilîr Hasan Paşa hazretlerinin bu ân-ı ciğer-sûzân için istihzâr buyurduklarında topciyân-ı hâzîrân cüst ü çâlâkâne bilâ-tevakkuf yek fitilden karârgâh-ı a‘dâya endâhte-i top edüp, der-akab gird ü şem‘ada devr eden pervânevâr topların imlâsına meşgûl olmakdan bir ân tehâvün olunmayup ve âteş-i düşmenden tehâşî olunmadığı sîne-i düşmene zahm-ı nîze-bâzû-yı ser-bâzân oldu. Bu minvâl üzre harb ve âşûb beş sâ‘at mikdârı mümtedd olup, tarafeynden endâhte olunan topların âvâze-i dâhiyesinden gûş-ı çarh gerd ve esamm ve dîde-i bâsıra-i küffâr nâsipâs-ı ekmeş ve kuvâ-yı nâtika-i nâs ebkem olup, zemîn ü âsumân lerzân ve dâne-i top sâ‘ika-i âteş-feşân misâli taraf-ı İslâm'dan canîb-i a‘dâ ve cânib-i a‘dâdan taraf-ı İslâm'a peyderpey bârân-ı belâ gibi tekâtur etdikçe cibâl-i râsiyat ve eşcâr-ı bâsikât bu ahvâl-i şedîdeden pür-esvât olurlar idi.

beyt

Rüstem ü Sâm ü Ferîdûn u Nerîmân

Hüsrev ü Pervîz ü Germiyân

Görseler bu ma‘reke-i bî-mededi

Âh edüp eyler idi çâk-i girîbân

mefhûmunca böyle bir vakt-i müzâyakada küffâr-ı bed-kirdârın mükemmel ve müretteb [49a] gurûh-ı mekrûh ve leşker-i enbûhunun sadmesine tab-âver olmak evkât-ı vâsi‘aya nisbetle selâtîn-i sâlife ve hâvâkîn-i sâbikanın imtidâd-ı dühûr ve

a'vâm ve izdiyâd-ı ezmine ve eyyâm ile a'dâdan ahz-ı intikâmlarını insâ ederlerdi. *Hâzâ lâ yahfâ alâ men lehü'l-insâf ve illâ entaka minhü'ş-şeceri's-safsâf*³³. Gerçi bu vak'a zâhirde kevn-i akl olanlara göre bir emr-i yesîr gelür. Lâkin ze'vî'l-ukûlden olup, ma'reke-i esfârda bulunan ehl-i vukûf indlerinde bu vakte göre cümle esfâr-ı Osmâniyye'ye fâ'ik bir ma'nâdır. *Ve in künte zekiyyen kefâke haze't-tafsîl ve illâ lâ yufîduke't-tatvîl velev teliyet aleyke't-Tevrâtu ve'l-İncîl*³⁴. Küffâr-ı makhûr ve füccâr-ı mehcûrun muhâsaraya ikdâm ettiğini cünûd-ı muvahhidîn ve cüyûş-ı müslimîn fehm etdiklerinde, bi'l-cümle ittihâd kılup ve ittifâk-ı ârâ ile vezîr-i tabî'at-gîrin re'y-i müstahsenlerinden münfekk olmayup, tabyalarda mevzû' olan top-ı adüvv-kübün etrâf ve havâlisinde encüm-i bî-şümâr olup, düşmen-i dînin âteşinden pervâne-veş-i ictinâb etmediler ve min-ba'd asker-i İslâm beyninde kuvvet-i kalb-i zâhir olup, taraf taraf izhâr-ı şecâ'at ve i'lân-ı metânet [49b] ile var kuvveti bâzûya götürüp, uğûr-ı dîn-i Ahmediyye'de teşmîr-i sâk ve bezl-i makderet üzre ikdâm ve sa'y-i ihtimâm etdikleri verâsında mükâfât-ı ilâhiyye zuhûr edüp, cânib-i garbden rîh-i âsaf hubûb edicek, bu abd-i ahkar ve bende-i kemterin esnâ-yı muhârebede hâtır-ı fâtırîma gazâ-yı Bedr hutûr edüp, tefe''ü'l bi'l-hayr etdim ki, gazâ-yı Bedr'de bu rîh-i âsaf asker-i İslâm'a bâd-ı sabâ ve küffâr-ı bed-kirdâra bâd-ı bevâ olduğu gibi 'inayet-i Hakk ile bu dahi böyle ola deyü dest-i temennâ'i dirâz ve kemâl-i tazarru' ve ibtihâli ibrâz eyledim. Vâkı'â bir sâ'at mürûr etmezden mukaddem Çengelli tabyada nehr-i Tuna'ya nâzır mevzû' olan toplardan ikinci top endâhte olundukda, bi-inâyeti'llâhi te'âlâ düşmen-i dînin cebhânesine isâbet eyleyüp, küffârın tabyasında tahassün eden melâ'în-i hâsirînin cümlesinin vücûd-ı vezag-ı cân ve cünbânlarını hatab-ı cehennem

³³ هذا لا يخفى على من له الانصاف والا انطق منه الشجر الصفاصاف = Bu insafli kimse için gizli bir şey değildir, bunu basit bir söğüt ağacı dahi anlayabilir.

³⁴ = Eger zekiysen sana bu açıklama yeter. Ancak zeki değılsen İncil ve Tevrat okunsa bile sana uzun açıklamak bir şey ifade etmez.

gibi ihrâk bi'n-nâr ve idhâl-i dâri'l-bevâreyledi. Bundan sonra küffârın ser-nekbet-medârları şermend olup, ceng ü harbe zehresi olmadı. Lâkin taraf-ı İslâm'dan keff-i yed olunmayup, dâne-i top ile vâfir katl olundu. Ve esnâ-yı cengde taraf-ı İslâm'dan ilkâ olunan topların dâneleri düşmân-ı dînin [50a] li-ecli'l-hud'a hâr u hâşâk arasında kemân-gâh-ı hafâda ihfâ etdiği askerinden niçe kâfirleri müdemmir eylemiştir. Devletlü Hasan Paşa hazretleri esnâ-yı muhârebede cân-perverliği ferâmûş edüp, bî-mehâbâ şîr ü nebredvârî anede-i zâğ ve gurâb ve küffâr-ı rû-türâbın şamata-i top ve tûfengine iltifât etmeyerek tabyalarda tecemmu' eden guzât-ı muvahhidîne istimâlet için ihâb u iyâb ve meşy-i cevelân ve zehâbları için ancak rukûbe-i pâ-yi semend-i gayret-âlûdları ile olup, bu kadar vakitden berü pâ-yi sebât-ı me'lûflarına fûtûr ve sekte ve ikâl ve inâha-i ihmâl tareyân etmediği hâssa-i mahsûsa olduğunda iştibâh yoktur. Bu takdîrce mukadderât-ı külliyelerin mebzûl için meymene ve meysere sür'atlerinde vâkı' olan elbise-i hıffâf-ikdâmlarının na'l-ı semîn-i âsârları sîne-i düşmene dâğ-ı 'ukde olduğundan başka cünûd-ı muvahhidîne iksir-i a'zam olmuşdur, *edâmallâhü iclâlehü*³⁵. Bu ni'met-i gayr-ı müterakkibenin edâ-yı şükri bâbında devletlü Hasan Paşa hazretleri dâmen-i gayreti miyân-ı hamiiyete bend eden guzât-ı muvahhidîne dehen-i hemyân-ı semahâtı küşâd ve zebân-ı mevâ'id-i günc-i sehâvâtlerin müzdâd edüp, cümleyi reyyân etmişlerdir.

beyt

Âferîn bir hazret-i düstûr ve düstûr-bâd

Câvidân-ı [50b]çeşm-i bed ez-câh-i celâleş dûr-bâd³⁶

³⁵ادام الله اجلاله = Allâh onun şanını dâim kılın.

³⁶چشم بدازجاه جلالش دورباد = Kem göz onun celâl makamından uzak olsun.

Bu gûne bezl ü atâ ve nevâziş ve hüsn-ı edâdan isticlâb-ı hâtır hâsıl olmağla, *el-insânü abîdü'l-ıhsân*³⁷, mefhûmunca tavâ'if-i askeriyeyi rıfk-ı mülâyemet ile kendine bend ve havâss u avâmı telettufât-ı kerîmâneleriyle şermend kılup, nev-be-nev kubâle-i düşmene sedd-i sedîd rasîn ve kûh-ı Elbrus gibi metîn olmaklığa sarf ve himmet buyurup, medîne-i Silistire'yi perkâr-ı felek misâli ihâta eden tabya ve meterisler üzerlerine serâpâ râyât-ı i'lâm-ı nusreti nasb ve küşâd ve âyât-ı emâre-i livâ-ı metâneti nazargâh-ı a'dâya rasâd buyurdıkları verâsında silâh-ı sârım-ı e'nâk-ı udvân ve libâs-ı İslâmiyye-i gayret-i heyecân ile pûşîde olunan ecnâd-ı mütenevvi'a-i keşânı sitâre-i neyyire ve şihâb-ı muhrika-âsâ tertîb eyleyüp, belde-i merkûme'e bir gûne zîb-fer ve nâm ve şân-ı nigîz vermişdir ki, bu nev'a edâ'-ı şeci'ânelerinde a'dâ-yı dîn bahr-i haşyete müstağrak olup, âyâ ne gûne bâziçe ve hîle ile bu kazâlardan tahlîs-i girîbân ve kelâlib-i eyâdî-i Hasan Paşa-yı sîne-keşândan rehâ buluruz deyü tâ-be-sabâh âyîn-i bâtılları üzre [51a] revâhib-i âyîn-i dalâl ve sûret-i mûrise-i melâllerinden istimdâd etdiklerini, sene-i âtiye ahvâllerinden âti'l-beyân mütâreke eyyâmalarında Silistire'ye iki sâ'at mesâfe Karalaş nâm mahalle küffâr tarafından serasker olan Gıraf oğlu Botomkin dedikleri murahhas ceneral li-maslahatin iki devlet beyninde emr-i mütârekeyi müstahkem kılmak zımmında devletlü Hasan Paşa hazretlerinin hâk-i pâ-yı devletlerine çehre-sây-i ubûdiyet için medîne-i Silistire'ye geldiklerinde, li-münâsebetin kendi lisâniyle ber-vech-i tahrîr tafsîlen takrîr etdikleri sikâtdan menkûldır. Bu ma'rekede ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl işti'âl üzre iken cânib-i hılâfdan bir kaç küffâr atlusı bî-pervâ zu'm-ı bâtılınca saff-ı İslâm'a karşı zîr übâlâya şitâb ederek izhâr-ı fârisiyyet ile fersânlık eder iken hüsrânlık te'âkub edüp, Silistire serdengeçdi ağalarından Saturlu-zâde el-Hâc İbrâhîm Ağa'nın müddet-i

³⁷الانسان عبيدالا حسان = İnsan kendisine yapılan iyiliğin minnetinin kölesidir.

vâfireden berü ve hıfz u hırâsete me'mûr olduğu Paşa tabyasında mevzû' olan topların endâhtesine ta'yîn ~~Telet~~ topçu neferâtları mesfûrları hedefe-i top edüp endâhte-i top etdiklerinde, [51b] kâfirin birisi rükûb etdiği atıyla hevâya perrân ve cân-ı habâset-i âlûdını deşt-i cehîme tâyerân kıldığından başka taraf-ı İslâm'dan bir kimesne dahi bir aded kâfiri şeyhâne tûfengle nehr-i Tuna'nın Silistire tarafından karşuda küffârın tabyası ittisâlinde nazargâh tarafından katl eyledi. Bu iki hâleteyn-i garîbeteyn düşmana dağdağa-i azîme olmağla, küffâr bundan eserden mü'essire istidlâl edüp, bu kadar mesâfeden top ve tûfengle birer nefer âdemi katl eden askerin pençe-i şîrânelerinden halâs düşvârdır, husûsan Hasan Paşa'nın tedbîr [ve] tertîbinde tezelzül hâsıl olmayup ân-be-ân sebâtları müzdâd oluyor, böyle olan askerin süyûf-ı mu'avvecesinden tahlîs-i girîbân sa'b ve sa'ib bir ma'nâdır deyü mehâzil-i küffâr yevm-i muhâsaranın üçüncü günü gecesı bağteten firâr, âftân ü hîzân-ı diyâr-ı nekbet-medârlarında karâr edeceğı tulû'-ı fecr-i sâdıktan akdem âşikâr olacak, vezîr-i dilîr Hasan Paşa hazretleri Silistire serdengeçti ağalarından Boşnak-zâde Memiş Ağa'yı Silistire'de vâkı' altmış iki cemâ'atin ve altmış cema'atin ve kırkyedi ve ellidokuz bölüklerin yoldâşlarından mefrûz ve muntehab [52a] harb u darbe kâdir olan dilâverleriyle ihtiyâten küffâra akab-gîrlik için ta'yîn buyruduklarında, mezkûr Memiş Ağa dahi ma'iyetinde olan yeniçerileriyle bâd-bân-küşâd azîmet edüp, bî-mehâbâ küffârın tabyasını zabt ve bir re's küffârın topçu neferini esîr ve derûn-ı tabyada vâkı' vâfir top dânesi ve kurşun ve hartuş ve meşin kîseler ile müheyyâ kılınmış saçma ve bunun emsâli niçe âlât-ı harbiyye teshîr etdiklerini îzân zımınında der-akab şa'â'ir-i guzât-ı muvahhidîn ve âdât-ı hasene-i cünûd-ı müslimîn olan gülbânk-ı Muhammedî âvâzesini zihnden na're-i ra'd-ı bahârı ve sâ'ika-i sûz-ı düşmenvârı peyveste-i âfâk etdiklerinde hubûb-ı revâyih nesâyim-i meserret kılup,

taraf-ı İslâmiyâna reh-nümûn ve fevâyah-i anber-meşâyim dimâğ-ı guzât dilîrânı meşhûn edüp ve küffâr-ı le'âmet-âyînin hîbet ve hazîn ve hüsrân ile zebûn olduğunu tebşîr edicek, *ve inne cündenâ lehum'l- gâlibûn*³⁸, kelâmının meserret-i encâmı zuhûra geldi. *Hâzâ min fazli Rabbi*³⁹. Bundan sonra zulâm-ı leyl-i ufûl ve vakt-i salâtü'l fecr duhûl eyledikde, mevsim-i hâccda icrâ-yı emr-i hazret-i Samedî ve ihyâ-yı şerî'at-i Ahmedî [52b] için hüccâc-ı müslimînin mezbaha-i Mina'ya mukalleden ihzâr etdikleri dahâyâ gibi nehr-i Tuna'nın iki cânibinde uğûr-ı dîn-i Muhammedî'de kurbân olmak azîmetiyle hâzır olan fırka-i nâciye-i müslimîn ve zümre-i mehdiye-i mü'minîn edâ-yı salât-ı subha şurû' edüp, mü'ezzinân tûtî-i şekeristân ve imâmân-ı [andelibân-ı] gülistân taraf taraf elhân-ı belâğat-beyân ile tilâvet-i Kur'ân ederek edâ-i salât etdiklerinde, bu gûne vakt-i ciğer-sûzda âyât-ı metlûvve-i i'câzi'l-gâyâtın te'sîrinden feyfây bî-pâyân ve tilâl-i cesâmet-girân bî-tâb olup, çâk-i girîbân ve zebân-ı hâl ile müstağrak-ı âh u figân olmuşlardır. Bundan sonra der-akab mihr-i münîr-i sa'âdet 'inâyet-i hazret-i Rabbi'l-İzzet ile âfâk-ı sipihr-mekremetden tetâlû' edüp, zemîn ü âsumân envâr-ı feth u nusret ile rahşân üzre oldukda, küffâr-ı âyîn-i dalâlin ahvâl-i pür-melâli bu gûne ma'lûm oldu ki, hezâr havl-i cân ile garîk-i âb-ı hayret olacak sefâyinleri tarafına girîzân edüp, havf-ı cân ile cânlarını halâsa sa'y edüp firâr ederler,

[beyt]

Bi-hamdillâh rehâ buldu tehayyürden kamu 'âlem

Kavuşdu sanki bu şebde dilâ Havvâ'ya pes Âdem

³⁸ وإن جندنا لهم الغالبون = Ve elbette bizim askerlerimiz mutlaka onlar galip geleceklerdir. (Sâffât Sûresi, 37/173.)

³⁹ هذا من فضل ربي = Bu Rabbimin fazlındandır. (Neml Sûresi, 27/40.)

Bu rûz-ı meserret-birûzda [53a] medîne-i Silistire'de sâkin olan müsâfirin ve mukîmîn bi'l-cümle sikkîn-i kazâdan necât ve halâs ve mübâdele-i fedâ-yı keş ü duhâ ile selâmetde ihtisâs kılınup, devhâ-yı şeceret-i nübüvvet-penâh olan hazret-i Zebîh'in erşiyle mûris olup reşk-i hayret ve sirişk-i meserreti mânend-i ebr-i bahârî dîde-i tâs-ı pür-hûnlarında ihtilât ve dumû' ederek hadd-i vücûhlarına seylâb edüp eyyâm-ı a'yâdda vâkı' olan mu'âyede gibi birbirleriyle görüşdükdü, *es'adellâhu eyyâmekum ve harresellâhu servetüküm*⁴⁰, âvâzesiyle medîne-i Silistire'yi mâlâmâl kıldılar. Bu hâlât-ı azîmü'l-berekâtın zevk ve sefâsını nev'-i beşer değil belki kûh-ı seng-i hârâ müşâhede eylese bir anda pâre pâre olacağından iştibâh olunmaz. Bu ni'am-ı celîlenin edâ-yı şükründe zebân-ı zevi'l-ukûl kâsırdır.

[Beyt]

Ey Kerîm be-lutf u keremet hamd u sipâs-i bî-haddi bâş

Ey rahîm be-nasr zaferet senâ vü sitâyiş-i bî-haddi bâş⁴¹.

Bundan sonra küffâr-ı bed-endîş hezâr havf ü teşvîş ile seffinelere süvâr ve âcilen firâra yüz tutduklarında, vezîr-i şecâ'at-âyînve müşîr-i kâtı'u'l-a'nâkı'd-dâllîn Hasan Paşa hazretleri ale'l-fevr vâfir sefîne tedârük edüp, [53b] asâkir-i şecâ'at-şi'ârdan ceng ü âşûb ahvâlinde habîr kimesneler ile nehr-i Tuna'dan akîb-i a'dâya ta'yîn etdikden mâ'adâ vâfir süvârî dahi berren ta'yîn edüp, küffâr önlerinde berren ve nehren asâkir-i İslâm düşmenin kafalarında gûn-â-gûn hezl ü istihzâ ederek dârü'l-emân olan arz-ı Silistire'den ihrâc ve hıttâ-i Tuna'dan iz'âc etdiler. Küffâr-ı hâk-sâr dahi bu hâl-i heybet-me'âl ile dâr-ı nekbet-medârlarına vardıklarında, şecere-i

⁴⁰ اسعد الله أيامكم و حرسانه ثروتكم = Allâh günlerinizi mesut kılsın ve servetinizi korusun.

⁴¹ ای کریم لطیف و کرمت و سپاهی حدبایش ای تبضرو ظفرت ثنا و سنایش بی حد باش = Ey Kerîm, sınırsız lütfuna, keremine yardımlarına ve bahşettiğin zaferlerine sonsuz hamd ve şükürler olsun.

mel'üne-i ikbâlleri fâs şerî'at-ı Ahmedî ve tîşe-i tarîkat-ı Muhammedî ile münkati' ve münşak olduğu ecnâs-ı kefere beyninde meşhûr olacak sedd-i sedîd-i süğür-ı İslâmiyye'den kal'a-ı Vidin, *hamâhallâhi ilâ yevmi'd-dîn*⁴², mehâzâtında nehr-i Tuna'nın Eflak cânibinden Bahr-i Sevâd sâhiline varınca mümtedd ve müretteb olan küffâr askerinin kuvvet-i kulûbları za'fa mübeddel ve cesâret-i mutribâneleri haşyete muhavvel olup, leyl ü nehâr-ı evvel-bahâr ve huçeste-âsâra değin Silistire ma'berinden emn ü rahât edemeyüp, keyd ü hîle ile ehl-i İslâm'a etdiği serzenîşin mukâbelesinde seyf-i şecî'ân guzât ile mücâzât olup, havf-ı İslâm'dan râhatları olmadığı min-b'ad bir tarafında [54a] baş gösteremediğinden fehm olundu. Lâkin garâbet bundadır ki, küffâr Silistire'ye sût-i kasd ile gelüp ve muhâsaraya şurû' etdiğini defa'ât-ı adîde ile on sekiz sâ'at mesâfede Elhâcoğlu Pazarı'nda Livâ-i hazret-i risâlet-penâh ma'iyetinde olan Sadr-ı a'zam ve ricâl-i muhterem taraflarına arz u mahzarlar ile inhâ olunmuş iken aslâ feryâd-res olmak kaydında olmayup, o mahalden dahi firâra müteheyyi' oldular. Ba'dehû küffârın münhezimen firâr etdiğini gûş etdiklerinde müsterîh olup, himâyet ve sıyânet yüzünden bir kıt'a emr-i âlî irsâl ve derûn-ı emr-i âlîde sıyânet-i sâhtelerin ber-nehc-i muvâza'a bast u temhîd edüp, muhâze-ia'dâda sebât-ı kadem üzre olmaklığı te'kîd etmişlerdir. Mazmûn-ı emr-i âlî budur ki takrîr olunur, "ba'de'l-elkâb, sen ki vezîr-i şecâ'at-zâmîrim es-Seyyid Hasan Paşa'sın, ma'iyetinde mevcûd olan tavâ'if-i mütenevvi'a-i asâkir-i nusret-şî'ârım ile def'-i mekîdât-ı a'dâda dakîka fevt etmeyüp, leyl ü nehâr ve serr u cihâr düşmen-i dînin mürûr edeceği memerr ü ma'berlerin mesdûd ve ol havâlîde kangı mahalden baş göstermek ihtimâli olursa tard ve teb'îdine sarf-ı [54b] himmet ve bezl-i kudret edüp, bir dürlü vehâmet keşîd olmayup, merdâne-reviş ile sâbit-i kadem

⁴²حماها الله إلى يوم الدين = Allâh O'nu kıyamete kadar korusun.

olasız. Zîrâ bu hengâmda sâdîku'l-kavl ve kavvâl bi's-sıdk yarâr câsûslardan istintâk olundukda, a'dâ-yı dînin ziyâde za'f-ı hâli olup ve asker-i makhûr dahi şey'-i kalîl olduğunu haber vermeleriyle sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin, husûs-ı müdâfa'a-ı küffârda bir dürlü tehâvün ve tekâsül etmeyüp, fermân-ı vâcibü'l-ımtisâlimin intâk ettiği üzre hareket edüp şöyle bilüp alâmet-i şerîfeme i'timâd kılasız", deyü bu gûne bî-asl dürûğ-ı bî-fürûğ ile dermânde kalmış âsiyâbdâr gibi ipe un serdikleri, agreb-i hâlâtandır ki bu nasîhat ile kendileri mütenassih olmayup, bundan yirmi beş gün mukaddem Babadağı sahrâsında ordu-yı humâyûnda bî-nihâye asker-i İslâm var iken altı bin küffâra sedd-i râh olamayup, bu kadar evlâd u iyâli ve ahmâl-i eskâli ve hazîne-i beytû'l-mâli küffâra verdiklerini derûnlarında insâ' ve hezâr şerm ü haclet çekdiklerini hâtırlarından ihlâ edüp, Silistire'yi iğrâ tarikîyle böyle emr-i âli göndermeleri abes-i mahz olduğunu fehm eden ukalâya, *yâ veyletâ annî mâliyeh heleke annî sultâniyeh*, kelâm-ı belâgat-encâmını [55a] zikr-i zebân etdiler. Zîrâ bu gûne kizb-i sarîh ile dürûğî irtikâb izhâr-ı acz ve fütûrdan gelür. Bir devlet ki umûr ve husûsını irâ'et ve temşiyetde siyâk u sibâkı rabta zâhib olmayup, olur olmaz nesneyi irtikâb etmek milk ü devletin izmihlâline bâ'is olur. Bu esnâda Sadr-ı a'zâm Silâhdâr Mehmed Paşa sadâretten azl olunup, Mehmed Paşa Gelibolu'ya nefy ü iclâ olunup, sadr-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa sâniyen sadr-ı a'zâm oldu. Ahvâl-i âlem ve keyfiyât-ı bahr-ı gam bin yüz seksen altı senesine gelince gâh med ve gâh cezr üzre kaldı. Sene sitte ve semânîn ve mi'ete ve elf. Muharremü'l-harâmın duhûlünden sonra tarafeynden mütârekeye şurû' olunup, kırk gün mikdârı ceng ü cidâl mündefi' oldu. Bu kırk gün eyyâm-ı mütârekenin müddeti münkaziyye oldukda, kırk gün dahi eyyâm-ı mütâreke zamm olundu ve bu kırk gün mütârekenin müddeti evân-ı husâdda temâm oldukda, bundan akdem bi'l-münâsebe zikri sebkat

eden Gırafoğlu Botomkin dedikleri ser-asker ceneral bî-hesâb asâkir-i küffâr ile bağtetten Silistire karşusunda vâkı‘ Karalaş nâm mahalle [55b] Silistire’i ahz u teshîr kasdıyle geldi deyü câsûslar haber verdikde, vezîr-i Eflâtun-fitnat Hasan Paşa hazretleri etrâf u eknâfa ve kazâyâ ve enhâya buyurdular tahrîr ve menâzilleri tesyîr edüp, celb-i asker etdikden mâ‘adâ der-akab medîne-i Silistire'nin Tuna tarafına metîn ve müstahkem meterisler hafır ve iktizâ eden mahallere tabya ihdâs edüp, iktizâ-i vakt-i hâle göre a‘dâ-yı dîne sedd ü mümâni‘ olacak san‘atlara meşgûl olup, *el-harbu hud‘atün*⁴³, mîsdâkınca bir ferdin hâtırına gelmeyen hîleler peydâ edüp, Hotinlı tabya ağası Mustafa Ağa'yı elçilik bahânesiyle mesfûr ceneral tarafına irsâl buyurdular. Mezkûr Mustafa Ağa dahi ceneral-i bed-fi‘âl ile görüşdükde, ba‘de’l-mükâleme mesfûr ceneral cibiliyyet-i kâfirânesinde merkûz olan habâsetini izhâr edüp, “ancak kraliçe beni Silistire'nin ahz u teshîri için bu mahalle ta‘yîn etdi. Silistire'yi ahz u teshîre muhtâcım vaktinize hâzır olunuz”, deyü mağrûrâne cevâb verdikde, merkûm Mustafa Ağa dahi bu haber-i muvahhiş-eser ile Silistire'ye geldikde, Hasan Paşa hazretleri bu ahvâli kasaba-i şumnu'da mesned-nişîn-i sadâret-i uzmâ Muhsin-zâde Mehmed Paşa tarafına [56a] nakîr ü kıtmîr tahrîr edüp, kendisi leyl ü nehâr tedbîr ve tedârükden keff-i yed etmeyüp, küffârın cevâbına cevâb vermekde taksîrât etmediğinden başka izhâr-ı celâdet üzere sâbit-kadem iken bundan böyle dahi dört ay on gün mütârekeye karâr verildiğini müş‘ir evâmir-i mutâ‘a tevârüd etdikde, tarafeyn meştâyâ çekilüp ceng ü cidâl ref‘ olundu. Lâkin bu def‘a dört ay on gün mütârekeye şurû‘dan mukaddem mesfûr ceneral-i bed-fi‘âlin kelimât-ı hezeyâtına mukâbil Hasan Paşa hazretlerinin verdiği cevab-ı bâ-savâblarıdır ki, mezkûr tabya ağası Mustafa Ağa ile mesfûra li-ecli’l-ilzâm ihbâr buyurmuşlardır.

⁴³الحرب خدعة= Savaş hiledir.

Cevâb-ı es-Seyyid Hasan Paşa

Hâlâ Devlet-i Rusiyye tarafından Karalaş nâm mahalle ta'yîn olunan ceneral kurb ve civâriyete ri'âyet mizâc-ı habâset-âlûdeniz şemsîr-i âbdâr ile şifâ-pezîr olmak zımnında istifsârdan sonra bu def'a tarafımıza irsâl olunan kelimât ve ihbâr olunan nâ-ber-câ harekâtınız ma'lûmuz oldu. Bu misillü minfaha-i lâf ve sâhte-i güzâfdan hâsıl olan ancak nedâmet ve denâ'et olduğu ma'lûm-ı zevi'l-ukûldur. İmdi şöyle ma'lûmunuz olsun ki, pâdişâh-ı İskender-satvet ve şehinşâh-ı Dârâ- [56b] haşmet pâdişâh-ı İslâm efendimiz dahi bin kulunu medîne-i Silistire muhâfazasına kıyâm ve inâyet-i Bârî ile senin gibi niçe niçe a'dâdan ahz-ı intikâm için hâssaten ta'yîn buyurmuşlardır. Binâ'en-alâ-hâzâ ceng ü harbe her ân hâzır ve müheyyâyuz, bu yakında seninle beynimizde bir pazardır kurulur görelüm kimin metâ'ı revâc bulup, hümâ-yı devlet kimin serinde âvâze-i âğâz eder, kable'l-vukû' lâf u güzâf bâ'is-i denâ'etdir. Yakînen ma'lûmumdur ki Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd ve Sâhibü'l-kerem ve'l-cûd hazretleri kendi zât-ı aliyyesini şirk ve nekâyisden takdîs ve tenzîh eden dostunu mansûr edüp ve zât-ı ilâhiyyesine şirk eden düşmenini makhûr eylemek âdet-i ezelliesidir", deyü hatm-i kelâm buyurdularında, ba'de'l-vusûl ceneral-i mahzûl ma'iyetinde olan asâkir-i menkûllerin cem' edüp, bu güne âkılâne cevâb ve merdâne hitâba kâdir olan kimesenin cevâb-ı hikmet-me'âblarından müstefâd olan nukât ve mezâyânın encâmı vehâmetdir. Böyle bir sâhib-i tedbîr hasm ile muhârebe bu vakitte maslahat-ı asîredir, şimdilik olduğumuz mahalde kendi muhâfazamız ile meşgûl olalım, zîrâ [57a] ibtidâ-yı seferden bu âna gelince böyle bir nükte-dâredâ Devlet-i Osmâniyye tarafından zuhûr etmedi, deyü müşâverelerine karâr verüp, *el-hâ'inü hâ'ifün*⁴⁴, mefhûmunca havf u ıztırâba düşüp, bundan akdem izhâr ettiği lâf u

⁴⁴الخائن خائف = Hâin olan korkmaya mahkûmdur.

güzâfi zehr-mâr gibi nûş edüp, ecnâs ve akvâmları beyinde rezîl ve bed-nâm oldular. Bundan sonra ânifen zikri sebkât eden dört ay on gün mütâreke vukû‘ bulup, fi‘ile çıkmağla nev‘an mesfûr ceneralin râhat olduğu ba‘de’z-zamân ma‘lûm oldu.

Vusûl-i evâmîr-i ahvâl-i mütâreke

Devlet-i Osmâniyye-i ebed-peyvend ile Devlet-i Rusya ve Moskof-ı menkûs beynlerinde emr-i mütâreke ber-karâr oldukda, nehr-i Tuna'nın cânib-i İslâmiyye'sinde vâkı‘ Vidin kal‘asından Hırsova'ya gelince tertîb olunan Vezîr-i a‘zâm ve ümerâ-i kirâm ve asâkir-i İslâm'a ekîd ve şedîd fermânlar isdâr olunup, eyyâm-ı mütârekenin tamâmına değinefrâd-ı İslâm'dan bir ferd Moskovlu tarafına dest-i tasallut etmeyüp şurût-ı mütârekeye ri‘âyet etmek için te’kîdât ve tehdîdât olunmağla, cümle vüzerâ ve ümerâ ve sâ’ir tavâ’if-i askeriyye ceng ü cidâldan el çeküp, sûretâ dostluk mu‘âmelesi gösterdiler ve küffâr tarafından dahi Vidin [57b] karşusunda nehr-i Tuna'nın Eflak tarafında Bahr-i Siyâh sâhiline varınca cenerallerine ve polkovniklerine ve sâ’ir zâbitlerine umûr-ı mütâreke tahrîr olunup, tarafeyn birbiriyle rû-yı dostlukda oldular.

Der-beyân-ı ahvâl-i Botomkin ceneral

Mârrü’z-zikr Pomtekin dedikleri ser-asker ceneral Moskov devletinde babası Gıraf olup mürd oldukda kendisi bu seferde Moskov kraliçesi olan Katherine nâm nâşîzenin hazînedârı bulunmağla, cenerallik rütbesiyle çerağ olup Silistire teshîrine ta’yîn ve merd-i da‘vâ ile gelmiş bir la‘ındir ki uc b u kibrinden ve devlet-i menhûsesinde kemâl-i istiklâlinden iktizâ eden tahrîrâtını feld mareşal tahrîr etmeyüp, bi’z-zât kraliçe tahrîr eder. Böyle iken azîmet-i kâfirânesinden me’yûs olup, Hasan Paşa'nın çengâl-i keydine giriftâr ve pençe-i kahrile târumâr olacağını

müşâhede edüp, menkûs olduğunu nefsine yediremediğinden hîle-i şeytâniyyeye şurû edüp, eyyâm-ı mütâreke münkaziyye olunca dostluk yüzünden Hasan Paşa'nın keyfiyyâtına vâkıf olayım ümniyyesiyle zîr-i hükûmet-i İslâmiyye'de olan çerkes tâ'ifesinden kabûl-i irtidâd [58a] edüp, Moskov'a teb'iyet eden Çerkes Bey nâm kâfiri sûret-i dostâniyede istifsâr-ı hâtır için Hasan Paşa hazretleri tarafına irsâl etmek murâd etdikde, Hasan Paşa hazretleri mesfûr Çerkesin gelmesini tevkît buyurup, gelmezden akdem derûn-ı Silistire'de mevcûd olan yeniçeri ve cebeci ve topçu ve azebeci ve zâbitân ve yerlüyân ve yamakân ve kendi kapusu halkını bi'l-cümle müsellağ ve müretteb kılup, saf-be-saf nehr-i Tuna'dan sarâya gelinceye kât-ender-kât tertîb etdikden sonra mesfûr çerkesi miyân-ı askerden geçirüp huzûr-ı vezîrânelerine bu üslûb üzere gönderdiklerinde, âdet-i kadîme-i Osmâniyye üzere merâsimi ba'de'l-edâ sohbeta şurû' edüp, ba'dehû hil'at ilbâsıyla mahall-i menhûsasına i'âde buyurduklarının akîbinde,

[beyt]

Hased-i kalb-i adüvv lûtfîle olmaz zâ'il

Sengde muzmer olan âteşe [âb] etmez eser

mefhûmunun esrârına vâkıf olup, kadîm düşmen dost olmaz ancak kâfirin murâdı bu takrîble bizim ahvâlimizi bilmek ve kolayımızı anlamaktır deyü tefattun edicek, ferdâsı kendi ağalarından söz anlar ve vaktinde iş bilür bir ağasını sûretâ dostluk yüzünden [58b] gönderüp a'dâ-yı dînin etvâr-ı evzâ'ına vâkıf ve nakz-ı kâfirânesine ârif oldular. Bu tertîb üzere ahvâl-i mütâreke küffâr-ı hâk-sârın rü'esâları beyinde şuyû' buldukda, taraf taraf rü'esâ-yı küffâr ma'iyetlerinde olan Polkovnik ve mayorlarındanba'zılarını Hasan Paşa'nın hâtır-ı vezîrânelerini istifsâr ve isticlâb için

hâk-i pâ-y-i müşîrânelerine irsâl eylediklerinde, ber-vech-i sâbık azîm alaylar ve sufûflar tertîb ile dîn ü devlete şân ve şevket îrâs edicek umûrda ziyâde besâret ve dikkat buyurup, her birlerine birer gûne hîle ve keyd edüp, icrâ-yı merâsim nâmıyla keferenin makarr-ı müfsidelerinde olan şeytâniyyetlerine min-küllî'l-vücuuh vâkıf oldukdan sonra öteden berü bu misillü mevâdlarda mu'tâd-ı kadîm olan hil'atlar ilbâsıyla ircâ' buyurup, her ne mükâleme ve musâhebet oldu ise Devlet-i aliyye tarafına âcilen tahrîr eylediler. Min-ba'd Devlet-i aliyye tarafından umûr-ı mütâreke kâffeten Hasan Paşa hazretlerinin gerden-i sadâkat ve dûş-ı istikâmetlerine tahmîl olunup, bin yüz seksen yedi Muharremü'l-harâmın ibtidâsına gelince cemi'-i umûr-ı seferiyye Hasan Paşa cânibine kasr u hasr oldu ve küffâr tarafından umûr-ı mütâreke mesfûr [59a] Botomkin cenerale havâle olunup, nev-be-nev iki devlet beyninde müsâleme bâdî oldu. Ve'l-hâsıl-ı kelâm Hasan Paşa'nın rüşd ü sedâd ve kemâl-i zihni isti'dâdları sebebiyle devha-i devlet ve kadr-i menzeletleri millet-i İslâmiyye beyninde müzdâd olduğundan mâ'adâ miyân-ı küffârda dahi gün-be-gün ziyâd-ber-ziyâd oldu. Cümleden birisi İsmail nâm kasabada küffâr tarafından ser-asker olan ceneral bu kadar mesâfeden Hasan Paşa hazretlerinin hâtırını istifsâr için ma'ıyyetinden olan cenerallerden bir emred cenerali tebdîl-i câme otuz kadar küffâr ile nehr-i Tuna'dan irsâl etdikde medîne-i Silistire'ye altı sâ'at mesâfe bir mahalle geldiği mesmû' olucak vezîr-i müşârun-ileyh ale'l-acele Tuna kapudânlarını ta'yîn edüp şöyle emir buyudular ki, mahall-i mezbûra gelen kâfir kimdir ve ne taraftan gelür ve ne hıdmete me'mûrlardır ve ellerinde başport ta'bîr olunan memhûr tahrîrâtları var mıdır. Bu tafsîl üzre cevâba kâdir olur ise tarafımıza ihbâr edesiniz ve eğer cevâba kâdir olamazlar ise cevâb verin geldiği mahalle gitsün deyü irâ'et-itarîk buyurdularında, ber-minvâl-i mufassal mesfûrlar cevâba kâdir olduklarında ihbâr

olunup ak̄binde Silistire'ye gelmelerine icâzet buyurup, [59b] kemâ-fi'l-evvel rûsûmı icrâ ile huzûr-ı âsîfânelerine ihzâr buyurdıklarında Devlet-i aliyye tarafından emr-i mütâreke için vürûd eden evâmir-i mutâ'a-i aliyyelerde kayd ü işâret olunduğu vech üzre nevâziş ile mu'âmele buyurup, bu tarîk ile isticlâb etmesi ehem ü mehâmmdan olan niçe ahvâlden âgâh oldılar. Ba'dehû mesfûra bir kerrâke ilbâsından başka telâttufâne edâ ile ber-takrîb gerden-i kâfirânesine bir âğır yağlık ve bir âğır boyama pîçide kıldılar. Garâbet bundadır ki mesfûrun dimâğ-ı müşrikânesi ucb u kibr üzre olup hil'at ilbâsına rızâ göstermemek da'vâsında rû-yı tenezzûlden rû-gerdân iken Hasan Paşa'nın pençe-i keydine giriftâr olup hil'âti kabûl etdikden sonra sûret-i mağlûbiyetde boğazına yağlık bağlamayı dahi kabûl edüp zu'munca mesrûren ric'at etmekle İsmail'de olan ceneralle mülâkâtlarında Hasan Paşa'nın şekl ü şemâ'ilini ve edâ ve tavrını nakl etdikde, istiğrâbından nâşî taraf-ı âhardan olmak üzere nâmıyla bundan sonra birkaç beyzâde musavvirler görüşmek bahânesiyle gelüp tekrâr sûretini tasvîr, ba'dehû kraliçeye tahrîr ve irsâl ve tesyîr [60a] için esnâ-yı mükâlemede kadd ü kâmetine ve tenâsüb-i a'zâsına ve tanzîm-i kelimâtına ve kıyâfeti [ve] mehâbetine dikkat edüp gitdiklerinde ber-vech-i beyân tasvîr sûretini kraliçeye irsâl etdiklerini ba'de'z-zamân görüşmek tarîkiyle gelen ba'zı ümerâ-i küffâr takrîr eylemişlerdir. Böyle ahvâl-i mütâreke mümtedd olup sene bin yüz seksen altı Receb'ine bâliğ oldukda, mârrü'z-zikr Botomkin dedikleri ser-asker ceneral dahi Hasan Paşa'nın iki devlet beyninde müselleme ve her vechile müfehham olduğunu müşâhede etdikde, kendi ma'iyetinde olan küffâr zâbitlerinden mesfûr Çerkes Bey'i irsâl edüp mülâkât ve recâ etdikde Hasan Paşa hazretleri Devlet-i aliyye'den istîzân etmekle devlet tarafından cemî'-i umûrda⁴⁵ murahaslığını müş'ir

⁴⁵ umûrda, mükerrer yazılmıştır.

emr-i âlî sudûr etdikde, ceneral-i bed-fi'âl ile görüşmeğe rû-yı rızâ gösterdiler. Tarafeynden husûs-ı mülâkât için ta'yîn olunan kimesneler vâsitasıyla mülâkât mâddesi Şa'banü'l-mu'azzamanın nisfında husûl-pezîr olup fi'le karîb oldukda, iki gün mukaddem küffâr tarafından ihbâr olundukda Hasan Paşa hazretleri medîne-i Silistire'de mevcûd olan [60b] tavâ'if-i askeriyye zâbitlerini ve ağavât ve sâ'ir yerlüyân ve yamakân zümresini huzûrlarına ihzâr ve ahvâl-i keyfiyyâtı ferâde ferâde ihbâr buyurdularından sonra rûz-ı şenbede ceneral-i âyîn-dalâlin medîne-i Silistire'ye duhûl edeceğini ifâde ve ser askerî zümresinin müsellaah ve müretteb nizâm ve intizâm ile âdâb-ı Osmânî ve kavâ'id-i İslâmî üzerine hâzır ve müheyyâ olmalarını fermân buyurdular. Yevm-i şenbede ale's-sabâh küffâr tarafından mesfûrun sâ'at beşde muhakkak geleceği ihbâr olunmağıle beyne'n-nâs Kara Müsellim nâmıyla iştihâr bulan Zileli Kara Ahmed Ağa dergâh-ı âlî yeniçeri ortalarından yirmi dokuz bölüğünün çorbacısı Muhzır Sipâhî Mehmed Ağa hem-inânen rüsûm-ı kadîm üzre ceneral-i mesfûrun mihmândârlık hıdmetine ta'yîn olunup, nehr-i Tuna'nın Eflak cânibine mürûrlarında bir çetr-i mihmânî-i âlî-âtâk nasb edüp, mesfûrun gelmesine müterakkib oldular. Vaktâ ki ber-vech-i tevkît sâ'at beşe geldikde mesfûr Botomkin etvâr-ı kâfirâne ile Karalaş cânibinden on iki aded küşâde a'lâm-ı menkûsaları zîrinde müretteb süvârîlerin üç tabur [61a] misilli tertîb edüp zuhûr etdikde, Hasan Paşa hazretleri dahi asâkir-i mütenevvi'a-i İslâmiyye['yi] fevc fevc müsellaah ve müretteb-i müheyyâ kıldılar. Meselâ ne kadar zâbitân-ı rü'esâ var ise cümlesini nehr-i Tuna kenârından Sarây dîvânihânesine gelince meymene ve meyesere tanzîm etdiler ve sâ'ir asâkiri nehr-i Tuna'nın Gümrük iskelesinden Çengel tabyasına ve taraf-ı şarkîsinden bağçelere varınca serâpâ tertîb edüp min-küllî'l-vücûh ihtimâm-ı tâm etdiler. Mesfûr ceneral dahi asâkir-i müslimîn ve cünûd-ı

muvaiddînin böyle edebâne silâh-pûş olarak nizâm-ı hallerini müşâhede edicek çetr-i mihmâniyye deĝin zu‘mlarınca bir sâ‘atin zarfında tabur-ı makhûrını mülâ‘ab-i sıbyân-vârî birkaç gûne tebdîl ve tahvîl edüp, remy-i henâzîr gibi birbirini ta‘âkuben bâr-gîrlerine mihmâz ederek mahall-i mihmâniye cânibine şitâb etdiler. Çetr-i ma‘hûda bir çâr-yek mesâfe kaldıkda, merkûm Kara Müsellim Ahmed Aĝa rikâbında on beşden mütecâviz mülebbes ve müsellağ sîm kaddâreli çukadârân ile bir rahş-ı sabâ-reftâre süvâr olup, mesfûr tarafına atf-ı inân edüp mîrâne edâ ile hoş-âmed makâlesini edâdan sonra çetr-i ma‘hûde nüzûl ve biraz meks ve istirâhat akîbinde beylik [61b] şaykalar ile merkûm Kara Müsellim Ahmed Aĝa ve mesfûr ceneral ve dört aded beyzâdeler Silistire cânibine mürûr edüp, sâ’ir asâkir-i küffâr karşu tarafda kaldılar. Ve ceneral dahi Silistire cânibine mürûrlarında kendisine âmâde olan ata süvâr olup beyzâdeler mâşiyen asâkir-i İslâmiyye-i âhen-pûş arasından güzr ederek sarâya nüzûl ve Hasan Paşa hazretlerinin huzûr-ı âsîfânelerine duhûllerinde müheyyâ olunan iskemlelerle ik‘âd olundular ve der-akab âti’l-beyân Topal Osmân Paşa ahfâdlarından Silistire cânibi ser-askeri Osmân Paşa hazretlerinin kethûdaları mîr-i mirân-ı kirâmdan Arslan Paşa ve ma‘iyyetlerinde olan ümerâ-i kirâmdan Bosnevî Ca‘fer Paşa ve Sivasî Zaralı-zâde Abdullâh Paşa ve Hasan Paşa hazretlerinin ma‘iyyetlerinde olan Arnaĝud Sâdik Paşa ve Mehmed Paşa ve Anadolu beylerinden Kapucubaşı Çura-zâde Ahmed Bey ve Kitiş-oĝlu ve bi’l-fi‘il dergâh-ı âlî yeniçeri Seksoncubaşı Ruscuklı Mehmed Aĝa bi-ecma‘ihim ceneral-i bed-fi‘âl ile görüşüp, iktizâ-ı vakte nisbetle dostluk merâsimini ber-vech-i üslûb-ı hakîmâne edâ etmek bahânesiyle mesfûr ceneraleherrâc [62a] ve nâmûs-ı saltana şân u revâc verdiler. Bu minvâl üzre istifsâr-ı hâl-i hâtırdan sonra Hasan Paşa hazretlerinin dâverâne müheyyâ ve âmâde buyurdukları ecnâs-ı me’âkili müteşebbi‘ave rengâreng et‘ime-i

nefâyesi mâ'ide-i mütenevvi'a üç yüz adeden mütecâviz sîm endâm-ı âvân-ı safâ-
bahşıla ihzâr olundukda, ceneral-i hud'a-kâr ma'iyetinde olan beyzâdegân-ı
hazelânkâra hasr u hebt yüzünden intizâr edicek, Hasan Paşa hazretleri zebân-ı
zarâfet-unvânlarına mesihâne küşâd verüp, müşrikînin kulûb-ı mergûbların rıfk ve
mülâyemetle tenâvül-i et'ime içün nevâziş buyurup ihyâ etdiler. Mesfûr ceneral
ümerâ-i küffârdan ma'iyetinde olan beyzâdeler lafzân ve ma'nen lisân-ı hâl ve
zebân-ı makâl ile bu dârât ve bu satvet ancak Devlet-i âl-i Osmân'a mahsûs ve
maksûr olduğunu i'tirâf ve ikrâr etdirdi. Ba'de't-ta'âm vakt-i asra değin umûr-ı
mütârekeye dâ'ir mükâleme olunup, vakt-i asr hululünde Hasan Paşa cenerale bir
aslâh at sîm rikâb ve sîm kemer raht ve sâ'ir levâzımlarıyla tezyîn edüp ihdâ etdiler
ve mesfûr beyzâdelerin her birilerine müzehher-zerrîn envâ'-ı muhtelif akmişe bahş
ve i'tâ etdiler ve ba'zı ser-askerlerinden add olunan [62b]kimesnelere dahi
merâtiblerine göre bezl-i atâ eylediler. Bade'l-asr bâlâda kayd ve tafsîl olunduğu üzre
mesfûrları miyân-ı askerden tesyîr ve şaykalar ile karârgâh-ı habâset-me'vâları olan
Karalaş nâm mahalle imrâr etdiler. Hasan Paşa hazretleri bu vak'alarda iki aydan
berü hummâ-yı muhrıkadan ziyâde alflü'l-mizâc munharıfu't-tab' ve za'îfü'l-vücûd
iken yine gayret ve hamiiyeti elden komayup vezîrâne-reviş ve zîndâne-cünbüş
gösterdiler. Mezbûr ceneral Karalaş nâm mahalle vardıklarında Silistire'ye duhûl ve
Hasan Paşa hazretlerinin meclis-i vezîrânelerine vusûllerinde Hasan Paşa'nın etvâr-ı
nâdîde ve evzâ'-ı pesendîdesini ve asker-perverliğini ve idâre-i umûr-ı seferiyyede
fetânetini ve dostlukda salâbet ve düşmenlikde şecâ'at ve miknetlerini ve bezl-i atâ
ve semâhat ve sehâlarını Fokşan nâm mahalde olan murahhaslarına ve dârü'l-emâre-i
Boğdan olan Yaş kasabasında olan feld-mareşale nakîr ü kıtmîr tahrîr etdiklerinde,
feld-mareşal kendi mukarrebelerinden bir kefer ile Hasan Paşa hazretlerine vâfir

mülûkâne edviye ve tenâvüli mülûka muhtass olan enva‘-ı eşribeden bürâderin itlâk olunur birkaç kavanos bürâderin [63a] şerbeti ve Devlet-i Rusya'da şöhret-şi‘âr olan cenerallere münhasır bir adîmü'l-misl kuşak ihdâsıyla Karalaş'da sâkin mârû'z-zikr Botomkin cenerale irsâl, ba‘dehû Hasan Paşa hazretlerine îsâllerinde Hasan Paşa hazretleri berây-ı maslahat sûret-i zâhirde nevâziş gösterüp, gelen kefere'î mutayyiben ircâ‘ ve feld-mareşal tarafından gelen eşribedenaslâ isti‘mâl etmeyüp, ba‘zı kimesnelere bahş etdiler. Hattâ mezbûr kuşağı dahi sikât-ı ricâlden bir zât-ı huceste-sıfât dostuna ihdâ edüp, meveddet-nâmesinde böyle tahrîr-i zarâfet buyurudular ki, “bu kuşağı Devlet-i Rusya'da meşhûr ve müte‘ârif olan ceneraller isti‘mâl edermiş, siz dahi ceneral olduğunuzda isti‘mâl buyurasız” deyü mülâtefe buyurdukları, bu fakîrin bi'z-zât ma'lûmatlarıdır ve **mine'l-garâyib** umûr-ı garîbedendir ki, nehr-i Tuna havza-i hükûmet-i Osmâniye'ye dâhil olduğu günden bin yüz seksen altı senesi Rebî‘ü'lâhire gelince millet-i nasârâ mülûklerinden birisi sûret-i galebede nehr-i Tuna'yı tûlan ve arzan mesâha etmeğe kâdir olamayup, mesâhaya dahi taraf-ı İslâm'dan izn ü ruhsat verilmiş iken [63b] Moskov kraliçesi hükûmetinden olan Yıldız Denizi kapudânlarından bir bahrî kefere otuz nefer-i bahrî küffâr ile Moskovlu tarafından İsmail nâm kasabada ser-asker olan ceneral-i âyîn-dalâl ma‘rifetiyle nehr-i Tuna'nın Bahr-ı Sevâd'a munsabb olduğu mahalden nehr-i Tuna'yı tarz-ı garîb üzre tûlan ve arzan ve umkan mesâhaya şurû‘ edüp, kaç mevzi‘den mürûr mümkün ve kaç mahalde münşakk olur ve ne mahalde bir kıt‘a olur ve kaç aded adası var bu tertîb üzre mesâha ederek bin yüz seksen altı Rebî‘ü'l-âhirin nısfında medîne-i Silistireye altı sâ‘at mesâfede Balya Boğaz'ı nâm mahalle geldiğini Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa gûş etdikde, mesfûrları mahall-i mezbûrda tevkîf ve bu gûne mesâha ve harekât-ı nâbercâlarına mân‘i olup, Devlet-i

aliyye'ye ifâde-i hâl ve tahrîr-i me'âl etdiklerinde devletden izn ü ruhsat verilmekle mesfûr bahrî kapudân kemâ fi'l-evvel mesâha ederek Silistire kal'asına iki mil karîb geldiklerinde, Hasan Paşa hazretleri âşinâ-yı tevârîh olduğundan bu misli yolsuz şey'e sabır ve tahammül edemeyüp mesfûrları mesâhadan men' ve kal'a-ı pâdişâhî iki mil bâlâsı tarafından mürûr etmedikçe bir dürlü [64a] rızâm yokdur deyü Tuna kapudânları ile ihbâr edicek, bahrî kapudân nehr-i Tuna'nın Eflak cânibinden serî'an mürûr edüp, iki mil mikdâr kal'ayı tecâvüz etdikden sonra yine kemâ fi'l-evvel mesâha ederek Tutrakan ve Rusçuk ve Zıştovi ve Nıgebolı ve Vidin kurbına varınca meymene ve meysere mesâha eyledi. Ne garîb seyrândır ki küffâr-ı bed-kirdâr hikmet-i akliyye-i ameliyye ile âmil olur iken yine gâfil olmayup ba'de'z-zamân gelecek âlâm ve endûhun def'ine çâresâzlık mülâhazasıyle nehr-i mezbûrun memerr ü ma'berlerin bu takrîble teccessüs etmekden hâlî olmadı. Devlet-i İslâmiyye-i Osmâniyye ise hikmet-i şer'iyeye-i âlihiyye ile âmil iken âlâm-ı âtiyenin vehâmetini fikr etmeyüp, a'dâ-yı dîne fırsat verüp nehr-i mezbûrun taraf taraf her cihetini bildirdiklerinin azîm kederi çekilmiştir. İnşâ-Allâhu te'âlâ sene-i âtiyye ahvâlinde tafsîlen beyân olunur.

Âmeden-i ser-asker Osmân Paşa be-medîne-i Silistire

Bin yüz seksen altı senesi Cemaziye'l-âhırinde sâlifü'z-zikr Botomkin ceneral asker-i vâfire ile Silistire üzerine gelicek deyü haber şuyû' buldukda, Devlet-i aliyye tarafından Topal Osmân Paşa-zâde Osmân Paşa hazretleri [64b] yirmi aded top ve altı bin mikdârı asker-i nusret-şi'âr ile Silistire cânibine serasker ta'yîn olunup, Balya Boğazı nâm mahalle karîb geldiklerinde bi-hasebi'l-iktizâ der-akab Silistire'ye ric'at etdiklerinin verâsında mütâreke şuyû' bulmağla şitâ ta'âkub edüp, Osmân Paşa

hazretleri üslûb-ı kadîm üzere Silistire'ye iki buçuk sâ'at mesâfe Kaçna nâm karyede meştâyâ azîmet buyurdular.

Der-beyân-ı ahvâl-i mütâreke

Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri sâniyen sadr-ı a'zam oldukda asker-i İslâm'ın ceng ü âşûbdan teneffür etdiklerini fehm edüp, ber-vech-i suhûlet emr-i mütârekeye ihtimâm birle a'dâ-yı dîne müdâfa'a ve mukâteleyi seneye te'hîr etmek ahsen-i tarîk olmak bâbında istişâre ve rikâb-ıkâm-yâba arz ve telhîs etdiklerinde, ruhsat-ı şehinşâhî zuhûra gelüp, ber-minvâl-i muharrer küffâr-ı bed-kirdâr ile kırk gün mütâreke olunup tarayefinden ceng ü cidâl ve harb u kıtâl mündefi' oldu. Lâkin bu esnâda Yenişehirfeneri sâbıkâ çavuşbaşısı Osmân Efendi murahhas-ı evvel ve ulemâdan şeyhi'ş-şüyûh Ayasofya-i Kebîr şeyhi Yâsînci-zâde Osmân Efendi murahhas-ı sâni olmak üzere [65a] taraf-ı pâdişâhîden bilâ-iktizâ dârât-ı azîme ile elçilik hıdmetine ta'yîn olunup, Dârü's-saltana'dan ber-âdet-i kadîme-i Osmânî teşyî' ve ordu-yı hümâyûn tarafına tesyîr olunduklarında, eyyâm-ı kalîle zarfında kasaba-i Şumnu'da ordu-yı hümâyûna duhûl, ba'dehû Ruscuk ma'berinden ubûr ve Eflak tarafına mürûr edüp, dârü'l-emâre-i Boğdan olan Yaş kasabasına karîb Fokşan nâm mahallde küffârın murahhasları cânibine atf-ı inân etdiler. Vaktâ ki mahall-i mezbûra duhûllerinde rüsûm-ı kadîme üzere mükâlemeye şurû' olunduğu esnâda ba'zı mevâdda gâh bizim murahhaslarımız tarafından ru'ûnet ve gâh küffâr murahhasları tarafından huşûnetzuhûr etdikden başka küffârın ber-hılâf-ı şer'-i Muhammedî teklîfât-ı şâkka ve tekâlîf-ianîfesine tâkat getirülmediğinden murahhaslar iktizâ-yı vakt u hâle göre gâh müdârâ ve gâh müvâsâ ile berây-ı itmâm-ı maslahat kırk gün Fokşan'da bu hâl üzere meks ü ârâm edüp, encâmında rü'yet-i mesâlihden me'yûsen ordu-yı hümâyûna avdet ve Mahmiyye-i dârü's-saltanat cânibine ric'ât etdiler. Bu

kâr-ı bî-karâr [65b] netîce pezîr olmadığından gûnâgûn erâcîf zuhûr etmekle tekrâr Re'îsü'l-küttâb Abdürrezzâk Efendi yine küttâbdan ba'zı dânişli kimesneler ile elçilik hıdmetine ta'yîn olunup, Ruscuk ma'berinden ubûr ve dârü'l-emâre-i Eflak olan Bükreş kasabasına mürûr edüp, küffâr tarafından ta'yîn olunan murahhaslar ile mülâkâtlarında mâh-ı Teşrîn-i sâninin ibtidâsından Mart'ın onuncu rûz-ı neyrûza değin dört ay on gün dahi mütârekeye karâr verilüp, Re'îsü'l-küttâb Abdürrezzâk Efendi müddet-i mütâreke münkaziyye oluncaya değin Bükreş'de sâkin oldular. Lâkin küffâr-ı hud'a-kârın hâli keyd ü hiyelden hâlî olmadığına binâ'en eyyâm-ı mütârekenin inkizâsından akdem ma'iiyyetinde olan Bekir Paşa-zâde Atâullâh Bey'i ale'l-acele her ahvâllerin tafsîllerin tahrîr ile ordu-yı hümâyûna ve andan rikâb-ı kâm-yâbâ irsâl etmişlerdir. Mezkûr Atâullâh Bey Âsitâne-i aliyye'de meks ve ikâmeti fuzûn edüp, bir haber zuhûr etmediğinden böyle bir teng vakitte bu hâl-i pür-melâl halkı mer'ûb ve devlet-i remîde-i kulûb eyledi [66a] çün eyyâm-ı mütârekenin hitâmı karîb oldu. Li-ecli'l-ihtiyât Devlet-i aliyye tarafından Tuna yalısında olan vüzerâ ve ümerâya evâmîr-i mutâ'a irsâl olunup, memâlik-i İslâmiyye'i dest-i istîlâ-i küffârdan muhârese ve cânib-i küffâra dest-i tasallut-ı asâkir-i İslâm'dan muhâreze için te'kid ve tehdîd olundu. Bu vechile tarafeynden bir hareket zuhûr etmeyüp, tarafeyn birbirlerinden rûz u şeb muhâfaza kaydında ihtimâm üzre olup, Muharremü'l-harâm'ın ibtidâsına değin ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl meslûb oldu.

Sene seb'a semânîn ve mi'e ve elf. Bin yüz seksen yedi Muharremü'l-harâm'ın üçüncü yevmü's-sebt sâ'at birde medîne-i Silistire'ye iki sâ'at mesâfe Karalaş nâm mahallede küffâr tarafından ser-asker tarafından ta'yîn olunan mezbûr Botomkin yirmi sekiz aded mükemmel sefîne ile nehr-i Tuna'dan teşa'ub edüp Karalaş'a müncerr olan Boriçe Boğazı ta'bîr olunan nehr-i sağîr ile bağteten nehr-i Tuna'ya munsabb

olup Silistire ahâlîsinin nehr-i Tuna vasatından vâkı‘ Ada karyesi çayırında ra‘y olunan bârgîrlerini nehb ü gârât ve iki nefer râ‘îleri seby ve esîr edüp, yine geldikleri tarafa ric‘atle mütâreke [66b] zeylinde nakz-ı ahd u half etdiler. Gerçi zâhirde küffâr-ı bed-endîş bu gûne fezâheti ve fesâdında Silistire'de mevcûd olan asker-i İslâm'ın def‘ ve muhârebeye tesaddî etmemeleri kabîh görünür. Lâkin ma‘nâda birkaç sebebden nâşî akab-gîr olmadılar. Sebeb-i evvel budur ki, bâlâda zikri sebkat etdiği minvâl üzre ser-asker Osmân Paşa ve Muhâfız Seyyid Hasan Paşa hazretlerine vürûd eden emr-i âlîde müddet-i mütâreke inkizâsında mütâreke fesh oldu mülâhazasıyle Moskovlu tarafına te‘addî etdirmeyüp, dest-i tasallutdan be-gâyet hazer oluna deyü tehdîd zımmında tahrîr olunduğudur. Sebeb-i sâni budur ki medîne-i Silistire'de düşman üzerine varacak sefîne olmadığıdır. Sebeb-i sâlis üçüncü sebep nakz-ı ahd taraf-ı İslâm'dan zuhûr etmemek içündür.

Âmeden-i küffâr be-mühâzî-i Silistire

Muharremü'l-harâm'ın sekizinci rûz-ı pencşenbede küffâr-ı le'âmet-âyîn Karalaş nâm mahalden piyâde ve süvârî beş bin mikdârı müretteb tabur-ı makhûrını berren Silistire hizâsına ale's-sabâh tesyîr etdikde, Silistire'de mevcûd olan tavâ'if-i askeriyeden Hotin ve İbrail yamakları ve Silistire ahâlîsi ve cümleten dergâh-ı [67a] âlî yeniçeri ortası neferâtları ve vüzerâ ve ümerâ etba'ları ve sâ'ir taşradan gelen asâkir-i İslâm dâmen-i gayreti miyân-ı şecâ'ate bend edüp, bi'l-ittifâk nehr-i Tuna'yı mürûr ve a'dâ-yı dîn ile cengi ve muhârebe-i sûr-i surûr ittihâz ederek küffâr-ı hâk-sâra mukâbil olduklarında sîne-be-sîne merdâne ceng ü âşûba şurû‘ edüp, küffârın top ve âteşinden rû-gerdân olmadılar. Bu hâl üzre iki sâ‘at ceng-i azîm olup küffâr-ı bed-kirdâr heybet ve hüsrân ile ric‘at eyledi. Bu cengde taraf-ı İslâm'dan fakat sekiz aded guzât-ı müslimîn mecrûh olup muhâfaza-i Bârî ile bundan ziyâde zâyî‘ât

olmadı. Lâkin küffârdan vâfir küffâr mürd ve helâk ve nicesi dahi zahm-nâk ve matrûd olup menkûben avdet eyledi. Bu bahâne ile taraf-ı İslâm'dan havf u hirâs mündefi' olup, asker-i nusret-şi'âr şâhîn-i bî-emân-vârî sayd-ı a'dâya nekrân üzre evkât-güzâr iken mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü yevm-i cum'a ale's-sabâh sâ'at birde küffâr-ı bed-tıynet olan on bin mikdâr ecnâd-ı şeyâtînden ibâret piyâde ve süvârî müretteb ve mükemmel otuzbir pâre sefine ile berren ve nehren Silistire üzerine [67b] bir tabur musallat kıldığından cünûd-ı muvahhidîn kulûb-ı gayreti inâyet-i Hakk'a bend ve süyûf-ı şecâ'ati gerdenlerine kemend edüp, *ve câhidû fi'llâhi hakka cihâdihî*⁴⁶,mazmûnuna imtisâlen nehr-i mezbûru ale'l-fevr ubûr ve der-akab a'dâ-yı âyîn-dalâli Silistire hizâsından dûr ve merdâne cengle azîmet-i fâsidesinden mehcûr kılmaklığa an-samîmü'l-kalb müteheyi' olduklarını Muhâfiz Seyyid Hasan Paşa hazretleri fehm etdiklerinde, mütevekkilen ale'l-Hayyi'l-Kayyûm asâkir-i nusret-karîne ruhsat-ı tâmmeleri olmağla cünûd-ı muvahhidîn seylü'l-arem misâli küffâr üzerine şîrâne hücum edicek küffâr kaçınılupbir sâ'at mikdârı sûret-i inhizâmda cengden girîzân eyledi. Ve cüyûş-ı İslâmiyye-i gayret-keşân dahi kafâ-i düşmenden müfârekat etmemek vechi üzre nehr-i Tuna'nın Karalaş tarafına teşa'ub ettiği Borice Boğaz'ı ta'bîr olunan mahalle varınca tedmîr-i udvân ederek varmış iken küffâr-ı hud'a-kâr kemengâh-ı nîştânda ihfâ ettiği bin kadar Don Kazağı ta'bîr olunur süvârîsi piyâde olan asker-i İslâm'ın mâbeynlerine tehalhul etmekle bir mikdâr perişânlık yüz [68a] gösterüp, altmış aded guzât-ı muvahhidîn mâbeynü'l-küffâr dermânde olup, âkîbetü'l-emr ceng ederek şerbet-i şehâdeti nûş etdiler. Bundan başka altı nefer kimesne esîr oldu deyü ba'zılar haber verdiler. Lâkin ahvâl-i keyfiyyet bu gûne müncer oluncaya değin küffârın taburundan katı vâfir hazele-i

⁴⁶وجاهدوا في الله حقَّ جهاده = Allâh uğrunda hakkıyla cihâd edin.(Hacc Sûresi, 22/78.)

küffâr hâk-sâr olup, hâk-i helâke düşmüştür. Ber-vech-i muharrer bu hâlât zuhûra geldikde Osmân Paşa hazretleri kendi kapusu halkıyla ve ma'iyyetlerinde olan Serseksônî Mehmed Ağa dergâh-ı âlî odaları neferâtıyla nehr-i mezbûrun akıntısı tarafından Sellâh-hâne Adası mukâbelesinde muvâcehe-i düşmende sedd-i sedîd olup, Hasan Paşa ile bi'l-müşâvere karşı tarafda muhârebe üzere olan asker-i İslâm'a ecnâd-ı mütenevvi'a-i nusret-şi'ârdan vâfir asker imdâd etdiler. Evvelâ Arnagud tâ'ifesinden beş bayrâk Arnagud düşmene mukâbil olduklarında düşmenin kara tarafından endâhte etdiği topları ibtâl edüp, küffâra dâhiye-i azîme verdiler ve sâniyen yüz kadar Enderûn ağaları imdâd olunup a'dâya teveccühlerinde üslûb-ı kadîm üzere cümlesi mânend-i Efrasyâb [68b] birbirleriyle hem cenâ[h] olarak a'dânın kafasına çatdıklarında bir gûne ceng-i azîm olmuşdur ki felekde melek hezâr âferînler edüp tahsîn etmişlerdir. Hattâ bu fakîr bu ma'rekede Çengel tabyasında dürbin elimde ceng ü âşûbu gereği gibi nazar ederdim. Vaktâ ki Enderûn ağaları ile Arnagud askeri mukaddem ceng eden asker-i İslâma meded-res olduklarında gûyâ müceddeden cümlesine tâze cân ve hayât-ı câvidân gelüp, tekrâr umûmen a'dâya hücûmlarında ke'ennehû a'dâ-yı dîn halîc-i bî-cereyân misâli yemîn ü yesârlarına tehayyürâne gâh med ve gâh cezr etdikce, Enderûn ağaları şâhînbâzî hem cenâh-vârî birbirlerine hem-pâ olarak bir mertebe a'dâya seyf-i sarîm rimâh-ı azîm darb u zerk etmişlerdir ki bu vakte göre tafsîlinde ukûllar kâsîrdir. Encâmında küffâr nehr-i Tuna'dan otuz bir pâre mükemmel donanma sefineleriyle asker-i İslâm üzerine otuz bir pâre sefinede hâzır olan topları zincirler ile sıkılup yek fitilden endâhte etdikde yine asker-i İslâm'a zerre-i mâ-fütûr vешаşyet-târî olmayup, sedd-i İskender misilli sebât-ı kadem gösterdiler. [69a] Bu hâlât-ı sürûr-efzâdan dahi düşmen-i dîn muzdar[ib] olup, piyâdesini sefinelerine alup Karalaş tarafına girizân eyledi ve

süvârîsi dahi berren Karalaş cânibine firâr eyledi. Bu vakte gelince sâ‘at tamâm sekiz buçuğa baliğ oldu. Yakîn zamanda böyle merdâne ceng olduğu bu seferlerde mesmû‘ değildir. Bundan sonra tefîş ve tefahhus olundukda taraf-ı İslâm'dan yüz şehîd ve otuz zahm-dâr olduğu zâhir oldu. Bu cengden sonra der-akab tutulan diller istintâk olundukda, küffârdan sekiz yüz kâfir mürd olup ve dört yüz mecrûhları olduğunu haber verdiler. Guzât-ı muvahhidînin zahm-dârları Osmân Paşa ve Hasan Paşa hazretlerinin nezd-i âsîfânelerine ihzâr olundukda, hakkâ ki nâmûs-ı vezâreti tekml edüp, cümle mecrûhların kulûb-ı vîrân-şedelerin edviye-i atâ ve mâ’-i lecîn-i sehâlarıyla bür’ ü i‘mâr ve derûn-ı teşnelerin irvâ ve reyyân etdiklerinden mâ‘adâ Devlet-i aliyye tarafına ferâde ferâde tahrîr ve cümlesine nân-pâre olacak esâmeler ile beş kise akce cerrâh-bahâ getürmüşlerdir. Ve Enderûn ağalarından on [69b] sekiz ağanın bu cengde atları şehîd ve mecrûh olmağla cümlesine birer ıslâh at ihsân olunup, âb-ı atâ ile reyyân olundular. Bu def‘a küffâr-ı nâ-sipâs ve leşker-i vesvâs bî-tevakkuf sû’-i kasdle Silistire'ye hücûmunda guzât-ı muvahhidîn ittihâd-ı kulûb ve ittifâk-ı ârâ ederek ra‘d-ı bahârı na‘ra-i Allâh Allâh ile a‘dâ-yı dîn üzerine merdâne yürüyüş ve şîrâne revîş ile ceng ve muhârebeye ikdâm ve sekiz buçuk sâ‘at lâ-yenkati‘ muhâze-i a‘dâda sebât-ı akdâm ve taraf taraf a‘dânın endâhte ettiği top-ı âteş-feşânlarını itfâya ihtimâm birle pîşgâh-ı düşmende sedd-i dîvâr-ı üstüvâr olduklarını a‘dâ-yı dîn re‘yen bi’l-ayn rü‘yet edicek menkûsen ric‘at ve hüsrân ve heybet ile havf ü hirâsa düşüp firârları akîbinde, guzât-ı muvahhidîn bu gûne metânet ve salâbetlerinin netîce-i hâl ve şecâ‘at-me‘âllerin dârü’l emâre-i Boğdan olan Yaş kasabasında feld-mareşal-i bed-fi‘âle ucâleten tahrîr ve ifâde edüp istimdâd etdiklerinde, feld-mareşal dahi Kili ve İsmail ve İbrail câniblerinde vâkı‘ küffârdan piyâde ve süvârî kırk bin ecnâd-ı şeyâtîn [70a] Silistire üzerine tertîb ve alâ cenâhi’l-

isti'câl istîsâl için terhîb etdiğini Silistire muhâfızı vezîr-i nebâhat-zamîr Seyyid Hasan Paşa hazretleri haber almağla, der-akab Silistire ahâlîsine ihbâr birle arz u mahzarlar ve taraf-ı şer'den dahi i'lâm tahrîr olunup, kendileri dahi vâkı'u'l-hâli Devlet-i aliyye'ye arz edüp, kasaba-i Şumnî'da Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde tarafına irsâle bu fakîri intihâb ve ihtiyâr e'immeden Seyyid İsmail Efendi istihâblarında hem-inânen tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil ederek kasaba-i Şumnî'ya nüzûl ve kethudâ-yı sadr-ı âlî Resmovî Ahmed Efendi ve sadr-ı a'zam huzûrlarına mâh-ı Saferi'l-hayrın aşr-ı evvelinde duhûl ve derûn-ı arz-ı mahzarda mastûr olan mültemisâtı ferâde ferâde ta'dâd etmek vechi üzre takrîr-i kelâm ve cümle mültemisâtın pezîrâ-yı husûli alâ cenâhi'l-isti'câl medîne-i Silistire'ye bir kadem akdem vusûli niyâz-ı havâs ve avâm olduğunu bilâ-tela'süm ifâde-i merâm ettiğimizde, iltimâsımızın cümlesi def'a-i vâhidede husûle karîb olmak vakt-i hâle göre ba'îd add olunur iken medîne-i Silistire'de sâkinûn fukarâ ve zu'afânın de'avât-ı [70b] hayriyyeleri berekâtıyla inâyet-i Hakk zuhûr edüp, iltimâs ettiğimiz asâkir-i vâfire ve zehâyir-i mütenevvi'a ve âlât-ı harbiye ve edevât-ı lâzime-i sâ'ire ve beş aded asel-i nâhırî tob-ı adüvv-i küb ve iki kıt'a Tuna şaykasının cümleten bir kadem akdem Silistire'ye irsâl ve îsâli zimmında evâmir-i mutâ'a isdâr olunup, irsâllerine bezl-i himmet buyurmak mevâ'idiyle rû-yı müsâ'ade ve nevâziş-i kulûb gösterüp, iktizâsına göre nebzi devlete muvâfık ve vâkı'u'l-hâle mutâbık âğâze-i kelimâtımızdan mahzûz olduklarından bu bendelerine hil'at ilbâsıyla nevâziş-i kulûbı mutazammın mu'âmele-i müstahsene ile bu bendelerini mesrûren ircâ' ve ser-asker Osmân Paşa ve Muhâfız Hasan Paşa hazretlerine ve sâ'ir tavâ'if-i askeriyyeye hayır du'âlar edüp ve der-akab iltimâsımız olan eşyâları medîne-i Silistire'ye irsâl ve îsâl buyurdular. Bu esnâda Ruscuk cânibi ser-askeri Dağistânî Ali Paşa ile Ruscuk ahâlîsi

beyninde ve sâ'ir tavâ'if-i askeriyye miyânelerinde hüsn-i imtizâc ve hüsn-i i'tizâd olmayup, gün-be-gün şekrâpları müzdâd olduğu birbirlerinin sû'-i hâllerini hâvî arz ve mahzarları Devlet-i aliyye'ye vürûdunda siyâk u sibâkdan müstefâd olmağla, böyle bir vakt-i muzâyakada bu gûne nâ-ber-câ bürûdet ve fitne çendân münâsib görülmediğinden ıslâh-ı zâtü'l-beyn zımmında Devlet-i [71a] aliyye tarafından tarafeyni tehdîd ve terhîbi müş'ir fermânlar isdâr olunup, serî'an Ruscuk cânibine irsâl olundu. Bundan sonra Ali Paşa gayret ve hamiyet edüp Yergöği'nde olan küffâr üzerine hücum etdikde kevkeb-i baht-ı ikbâli husûfa meyl edüp, ma'âzallâhi te'âlâ inhizâm yüz göstermekle vâfir guzât-ı müslimîn şehîd ve niçesi dahi esnâ-yı cengde nâ-bedîd olup, bâkîleri Ruscuk cânibine avdet etdikleri haberi zuhûr eyledi.

Der-beyân-ı zuhûrât ez-cânib-i Silistire

Bu hengâmda Silistire ser-askeri Osmân Paşa Silistire sâkinlerinden Boşnak-zâde Haseki Memiş Ağa'yı küffâr tarafına ~~mürûr~~ dil almak için irsâl etdiler. Memiş Ağa dahi küffârın karakollarını istisâl zımmında on iki sâ'at mesâfe küffâr tarafına mürûra iştigâl edüp, iki nefer Moskov kâfiri seby ve esîr etdiğinde bilâ-tevakkuf Silistire'ye avdet ve diller istintâk olundukda, küffâr-ı bed-kirdârın cânib-i İslâm'a gezend ü hasârât mülâhazasında olduğunu haber vermeleriyle mezbûr diller ale'l-acele Devlet-i aliyye'ye [71b] irsâl olundu. Bu vak'adan beş gün sonra Dîvâne Ormân rehzenânlarındancerâyim-i sâbıkası afv olunan Yılık Hasan Ağa Silistire'ye altı sâ'at mesâfe Balya Boğazı nâm mahalde Eflak tarafına azîmet edüp, küffârın altı bayrakdârlarını alem-i menkûsları ile esîr etdiklerinde a'dâ-yı dînin der-akab imdâdı zuhûr etmekle sür'atle nehr-i Tuna'yı mürûr ve cây-ı selâmete nüzûl ve huzûr düstûrına duhûllerinde bi'd-defa'ât ahvâl-i küffâr istintâk olundukdan sonra mezbûrları alem-i menkûsları ile çarşu içinde imrâr ve taraf-ı Devlet-i aliyye'ye irsâle

karâr verilüp, Silistire cevâniblerini hıfz u hırâsete meşgûl oldular. Bundan akdem bâlâda zikri sebkât eden Bahrî keferesinin nehr-i Tuna'yı mesâha etdiği çendân münâsebet görülmeyüp, vahâmet-i azîme olduğu sene-i âtiye ahvâline ihâle olunmuş idi. Tafsîli budur ki, küffâr-ı habâset-âlûd nehr-i mezbûrı mesâha sebebiyle her bir taraftan memerr ü ma'berlere vâkıf olup, mâh-ı Saferü'l-hayrın nısfında Tolçı ve İshakçı ve Hırsova memerrlerinden cânib-i İslâm'a bî-mehâba ubûr [72a] edüp, Soğanlık ve Dâyeköy ve Babadağı ve Dobrıca kurâlarından ba'zı kurâların ahâlîsinin evlâd ü ahmâl ve emvâlini bi'l-külliye nehb ü gârât ve seby ü istirkâk edüp, ümmet-i Muhammed'i pâ-mâl etdikde bir taraftan aslâ ve kat'â imdâd ü istimdâd eder kimesne bulunmadı. *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'un*⁴⁷.

Bundan sonra küffâr-ı hud'a-kâr fürce bulup, zîr ü bâlâya kelb-i akûr gibi hücûm edüp, Vetirne ve Tutrakan câniblerine sût-i kâsd ile hezâr helecân verüp, sâhil-i Tuna'da olan ehl-i İslâm'a hasârât-ı külliye eyledi. Bu vâkı'atın cümlesi yalnız küffârın nehr-i Tuna'ya gereği gibi vâkıf ve memerr ü ma'berlerine âşinâ olduğundan neş'et etmişdir. Sad-hezâr hayf ki ibtidâdan bu hücneti fehm etmeyüp düşmene zimâm verdiler.

Zuhûr-ı fitne-i azîme der-medîne-i Silistire

Mâh-ı Rebî'ü'l-evvelin gurrasinde Kırçalı ve Sultânili ve dağlı askerinden Silistire'ye ta'yîn olunan etrâk-ı bî-idrâklarîkâz-ı fitne edüp, ba'zı indî kelimât-ı müzahrafe ibdâ'ıyla Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretlerine sût-i kâsd ile hücûm etdiklerinde Enderûn ağaları mezbûrları darb u zecrle tard ve darb eyleyüp, cümle ahâlî-i Silistire [72b] bi'l-ittfâk mezbûrların bu misillü zûr-bâzû edâlarına dil-

⁴⁷إنا لله وإنا إليه راجعون=Biz Allâh'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz.(Bakara Sûresi, 2/156.)

gîr olduklarından bir ramak kaldı ki cümleten mezbûrları katl-i âmm ideler. Lâkin yine Hasan Paşa halîm ve asker-perver vezîr olduğundan afv eyleyüp, fakat sercem'iyet ve pîşvâ-yı ehl-i fesâd olanlardan beş nefer tâğînin katl ile iktifâ edüp, sâ'irelerini afv ile mu'âmele buyurup fitne-i iskân eyledi. Sûret-i zâhirde fitnenin sebebi budur ki, yevm-i fitnede vakt-i asra karîb küffâr tarafından bir süvârî kâfir alenen Silistire karşusuna gelüp, taraf-ı İslâm'dan ta'yîn olunan çete kayıkları neferâtına, “sizler kimlersiz ve ne içün bu tarafa mürûr etdiniz” deyü su'âl eyledikte, cevâb verdiler ki, “bizler çete hıdmetlerine ta'yîn olunduk ânın içün bu tarafa mürûr etdik” deyü cevâb verdiler. Bu kadar şey' tûl-ı dirâz edüp, zu'mlarınca başa çıkarız da'vâsıyla dimâğlarında olan fesâda sülûk edüp, bî-edebâne hareket etdiler ve derakab etdikleri fesâd ve fezâhetin cezâsını buldular ve yevm-i fitnede Ser-seksonî Mehmed Ağa'ya zağarcıbaşılık gelüp mümtâzü'l-akrân olunup terfi'ü's-şân olundular. Mûmâ-ileyh Ser-zağarî [73a] Mehmed Ağa hadd-i zâtında mehâsinü'l-a'mâl ve mekârimü'l-ahlâk sâhibi bir merd-i âkıl ve her vechile müdebbir ve kâmil kimesne olup, bu cenglerde asker-i nusret-rehbere nevâziş ile mu'âmele ve asker-perverlik etdiğinden mâ'adâ kuvvet-i kalb olacak etvâr-ı pesendîde ile muvâcehe-i a'dâda teşcî'-i asker etdiği bâ'is-i nusret olmağla, dîn ve devlete bu gûne sadâkat ve istikâmeti mukâbelesinde mükâfat olunup mahsûdu'l-akrân ve kadr-i bülend olundular. Ve bu ma'rekelerde Silistire'de Yeniçeri ağası olan Kanburoğlu Mehmed Emîn Ağa hadd-i zâtında cebân ve ayyâş ve dîn ve devlete sadâkat ve istikâmetden müberrâ mânend-i zeni ve zenbûr bir zât-ı nâ-halef-i muhannes ve mezbûr olmağla iktizâ-yı vakte göre aslâ kendinden bir harekât-ı pesendîde zuhûr etmediğinden beyne'l-asâkir pâyesi pest olup ne devlet yanında ne ocâğ-ı ma'mûre indinde mültefid olmayup bed-nâmlık ile meşhûr oldular. Lâkin ba'zı sâdikü'l-kavl ve kavvâl

bi'l-hakk sikât-ı ihtiyârdan menkûldur ki, bu def'a zuhûr eden fitnenin vukû'na sebep-i küllî iki kimesnedir birisi sâlifü'z-zikr Silistire yeniçeri ağası mezbûr Kanburoğlu dedikleri [73b] hâ'indir ki öteden berü bulunduğu her bir serhadlerde îkâz-ı fitne ve pîşvây-ı ehl-i fesâd olmak âdet-i me'lûfe-i kabîhası olup, peder-i mekrûhundan ırsen intikâl eden kanbur kabahatin niçe kimesnelere âvihte etdiğinden gayrı nân u nemekiyle evkât-güzâr olduğu veliyyü'n-ni'meti Hasan Paşa hazretlerinin hıyâneti tarafına sülûk eyleyüp der-akab etdiği hıyânetin cezâsı ve sezâsıyla ma'zûl ve beyne'n-nâs ithâmıla mahzûl oldu. Ve birisi dahi vakt-i fitnede nüzül emîni olan Hamâl Elhâc Hüseyin nâm hâ'indir ki zuhûr-ı fitneden akdem mezbûr Kanburoğlu ile ittifâk edüp, asker-i İslâm'ın ta'yîn ve bedel-i ta'yînâtlarını tenzîl ve tenkîs etmeye karâr verdiklerine binâ'en fikr-i fâsidelerini fi'ile çıkarmak kasdiyle serdengeçti bayraklarından neferât-ı kesîresi olanların neferâtını perîşân kılup, ta'yînâtlarını müştereken ekl ü bel' etme zımnında asâkir-i müslimînine cevr ü cefâ ve gûnâgûn şütûm ve ezâyâ şurû' ile askerî tâ'ifesini tenfir ve ta'cîz kasdını olduğunu tavâ'if-i askeriyye fehm etdiklerinde yalnız nüzül emîni olan hâ'ini mu'âheze edicekler iken [74a] beynlerine ba'zı eshâb-ı ağrâz-ı sâ'ire sâhibleri ihtilât etmek sebebiyle mâdde mâdde-i âhara tahvîl olundu deyü menkûldur. Lâkin mezbûr nüzül emîni Hammâl Hüseyin hadd-i zâtında bed-zebân ve bed-ahlâk türk-i bî-derk gaddâr-meşreb ve haşîn-tabî'at olduğundan asker-i İslâm'a gûnâgûn huşûnet edüp, huşûnet ve ru'ûnetleri nâsı dîger-gûn eyledi. Bâ'is-i te'accübdür ki öteden berü nüzül ve iştirâ ve mukâyese ümenâları dedikleri hâ'inlerin niçesi müsâdere ve niçesi katl ve niçesi dahi eşedd-i ukûbete giriftâr eylemek âdet-i kadîme-i Devlet-i Osmâniyye iken mezbûrun bu âna değîn hıyâneti mîrî üzre ber-karâr ve mu'ammer ve müsterîh olduğu gâyetü'l-gâye acâyibedendir.

Âmeden-i ser-i serhengâm-ı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî

Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası başçavuşı Şâmî Ali Çavuş Devlet-i aliyye tarafından husûs-ı fitneye sebep olanların tertîb-i cezâları için me'mûren Silistire'ye duhûllerinde der-akab dîvân tertîb olup, muktezâ-yı emr-i âlî üzere bu fitneye sebep olanlar mutâlebe olundukda, mezbûr Kanburoğlu kendi nefsi ve mezbûr nüzûl emîni Elhâc Hüseyin nâm [74b] hâ'ini halâs için Hotin ağalarından serdengeçdi başağası Elhâc Ömer Ağa ve Deli Emîr Ağa'yı alâ mele'i'n-nâs irâ'et eyledikde, dîvândan ref'-i kal'a olunup cümlesi bir gecede mahnûkan tertîb-i cezâ olundular.

Âmeden-i haber-i inhizâm-ı küffâr ez-cânib Meretin ve Taban

Bundan akdem küffâr-ı hezîmet-kâr bi'd-defa'ât medîne-i Silistire'ye sù'-i kasd ile hücûm etdikçe mağlûb ve menkûsen ric'at etdiği nefsi kâfirânesine girân gelmekle avn-i Bârî'yle Silistire'ye dest-res bulamadığından Ruscuk cânibine müncer oldukda, bir leyl-i pür-veylde Ruscuk'a iki sâ'at mesâfe Meretin ile Taban [?] mâbeyninde iki aded başbûğ altı bin küffâr ile mürûr etdiğini Meretin'de muhâfazaya ta'yîn olunan Sivâs Taraklı sipâhîsi ve Bosna eyâleti istihbâr etdiklerinde mütevekkilen alellâh a'dâ-yı dîn ile mukâteleye ikdâm eyleyüp, ceng-i azîm üzere iken esnâ-yı cengde bir mikdâr asker-i İslâm'a vehn ve fütûr ârız olup, ric'at etmek kasdı melhûz iken Ruscuk cânibi ser-askeri Dağıstânî Ali Paşa hazretleri Ruscuk'da mevcûd [75a] olan asker-i nusret-şi'ârdan bilâ-tevakkuf birkaç bin güzîde asker imdâd edüp ceng esnâsında meded-res olduklarında küffâr münhezim olup, bin kadar küffâr hâk-ı helâke düşüp makhûr olduğundan başka nehren dahi sefinesi ve top ve cebehânesi zabt olunup üç yüzden ziyâde zinde küffâr dahi giriftâr ve Ruscuk cânibine ihzâr olunup, ândan bir mikdârı ordu-yı hümâyuna irsâl olundu ve bir

mikdâr bakıyyetü's-süyuf birkaç sefîne ile firâr eyledi. Bu cengde baş ve bûğların birisi mürd ve birisi esîr ve eyâdî-i guzâta giriftâr oldu. Esîr olan baş ve bûğ Moskov tarafından Leh iklimine kral nasb olunan Penatovski nâm la'înin başvekîli Repli'nin karındaşı olduğunu millet-i nasârâdan ba'zı kefere haber vermişdir.

İnhizâm-ı asker-i İslâm der-cânib-i Karasu

Bu âvânda Karasu cânibi ser-askeri Abdî Paşa hazretleri on onbeş bin mikdârı ecnâd-ı mütenevvi'a-ı İslâmiyye ile Karasu nâm mahalde a'dâ-yı dîne mukâvemet ve müdâfa'aya terakkub üzre iken Ser-serhengân-ı Dîvân-ı âlî Elhâc İspir Ağa Devlet-i aliyye tarafından tesyîr-i asâkir ile [75b] Karasu cânibi ser-askeri Abdî Paşa hazretleriyle mülakâtlarında zann-ı gâlib birbirlerinden istihzâz ve hüsn-i i'tizâd edemediklerinden miyânelerinde münâfese sebkât etmek sebebiyle Elhâc İspir Ağa itmâm-ı hıdmet bahânesiyle ordu-yı hümâyûna mûte'âkiben avdetlerinde Abdî Paşa'dan rû-yı iştikâ ve bess-i şekvâ gösterdiğinden mâ'adâ sipehsâlâriyyete adem-i liyâkatini tefrîtân takrîr etdiğinde Abdî Paşa seraskeriyetden azl olunup, sâhil-i Bahr-i Sevâd'da vâkı' Misivri muhâfazasına ta'yîn olunup, Karasu ser-askerliği Selanikli Âsım Nu'mân Paşa'ya i'tâ olunmağla Abdî Paşa ale'l-acele mahal-i me'mûresine musâre'et edüp, Karasu'da olan ordu bir beylerbeyi kâ'im-makâmlığıyla kaldıkda küffâr-ı hud'a-kâr haberdâr olup, asker-i İslâm'ın üzerine bağıteten hücûm edicek asker reh-nümâsız müdâfa'aya kâdir olamayup inhizâm yüz gösterdikde a'dâ-yı dîn fırsat-yâb olup, cümleten top ve cebehâne ve edevât-ı harbiyye ve levâzım-ı seferiyye-i sâ'ireyi nehb ü gârât ve zabt u teshîr etdikden sonra meteris-nişîn olan piyâde'i remy-i ağnâm [76a] misâli alup götürdü. Ve firâr eden süvârîye akab-gîr olmak vech üzre Dobruca'nın nisfında vâkı' Alibey karyesine gelince kurâları tahrîb edüp, âleme velvele ve sâhil-i Tuna'ya zelzele saldı. Bu ahvâl-i pür-melâl zuhûra

gelinceye değin Nu‘mân Paşa ancak Elhâcoğlu Pazarı'na geldi. İspir Ağa'nın Devlet-i aliyye'ye dostluk ve hayırhâhlık yüzünden hıyâneti zuhûr eyledi. Çün ahvâl-i keyfiyyet bu rütbeye bâliğ oldukda Dobruca ve Elhâcoğlu Pazarı ahâlîleri ale'l-ittifâk Nu‘mân Paşa'ya şöyle tefhîm-i kelâm ve ifâde-i merâm etdiler ki, takdîr-i Rabbü'l-Kadîr böyle imiş, şimden-sonra gelecek beliyyeninde'ine çâre-sâzlık kaydında olmak münâsibdir dediklerinde, ba‘de'l-müşâvere vakt-i inhizâmda düşmeden girizân edüp cây-yı selâmete çıkan tavâ'if-i askeriyyeden bir mikdâr asker cem‘ edüp, bu ahvâl-i hezîmet-i pür-ibreti devlete tafsîlen tahrîrleri akîbinde Devlet-i aliyye tarafından müsâ‘ade-i külliye olunup, cümle edevât-ı lâzime zehâyîr-i mütenevvi‘a ile yirmi bin mikdârı güzîde ehl-i harb u darb asker i‘tâ ve serî‘an vezîr-i müşârun-ileyh cânibine mülâkât için emr ü fermân vâkı‘ olmağla, [76b] der-akab asker-i nusret-şî‘âr Nu‘mân Paşa'ya mülhak oldukda vezîr-i müşârun-ileyh Nu‘mân Paşa hazretleri Elhâcoğlu Pazarı eknâfindan birkaç eyyâm meks ü ârâm edüp, Babadağı ve Karasu câniblerinde geşt ü güzâr eden küffâr-ı bed-kirdârın bir taraftan hareket ve zuhûruna müterakkib oldular.

Mürûr-ı küffâr ve feld-mareşal ez-cânib-i Balya Boğazı

Sene-i mezbûre Rebî‘ü'l-evvelin yirmi sekizinci günü feld-mareşal-i âyîn-dalâlin dört aded ceneral-i bed-fi‘âl ile ma‘iyyetinde mevcûd olan olan mekrûh ve leşker-i enbûhını zîr-i leyde sefâyin-i vâfîresine imlâ ve cânib-i İslâm'a imrâr edüp, mahall-i mezbûrun hizâsına müddet-i vefîreden berü a‘dâ-yı dînin mürûruna sedd ve mümâne‘at üzre müdâvîm olan Bosnevî Ca‘fer Paşa ve Sivasî Zaralı-zâde Abdullâh Paşa ve bundan akdem Rostova muhâfızı Seyyid Mustafa Paşa ve sâ‘ir asâkir-i mevcûde üzerlerine ale’s-seher hufyeten hüçûm etdikde, asker-i İslâm küffârı şey’-i kalîl mülâhazasıyle sebât-ı kadem gösterüp ve isfirâr-ı fecre değin ceng ü âşûba

iştigâl üzre oldular. Vaktâ ki isfirâr-ı fecr zuhûr edüp tarafeyn birbirlerine ru'yet kâdir olacak mertebe miyâne pür-ziyâ oldukda Karasu'da asker-i İslâm'ı [77a]tenfir ve ordu-yı İslâm'ı nehb ü gârât ve cünûd-ı muvahhidîne külliyyen hasârât eden tabur-ı makhûr dahi kazıyye-i ittifâkiye gelüp küffâr taburuna mülhak olmak sebebiyle küffâr-ı hud'a-kâra kuvvet-i kalb hâsıl olduğunu guzât-ı muvahhidîn re'yen bi'l-ayn rü'yet edüp, mukâvemet mümkün olmadığını yakînen müşâhede etdiklerinde, *el firâru mimmâ lâ yutâku min süneni 'l-mürselîn*⁴⁸, fehvâsına amel ve girîzâna yüz tutup efzâh-ı kebekdir ve ashâb-ı Eyke gibi kûhistân ve meşîstâne pervâz etdiler. Küffâr dahi der-akab gelüp mahalli mezbûrda olan altı aded top ve cebehâne ve sâ'ir ahmâl ü eşkâl ve cümle mühimmâtı külliyyen ahz etdiğinden mâ'adâ ol mahalde tâ'ife-i Bektaşîyân üzre zâbit olan yeniçeri ağasını esîr ve guzât-ı muvahhidînden niçe kimesneleri teshîr edüp, Balya Boğazı nâm mahallin cânib-i İslâmiyyesin zabt ve nev-be-nev Dobrica'da olan re'âyâ kurâlarını kendisine rabt etdiğin sâlifü'z-zikr ümerâlar ve firârî asker yevm-i mezbûrda gelüp ser-asker Osmân Paşa'ya ihbâr etdiklerinde Osmân Paşa hazretleri ale'l-fevr ma'iyetlerinde olan ümerâ-i kirâmdan Bosnevî Mîr-i alem Paşa ve kendi [77b] birâderleri Muhyiddîn Bey'i mesbûku'z-zikr Ca'fer Paşa ve Zaralı-zâde Abdullâh Paşa'yı ve Kara Müsellim Ahmed Ağa'yı üç bin mikdârı süvârîsi ile küffârın girizgâhı olan Kanlı nâm karye kurbuna irsâl ve a'dâ-yı dîni tard ve istîsâl için ta'yîn etdiklerinde asker-i İslâm mahall-i mezbûra vâsıl olacak küffâr tarafından bir mikdâr süvârî kâfir zuhûr edüp, tarafeynden henüz cenge mübâşeretde birkaç kimesnenin esnâ-yı cengde şehîd olduğunu ba'zı etrâk ve Boşnak ve Arnagud tâ'ifeleri gördükde muhanneslik isti'âb edüp, firâra yüz tuttuklarında inhizâm zuhûr etmekle birbirlerine takaddüm ederek firâr ve Silistire'ye iki sâ'at

⁴⁸الفرار مما لا يطاق من سنن المرسلين = Savaştan kaçmak peygamberlerin yolundan gidememektir.

mesâfe Derbend köprüsünde karâr etdikler. Bu hâl-i hayret-me'âliküffâr-ı âyîn-dalâl müşâhede edicek firâr eden asker-i İslâm'ın kafalarından münfekk olmayup, mezbûr Derbend'e gelince tehrîb ve akab-gîr olup derbend-i mezbûru zabt ve ordusunu kurup oturduğu haberi Osmân Paşa'ya mün'akis oldukda, ferdâsı Osmân Paşa kendi ordusunu Emrudlu Çayırı'ndan kaldırıp Silistire'ye bir sâ'at mesâfe Bâkîkırı nâm mahalle vaz'-ı hıyâm eylediği [78a] gün meteris inşâsına serî'an kıyâm eyledi. Lâkin mezbûr Bâkîkırı Silistire'ye nisâb-ı imdâddan ziyâdedir, iktizâ ederse vaktiyle imdâd ve istimdâd mümkün olmaz mülâhazasıyla şeb-i târîkde Bâkîkırı'ndan orduyu kaldırıp, Silistire'ye üç çâryek mikdârı mesâfe olan Bağlarbaşı'na vaz'-ı hıyâm ve tekrâr meteris inşâsına nizâm verdiler. Halbuki keyfiyyât bu mertebeye bâliğ olunca Dobrıca ve Dîvâne Ormân kazâ ve karyeleri ahâlîlerine küffâr-ı bed-nihâd hasârât-ı azîme edüp, emvâl ve eşyâlarını gârât ve ehl-i zimmet olan re'âyâyı emvâli ve evlâdlarıyla zabt ve etrâf-ı erba'aya külliyyen şemâtât îrâs etdiğinde ümmet-i Muhammed'in ve re'âyâ-yı berâyânın başlarına kıyâmetler kopdu. *İnallâhe alâ külli şey'in kadîr*⁴⁹.

Hücûm-ı küffâr be-cânib-i Osmân Paşa

Mâh-ı Rebî'ü'lâhırın beşinci günü küffâr-ı bed-tıynet meymene ve meysere tabur-ı makhûrlarını tertîb ve Osmân Paşa'yı terhîb etmek kasdıyla müteheyi'-i sittîn olduğunu karakollar haber verdiklerinde, Osmân Paşa dahi müte'âkıben asker-i İslâm'ı taraf taraf tertîb-i sufûf ve a'dâya mukâbele ve mukâtele azîmetiyle mezbûr Derbend sahrâsına nüzûllerinde küffâr-ı hâk-sâr ile cenge karâr verüp, merdâne cenge [78b] şurû' ve küffâr-ı habâset-şi'ârın sadme-i ûlâda birkaç taburunu

⁴⁹ إن الله على كل شيء قدير = Şüphesiz ki Allâh her şeye kadirdir. (Bakara Sûresi,2/148, Nûr Sûresi, 24/45, Ankebût Sûresi, 29/20.)

mülhezîm kılup, dört aded top ve cebehânesini zabt ve semt-i selâmete çıkarır iken meydân-ı muhârebenin göl tarafında tasvîf olunan Dîvâne Orman ve Dobrica ve Boşnak tâ'ifeleri asker-i İslâm bozuldu, topları girü çekiyorlar zannıyla cengden yüz çevirdiklerinde bu isâ'et sâ'ir tavâ'if-i askeriyeye dahi sirâyet etdiğinden ân-ı vâhidde cümle asâkir karârı firâra tebdîl etdiler, fakat Osmân Paşabiraz kapusu halkıyla kalup hezâr mihnet ve meşakkatle Silistire'ye duhûl eyledi. Sâ'ir firârî asker bîm-cânla dağlara ve bağlara perîşân oldular. Ma'âzallâhi te'alâ baba oğluna ve oğlu babasına çeşm-i iltifât etmeyüp, kendi nefsinin selâmetine sa'y etdiler ve küffâr dahi firârîlerin a'kâbından münfekk olmayup, ber-vech-i te'âkub Silistire'nin kible tarafında vâkı' bir kurşun menzili mesâfe Elmalı Yokuşu'na gelince terhîb ve tehdîb eyleyüp, ba'dehû Osmân Paşa ordusunu zabt ve top ve cebehâne ve sâ'ir edevâtı ve eşyâyı rabt için ric'at eyledi ve aceleten ordusunu Silistire kurbuna götürüp kurdu.

Der-beyân-ı sebab-i inhizâm-ı asker-i Osmân Paşa der-Sahrâ-yı Derbend

[79a]

Bu def'a Osmân Paşa'nın inhizâmının aslı budur ki. küffâr-ı bed-tıynet ve füccâr-ı zî-habâset Elhâcoğlu cânibi serasekeri Nu'mân Paşa hazretlerinin güzîde ve müntehab asâkir-i ehl-i harb ile yakînen azîmetini ve ordu-yı hümâyûn tarafından Arabkirli İbrâhîm Paşa'nın ve Çavuşbaşı Elhâc İspir Ağa'nın ve kul kethüdâsı Elhâc YeğenAğa'nın altı bin asker-i gayret-gîr ile serî'an geleceğini gûş etdiğinde üç askeri bir yere getürmemek için Derbend-i mezbûrdan tabur-ı makhûrunu tertîb edüp, yevm-i Cum'a'da Osmân Paşa üzerine hücûma ikdâm ve ân-ı kalilde ceng ü âşûba kıyâm edicek Osmân Paşa hazretleri ma'ıyyetlerinde olan ecnâd-ı mütenevvi'a ile taraf taraf a'dâ-yı dîn ile mukâteleye ihtimâm etmek vechi üzre muhârebeye ictisâr ve müdâfa'a-yı a'dâyâ ibtidâr etdiklerinde birkaç sâ'at ceng imtidâd bulup,

tarafeynden endâhte olunan top ve hunbaranın sayt u sadâsı bathâyı ve sahrâyı mâlâmâl etmiş iken takdîr-i Bârî kuvvet-i bâzû ile dönmez mısra‘ınca tedbîr takdîre mütâbık düşmeyüp inhizâm yüz göstermekle, cümle asker cengden el çeküp firâr ederek Silistire hendeğinin taraf-ı bîrûnundan [79b] Koçbey Tepesi ve Küçük Mustafa Paşa Köşkü kurbundan Tutrakan ve Ruscuk ve Hezargrad câniblerine tayerânetdiler. Her çende ki Silistire ahâlîsi, ümmet-i Muhammed derûnu Silistire'ye girin, nâmûs-ı İslâm'ı hetk etmen dedikçe, muhannes ve bî-idrâk cebân-ı asker halâs-ı hevl-nâk fikri ile ilkâ-yı eşyâ def‘-i fitrâk ederek kabûl-i le‘âmet etdiklerini müşâhede etdiğimde bu ahvâl-i pür-melâli Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretlerine ihbâr eylemek hâtır-ı fâtır-ı fakîrâneme hutûr edüp, nezd-i âsîfânelerine ihbâra müsâra‘atım esnâsında Mısırlı mezâristânı kurbunda vâkı‘ tabya hizâsına vardığımda, vezîr-i müşârun-ileyh Hasan Paşa hazretleri cümle kapusu halkıyla müsellağ ve âmede firârî askerın güzergâhlarına sedd ü mümâni‘ olmak zımnında gelür gördüm. Ba‘de’s-selâm bu fakîre hitâb buyurup, “efendi bu ne keyfiyyet, bu ne ahvâldir ki henüz mukâbele-i a‘dâda birkaç eyyâm sebât-ı kadem göstermeyüp cân ve başlarını uğur-ı dîn ü devletde fedâ etmeksizin firâr ederler. Allâhü zü’l-Celâl encâmını hayr eyliye, deyü hatm-i kelâm etdiklerinde, bu fakîr dahi cevâba âğâz edüp, makâm-ı tesliyyetde böyle [80a] tekellüm etdim ki, “inâyetlü efendim, takdîr-i Rabbi’l-Kadîr böyle imiş, mezâ-mâ-mezâ şimdiden sonra üslûb-ı hakîmâne tedbîr ve tedârük lâzımdır ki Hudâ-yı müte‘âl Kerîmdir, kimesne bilmez verâ’-i perdeden neler zuhûr eder, me’mûldür ki Hudâ-yı Bîçûn bu za‘îf kullarını gâlib ve küffârı mağlûb eyleye, deyü cevâb-ı tesliyyetden sonra,

beyt

Leylâ-yı arûs edicek ol zeni dünyî,

Mecnûn işidüp dedi el-leyletü'l-hublî

zemzemesini istişhâd eyleyüp, ba'dehû, "kem min fi'etin kalîletin galebet fi'eten kesîreten⁵⁰, kelâm-ı sa'âdet-encâmın tilâvetden sonra güzergâh-ı asâkire azîmet etdiler. Lâkin firârîlerin ircâ' ve i'âdeleri kâbil-i imkân olmayup, dâ'ire-i imkândan hâric oldu. Osmân Paşa dahi firâr eden asâkir-i bî-gayretin akîblerinden gazab-âlûd olup, mütehayyirâne derûn-ı Silistire'ye geldiklerinde Hasan Paşa hazretleri tesliyyet ederek isticlâb-ı hâtır edüp, mehmâ-emken tedbîr ve tedârûke şurû' etdiler.

Âmeden-i İbrâhîm Paşa ve Çavuşbaşı ve Kul Kethudâsı Elhâc Yeğen Ağa

Mâh-ı mezbûrun altıncı yevmü's-sebt sâ'at dördte İbrâhîm Paşa tarafından mekâtibler ile bir çukadâr zuhûr edüp [80b] İbrâhîm Paşa'nın ve zikri sebkat eden ağavâtın altı bin asker-i nusret-şi'âr ile Silistire'ye iki buçuk sâ'at mesâfe Kaçine nâm karyeye vâsıl oldukları haberini işâ'at ve i'lân etdiklerinde, derûn-ı Silistire'de tahassün eden asâkir-i mansûre-i gayret-keşân gûş edicek, bi'l-cümle hayât-ı câvidân ve tâze cân bulmuş mürde-i bî-cân misâli rahât-ı cenân buldular ve der-akab mekâtib tahrîr olunup, bir kadem akdem Silistire'ye duhûlleri bâbında Osmân Paşa ve Hasan Paşa taraflarından dikkat ve ihtimâm ile rû-yı ta'cîl gösterildikde bade'l-vusûl İbrâhîm Paşa hazretlerinin mahall-i mezbûrdan rihlet ve Silistire cânibine ale'l-acele azîmet ettiğini tekrâren çukadâr gelüp haber verdi.

Âmeden-i İbrâhîm Paşa be-medîne-i Silistire

⁵⁰ کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة = Nice az bir topluluk, Allâh'ın izniyle çok bir topluluğa gâlip gelmiştir. (Bakara Sûresi, 2/249.)

Yevm-i mezbûrda kable'l-asr İbrâhîm Paşa ve Çavuşbaşı ve Kul Kethudâsı ma'yyetlerinde olan ecnâd-ı zafer-şi'âr ile Silistire'ye bir sâ'at karîb mahalle geldiklerinde küffâr dahi Silistire bağları arasında nezâret edüp, millet-i nasârâ beynlerinde ekseriyâ i'tibâr olunan âyîne ile asker-i İslâm'ın süfûfların rü'yet ve tecrîbe etdiği ba'zı emârelerden müstefâd olduğundan nâşî İbrâhîm [81a] Paşa hazretleri ihtimâm edüp, evvelâ sipâh ve silâhdârlı süvârîlerinden bir tabur süvârî askeri bir nehc-i arîb alayı ihrâc edüp, âheste âheste levendât baturnası ta'bir olunur lu'b-i ser-bâzâniyle yemîn ve yesâra cevelân ederek gâh lu'b-i rımâh gâh bâzîçe-i seyf ü silâh icrâsıyla Silistire'ye duhûl etdiler. Ve sâniyen Çavuşbaşı Elhâci İspir Ağa bir tabur kırmızı fesli ve âl mintanlı tüfeng-endâzlar ile vakûrâne refât ederek dâhil oldu. Ve sâlisen İbrâhîm Paşa hazretleri râyât-ı mülevvene ile levendât ve delüyân ve tüfenkciyân askerini ber-tarz-ı arîb tertîb edüp, akîbinde kendisi enedrûn ve bîrûn ağalarıyla Âfrasyâb-mânend cirîd ve mızrâk oynatarak mihmâniyyete ta'yîn olunan hayme-i âlî-tâka nüzûl ve Osmân Paşa ve Hasan Paşa hazretlerinin nezd-i âsifânelerine duhûl etdiler. Râbi'an Kul Kethudâsı ve dâ'ire turnacısı dergâh-ı âlî yeniçerilerini kâ'ide-i ocağ-ı ma'mûre üzre saf-ber-saf musâf kılup, rengârenk a'lâm-ı mülevvene'i küşâd ve âvâze-i gülbânk-ı Muhammedî sadâsını imtidâd ederek Silistire'ye karîb olduklarında, *izhâr-ı kelimâtillahi hiye'l-ulyâ*⁵¹ edüp, eyyâm-ı teşrîk-i âsâ Allâhü ekber Allâhü ekber [81b] ve lillâhi'l-hamd terennümâtıyla medîne-i merkûme kazâsına nüzûlleri akîbinde vüzerâ ve ümerâ ve rü'esâ ve sâ'ir zâbitân a'dâ-yı dîne ne gûne mukâvemet ve ne gûne müdâfa'at münâsibdir deyü istişâreye şurû' eylediler.

Der-beyân-ı tafsîl-i ahvâl-i müşâvere

⁵¹وكلمة الله هي العليا = Allâh'ın kelimesi ise en üstün olandır. (TevbeSûresi, 9/40.)

Çün feld-mareşal-i bed-hâh ve sâ'ire kefere-i Rusya asker-i İslâm'ın imdâdından mütebassır ve intibâh edüp, tavâ'if-i küffârdan cem' ettiği doksanyedi bin, alâ kavlin yüzaltmış bin, ve alâ kavlin âhar yüzyirmi bin leşker-i hazele-i rû-turâb ve asker-i anade-i zâğ u gurâb üzerlerine miyân-ı bâtıllarında nâmdâr ve cengâver ihtihâz ettikleri ceneral-i bed-fi'âlden Girof ve Üstüpiş ve Veşiman ve Botomkin ve Dolgoroki nâmûn ceneralleri baş ve bûğ ta'yîn edüp, Bâkîkırı'ndan ve Elmalı Sahrâsı'ndan Kalupetre nâm karye kurbune gelince iki buçuk sâ'at mesâfe medîne-i Silistire-i mıntıkavâr isti'âb ve dâ'iren-mâdâr ihâta ettiği müşâhede olundukda, küffâr-ı hud'a-kârın bu gûne ucb ve kibr ve istikbâr ile edâsı ancak bağıteten Silistire üzerine sırren ve cihâren hücûm ve kasd-ı istilâdır deyü müşâvereye müsâra'at ve sa'y-ı belîğ ettiklerinde netîce-i müşâvere bu oldu ki, Silistire'nin cânib-i cenûbunda vâkı' Koçbey Tepesi'nde birkaç bin piyâde yeniçeri ile Kul Kethudâsı Elhâci Yeğen Ağa ve Küçük Mustafa Paşa [82a] Köşk'ünün bâlâsı tarafında serzağârî Mehmed Ağa ve çavuşbaşı, tüfengciyân ve sâ'ir piyâdegân ile arîz ve amîk meterisler hafır edüp. a'dâ-yı dîne karşı sebât-ı kadem göstereler ve İbrâhîm Paşa dahi cümle ümerâ ve sâ'ir süvârî asker ile garb tarafında küffârın süvârîsi güzergâhını sedd edeler. Bu üslûb üzre hareket olunup, mâh-ı mezbûrun yedinci günü ber-vech-i muharrer üç koldan asker-i İslâm def'-i mekîdât-ı a'dâya kıyâm ettiklerinden küffâr-ı habâset-kâr müsteş'ir olup, Üstüpiş ve Botomkin ceneral altı aded tabur-ı makhûr ile mâh-ı mezbûrun yirminci çehârşenbe günü ale's-sabâh İbrâhîm Paşa ve kul kethudâsı kolundan hücûm edüp, tarafeynden ceng ü âşûb bir kaç sâ'at mümted olup, bi'l-âhire kul kethudâsı kolundan hücûm eden Botomkin ceneral nev'an münhezimen ric'at eder iken esnâ-yı ric'atlerinde Eflatar ve Babiktaraflarına müncer olan iki tarîkin mültekâlarında vâkı' Yasdıtepe'de olan

taburlarını tecâvüz ve cây-ı selâmete muhâvüz olmak kâsında olduğu re'yen bi'l-ayn ma'lûm idi. Lâkin Elmalî tarafından küffârın [82b] cedîd taburu te'âkub etmekle mezbûr Botomkin nâm la'îne kuvvet-i kalb hâsıl olup, tekrâr asker-i İslâm üzerine hücumâ müsâra'at edicek İbrâhîm Paşa kolunda olan Üstüpiş nâm habâset-âlûd İbrâhîm Paşa koluna hücumda ziyâde âteş-bâzlık ve hîle-sâzlık etmekle İbrâhîm Paşa ma'iyyetinde olan levendât-ı bî-gayret ve delüyân-ı bed-tıynet ve etrâk-ı bî-idrâk-ı zî-nekbet ve ümerâ-i zen-kıyâfet küffârın sadmesine tâb u tâkat gelmez fikr-i fâsidesiyle bir anda düşmenden rû-gerdân olduklarında küffârın bi'l-cümle süvârîsi arkalarından akab-gîr olup, Kalupetre ile meterisler mâbeyninde olan sahrâ ve evdiyeden ihrâc ve ceng ederek Silistire sâhasından deşt ve sahrâya iz'âc eylediler. Bu hâl ile süvârî-i İslâm'dan meteris-nişîn olan guzât-ı muvahhidîne imdâd ü istimdâd ser-i mû dâ'ire-i imkânda olmadığından başka cümleye hayret elverüp, bu hâl-i pür-melâl üzre meteris-nişîn olan asâkir-i nusret-karîn firârı irtikâb etmeyüp, Rüstemâne sâbit-kadem oldular ve küffâr dahi taburunu geri çeküp süvârî katanasını kol kol etrâf ü eknâfa irsâl kazâ ve kurâ [83a] ahâlîsini seby ü esîr ve istîsâl ederek Kalupetre ve Bişevütse ve Tataritse ve Ayteymur ve Eflatar ve Sonec sâ'ir kurb ve civârda olan re'âyâ karyelerini nehb ü gârât ve emvâl ve evlâd ve hayvânâtların sürüp götürdüğünden başka Silistire ahâlîsinin dahi sürek ta'bîr olunur ebkâr ve esvârını ve sâ'ir devâbb ve mevâşîlerini gârât eyledi.

Tafsîl-i girîzân-ı İbrâhîm Paşa

Vaktâ ki İbrâhîm Paşa hazretlerinin ma'iyyetinde olan süvârî askeri a'dâ-yı dînin top ve tüfenginden yüz çevirdiklerinde İbrâhîm Paşa elinde kılıç firâr edenlere gazab-âlûd şutûm ederek her çende ki sedd ü mûmâni' olup ircâ'larına ihtimâm etdikçe asâkir-i firâriyân bî-edebâne kelîmâta âğâz edüp, bizi küffâra mı vereceksiz,

deyü hezâr şutüm ve belki İbrâhîm Paşa'nın katl ve helâkine hücum edüp, zor ile İbrâhîm Paşa'yı dahi mânend-i reh-nümâ-yı zenbûr önlerine alup, remy-i mürğ-i perîşân misâli deşt ü yabâna teyerân edüp, kurâ-be-kurâ tahrîb-i memleket ve itlâf-ı gîşt ü müzâra'at ederek Hezargrad ve andan Şumnı kasabasına karîb Tokmak karyesine nüzûl etdiklerinde kangı tarafa gideceklerini bilmeyüp, [83b] cerâd-ı münteşir gibi bahr-ı hayretde pala çaldılar. Lâkin bundan akdem evkât-ı vâsi'ada merdlikde Rüstemiyyet ve cömerdlikde Hâtemiyyet da'vâsını eden ümerâlar ve mânde ve çifteyem ve cebîn-i cem da'vâsını eden rü'esâlar ve tahrîb-i memleket ve ta'zîb-i ra'iyet eden erâzil-i levendât ve hazele-i delüyân uftân u hîzân aç ve muhtâç mîşe-zâr arasında ve vîrâne kurâlar içinde kadîd-i âfitâb olup, reh-nümâsız dîvâne kaz yavruları misâli der-mânde kaldıkları Silistire'ye mün'akis oldukda Osmân Paşa ve Hasan Paşa hazretleri birkaç def'a bu tarafa gelesiz deyü tahrîr etdiklerinde küffâr havfindan Silistire'ye gelmekden hirâsân ve Şumnı cânibine azîmetde Sadr-ı a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretlerinin şemsîr-i kahrından hevl-i câna düşüp, mahall-i mezbûrda bu hâl üzre sergerdân kaldılar.

Âmeden-i elçi ez-cânib-i küffâr der-medîne-i Silistire

İbrâhîm Paşa firârından sonra küffâr cengden el çeküp hîle-i şeytâniyyete şurû' ve dürûğ-ı bî-fürûğa mübâderet edüp, an-asl İran zemîninde vâkı' Nahcivân ahâlîsinden Ermeniyyü'l-asl bir kâfir bir takrîb ile Moskov'a tâbi' olup mayorluk rütbesine nâ'il olmağla, lisân-ı Türkîde fasîh olduğundan bâlâda zikr-i [84a] sebkât eden Üstüpiş nâm ceneral bir mektûb ile mesfûr Nahcivân'lı kâfiri Silistire'ye vakt-i gurûbda irsâl etmekle, mesfûr dahi Elmalı Kapusu tarafından bir kurşun menzili mahalle gelüp, “Ben elçiyüm”, deyü savt-ı a'lâ ile sayha etdikde, birkaç kimesne varup keyfiyyetine kesb-i ittîlâ' edüp, Elmalı Kapusu'na ta'yîn olunan çorbacı

vesâyetiyle Hasan Paşa hazretlerine ve andan Osmân Paşa hazretlerinin nezd-i âsifânelerine îsâl olundu. Mesfûrun getürdiği mektûb ba‘de‘l-kırâ‘at Devlet-i aliyye‘ye âcilen irsâl olunup, elçi bir gece mihmâniyyet tarîkiyle bir mahalde hıfz olundu. Mektûbun mazmûnu budur ki tahrîr ve takrîr olunur, “Hâlâ Silistire seraskeri Osmân Paşa ve Muhâfız Hasan Paşa hazretleri hâtırınız su‘âl olunduktan sonra beş senedir ki miyânede vâkı‘ olan kâr-zârda Rusya pâdişâhı olup cümle pâdişâhların ulusu olan kraliçe efendimizin ne mertebe kuvveti ve kudreti olup ve askerinin dahi ne mertebe cengâver olduğu ma‘lûmunuz oldu ve sizin askerinizin ceng etmeyüp size yâr ve kafadâr olmadığı dahi ma‘lûmunuz oldu. Bundan sonra size bir taraftan imdâd ve istimdâd olmak ihtimâli yoktur. Bizim pâdişâhımız hâlâ [84b] feld-mareşal efendimizi bu kadar ağır asker ile Silistire‘yi ahz u istîlâ için irsâl etmişdir. Pençe-i zorundan bir dürlü halâs ihtimâli yoktur, ancak pâdişâhımız bir merhâmetlü pâdişâhdır ve feld-mareşalimiz dahi re‘fetlü kimesnedir. İmdi Silistire‘de mevcûd olan evlâd u ıyâlin kanına girmeyüp kal‘ayı tahliye edesiz, her kangı cânibi murâd ederseniz evlâd u ıyâliniz ile ol cânibe mashûben bi‘s-selâmet îsâl olunursunuz ve illâ cümlenizi ıscak karpuz ile âteşe yakarız”, deyü tahrîr etdikleri kelâm-ı bed-fercâmlarını Hasan Paşa ve Osmân Paşa istimâ‘ etdiklerinde merdâne cevâba âğâz edüp, ferdâsı ales‘-sabâh mesfûr Nahcivânlı kâfiri geldiği mahalle ircâ‘ etdiler.

Cevâb-ı Osmân Paşa ve Hasan Paşa İnest

Hâlâ berâ-yı hikmet ve ber-vech-i müsâferet Silistire civârında nîm-kârar olan Üstüpiş ceneral hâtırınız su‘âl olunduktan sonra inhâ olunur ki, bu def‘a Nahcivânlı mayor yediyle irsâl olunan mektûbunuz vusûl ve mefhûmu ma‘lûm olmuştur. Lâkin pâdişâh-ı âlem-penâh ve şehinşâh-ı cem-câh İslâm pâdişâhı efendimiz hazretleri beyne‘l-meşârik ve‘l-meğârib cümle pâdişâhların ulusu ve cemî‘-i mülûklerin a‘zam

ve hürmetlüsü bir azîmü'l- [85a] kadr pâdişâh olduğundan mâ'adâ hâdimü'l-Harameyni'ş-şerîfeyn ve Mescid-i Aksâ ve mâlik-i Kamâmât-ı tersâ olup, beyne'l-hâfikîn cümle mülûkun zî-kudret ve sâhib-i mikneti olduğu ma'lûmunuzdur. Öteden berü ahvâl-i ceng ve kâr-zâr böyledir ki meydân-ı ma'rekede lücce-i yemm-i vegâda gâh medd ve gâh cezr iktizâ etdiğine beyne'l-mülûk nazar olunmayup, ancak nazar-ı i'tibâr hâtimeye olduğunu ahvâl-i mülûk-i sâlife tevârihlerinde kayd ve işâret etmişlerdir. Binâ'en-âlâ-hâzâ vakt-i hâlimiz ânâ mebnîdir ki âfitâb-ı âlem-tâba bir mikdâr âsâr-ı kûsûf târî olmakda şân-ı ulviyyetine naks ve şe'n ârız olmaz. İnâyet-i Bârî ile bu def'a cânib-i İslâm'a mükâfât-ı ilâhiyye-i külliyye zuhûra gelmesinde iştibâh yoktur. Sizlerde ıscak karpuz var ise bizde dahi şemşîr-i âbdâr ve süyûf-ı adüvv-i demmâr vardır, bildiğünüzden girü kalmanız, Silistire kal'asının her bir taşı bedeline inşâAllahü te'âlâ sizden hezâr bâş olmak uhde-i diyânetimizde emr-i mukarrerdir, deyü kat'î cevâbları hâvî mektûbu mesfûr mayor getirüp ceneral-i bed-fi'âlin huzûr-ı pür-husûruna vardıkda, irsâl [85b] olunan mektûbu teslîm ve ceneral dahi feld-mareşale ber-vech-i tahrîr tefhîm eyledikde feld-mareşal cümle asker-i nekbet-eserine emr edüp, yürüyüş için fındık ağacından demetler kat' etdirüp dağlar gibi cem' ve ihzâr eyleyüp, mâh-ı mezbûrun onuncu günü rûz-ı çehârşenbede salât-ı fecr akîbinde üç dört koldan muhâsaraya ikdâm eyledi.

Muhâsara-i küffâr be-medîne-i Silistire ve inhizâm-ı o

Küffâr-ı hud'a-kâr bu def'a sülûk etdiği hîle-i şeytâniyyenin te'sîrinden me'yûs ve merâm-ı fâsidesinin eshel-i tarikle pezîrâ-yı husûl olmamasından menkûs olduğundan gayri Hasan Paşa ve Osmân Paşa'nın Nahcivânlı mayor yediyle irsâl eyledikleri Rüstemâne cevâb ve hasmâne hitâblarının mirâresi zehr-i mâr ve şerâre-i nâr gibi a'dâ-yı adâvetkârın derûn-ı mahzen-i barûd-ı ihânetlerine sâ'ika-vâr isâbet

edüp ihrâk bi'n-nâr etdiğinden başka mahall-i cevâbda irâ'et-i şemşîr-i âbdâr ve îrâd-ı süyûf-ı adüvv-i demmâr etdikleri dahi küffârın zamâyir-i bâtilalarında merkûz olan illet-i gâ'iyye-i müşrikânelerini târ-mâr eyledikde, feld-mareşal-i âyîn-i dalâl milel-i cinsiyesinden âr edüp, kemâl-i gurûr ve istikbâr ile bundan akdem [86a] tedârük etdürdiği eşcâr demetlerini zîr-i leyl-i pür-veylde asâkir-i hezîmet-eserlerine tahmîl ve Silistire hendekini yürüyüş ile imlâ etmek kasdıyle etrâf-ı erba'adan tesyîre mübâderetleri edâ ve etvârlarından müstefâd oldukda, cünûd-ı muvahhidîn ve cüyûş-ı nusret-karîn kûh-i Elbrus misâli şehrin derûn ve bîrûnunda olan meterislerde metîn olup, a'dâ-yı habâset-âlûdun zuhûruna terassud üzreler iken Rebî'ü'l-âhirin onuncu rûz-ı seşenbede salât-ı subh akîbinde tıranpetesini çaldurup, Üstüpiş nâm ceneral ile Pomtemkin cenerali bundan iki gün mukaddem kulkethudâsının dalkılıç tahrîr edüp ta'yîn olunduğu dalkılıçlar meterisi ve zağarcıbaşı kolunda olan yeniçeriyân ve sâ'ire piyâdegân metresleri üzerine leşker bî-şümâr ile ta'yîn edüp, feld-mareşal kendisi Silistire'ye bir top menzîli mesâfe Elmalı yolunu sedd eyledi ve Gırof nâm mel'ûnî cânib-i şarkîde vâkı' Kellik Tepesi'nden kendinin olduğu mahalle gelince ihâta ve isti'âb etmek için me'mûr eyledi. Ve nehr-i Tuna tarafından yüz elli kıt'a mükemmel sefinelerde memlû olan piyâdesine bâş ve bûğ nasb etdiği ceneral [86b] dahi yedi tabur piyâde ile Silistire'ye bir kurşûn menzîli mesâfe Yarbaşı nâm mahalde vâkı' bağlar derûnuna ta'yîn edüp, dâ'iren-mâdâr bir gûne şehri ihâta ve isti'âba ikdâm eyledi ki zehreler çâk olur. Vaktâ ki âftâb-ı âlem-tâb metâli'-i felekiyyeden tulû'a karîb oldukda ibtidâ Üstüpiş ve Botomkin kulkethudâsı ve zağarcıbaşı kolundan dalkılıçlar üzerine hücum edüp, kırk elli pâre topa yek fitilden âteş ederek bir gûne yürüyüş yürümüşlerdir ki fasl-ı bahârda vâkı' ra'd-ı şedîd gibi lâ-yenkati' bir sâ'at mikdârı dağlar ve sahrâlar top ve tûfeng sadâsından mâlâmâl olup, gûş-ı çarh-ı

kecrev asamm ve zebân-ı nâs ebkem olmak rütbesine bâliğ oldu. Bu tarzla küffâr-ı hâksâr âteş saçarak meterise karîb geldikde guzât-ı muvahhidîn birbirlerinden hukûk-ı dünyeviyye ve alâka-i uhreviyye'î istihlâl edüp, mütevekkilen ale'l-Hayyi'l-Kayyûm vakt-i duhâda istihzâr olunmuş koç misâli sell-i suyûf olup, keşân-be-keşân küffârın girîbânın çâk ederek bir gûne Rüstemâne kılıç cengi etmişlerdir ki leşker-i küffâr guzât-ı muvahhidînin suyûf-ı mu'avvece-i addüvv-i demmârından havl-i câna düşüp [87a] ellerinde olan esliha ve âlâtlarını zemîne ilkâ edüp, *eyne'l-meferr* kaydında olduklarını feld-mareşal âyîne ile karşı taraftan müşâhede etmekle, arsa-i cengin şark tarafına li-ecli'l-ihitiyât vaz' ve tertîb olunan Kırçalı ve Dağlı askeri cânibinden bir tabur zedelenmedik zinde piyâde asker ta'yîn edicek mahall-i mezbûru sedd için tertîb olunan dâğîler küffâr piyâdelerinin kendilere mehâbet ve şükûh ile yürüyüşünden havf-ı câna düşüp, meterislerinden firâr ve esnâ-yı cengde şîrâne ceng eden dilâverleri bozulduk âvâzesiyle garîk-i bahr-i iğbirâr kılmaları bâ'is-i fütûr olup, bu sebebden cünûd-ı müslimîne za'fu'l-hâl dârî olmağla cüyûş-ı muvahhidîn ric'at-ı kahkariyye edüp, Küçük Mustafa Paşa Köşkü'ne doğru çekilmediklerinde a'dâ-yı dîn meterislerde olan top ve cebehâne ve sâ'ir edevâtları bi'l-küllîye zabt ve ba'dehû asker-i İslâm'ın dâmenini terk etmemek vechi üzre top ve cebehânesiyle ceng-i azîm ederek Silistire meterislerine bir ok menzili karîb mahalle değin asker-i İslâm'ı tenfir ve vüzerâ ve rü'esâyı peyderpey derûn-ı Silistire'ye tesyîr etmiş iken derûn-ı Silistire'de [87b] mevcûd olan tavâ'if-i askeriyyeden gerek memleketli ve gerek müsâfir dâmen-i gayreti miyân-ı şecâ'ate bend edüp, hemân dâl-tîg ve âteş-tâb olup küffâra muhâceme ve musâdemelerinde lutf-ı Hakk ile bâd-ı feth ü zâfer cânib-i İslâm'dan hubûb edüp, küffâra galebe sûreti numûde-rû olacak taraf taraf düşmene hücum ile altı aded top-ı ejder-peyker zabt olunup, cebehâne ve cümle

edevâtı ve levâzımları eyâdî-i İslâm'a teshîr olundu. Bu vakte gelince sâ'at dörde karîb oldu. İbtidâ-yı cengden sâ'at dörde gelince ber-vech-i tahmîn dört bin kâfir hâk-i helâke düşüp, Silistire sâhasından dalkılıçlar meterislerine varınca dereler ve hendekler ve bağlar derûnları hûn-ı a'dâ ile la'l-reng olup, levs-i lâşe-i küffâr ve ser-i maktû'a-i bed-kirdâr ile arsa-i bostân-mânend bir ma'nâ oldu. Ve asker-i İslâm'dan beş yüz kadar guzât-ı müslimîn serîr-i hayâtdan visâde-i şehâdete baş koyup, şerbet-i şehâdet-i nûş ve hulel-i sa'âdeti ber-düş etmişdir. Bu yürüyüşde gerçi altı aded top ahz olunup ber-vech-i muharrer kâfir müdemmer oldu. Lâkin küffâr bi'l-külliyeye münhezim olmayup Koçbey Tepesi'ne çekülüp [88a] mekân-ı murtefi'den Silistire'yi toplamağa başladı. Ve feld-mareşal tarafından Dolgoruki kolundan ve Gırof cânibinden dahi top-ı âteş-feşânla derûn-ı Silistire'yi vâdî-i cahîme döndürüp, tarafeyden atılan top ve tüfeng ve hunbaranın buhâr ve duhânından cevvi semâ pür oldu. Bundan sonra küffâr nev-be-bev ikdâm-ı ziyâde eyleyüp âteşler saçarak İslâmbol Kapusu kurbuna ve Zülfikâr Ağa mahallesi semtine piyâde askerini yürüdüp, ziyâde tazyîk eyler iken vakt-i zuhrda Koçbey Tepesi'nin İslâmbol Kapusu cânibine nâzır olan mahallden toplarını küffâr arka tarafına endâhte etmeğe başladı. Lâkin ahvâl ne olduğu ma'lûm olmadı. Meğer kim Elhâcoğlu Pazarı cânibi ser-askeri Nu'mân Paşa hazretleri altı bin yarar süvârîyle ümerâ-i kirâmdan Çerkes Hasan Paşa hazretlerini Silistire'ye imdâd için ta'cîlen irsâl etmiş imiş. Böyle bir vakt-i izdırârda Hızır-veş eriştiği küffâra dâhiye-i azîme vermekle âna binâ'en küffâr toplarını girüye atar imiş, inşâ-Allâhü te'âlâ Çerkes Hasan Paşa hazretlerinin Rüstemâne cengi karîben ale'l-tafsîl zikr olunur.

Der-beyân-ı yürüyüş-i guzât-ı muvahhidîn sâniyen

Evvelki yürüyüşde küffârdan altı aded [88b] top-ı acâyib-timsâl ve midfa‘a-i garâyib-eşkâl mânend-i sihr-i Sâmiriyyü’l-fi‘âl ahz olundu. Lâkin mezbûr topların ahz olunması küffârın ziyâde ikdâmına bâ‘is olup, her taraftan âteşini müzdâd etdikde bir dürlü def‘ine imkân bulunmayup, tarafeynden top ve hunbara cengi bir gûne işti‘âl buldu ki zemîn ü âsumân lerzân oldu. Bu esnâda müceddeden dalkılıç tahrîr olunup, tekrâr İslâmbol Kapusu tarafından mütevekkilen-alellâh yürüyüş olundukda küffârdan vâfir kâfir katl olundu. Lâkin Koç Tepesi'nden küffârın endâhte ettiği top ve hunbara ve salkum asker-i İslâm'a rahne edüp, biraz guzât şehîd olmağla yürüyüş kârgîr olmayup, derûn-ı Silistire'de tehassun eden guzât-ı muvahiddîn leşker-i küffâra nisbet şey’-i kalîl olduğundan nâşî asker-i İslâm'a kelâl dârî olup, kuvvet-i kulûb-ı cünüd-i İslâm za‘fu’l-hâle mübeddil olduğunu Hasan Paşa ve Osmân Paşa hazretleri fehm etdiklerinde, ba‘zı musanna‘ havâdisler peydâ edüp, gâh İsmail Paşa on bin asker-i cedîd ile bir sâ‘at mesâfe mahalle geldi, deyü haberler işâ‘at etdirüp ve gâh Firârî İbrâhîm Paşa cümle firârî süvârîyle Kaçna nâm karyeye geldiğini çukadâriyle bizlere ihbâr etdi. Küffârın [89a] arka tarafından akab-gîr olacaktır deyü böyle böyle askere istimâlet verüp teşcî‘ ederek sâhil-i Tuna'da vaz‘ olunân sagîr ve kebîr toplardan işe yarayan topları az vakitte küffârın kubâlesine tertîb etdirüp, yine küffâr ile cenge ikdâm için emr etdiklerinde asâkir-i nusret-karîn merdâne ceng ü âşûba kıyâm etdiler. Bu hâl-i pür-melâl ile vakt-i asr hulûl edinceye değin ceng-i azîm imtidâd buldukda, bi-kazâ’i’llâhi te‘âlâ Karamazıla [?] tabyasında olan toplar küffârın toplarının şiddet-i darbından ta‘tîl ve Mısırlı mezâristânı kurbunda olan tabyanın topları mu‘attal olduğundan başka ba‘zı tabyalarda olan toplar dahi kesret-i isti‘mâl sebebiyle isti‘mâlden kalup amel-mânde olduğu tekrâr bâ‘is-i fütûr olmağla, a‘lâ vü ednâ bâ y u gedâ nusretten me’yûs olup

hayrân u sekrân kalup, asker-i İslâm'a bâ'is-i şecâ'at olacak tedbîr ü tedârûke sa'y eder rü'esâdan ve zâbitândan ve sâ'ir kimesneden bir ferd bulunmayup, cümlesi birer tarikle cây-ı selâmet kaydında oldılar.

Der-beyân-ı hüçûm-ı cünûd-ı muvahhidîn be-tabur-ı küffâr sâlisin

Çünkü bu hâlât-ı hayret-efzâ ve bu keyfiyyât-ı dehşet-fezâ ale't-tevâlî [89b] on üç sâ'at mütemâdî olup, küffâr dahi galebe sûretinde piyâde askerini nehr-i Tuna cânibinde vâkı' Lâtin Mezâristânı'ndan Mısırlı Mezâristân'ına ve andan Elmalı yoluna varınca kat-ender-kat yürüyüş tertîbi üzre müsâf kılup, nev-be-nev her taraftan feld-mareşal kolundan İslâmbol Kapusu tarafından tesyîr ile tevfir-i asker ettiğinden ba'de'l-gurûb medîne-i Silistire'ye yürüyüş için âmâde ettiği demetler ve yağlı paçavralar ile yürüyüş edeceği etvâr-ı kâfirânelerinden müstefâd olundukda, küffârın cem'iiyetgâhı olan Lâtin Mezâristânı'na nâzır tabyada olan Topçu Seyyid Hüseyin Ağa bu fakîre şöyle cevâb etdi ki, “Efendi, tabyamızda olan toplar amel-mânde kaldı. Şimdi bir işe yarar top olsa bu kâfirin cem'iiyetgâhını harâb ve cem'iiyetini perîşân eder idik”, deyü bükâ ettiğinde âteş-i derûn ile Hasan Paşa hazretlerinin nezd-i âsîfânelerine varup takrîr ettiğimde, niyâzımıza müsâ'ade-i aliyyeleri olup, Çengel tabyasından bir vukıyye gülle atar yedi karış bir top nakli için emîr buyurdular ve kendileri dahi der-akab teşmîr-i sâk edüp memleketin hıfz u [90a] hırâsetine şitâb etmekle iktizâ-yı hâle göre tertîb-i umûra müsâra'at etdiler. Bu fakîr dahi Çengel tabyasına varup ma'hûd topu mahall-i iktizâyâ nakl etmek murâd ettiğimde asker-i İslâm'ı mahzûn ve şikeste-derûn üzre buldum. Her çend ki dikkat etdim topu nakl edicek bir kimesne göremediğimde meteris-nişîn olan ba'zı yeniçeriyâna gâh va'z u nasihat ve gâh tergîb ü teşvîk ve gâh nevâziş ile tahrîs-i cihâd ettiğimi ba'zı hamiiyet-hisâl göricek insâf edüp, bir bir top nakline bezli-

himmət etdiler. Vaktâ ki top nakl olunup mahall-i iktizâyâ vardıkda, küffâr-ı bed-fırsat on beş ve yirmi dirhem kurşun atar sultat tüfengiyle yek fitilden üzerimize bir mertebe endâhte eyledi ki gûyâ külhân içinde kalmış eşcâr gibi olduk, lâkin çok kimesneye isâbet etmeyüp, fakat iki nefer yeniçeri birisi elinden ve birisi kolundan mecrûh oldu. Bu hâl üzre hâh-nâ-hâh ma'hûd topu mahalline vaz' etdiğimizin akîbinde merkûm topcu Seyyid Hüseyin Ağa nâm-ı Hudâ-yı müte'âl zikri ile top-ı mezbûru imlâ edüp, küffârın cem'iyetgâhına endâhte edicek, inâyet-i Hakk ile küffârın iki nefer topcusunu ve iki aded [90b] top bârgîrlerini hâk-i helâke bıraktı. Bundan sonra küffâr safları beyninde bir karışıklık zuhûr etdiğini Çengel tabyası tarafında olan guzât gördüklerinde Hıyarlık Kapusu tarafından bir kasîru'l-kâme ihtiyârü'ş-sekl bir kimesne na'ra-i ra'd-ı bahârî sayha edüp, "Ümmet-i Muhammed bu gün duracak gün değildir, nâmûs-ı İslâm'ı tekmîl edelüm, bu rûz-ı Kerbelâ'dır, bu fırsat her dem ele geçmez", deyü na'ra urarak meterisden taşra çıkup, elinde olan kılıcını üç def'a başı üzerinde devr edüp yürüdükde, guzât-ı muvahhidînden vâfir kimesnelər ma'iyet edicek bilâ-tevakkuf a'dânın sol cânibinden merdâne reviş ve erdâne cünbüş ile yürüyüşlerini sâ'ir cünûd-ı muvahhidîn gördüklerinde taraf taraf yek kademe yürüyüş olup, bir sâ'at zarfında remy-i hınzır gibi küffâr-ı hâk-sârın piyâde taburlarını tedmîr etdiler. Bu esnâda feld-mareşal dahi Elmalı yolunda vâkı' bir kiraz ağacı üzerinde nezâret üzre iken asker-i menhûsunun inhizâmını göricek firâra yüz tutdu. Ve Koçbey Tepesi'nde olan tabur-ı küffârdan İslâm üzerine esnâ-yı cengde yürüyüşde bî-nihâye top [91a] ve hunbara endâhte olundu. Lâkin bi-inâyeti'llâhi te'âlâ çok zarâr vermedi ve asker-i nusret-şi'âr akab-gîr-i küffâr olup, bağlar içinde ve dereler arasında ulaşıdıkları kâfirleri bilâ-emân katl eylediler. Bu hâl üzre vakt-i gurûba değin ceng-i azîm olup, küffârın tabur-ı makhûrları bir güne

perîşân olmuştur ki beş seneden berü böyle bir ceng-i azîm ve feth ü zafer bir mahalde zuhûr etmediği katı vâzih ve âşikârdır.

Der-beyân-ı tafsîl-i fütâhât-ı celîletü'l-i'tibâr ve inhizâm-ı küffâr-ı hâksâr der-nezd-i Medîne-i Silistire-i ebediyyetü'l-karâr ve âşûb-ı Çerkes Hasan Paşayı nâm-dâr der-Sahrâ-yı Elmalı ve Eflatar

Çün küffâr-ı tebeh-kâr milel-i muhtelif-e-i küffârdan istimdâd ile cem' eylediği ber-nehc-i ihtilâf bâlâda zikri bi'd-defa'ât sebkât etdiği minvâl üzre yüz yirmi yâhûd yüz kırk yâhûd yüz altmış bin ecnâd-ı hezîmet-karârı ile Silistire sâhasına darb-ı hıyâm-ı ârâm etdikde tûlen ve arzan iki buçuk sâ'at arsa'i ve arâzî-i kutr-ı dâ'ire misâli ihâta ve der-âğûş ve memerr ü ma'berleri sedd ve şevâri'-i râhi ve sebîli bend eyledi. Derûndan bîrûna ve bîrûndan derûna [91b] ahvâl ve keyfiyyâtı ihbâr için iyâb u zihâba bir mahall kalmadı. Bu takdîrce a'dâ-yı hud'a-kâra gurûr-ı şeytânî hâsıl olup, taraf taraf katanasını kazâ ve kurâları şeb-hûn ve nehb ü gârât için irsâl eyledi. Ve altı aded top ile bir mükemmel tabur dahi kasaba-i Şumnu'da zîr-i Livâ-i Hazret-i Risâlet-penâh'da mesned-nişîn-i ârâm olan ordu-yı hümâyûn üzerine tertîb ve karye-i Eflatar yoluya tesyîr eyleyüp, zîr ü bâlâda lâ-übâlî olmak vechi üzre var kuvveti bâzûya getürüp Silistire'nin etrâf-ı erba'asından muhâsaraya karâr ve zu'm-ı bâtılca teshîr ve istîlâya bir kadem akdem ihtimâm eylediğinde, medîne-i Silistire'de mevcûd olan guzât-ı muvahhidîn-i gayret-nihâd ve mücâhidîn-i samîmiyyü'l-ictihâd bezl-i nakdîne-i himmetle aragâh-ı vegâda ve meydân-ı kâr-zâr-ı remzgâhda şîrâne cünbüş ve dilîrâne hamîyyet ve hurûş gösterüp, a'dâ-yı dînin kesret ve vefretine kat'an çeşm-i iltifât etmeyüp top ve âteşinden rû-gerdân olmamak üzre merdâne sebât-ı kadem izhâr etdiler ve küffârın topuna top ve âteşine âteş vermekde bir zerre tekâsül ve tehâvün göstermediler. [92a] Bu hâl ile ceng ü cidâl

işti‘âl üzre iken bâlâda tafsîlen zikr-i âtiye ihâle olunan ümerâ’-i kirâmdan Çerkes Hasan Paşa Elhâcoğlu Pazarı cânibi ser-askeri Âsım Nu‘mân Paşa tarafından altı bin mikdârı nâmdâr süvâriyle Silistire imdâdına azîmet-i sâdika ile sevk-i matiyye-i gazâ edüp, bi-inâyetillâhi te‘âlâ hıbâl-ı hiyel-i dest-i a‘dâya pîçîde olmaksızın mashûben bi’s-selâm Elmalı Sahrâsı'nda küffârın ordugâhına baġteten duhûl ve hazele-i müşrikînin mecrûh ve zahmdârlarını katl-i âmm edüp, emvâl-i küffârdan bir fulûs ahz u kabz etmeġe izn ü ruhsât vermedi. Zîrâ küffârın hâli keyd ü hud‘adan hâlî deġildir, belki asker ganîmet sevdâsında iken kemîn ü hafâdan düşmen zuhûr edüp keder virür, deyü üslûb-ı hakîmâneyi kullandı ve der-akab Silistire muhâsarasıyla meşġûl olan küffârın tabur-ı makhûrlarının bir tarîk ile miyânlarından mânend-i berk-i hâtîf ubûr edüp, İslâmbol Kapsu tarafından derûn-ı beldeye şîrâne duhûle şîtab eder iken a‘dâ-yı dîn âġâh olup, medîne-i merkûma iki çâryek mesâfe derûn-ı vâdîde vâkı‘ Yemeklik Çeşmesi'nin iki tarafında toplarını tertîb ve ekser asker-i hezîmet- [92b] eserini tabur tabur Çerkes Hasan Paşa hazretlerini derûn-ı vâdîden men‘ ve terhîb için müheyyâ kılup, ceng-i azîme mübâşeret olundukda mahall-i mezbûr mîşe-zâr gibi baġlar arası ve baġçeler derûn olup, fârisân-ı vegâya meydân-ı cevelân olmadıġından ceng ederek yine Elmalı Sahrâsı'na ric‘atlerinde bi-kazâ’i’llâhi te‘âlâ Elmalı cânibinden küffârın bir tabur süvârîsi zuhûr eyleyüp tarafeyn cenge düşdüler ve girişdikçe girişdiler encâmında inâyet-i Hakk zuhûr edüp, küffârın ekseri tu‘me-i şemşîr-i guzât-ı muvahhidîn oldu ve bakıyyetü’s-suyûf olanları râhî-i idbâra girîzân eyledi. Bu meserretle mesrûr olup, ecnâd-ı zafer-şî‘âr ve Çerkes Paşa-yı nâmdâr Hudâ-yı Bîçun'a hamd u senâya meşġûl iken kazâ-yı nâgehânî Kalupetre tarafından küffârın mükemmel ve müretteb zedelenmedik bir taburu dahi zuhûr etdikde Çerkes Hasan Paşa ve ma‘iyyetinde olan şeci‘ân-ı vegâ her kangı cânibe

imâle-i inân olursa küffârın taburundan hâlî deĝildir mülâhazasıyla, *le-kad raziya'llâhu ani'l-mü'minîne iz yübâyi'üneke tahte'ş-şecereti*⁵², mü'eddâsını temessük edüp, cümlesi Bey'atü'r-Rıdvân-mânend ittihâd-ı [93a] derûn ve ittifâk-ı ârâ ile bir dirah-ı sâyedâr tahtında dest-ber-dâšte-i mu'âhede-i mübâye'at-ı samîm olup, şöyle karâr verdiler ki, cümlemiz bu dîn-i beyzâ-yı Muhammedî uğrına vücûd-ı gamm-âlûdumuzu nisâr ve hûn-ı la'l-rengimizi disâr edüp, mey-i zülâl-i şehâdeti peygûle-i sâ'adetden cür'a-nûş edince a'dâ-yı bed-likâdan girîzân etmeyelüm deyü birbirleriyle ahd-i peymân akîbinde tilâvet-i Fâtiha-ı seb'ü'l-mesânî olunup, mütevekkilen ale'l-Hayyi'l-Kayyûm a'dâya karşı teveccüh-künân yürüdüler. Vaktâ ki a'dâ-yı le'âmet-âyîn ile muhârebe menziline varıldıkda taraf-ı guzâtdan mübârizân-ı meydân-ı vegâ ve arsa-i kâr-zârda revâc-ı emti'a-i seyf ü sinân için bir pazar kurup, ebvâb-ı dekâkin-i sûk-ı silâh küşâde ve yemîn ü yesâra âmâde olup, atım atım haml eder iken nâ'ire ceng ü cidâl işti'âl bulup, tüfeng çatırdısından ve mızrak şakırdısından sahrâlar pür-sadâ ve kiyâh ü sebzevât hûn-ı a'dâ ile rengîn oldu. Bi'l-âhire bâd-ı nesayîm-i feth ü zafer taraf-ı İslâm'dan vezân edüp, tabur-ı makhûrun nısfından ziyâdesi hâk-i mezellele baş koyup bakiyyetü'r-rimâh olanları [93b] karârı firâra tebdîl ve nîm-cânla Silistire kurbunda muhâsara ile meşgûl olan tabur-ı kebîrlerine mülhak oldular. Ve bu cengde taraf-ı İslâm'dan vâfir guzât şerbet-i şehâdeti nûş eyleyüp visâde-i behişte baş koydu. Ve bundan sonra Çerkes Hasan Paşa ve Dobruca a'yânı Elhâc Mustafa Ağa ve sâ'ir cünûd-ı muvahhidîn, çokluğa daru saçılmaz, mazmûnunca bi'l-ittifâk karye-i Eflatar tarafı semt-i selâmetdir deyü Eflatar cânibine revâne olup, zahm-dârların zahmlarına iltifât kasdıyla atf-ı inân-ı azîmet esnâsından Eflatar karyesine bir çâryek mesâfe mahalle vusûllerinde, bâlâda

⁵² لقد رضي الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة = Şüphesiz Allâh, ağaç altında sana biât ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. (Fetih Sûresi, 48/18.)

tahrîr ve beyân olunduğu üzere küffârın altı aded top ile ordu-yı hümâyûn üzerine taslît ettiği müretteb tabur-ı makhûrının Eflatar'da olduğunu müşâhede etdiler ve tabur-ı makhûrun sersegleri olan ceneral-i bed-fi‘âl dahi asker-i İslâm'ın bu haliyle mahall-i karyeye geldiğini gördüğünde, feld-mareşal Silistire'yi ahz u teshîr etdi, bunlar bozgun ve yorgun askerlerdir, sebîllerin tahliye tahliye edin geçüp gitsinler deyü hayâl-i hâma zâhib olup, asker-i hezîmet-eserine böyle cevâb [94a] vermekle, asker-i menhûsu dahi hakîkat-ı hâli böyle zann edüp, but'ile mağrûrâne harekâtları asker-i İslâm'a fırsat olup, mukaddemâ zıkr ü beyân olunduğu üzere uhûd ve vesîka mürâ‘aten tekrâr ahd u peymânı teşyîd edüp, ittihâd-ı derûn ile küffârın tabur-ı menhûsuna hücûm ve bir hamle-i şîrâne saldılar ki bâzâr-ı kâr-zâr germiyyet bulup keşmekeş ile dâd ü sitedde dilîrâne savlet ile düşmene girişüp seyf ü sinân âşurdular. Avn-i inâyet-i İzîd-i müte‘âl ile düşmen askerinde âsâr-ı hezîmet rû-nümâ-yı zuhûr olup, pây-ı sebâtları tezelzül birle karârı firâra tebdîl etdiklerinde niçe küffâr katl ü i‘dâm ve niçeleri seby ü esîr olup, bakıyyetü’s-süyûf olanlar girîzân ve sahrâlar ve mîşeler arasında perîşân oldular ve bir nâmdâr ceneral mürd ve helâk ve rû’esâ ve zâbitândan mâ‘adâ ber-vech-i tahmîn bu cengde iki bin küffâr hâk-i helâka düşüp, altı aded top-ı adüvv-i bî-kes meydânda hâlî kaldı. Lâkin bu hâlât agreb-i garâyibden birâz keyfiyyât olmağla, herkes kendi hâliyle meşgûl olduklarından bu hâlde mezbûr toplara tama‘ olunmadı. İki gün sonra teftîş olundukda nâ-bûd⁵³ [94b] ve nâ-peydâ oldu. Kimse bilmedi ki bu ne garîb seyrân oldu. Bu rûz-ı firûz-ı behçet-birûzda vâkı‘ olan Çerkes Hasan Paşa'nın Rüstemâne cengi Silistire'de olan cüyûş-ı müslimîne sad-hezâr kalb-i kuvvet olup, *lâ-yu‘add ve lâ-yuhsâ*⁵⁴, fâ‘ide’i müfîd olmuşdur. Hezâr âferînler böyle asker-i gayret-keşâna ki dîn ü devletleri uğurına mâl ve cânlarını fedâ

⁵³nâ-bûd, mükerrer yazılmıştır.

⁵⁴لا يعد ولا يحصى = Sayısız ve sonsuz.

edüp, devlet-i İslâmiyye'nin nâmûsını tekmîl ve a'dâ-yı dîni ahz-ı intikâm ile tenkîl etdiler. Hudâ-yı Bîçûn hazretleri bu misillü merdânî hamîyyet-hisâl olan cünûd-ı İslâm'ın yüzlerini iki cihânda ak ve huzûr-ı hazretinde cebînlerin berrâk eylesün ve sad-hezârân hayf ü haybet şol hâbis ve cebân askere ki veliyyü'n-ni'metleri ve sebeb-i devletleri olan pâdişâh-ı İslâm'ın nân ü nemekini ve ta'yîn ü ta'yînâtını ekl ü bel' ve vüzerâ-i izâm ve ümerâ'-i kirâmın bahş ve atâyâsını vakt-i vâsi'ada ahz edüp, küffâr-ı hâk-sâr Silistire kurbuna geldikde nân ü ni'metleriyle perverîş buldukları efendilerini miyân-ı düşmende bırakup, küffârın şapkasından korkup kaçdılar ve esnâ-yı firârlarında güzergâhlarında vâki' olan kurâları tahrîb ve ahâlî-i kurânın evlâd u ıyâlini ve eşyâ ve [95a] emvâlini gasb ve gârât etdiler. Ba'dehû nusret-i İlâhiyye zuhûr ve küffâr-ı bed-kirdâr münhezim ve makhûr oldukda birer takrîble yine Silistire'ye gelüp, vüzerâ ve ümerâya intisâbdan sonra ba'zı bî-dîn ve bî-mezheb kimesneler vâsıtallarıyla, fülân karyede beni soydular, fülân karyede fülân şey'imi aldılar ve fülân karyede fülân kimesneyi katl eylediler, deyü müsevvede ile küffâr hâvfindan dîger-gûn olmuş ahâlî-i kurâ fukarâlarını bahr-ı ta'zîbe iğrâk edüp, bir gûne zulm ve gadr etmişlerdir ki tafsîlini tahrîrde hâmeler âcizdir. Allâhü zü'l-Celâl böyle hâ'in-i dîn ü devlet olanların vücûd-ı habâset-âlûdlarını rû-yı zemînden ref' ve mahv eyleye, âmîn. Çün Çerkes Hasan Paşa ma'îyyetlerinde olan erbâb-ı timâr dilâverleri ve Dobrica ve Dîvâne Orman askerleriyle küffâr-ı adâvet-kârın kuvvet-i zahrı rütbesinde olan katanasını bi'd-defa'ât peyderpey münhezim ve tedmîr ve mânend-i sayd-ı nahcîr-i âvîze-i fitrâk ve teshîr edüp, feyfâ-yı deşt ve sahrâ remy-i hûk gibi perîşân ve niçe bin kâfirin vücûd-ı denâ'et-âlûdını bî-cân ve hezâr nüfûs-ı zâyi'a-i ehl-i küfrânı mecrûh ve zahm-dârân kılup, şerzime-i müşrikîne helecân verdiği küffârın kuvvetini za'fa [95b] mübeddel ve gereği gibi hâl-i kâfirânesini

muhtell kılmış iken feld-mareşal-i bed-fi'âl ibret-gîr olmayup, bu keyfiyyâtın taşrada vukû'unu derûn-ı Silistire'de tehassun eden cünûd-ı muvahhidîne bildirmemek kasdıyle dem-be-dem Silistire'ye dest-i istîlâ kasdıyle ibrâm ü ikdâmdan fâriğ olmadı ve her taraftan gûnâgûn nev-peydâ gülleler endâhte ederdi. İnşâAllahü te'âlâ karîben tarz-ı garîble acâyib ve garâyib envâ'-ı muhtelif nev-peydâ güllelerin evsâfı tafsîlen zikr olunur. Küffârın bu takrîble âteşbâzlığı on iki sâ'at mütemâdî olup, vakt-i asr hulûlünde, *rameytü min gayri râmin*⁵⁵, cânib-i gaybden gayret-i İslâmiyye zuhûr etmekle cünûd-ı celâdet-i nejâd-ı müslimîn ittihâd-ı derûn ve ittifâk-ı ârâ ile küffâr-ı bed-nihâd ve dâllînin gürûh-ı mekrûh ve leşker-i enbûhuna, *ve men yetevekkel alâllâhi fe-hüve hasbühü*⁵⁶, zemzemesince bir hamle-i şîrâne etdiler ki arûs-ı fevz ü zafer cânib-i İslâmiyye'den cilve-ger-i minassa-i zuhûr ve hezîmet ve şerm-sârî taraf-ı e'âdîde vukû' bulup, hânumân-ı hıyânet-bünyâdları nâr-ı gazab-ı Kahhâr ile hâkister olup, şerzime-i müşrikîn vâdî-yi hayretde dermânde ve [96a] engüş-i tehayyüri dendân-ı tefekküre nihâde, *fe-bühitellezî kefer*⁵⁷, kelâm-ı i'câzının beyân ve mü'eddâsı, *fe-hamden sümme hamden ehsebü hâle hüsrân*⁵⁸, me'âl-i müşrikîn oldu. Bundan sonra gürûh-ı adüvv hecme-i dilîrâne-i İslâmiyâna tâb u tâkat getüremeyüp şîrâze-i mecmû'a-i küffâr fi'l-hâl şikest ve hezîmetle ol firka-i dâllalenin ekseri tu'me-i şîr-i şemşîr-i gâziyân oldular ve bakıyye-i küffâr râh-ı idbâra ve girîzân ve ikinci tabura inzimâm ve tevâsula şitâbân oldular. Cünûd-ı müslimîn dahi kemâl-i sür'atle akab-gîrleri olup, tabur-ı sâniyelerine firârî kâfirler ile mütevâsıl oldular ve ol tabur-ı hezîmet-karîne dahi dilâverâne guzât bilâ-tevakkuf hüçûm ile göz açdırmayub, süyûf-ı mu'avvece-i sârime ile şîrâne girişdiler, ol gürûh-ı mekrûh dahi

⁵⁵ رميته من غير رام = Okçu olmadan ok attım.

⁵⁶ ومن يتوكل على الله فهو حسبه = Kim Allâh'a tevekkül ederse, artık ona Allâh kâfidir. (TalakSûresi, 65/3).

⁵⁷ فبهت الذي كفر = O zaman inkâr eden kimse şaşırıp kaldı. (BakaraSûresi, 2/258).

⁵⁸ فحمدتُ حمدا حسب حال خسرتُ = Hüsran halini hesaba katarak hamd ederim.

mukāvemeden ye's ile dīb alayları olan feld-mareşal taburuna luhûk ve vusûle cân atdılar. Şîr-i dilân-ı gayret-keşân-ı İslâmîyân firârî küffârî önlerinde katup sağdan ve soldan ve kafadan ta'kîb ile vakt-i gurûba değin savlet-i merdâne edüp, gülzâr-ı cihâdı hûn-ı a'dâ ile rengîn etdiklerinde, medîne-i Silistire'de mevcûd olan sığâr [96b] u sibyan ve ricâl ve nisvân yek zebândan, *elhamdulillâhillezî ezhebe anne'l-hazen, inne Rabbenâ le-gafûrun şekûr*⁵⁹, elhân ü âvâzesini peyveste-i âfâk ve resîde-i tâk-ı nitâk etmişlerdir. Bu fütûhât-ı celîlenin zuhûra gelmesinin esbâblarından birisi dahi Silistire Muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretlerinin hengâm-ı muhâsarada sebât-ı kadem ile asâkir-i nusret-şi'âra gâh istimâlet ve gâh bâ'is-i gayret ve gâh bâd-ı şecâ'at olacak hoş mu'amele ve sitâyîş ve gâh bahş ü atâ-yı vezîrâneleriyle katarât-ı sehâ-yı bahşîşleridir ki ilâ inkırâzı'd-devrânbu arsa-i âlemde sahârî-i nişân ve miyân-ı âlemde niçe sâl ve dühûr zikr-i zebân olur.

Âmeden-i hila't-ı fâhire ve şemşîr-i nâdire ve çeleng-i ser-i ser-bâzân-ı bâhire ez-cânibi Devlet-i aliyye

Bu fütûhât-ı celîletü'l-berekâtın erdâfında Devlet-i aliyye-i ebediyyetü'l-karâr Ser-asker Osmân Paşa ve Muhâfız Seyyid Hasan Paşa hazretlerinin dûş-i liyâkatlerine elyak serâsere kaplı birer semmûr kürk miyân-ı şecâ'at bünyânlarına müstehak mükemmel ve murassa' şemşîr-i âbdâr ve ser-i sa'âdetlerine birer zerrîn celeng-i mâ-bi'l iftihâr irsâl ve hâcegân-ı [97a] Dîvân-ı hümâyûn'dan Sadr-ı a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretlerinin sâbık dîvân kâtibi ve Enderûn çukadârları Silistireli Ali Ağa yedleriyle îsâl olundukda ferdâsı Küçük Mustafa Paşa Köşkünde

⁵⁹ الحمد لله الذي أذهب عنا الحزن إن ربنا لغفور شكور = Hamdolsun Allâh'a bizden o hüznü giderdi, gerçekten Rabbimiz çok bağışlayan ve şükürün karşılığını bolca verendir.(FâtırSûresi, 35/34.)

dîvân tertîb olunup, merâsim-i Osmânî üzre cümle vüzerâ ve ümerâ ve ocâğ-ı ma'mûre zâbitânı ve rû'esâ-yı asâkir-i sâ'ire'i ihzâr ve cümle muvâcehesinde şeref-yâfte-i sūdûr olan emr-i şâhâne ve nevâziş-nâme-i pâdişâhâne kırâ'at olunup, kâffe-i ecnâd-ı nusret-me'âsire de'avât-ı şehriyârî ismâ' olundukda Osmân Paşa ve Hasan Paşa hazretleri âdâb üzre hil'at-i fâhireleri ber-dûş ve çeleng-i zerrînlerin ber-ser-pûş eylediler ve ma'iyetlerinde olup izhâr-ı şecâ'at eden ümerâya dahi zerrîn çelenkler i'tâsıyla hâtırları tatyîb olundu. Ve ümerâ'-i kirâmdan bi'd-defa'ât zikri sebkâat eden Bosnevî Ca'fer Paşa'nın imâretine Rumili pâyesi munzamm olunup, akrânı beyinde kadri terfî' olundu ve Osmân Paşa'nın küçük birâderleri Muhyiddîn Bey'e beylerbeyilik ihsân olunup kadri bülend olundu ve ve Kara Müsellim nâmiyle beyne'n-nâs iştihâr bulan Zileli Ahmed Ağa'ya dahi beylerbeyilik ihsân olundu ve Kulkethudâsı Alâiyyeli Elhâc Yeğen Ağa'ya ve Zâğarcıbaşı Mehmed Ağa'ya dahi zerrîn çelenkler i'tâ olunup hâtırları isticlâb olundu ve sâ'ir [97b] ocak zâbitlerine ve yerlü ağalarına ve rû'esâ-yı askere çelenkler i'tâ olundu.

Vemine'l-garâbet, Garâbet bundadır ki esnâ-yı muhârebe ve âvân-ı muhâsarada havf u hırâsetden sedd arkasında ve siperler verâsında bî-cân ve mütehâyir ve ser-gerdân olup, meyyit-i müteharrik menziline olanlar ba'de'l-feth izhâr-ı şecâ'at ve i'lân-ı kerâmet edüp, kendi kendilerine kat'-ı pâye için lâf u güzâf ederek çelenk almak ve nân-pâre peydâ eylemek kasdiyle hezâr kizb ü dürûğ irtikâb etdiler ve esnâ-yı cengde mecrûh ve zahmdâr ve meydân-ı besâletde küffârî târ u mâr edenler haybet ü hirmân üzre mahzûn kaldılar.

Der-beyân-ı peykâr-ı Âsım Nu'mân Paşa ser-asker-i cânib-i Elhâcoğlu Pazarı

Küffâr-ı bed-kirdâr Silistire üzerine tevcih-i inân-ı azîmet murâd eyledikte asker-i hızlân-me'âsrini üç bahş edüp, bir bahşı Silistire üzerine ve bir bahşı dahi ordu-yı hümâyûn cânibine ve bir bahşı dahi Nu'mân Paşa üzerine tesyîr etmiş idi. Vaktâ ki küffâr-ı hezîmet-kâr Silistire üzerine münhezim olduğu günün ikinci günü ale's-sabâh Nu'mân Paşa üzerine tertîb olunan tabur-ı makhûr Silistire'ye beş sâ'at mesâfe [98a] Küçük Kaynarca Çayırı'nda vaz'-ı evtâd-ı hıyâm eden Nu'mân Paşa hazretlerinin üzerine hücum etdikde asker-i İslâm cenge şurû' edüp, müdâfa'a-i küffârda ser-i mü tehâvün etmemek vech üzere mukâtele eder iken meteris-nişîn olan guzât-ı muvahhidînin zamîr-i celâdet-semîrleri bahr-ı mevvâc ve âteş-i vehhâc misâli temevvüc ve telehhüb etmekle sabra bî-tâk olduklarında bu yürüyüş nisâbından füzûn mahalden küffâr üzerine seylü'l-arem mânend muhâceme etdiklerinde nâ'ire-i ceng ü peykâr tâk-ı eflâke çıkup, niçe bin piyâde kâfir hâk-i mezellete düşmüş iken küffârın süvârî katanası taraf-ı ahârdan alâ-tarîkı'l-hud'a ordugâh-ı İslâm tarafına teveccüh-künân olacak, küffâr ordu üzerine hücum etdi, zanniyle asker-i İslâm süvârîleri dahi ol-tarafa teveccüh eder iken sâ'irleri bozulduk kıyâs edüp, düşmenden rû-gerdân oldular ve miyân-ı meydânda küffâr ile şîrâne ceng ve kâr-zâr ile meşgûl olan piyâdegân bu hâlât-ı hâ'ileyi gûş edicek. şîrâze-i mecmû'a-yı kuvvetleri za'fa mübeddel olup, ric'at-ı kahkariyye ederek bir mîşe-zâra duhûl edüp tehassun etmek sebebiyle galebe-i udvândan rehâ-yâb oldılar [98b] ve küffâr dahi bu hâlât-ı garîbe-i mükâyedeye haml edüp, tabur-ı mezbûrunu birkaç sâ'at girü çeküp, bir mahalde nuhûset-karâr oldu. Bu hâl üzre bir iki gün mikdârı tarafeyn birbirlerinin hâllerine vâkıf olmadılar. Lâkin asker-i İslâm'da itâ'at ve inkıyâd olmadığından, bu kadar selâmet ganîmetdir, fehvâsınca herkes esb-i firâra mihmâz eyledi. Ba'dehû küffâr asker-i İslâm'ın bu gûne hâline vâkıf olup, iki günden sonra gelüp ordu-yı İslâm'ı

zabt ve yağma ve tâlân eyledi ve cümle top ve cebehâne ve sâ'ir mühimmâtları ahz eyledi. Ve küffârın ser-askerleri olan Visman ceneral bu cengde zahm-dâr olup, birkaç günden sonra mürd ve helâk olduğunu tutulan dillerden istihbâr olundu. Gerçi bu cengde ehl-i İslâm'ın emvâl ve eşyâ ve mühimmâtları eyâdî-i küffâra giriftâr oldu ve lâkin küffârın leşkerinin nısfından ziyâdesi tu'me-i şemşîr-i guzât-ı muvahhidîn oldu. Bundan sonra küffâr nehr-i Tuna'nın İslâm tarafında karâr edemeyüp, hezâr havf ü haşyetiyle birbirini basarak Eflak tarafına cân atdılar ve Nu'mân Paşa dahi Elhâcoğlu Pazarı'na gelüp anda cem'iyet-i asker kasdıyle ârâm eyledi.

Der-beyân-ı giriftâre-ı [99a] Feyzullâh Paşa muhâfız-ı Tutrakan be-dest-i kefere-i ehl-i husrân

Ümerâ-i zî-şân ve ser-firâz-ı mübârizândan Tutrakan muhâfızı Feyzullâh Paşa müddet-i vâfireden berü umûr-ı muhâfaza ve eşğâl-i muhâresede rûz u şeb dakîka fevt etmeyüp, bi'd-defa'ât nehr-i Tuna'yı ubûr ve küffâr-ı hud'a-kârın taburunu müdemmir ve makhûr edüp, ğamreten ba'de ğamretin küffâr-ı bed-kirdâra dâhiye-i azîme verdiği küffâr-ı hud'a-kârın derûn-ı habâset-âşiyânında ukde-i zehr-i mârr olup, müterassıd-ı rasad-ı intikâm olduğu nümâyân iken, *izâ câ'e'l-kazâ amyel-basar*⁶⁰, mefhûmunca bu hengâmda küffâr-ı bed-kirdâr fırsât-yâb olup, Tutrakan'a hücum etdikde Feyzullâh Paşa esnâ-yı cengde mecrûhan atından zemîne hübût etmekle eyâdî-i düşmene giriftâr oldu. Bunun tafsîli budur ki feld-mareşal-i bed-âyîn şerzime-i mütekâsire-i hezîmet-karîn ile sâhil-i nehr-i Tuna'da vâkî' medîne-i Silistire üzerine sû'-i kasd ve asâkir-i İslâm'ı bu takrîble Silistire gâ'ilesine dûş kılup, mâh-ı Rebî'ü'l-evvelin onuncu rûz-ı seşenbede Silistire'yi muhâsara eder iken

⁶⁰ إذا جاء القضاء عمي البصر = Hüküm/kazâ geldiğinde göz kör olur.

bundan akdem Tutrakan karşısına ta'yîn olunan küffârın taburı, firsât ganîmetdir, fehvâsınca zîr-i leyde nehr-i Tuna'yı mürûr, *rameytü [99b] min gayri râmîn*⁶¹, Feyzullâh Paşa'nın üzerine kibr ü gurûr ile hücûmunda tarafeynden ceng ü cidâl işti'âl bulup, bir iki sâ'at kâr-zâr mümted olacak Feyzullâh Paşa Gürciyyü'l-asl olmağla zamîr-i şecâ'at-mahzeninde mahzûn olan celâdet-i Rüstemânesi emvâc-ı bahr misâli telâtum etdiğinden zimâm-ı ihtiyâr kendinden meslûb olup, bi'z-zât kendisi sufûf-ı a'dâya mânend-i şîr birkaç def'a musâdemesinde niçe keferi'-i tu'me-i şemşîr ve niçesini dahi mânend-i nahcîr-i bend-i fitrâk ve seby ve esîr ve dest-i Rüstemânesine teshîr etmiş iken bu kadar hamleye hursend olmayup, tekrâr be-tekrâr a'dâya hücûmları esnâsında miyân-ı düşmenden kurşun dânesi isbâbet edüp, süvâr olduğu esb-i sabâ-reftârından ferş-i zemîne sükût ve kâliçe-i hâke hübût edüp, visâde-i hicrâna baş koydu. Bu takdîrce taraf-ı İslâm'dan birkaç def'a hamle olunup, cây-ı selâmete çıkarmak için sa'y olundu. Lâkin bundan sonra küffâr gâlebe edüp, Feyzullâh Paşa'yı mecrûhen ahz ve der-akab ve nehr-i Tuna'yı mürûr ve cânib-i Eflak-ı nâ-pâke ubûr etdi. Ba'de'z-zamân ahz olunan dillerden su'âl olundukda, Yavuz Feyzullâh Paşa şehîd oldu, deyü haber verdiler. *Hâzâ mâ nukile mine'l-makâl [100a] vallâhu a'lemu bi-hakîkati'l-hâl*⁶². Mesbûku'z-zikr Feyzullâh Paşa an-asl Sadr-ı a'zam-ı esbak Hekîm-zâde Ali Paşa merhûmun gulâmlarından dîn ve devlet uğrına Arab'da ve Acem'de ve Rum ve Mısır'da ve esfâr-ı keferede bezl-i makderet ve izhâr-ı sebât ve metânet eden sa'îdü'l-hayât ve şehîdü'l-memât Abaza Mehmed Paşa gulâmı ve hazînedârıdır ki bin yüz seksen iki senesi Moskov keferesi ibtidâ Hotin Kal'ası'nı dâ'iren-mâdar kırk bin keferi ile muhâsara etdiğinden aklâm-ı

⁶¹رام من غير رام = Okçu olmadan ok attım.

⁶²هذا ما نقل من المقال والله أعلم بحقيقة الحال =Bu anlattığım bir nakildir, bu işin aslını Allâh bilir.

Anadolu'da vâkı‘ Teke ve Hamîd ve Saruhan askerinden müfrez ve müntehab altı bin Rum erleriyle Abaza Mehmed Paşa cümleden akdem Hotin imdâdına aft-ı inân-ı matiyye-i nusret etdiklerinde Hotin Kal‘ası'na altı sâ‘at mesâfe Kanlıköprü nâm mahalde tabur-ı küffâr ile mücâhedeye mübâderet edüp, Hotin Kal‘ası'na varınca küffâr-ı bed-kirdârı münhezim ve deşt ü sahrâyı lâşe-i küffâr ile mâlâmâl ve Kal‘a-ı Hotin'ı şerâre-i âteş-i düşmenden halâs etdiğinde Abaza Mehmed Paşa ile hem inânen meydân-ı vegâda yemîn ü yesâra cellâd-ı bî-emân gibi cevelân edüp, bu arsa-i âlemde nîk-nâm ve rıf‘at ü şân almış idi. Ba‘dehû bin yüz seksen beş [100b] senesi küffâr iklîm-i Kırım'ı ahz ü istîlâ etdikde Silâhdâr İbrâhîm Paşa'yı esîr eyledi. Ol vakitte Abaza Mehmed Paşa Kırım imdâdına ta‘yîn olunmuş idi. Lâkin bi-kazâ’i’llâhi te‘âlâ deryâda rüzgâr müsâ‘id olmadığından te’hîr iktizâ etmekle Abaza Mehmed Paşa Kırım'a varınca küffâr Kırım'a mâlik ve Ser-asker Silâhdâr İbrâhîm Paşa'yı esîr eylemiş bulunmağla, merkûm Abaza Mehmed Paşa Anadolu yakasında vâkı‘ Kastamonu nâm beldeye karîb mahalle yanaşdıkdâ ba‘zı me‘âsır-ı ezdâdın şamâta ve sû’-i zânları ve iftirâları sebebiyle katline emr sudûr edüp, Canikli Elhâc Ali Bey yediyle mahalli mezbûrda maktûlen defter-i şühedâya kayd ve tahrîr ve zümre-i su‘edâya tastîr olundu, *tecâvezellâhu an seyri’âtihî*⁶³. Abaza Mehmed Paşa katelesinden sonra Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri sâniyen Sadr-ı a‘zam oldukda beyne’l-mğârib ve’l-meşârik şecâ‘at ile meşhûr-ı âfâk olan Abaza Mehmed Paşa'nın pertev-i şem‘ini îkâd etmek kasdıyle âşiyân-ı şîr hâlî kalmak revâ değildir deyü

beyt

⁶³ تجاوز الله عن سيئاته = Allâh onu kötülüklerinden dolayı cezalandırsın.

Kadr-i zer-zerger-şinâs kadr-i gûher-gûherî

Kadr-i gül bülbül-şinâs kadr-i Kanber Ali⁶⁴,

zemzemesince ser-bâzân-ı meydân-ı vegâ Feyzullâh Ağa'ya [101a] Rumili payesiyle ümerâ-i kirâm silkine munzam kılıp, Feyzullâh Paşa ünvanıyla mu'anven kılmışlar idi. Lâkin bu def'a dîn-i Muhammedî yoluna cânını fedâ eyleyüp zümre-i şühedâya serdâr oldu.

Ve mine'l-âcayib: Acâyibedendir ki Hotin vak'alarında ba'de'z-zamân Canikli Elhâc Ali Bey vâfir asker ile Hotin imdâdına ta'yîn olundukda, def'a-i sâniyede küffâr ile ceng olunur iken esnâ-yı cengde Canikli Elhâc Ali Bey mecrûhen miyân-ı a'dâda kalmış iken Abaza Mehmed Paşa var kuvveti bâzûya getirüp, şîrâne hamle ile mezbûr Elhâc Ali Bey'i eyâdî-i küffârdan tahlîs etdikden sonra taraf-ı Devlet-i aliyye'den dahi mezbûrun katline emr sudûr edüp, emr dahi Abaza Mehmed Paşa'ya hitâben vürûd etdikde, beynlerinde vâkı' olan hukûk-ı gazâyâ ri'âyeten Abaza Paşa hazretleri afv ile mu'âmele buyurup, bir tarikle Devlet-i aliyye'den mezbûrun afvını recâ edüp, bâ'is-i necâtları olmuş idi. Encâmında Ali Bey Abaza Mehmed Paşa hakkında hıyânet edüp, kendisini esîrlikden ve katlden tahlîs eden böyle bir merd bahâdırın katline kasdeyledi. *Allâhümme innî e'üzû bike min halîli mâkir*⁶⁵.

Der-beyân-ı evsâf-ı tophâ-yı endâhte [101b] ber-medîne-i Silistire ez-cânib-i küffâr

⁶⁴ قدر زر زرکشناس قدر کوهر کوهری قدر کل بلبشناس قدرقنبر اعلى = Altının değerini kuyumcu, cevahirin değerini sarraf, gülün değerini bülbül-şinâs, Kanber'in değerini Ali bilir.

⁶⁵ اللهم إني أعوذ بك من خليل مكر = Allâh'ım hilecinin dostluğundan sana sığınırım.

Bâlâda bi'l-münâsebe zikr olunup, tafsîli âtiye ihâle olunan küffârın topları altı nev' dir. Bir nev' i on dört vukıyye gülle atar ve ikinci nev' i on iki vukıyye gülle atar ve üçüncü nev' i dokuz vukıyye gülle atar ve dördüncü nev' i yedi vukıyye gülle atar ve beşinci nev' i dört vukıyye gülle atar ve altıncı nev' i bir vukıyye gülle atar. Yâkin dokuz vukıyye olan gülle insân kafası şeklinde olup, kulak mahallinde iki halkası vardır ve iki göz mahallinde iki delikleri vardır ve ağız mahallinde dahi bir delik vardır ve bir delik dahi boğaz mahallinde vardır. Derûnı müceffdir ki küffâr endâhte etdikde eczâ-yı dühniyye ve ma'a'l-barud tahmîr olunmuş eşyâ ile imlâ edüp, menzîl üzre ilkâ eder ve vâkı' olduğu mahalleri harâb etdikden sonra derûnunda memlû olan eczâlar tutuşup, mezbûr deliklerden tulunba misâli alevler telehhüb edüp derûn-ı beldede ihrâka bâ'is olduğundan mâ'adâ ceng ü muhârebe ile meşgûl olan asker-i İslâm'a dahi perîşânlıkîrâs eder idi. Lâkin hunbara misilli pârelenüp sedâsı zuhûr etmezdi ve yedi vukıyye olan güllenin dahi derûnı müceffdir. kemâ-fi'l-evvel eczâ-yı dühniyye ma'al-barud âmîhte olunmuş eşyâ ile memlû bir ma'nâdır. Endâhte [102a] olundukda vâkı' olduğu mahalleri harâb ve ba'dehû pârelenüp etrâfında ebniye ve hayvân ve insândan her ne bulunursa ihlâk eder. Ve bu esnâda Kulkethudâsı Elhâc Yeğen Ağa'ya yeniçeri ağalığı gelüp ucâleten Şumnı'da vâkı' ordu-yı hümâyuna revâne oldu ve selefleri Ağa Süleymân Paşa azl olunup, Akdeniz sâhiline ta'yîn olundu ve sâlifü'z-zikr Zağarcıbaşı ve Ruscuklu Mehmed Ağa Kulkethudâsı olup. ocâk ricâli beyinde tevcîhât-ı menâsıb vâkı' oldu.

Der-beyân-ı etvâr-ı Nu'mân Paşa der-Su-yi Elhâcoğlu Pazarı

Vezîr-i müşârun-ileyh Nu'mân Paşa hazretleri zikri sebkât eden vâkı'a-i hâ'ileden sonra Elhâcoğlu Pazarı tarafına ric'at edüp, tavâ'if-i askeriyye-i müteşettiteyi pey-der-pey başına cem' edüp, nizâm-ı hâle gûşîş ve sa'y-i belîğe işti'âl

birle cânib-i Devlet-i aliyye'den evâmir-i mutâ'a vürûduna nekrân üzere iken alâ seyri's-serî' Devlet-i aliyye tarafından vâfir cedîd asker ile evâmir-i aliyye vürûdunda Nu'mân Paşa tekrâren Karasu cânibine licâm-ı huyûl merâm eyleyüp, tayy-ı merâhil ederek mahall-i mezbûra vusûl ve anda darb-ı evtâd-ı hıyâm-ı ârâm eyledi. Ve der-akab ser-i serhengân-ı Dîvân-ı âlî Elhâc İspir Ağa asker-i vefîre-i cedîde ile Devlet-i aliyye tarafından âcilen ve serî'an Nu'mân Paşa ma'iyetine ta'yînen [102b] tesyîr olunup, Nu'mân Paşa ordusuna mülhak oldu. Ve vüzerâ'-i izâmdan Kütahyalı Ömer Paşa dahi kapusu halkıyla Nu'mân Paşa ma'iyetine ta'yîn olunup, bu hâl ile cümlesi Karasu câniblerinde a'dâ-yı dînin dest-i mekîdât-ı kâfirânesini müdâfa'a kasdiyle terakkub üzre olup, ümerâ-i kirâmdan şîr-i meydân-ı vegâ Çerkes Hasan Paşa vâfir asker-i İslâm ile etrâfi ve inhâyı tecessüse me'mûr kılup, meskenet-nişînler iken bi-kazâ'i'llahi te'âlâ Babadağı taraflarında geşt ü güzâr eden küffârın tabur-ı makhûrı baġteten leyle-i muzlimede Çerkes Hasan Paşa üzerine şebhûn etmek niyyet-i fâsidesiyle hücum edüp, azîm muhârebe vukû'unda Çerkes Hasan Paşa ma'iyetinde olan askere fütûr geldiği Nu'mân Paşa ile olan cemî'-i askere dahi bâ'is-i melâlet olması beyne'l-asâkir güft ü şenîde sebep olduğu Devlet-i aliyye tarafına mün'akis olmaġla, Nu'mân Paşa ale'l-fevr seraskelikden azl olunup, Misivri cânibine me'mûren mahall-i me'mûresine azîmet eyledi. Bu def'a Çerkes Hasan Paşa ile vak'a-i mezbûrede bulunup medîne-i Silistire'ye vurûd eden sikât-ı erbâb-ı [103a] vegâdan menkûdür ki Nu'mân Paşa 'nın azline sebep Çavuşbaşı Elhâc İspir Ağa'dır ki ânın tahrîrâtıyya azl olundu. Lâkin bu hengâmda çendân Nu'mân Paşa'nın azli münâsib deġildir, *lâ ya'lemü'l-gaybe illâllâh*⁶⁶, bu işin nihâyeti vehâmetdir, Hudâ-yı Mûte'âl ümmet-i Muhammed'in evlâd u iyâlinin mu'în olsun,

⁶⁶ لا يعلم لغيب الله = Gaybı ancak Allâh bilir.

deyü takrîr etmiş idi. Vâkı'â az vakitte aynı zuhûr edüp sad-hezârân hasârât-ı azîme zuhûra geldi. Tafsili karîben Dağıstanî Ali Paşa inhizâmında beyân olunur.

Der-beyân-ı serasker-i Dağıstanî Ali Paşa be-cânib-i Karasu

Bu def'a Nu'mân Paşa azlinden sonra Karasu cânibi ser-askeriliği Dağıstanî Ali Paşa hazretlerine tevcîh olunup, bilâ-tevakkuf Karasu'da tecemmu' eden askere bir kadem akdem lüsûkları bâbında evâmir-i ekîde vürûdunda Ali Paşa dahi kat'-ı menâzil ederek savb-ı mezbûra vâsıl olup, tertîb-i asker ve tanzîm-i umûr-ı tedârük-i hurûba şitâb üzre olduğu gûş-ı sâmi'a-ı küffâr-ı adâvet-kâr oldukda, küffâr dahi Eflak tarafında cümle ceneral-i murdârlariyle müşâvereye şurû'larında âyîn-i bâtılları üzre müşâverelerine şöyle karâr vermişlerdir ki Saltakof nâm ceneral ma'iyyetinde olan şerzime-i âyîn- [103b] dalâl ile Ruscuk'a iki buçuk sâ'at Meretin nâm mahal hizâsından cânib-i İslâm'a mürûr ve ol havâlîde vâkı' kurâları tahrîp ve sükkânını katl ve esîrle ta'zîb ba'dehû Ruscuk'a muhâsara kasdıyle askerini tertîb edüp istîlâ eyleye ve Botomkin ceneral dahi ma'iyyetinde olan gürûh-ı kesîre-i bed-fi'âl ile Balya Boğazı'nın Eflak cânibinden medîne-i Silistire muhâzesine ve andan Silistire'nin on iki sâ'at bâlâsı tarafından Tutrakan nâm mahalle varınca nehb ü gârât ve tahrîb-i memleket ve ta'zîb-i ibâd ile muhâsaraya meşgûl ola ve Uzunkol nâm ceneral dahi mükemmel ve müretteb tabur-ı azîm ile üç aded ceneral ma'iyyetinde olmak üzre Balya ma'berinden ubûr ve Karasu cânibi ser-askeri Dağıstanî Ali Paşa üzerine hücum ve ba'dehû Ali Paşa'ya gâlib olurlar ise kasaba-i Şumni'da vâkı' orduyı hümâyûn üzerine guluvv edeler. Bu vechile meşâvere-i hüsrân-me'âllerine bir vakt-i mu'ayyene ta'yîn ile karâr ve minvâl-i meşrûh üzre taraf taraf cânib-i İslâm'a ecnâd-ı makhûrelerin imrâr edeler. Vâkı'â ta'yîn etdikleri vakit Receb-i şerîfin zarfında duhûl etmekle vakt-i [104a] merkûmda Balya Boğazı tarafından ber-minvâl-

i muharrer küffâr mürûr edüp, Ali Paşa ile mukâbil olduklarında, *er-Receb yürâ fhi'l-aceb*⁶⁷, mefhûmunca ceng ü âşûba mübâşeret olunup, birkaç sâ'at ceng iştigâl bulmuş iken ma'âz-Allâh asker-i İslâm cengden rû-gerdân olup, inhizâm zuhûr etdikde Ali Paşa girîzân ile halâs buldu ve Çavuşbaşı Elhâc İspir Ağa firâr eder iken kazâ-yı nâ-gehânî zuhûr ve ezmân-ı sâlifede halk için hafr etdiği bi'r-i bâlû'a yoluna rast gelmekle atı bir kuyuya vâkı' olup, tekerlenmek ile eyâdi-i küffâra giriftâr oldu.

Beyt

Kanadı bitse bir mûrun sanur hayra beşâretdir

Velî fehm eylemez anı zevâline işâretdir,

fehvâsınca birkaç def'adır ki Çavuşbaşı devlet tarafından bir mikdâr teveccüh ve ikbâl görmekle her umûra ihtilât edüp, Devlet-i Osmâniyye'nin cümleten mülkü benim iddi'âsıyla niçe vüzerânın umûrunu ta'tîl ve niçe kimesnenin kulûbını tekdîr eder idi. Âkıbet etdiğinin cezâsını bulup, esîrlik mihnetine giriftâr oldu. Ve Ömer Paşa dahi ziyâde ihtiyârlık sebebiyle rükûb ve nüzûle kudreti olmadığından esîr oldu. Bu gûne inhizâm-ı vehâmet-i encâm sufûf-ı askeriyeye [104b] beyninde bâ'is-i şûriş olacak her birisi bir tarafa tayerân edüp, eyne'l-meferr kaydında oldular. Ve bu hâl-i pür-melâl küffâr-ı bed-hisâl beyninde şuyû' buldukda Saltakos nâm la'în tasmîm-i sâbıkaları üzre Ruscuk kurbunda vâkı' Meretin nâm mahal hizâsından nehr-i Tuna'yı mürûr ve Ruscuk'da muhâfaza ile meşgûl olan asker-i İslâm'ı tenfir edüp, ol mahalde nuhûset-karâr oldukda taraf taraf hazele-i müşrikîn Ruscuk kazâsına akınlar edüp, on iki sâ'at mesâfe tûlen ve arzen kazâ-yı mezbûre kurâlarını harâb ve Hezargrad

⁶⁷رجب يرى فيه العجب=Receb ayı tuhaflikların olduğu aydır.

kasabası kurbuna gelince me'vâ-yı bûm u gurâb eyledi. Ve Dağıstanî Ali Paşa'yı tenfir eden Uzunkol nâm kâfirin dahi şerâre-i âteş-i fesâdını itfâ edicek bir merd-i salâbet-âyîn ve bir vezîr-i sâhib-i re'y-i rezîn bulunmamağla kefere-i nuhûset-karîn asker-i ehremen-racîmlerin üç tabur kılup, bir taburunu kasaba-i Varna üzerine ve bir taburunu dahi Elhâcoğlu Pazarı üzerinden ordu-yı hümâyûn cânibine ve bir taburu dahi medîne-i Silistire semtine ta'yîn etmekle makâsad-ı kâfirânesine bu vechile tertîb-i mebâdî edüp, nehr-i Tuna'dan sâhil-i Bahr-i Sevâd'a varınca mine'n-nehr ile'l-bahr [105a] Dobrıca ve Dîvâne Orman ve Elhâcoğlu Pazarı ve kasaba-i Varna ve Kuvarna ve Mankalya ve Balçık ve Köstence kasabalarını serâpâ isti'âb ile harâb eyleyüp, niçe re'âyayı esîr ve evlâd u ıyâllerini ve emvâl ve eşyâların tâlân eyledi. Ve Nehr-i Tuna'nın cânib-i İslâmiyyesi'nin zîr ü bâlâsında hasârât ile geşt ü güzâr eden küffâr taburlarının mâbeynleri sekiz dokuz sâ'at mesâfe kaldı ki birbirlerine mülâkî olalar. Bu takdîrce medîne-i Silistire zulâm-ı leyde gâmâm-ı müzlime ile müste'âb olmuş kurs-ı Kamer misâli hâle-vâr miyâne-i küffârda muhât olup, cümle ahâlisi ferden ferdâ, *ve ufevviz emrî ile'llâh innellâhe basîrun bi'l-ibâd*⁶⁸, âyet-i kerîme-i vefîrû'l-berekâtına meşgûl olup, dergâh-ı kâdi'l-hâcâta müteveccih-künân kaldılar. Ve Ruscuk bâlâsından Bahr-ı Siyâh sâhiline varıncaya kadar ânifen zikri sebkât eden kasabât ve kazâ ve kurâ ahâlîlerinin başlarına kıyametler kopup, oğul babaya ve baba oğluna bakmaz olup, *yevme yefirru'l-mer'i min ahîhi ve ümmihî ve ebîhive sâhibetihî ve benîhi*⁶⁹, mazmûnı zuhûr eyledi, *el-tyâzu billâhi te'âlâ*⁷⁰. Deşt

⁶⁸ وأفوض أمري إلى الله إن الله بصير بالعباد = Ben işimi Allâh'a havale ediyorum. Şüphesiz Allâh, kullarını görür, gözetir. (Mü'minSûresi, 40/44.)

⁶⁹ يوم يفر المرء من أخيه وأمه وأبيه = O gün kişi kardeşinden ve annesinden ve babasından kaçır.(Abese Sûresi, 80/34-35.)

⁷⁰ العباد بالله تعالى = Allâh'a sığınırım.

ü sahârâ âh u enîn ve bükâ ile mâlâmâl oldu. Niçe evlâd ü ıyâl pençe-i mürğ gibi mîşe-zârlar [105b] ve cibâl ve evdiyeler içinde gıdâ-yı kerk ve hayvân oldu.

İstîlâ-i küffâr be-Kasaba-i Elhâcoğlu Pazarı

Bu hengâm-ı bed-fercâmda küffâr nev-be-nev etrâf-ı erba'aya gezend ederek Elhâcoğlu Pazarı'na kasd-ı istîlâ-i azîmet-i müşrikâne edeceğine Elhâcoğlu ahâlîsi müşâhede etmekle, zî-kudret olanları yalnız evlâd u ıyâllerin arabalara tahmîl edüp, cây-ı selâmete firâr etdiler. Zî-kudret olamayan fukâra ve zu'âfâ ve mesâkîn ve eytâm makûleleri ac ve susuz ve uryân sahrâ-yı besâyetetabân olup, firârları esnâsında küffâr-ı nâ-be-kâr arkalarından erişüp, ba'zılarını esîr ve ba'zılarını katl etmekle lâşe-i müslimîn-i sahrâ-yı fukarâda iltikâm-ı hayvân oldu. Ve kasaba-i mezbûra küffâr duhûl ve cemî-i emvâl ve eşyâyı zabt ve mâl-ı Kârûn'a nâ'il oldu. Bundan sonra yine taraf taraf asker-i menhûsuna akınlar etdürüp, Vezîr Kozlıcası'na ve andan Piravadi kazâsına ve andan ordu-yı hümâyûn tarafında vâkı' Devne nâm keferi karyesine varınca harâb u yebâb etdirdi. Ve küffâr-ı bed-tebârın bu misillü ahvâl-i hayret-efzâsı ordu-yı hümâyûna mün'akis oldukda Babadağı vak'asına müşâbih olup ordu-yı [106a] hümâyûn perîşân olur mülâhazasıyla sâhil-i Tuna'da vâkı' memâlik-i ehl-i İslâm endîşe-i azîme müstağrak olmuşlar iken inâyet-i İzîd-i Müte'âl ile Sadr-ı 'azam Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri şîrâne hareket ve emîrâne savlet edüp, ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan asâkir-i nusret-şî'ârı tahrîs ile Livâ-i hazret-i risâlet-penâhı reh-nümâ ederek kasaba-i Şumnu'dan iki sâ'at mesâfe Makak nâm karyeye değin kendisi cümle ricâl-i devlet ve erkân-ı saltanat ile küffâra sedd-i dîvâr-ı üstüvâr olmak kasdıyla azîmet edüp, karye-i mezbûrede meks ü ârâm etdiler. Ve anda Re'îsü'l-küttâb Abdürrezâk Efendi'yi ecnâd-ı hamîyyet-şî'âra başbûğ ta'yîniyle Yenipazar havâlîsinde Dağıstanî Ali Paşa ma'îyyetine irsâl etdiler

ve etrâf-ı erba'adan nefir-i âmm askeri pey-der-pey seyl-i bârân misâli Yenipazar ve Vezîr Kozlıcası tarafına cereyân edüp, küffâr-ı hâk-sârın reh-güzerin sedd etdikleri bâ'is-i metânet olup, bilâd-ı İslâmiyye'nin bekâsına sebep olup, *el-iyâzu billâhi te'âlâ*, Babadağı vak'asında olduğu gibi ordu-yı hümâyûn perîşân olmak iktizâ eylese, diyâr-ı Rumili'nde [106b] bir memleket hâlâs bulmayup dest-i kefereye giriftâr olurdu.

Muhâsara-i küffâr be-Kasaba-i Varna ve inhizâm-ı o der-nezd-i Varna

Mukaddemâ zikr ü beyân olunduğu üzre mükemmel ve müretteb edevât-ı harbiyyesiyle Varna üzerine dest-i istîlâ mülâhazasiyle muhâsaraya me'mûr olan ceneral on altı bin fecere-i bed-hisâl ile kasaba-i mezbûreyi dâ'iren mâdâr-ı ihâta edüp, birkaç def'a muhâcemesinde Bahr-i Siyâh kapudânı vezîr Kelleci Osmân Paşa ve mîr-i mîrândan muhâfız Dervîş Ahmed Paşa derûn-ı kasabada mevcûd olan guzât-ı muvahiddîni tergîb ve müdâfa'a-i a'dâya teşvîk etmekle cünûd-ı muvahiddîn-ı küffârın şükûh ile hücumundan havf u hirâs etmeyüp, şecî'ane cidâle mübâderet etdiler. Bu hâl ile düşmen-i dînden rû-gerdân olmayup, üçüncü hücumda düşmeni şikeste edüp, ber-vech-i tahmîn altı yedi bin kâfiri tu'me-i şemşîr-i âbdâr ve idhâl-i dârü'l-bevâr kıldılar ve altı aded top-ı acâyip-heykel dest-i İslâm'a teshîr olundu. Küffâr münhezim ve mahzûl oldukda bakıyyetü's-süyûf olanlar nîm-cânla girîzân eder iken Vezîr Kozlıcası'nda müterassıd-ı fırsat-ı adüvv olan cüyûş-ı müslimîn üzerlerine çıktığında cüyûş-ı muvahiddînin gayret ve hamiyetleri deryâ-hurûş olup, a'dâ-yı [107a] dînin taburuna yek-deme hücumlarında tekrâr tabur-ı makhûr şikest olup zindelerinden katı az kâfir halâs bulup, Elhâcoğlu Pazarı'na cân atdılar. Bundan sonra a'dâ-yı dîn haşyetgîr olup Elhâcoğlu Pazarı kasabasını ihrâk bi'n-nâr eyledi ve altı sâ'at mesâfe Dobruca kazâsında vâkı' bir mahalle ric'at ve ol

mahâlde nuhûset-karâr oldu ve der-akab asker-i İslâm Elhâcoğlu Pazarı'na duhûl eyledi.

Âmeden-i küffâr be-mühâzî-i Silistire ve muhâsara-i o

Bundan akdem bâlâda zikr olunan müşâverelerinde etdikleri terkîme binâ'en Botomkin nâm la'în otuz iki pâre kebîr top ve alâ kavlin on pâre kebîr havâ hunbarası ve yirmi üç bin gürûh-ı müşrikîn ile mâh-ı Şa'bân-ı şerîfin on sekizinci rûz-ı Kasım'dan bir gün mukaddem leyle-i pençşenbede sâ'at yedi buçukda bî-mehâbâ kibr ü gurûr ile Silistire Sarâyı mukâbelesinde sâhil-i Tuna'da tabya inşâsına mübâşeret ettiğini Özi vâlisi ve Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretleri fehm etmekle ibtidâ'en Silistire'de mevcûd olan tavâ'if-i askeriyyeyi ikâz ve sâniyen bundan akdem li-ecli'l-ihtiyât [107b] leb-i Tuna'da tertîb ve vaz' u imlâsına emîr buyurdıkları topların endâhtesine fermân etdiklerinde cümlesine yek fitilden âteş olunup, tâ-be-sabâh küffâr-ı hâk-sâra göz açdurmayup, a'dâya dağdağa verdi. Ve tavâ'if-i askeriyye dahi belde-i merkûme-i nitâk-ı felek-vârı der-âgûş edüp, ceng ü peykâra âmâde oldular ve küffâr dahi azîmet-i fâsidesine revâc veremeyüp, hezâr havf u heyecân ile ancak bir tabya binâ edüp sekiz aded top vaz' eyledi. Vaktâ ki fecr tulû' edüp ba'dehû âfitâb-ı âlem-tâb-ı matla'-ı sa'd-ahterden tulû' etdikde iki taraftan toplara âteş olunup, zemîn ü âsumân lertzân oldu. Gerek taraf-ı İslâm'dan ve gerek taraf-ı küffârdan bir mertebe top cengine ihtimâm olunmuşdur ki top sadâsından deşt ü evdiye pür-esvât oldu. Bu hâl ile sâ'at beşe vardıkda cenâb-ı Hudâyı Mütê'âlin inâyetiyle taraf-ı İslâm'dan endâhte olunan toplardan birisinin güllesi küffârın cebehânesine isâbet edüp, vâfir nüfûs-ı zâyi'a-i küffârı ihlâk ve ber-hevâ ettiğini guzât-ı muvahiddîn gördüklerinde guzât-ı muvahiddînün derûn-ı gayret-

nümûnları Bahr-i Kulzum mânend temevvüc edüp, [108a] küffârın meterisi ve tabya üzerine hüçûma tedârük kaydında oldular.

Der-beyân-ı hüçûm-ı cünûd-ı muvahiddîn ber-tabya-yı küffâr

Çün sâ'at beşde cüyûş-ı gayret-hisâl nehr-i Tuna'nın verâsında vâkı' küffârın tabyasına hüçûma iştigâl edüp, sefîne tedârükünde oldular. Lâkin Silistire'de mîri tarafından küffâr ile ceng edicek mükemmel sefîne olmadığından hezâr meşakkatle on kadar balıkcı ve değirmenci ve otlukcu kayıklarına rükûb edüp, alenen bî-tehâşa küffâra çatdıklarında küffârın dahi zîr-i şebde tabyası pîşgâhında hafr etdiği meterisinde der-kemîn olan piyâdesi meydâna çıkdıkda yaka yakaya azîm ceng olup, niçe hazele-i müşrikîn hâkister oldu. Lâkin girüden imdâd oluncak sefîne olmadığından guzât-ı muvahhidîn avdet etdiler. Bu cengde taraf-ı İslâm'dan on kadar guzât şehîd ve altı aded esîr oldu. Küffârdan katıvâfir kâfir hâk-ı idbâra düşdü ve küffârın bu hüçûmdan ziyâde havf u haşyet çekdiği bâ'zı emârelerinden re'yen bi'l-ayn ma'lûm oldu. Bu yürüyüşden sonra paydos olup tarafeyn gece sâ'at dörde vârinca sükûnete vardılar. Sâ'at dördte küffâr tarafından bir güne âteş verildi ki vasfi kâbil değildir [108b] ve taraf-ı İslâm'dan dahi kat'an tekâsül olunmayup, küffârın âteşinden ziyâde top ve havâ hunbarası endâhte olundu. Sâ'at beşden sonra küffâr tarafından âteş münkatı' olduğuna binâ'en taraf-ı İslâm'dan dahi âteş kat' olundu ve zîr-i leyde iktizâsına göre Hasan Paşa hazretleri ba'zı mahallere tabyalar inşâ edüp top vaz' etdikden başka asâkir-i gayret-keşâna istimâletler edüp, tedbîr-i umûra sa'y-ı belîğ ile meşgûl oldu. Ve küffâr dahi bu zîr-i şebde sekiz mazgallı iki aded tabya dahi binâ edüp on sekizer ve on dörder ve on ikişer vukıyye gülle atar top vaz' etdikden mâ'adâ altmış dört çapında havâ hunbarası vaz' eyledi. Gedâsı küffâr tarafından cenge şurû' olunmadığından taraf-ı İslâm'dan dahi mübâderet olunmayup,

tarafeyn tertîb-i sufûf-ı asker edüp âmâde durdular. Küffârın elli mikdârı donanma sefinesi Karalaş cânibinden zuhûr edüp, nehr-i Tuna'nın Eflak tarafıyla top menzilinden ba'îd mahalle lenger endâz-ı nuhûset oldukdan sonra derûn-ı sefâyin-i garîkasında olan piyâde cenkisini çıkarup asker-i İslâm'a karşı tertîb eyledi. [109a]

Bu minvâl üzre vakt-i gurûba ve vakt-i gurûbdan gece sâ'at yedi buçuğa değin tarafeyn birbirlerinden mütebassırâne hareket üzre oldular. Hâlbuki küffâr ile ehl-i İslâm'ın mâbeynlerinde fakat nehr-i Tuna vardır, küffâr tabyasına dirhemli tüfeng kurşunu erişür, böyle bir garîb seyrân zuhûr eyledi. Sâ'at yedi buçuğa vardıkda zıkr olunduğu üzre küffârın tertîb etdiği kebîr havâ hunbarasına ve kebîr top ve top hunbarasına üç koldan sarây ve kal'a ve vilâyet üzerine alâ-vechi's-serî' bir gûne âteş ilkâ eyledi ki top ve hunbara vâkı' oldukları mahâlde pârelenüp top çatırdısından ve hunbara padırdısından derûn-ı Silistire Samakov kerhânesine döndü ve taraf-ı İslâm'dan kebîr havâ hunbarasına ve kebîr toplara âteş olunup, küffârın tabyaları derûnuna vâkı' oldukca küffâr-ı hâk-sârı remy-i hunfesâ misâli perîşân edüp, zîr ü zeber eder idi. Sâ'at dokuza bâliğ olunca tarafeynden top ve hunbara bârân misâli tekâtür edüp, dokuzda inkıtâ' buldu. Fakat taraf-ı İslâm'dan iki aded hâtûn ve iki aded guzâtdan şehîd oldular. Bu esnâda küffâr-ı hîlekar nehr-i Tuna sâhilide [109b] vâkı' Çengel tabyasını ta'tîl ve medîne-i merkümenin işe yarar mahallâtını tahrîb eylemek fikr-i fâsidesiyle Çengel tabyası mukâbelesine on yedi mazgal üzerine bir kebîr tabya dahi binâ ve inşâ edüp, gece sâ'at on ikide dört aded tabyasında mevzû' olan sağır ve kebîr on aded hunbara ve otuz iki aded top ve top hunbarasına mikrâz-vârî yek fîtilden âteş edicek, zulâm-ı leyl top ve hunbara şerâresiyle berk-i hâtîf gibi bir ma'nâ olurdu. Top ve hunbara dânesinden niçe büyüüt ve ebniye rahnedâr oldu ve taraf-ı İslâm'dan dahi küffârın hareketine göre dört koldan hunbara ve top bilâ-bârân-

mânend küffâr üzerine endâhte olundukca küffâr leşkeri zîr-i zemîne bast u hâşâk olurlardı. Fecr tulû‘una değin bu minvâl üzre tarafeynden âteş verildi. Tulû‘-ı fecrden sonra paydos olup, tarafeyn tabyalarının ve sâ‘ir âlâtlarının şikest ve fenâ olanlarını ta‘mîr ile meşgûl oldular. Bu cengde taraf-ı İslâm'dan birkaç hâtûn ve biraz guzât şehîd oldular. Lâkin küffârın zu‘m-ı bâtılası üzre top ve hunbarası kârgîr olmadığından gûnâgûn âteşbazlık ve hud‘a-sâzlık icrâsı kaydında olup, gâh zîr ü [110a] bâlâda seffinelerini bâd-bân-küşâd ve gâh nev-hudûs ihrâk âlâtları i‘tidâd eyleyüp, gece sâ‘at sekizde kemâ fi‘l-evvel etrâf-ı erba‘adan medîne-i merkûme üzerine ilkâ edüp, derûn-ı beldeyi nâr otuna müşâbih kıldu ve taraf-ı İslâm'dan dahi lâ-yenkâtı‘ küffâr üzerine top ve hunbâra endâhte olunup, bu def‘a küffâra çok rahne vâkı‘ oldu. Küffârın ihdâs eylediği ihrâk âlâtlarından birisi budur ki envâ‘-ı muhtelif eczâ ve edhânla âmîhte fener ta‘bîr olunur bir şey’dir ki üç aded hunbara üzerine amel olunup, kebîr toplara mevzû‘an endâhte olunur ve endâhte olunup cevvi semâ menziline su‘ûdunda vâkı‘ olacağı mahâlle hûbût ve nüzûl eder iken alevi imtidâd bulup, ber-kâ‘ide fener şeklinde bir âteş olur. Mahall-i mezbûresine vâkı‘ oldukda itfâsı bir vechile kâbil olmayup, tamâmen mahv olmak mertebesine varınca muhterik oldukda patlayup, kurb ve civârında bulunan gerek ebniye ve gerek hayvânât cümlesini ihrâk ve ihlâk eder. Lâkin Cenâb-ı Rabbi‘l-âlemîn inâyet buyurup, kendi kereminden bu gûne mahûf ve muhâtara nesnelere ısrârını def‘ eyledi. Her çend ki a‘dâ-yı dîn zamâyir-ihyânet-karînlerinde müzmer [110b] olan habâsetlerine revâc vermediğinde âhar gûne hud‘a-kârlığa sülûk edüp, Tutrakan karşusunda vâkı‘ nehr-i Arducile Eflak tarafından altmış mikdârı ceng seffinesiyle nüzûl ve nehr-i Tuna'ya munsabb olup medîne-i Silistire'nin bâlâsı tarafında Ataköyü mâ-fevkinde lenger-endâz-ı denâ‘et-karâr oldu ve ordusunu dahi üç tabur şekline koyup süvârîsini

ânifü'z-zikr sebkat eden sefîneleri tarafına ta'yîn eyledi ve cümle piyâdesini dört aded tabyasının verâsına tertîb edüp, taraf-ı İslâm'dan endâhte olunan havâ hunbarası havfindan zîr ü zemînler ihdâs ve cümlesini der-kemîn kıldı ve mâ-bâkîlerin ser-segleri olan Botomkin Ceneral kendi ma'iyetinde alıkodu. Ve mukaddem Karalaş'dan getirdiği donanma sefâyinlerinin lenger-endâz-ı hezîmet-karâr olduğu mahalle karîb vaz'-ı hıyâm-ı nedâmet-encâm edüp, bundan sonra küffârın kuvvet-i zahrı müzdâd olup ve leyl ü nehâr tazyîka ibtidâr eyledi. Lâkin tevfik-i Rabbü'ş-Şefîk ile asker-i İslâm'ın gözleri cenge alıştığından aslâ cengden tekâsül etmeyüp, merdâne hareket etdiler ve Silistire muhâfazı Seyyid Hasan Paşa hazretleri dahi etbâ' ü a'vâniyle sebât-ı kadem gösterüp, [111a] re'y-irezîn ve tedbîr-i isâbet-karîn üzre izhâr-ı celâdet etdiler ve hâric-i beldede olan Ser-asger Osmân Paşa hazretlerinin ordusu ma'iyetinde olan yeniçeri ortaları sâ'ir evkâtlarda cârî olan harekât misilli hareket etmeyüp, Küçük Mustafa Paşa Köşkü'nde sebât üzre olup, a'dâya karşı ber-karâr oldular. Ve Ser-asger Osmân Paşa hazretleri gâh be-gâh derûn-ı beldeye gelüp giderler idi. Bu vech üzre mâh-ı Şa'bân'nın on sekizinci gecesinden Ramazân-ı şerîfin yirminci rûz-ı çehârşenbeye deġin muhâsara imtidâd bulup, rûz be-rûz a'dâ-yı bed-fercâm var kuvvetini bâzûya getirüp kasd-ı istîlâyâ ikdâm eyledi. Lâkin Ramazân'ın yirmi üçüncü günü sa'îdü'l-hayât ve şehîdü'l-memât Abaza Mehmed Paşa gulâmlarından nümâ ve sâbıkâ başbâkîkulu andan beylerbeyilik i'tâ olunan Tutrakan muhâfızı Uzun Abdullâh Paşa hazretleri bâlâda zikri sebkat eden Saltakov nâm ceneral tarafına küffâr tarafından tesyîr olunan imdâd-ı hezîmet-dâdene mülâkâtda ceng-i azîm edüp, bi'l-âhire bâd-ı nusret taraf-ı İslâm'dan vezân edüp, niçe küffâr-ı bed-kirdâr esyâf-ı şîrâne-i adüvv-demmar [111b] ile maktûl ve niçesi seby ü mahzûl oldukda bakıyyetü's-süyûf olanları Meretin nâm

mahalde nuhûset-karâr olan Saltakov nâm la'îne ihbârlarında mesfûr bilâ-tevakkuf nehr-i Tuna'yı ubûr ve diyâr-ı nekbet-medârlarına mürûr etdiğini Silistire karşusunda muhâsara ile meşgûl olan Botomkin tarafına âcilen ifhâm etdiğinde, Ramazân'ın yirmi beşinci günü Botomkin zîr-i leyde toplarını ve cümle edevât-ı harbiyyesin ve askerini alup Karalaş ma'berinden ubûr ve ferdâsı Fokşan cânibine mürûr etdi. Bu takrîble nehr-i Tuna'nın cânib-i İslâmiyyesi'nde efrâd-ı kefer-i Moskov'dan bir kâfir kalmayup, Eflak cânibine mürûr eyledi. Ve hitâm-ı muhâsaraya gelince yerlü ve müsâfir taraf-ı İslâm'dan altmış mikdârı zükûr ve inâs şehîd oldu ve taraf-ı küffârdan dahi top ve hunbara ile çok kâfir mürd ve helâk olduğunu küffâr gitoiği gün tutulan diller haber verdiler. Ve küffârın ibtidâ-yı emrde izhâr-ı şecâ'at-ı külliye ile muhâsaraya ikdâmı var iken bu gûne acele râh-ı idbâra girizân etmesine sebep budur ki, Şa'bân-ı şerîfin on sekizinci günü sâ'at beşde guzât-ı muvahhidîn bî-mehâba küffârın tabyasına hücumlarında küffâra azîm dağdağa ve havf [112a] u haşyet târî olmuş idi. Bu def'a dahi İslâm askeri Tutrakan'da vâkı' olan fütûhâtı sem' ederler ise kuvvet-i kulûbları müzdâd olup, yürüyüş edüp top ve cebehâneyi alup askerimi tu'me-i şemşîr ederler deyü acele semt-i halâsa şitâb etdiğî, firâr edüp gelen re'âyâdan menkûldür ve **mine'l-acâyib**, acâyibdir ki a'dâ-yı dîn medîne-i Silistire üzerine rûz u şeb bârân misâli top ve hunbara ilkâ eder iken mâh Ramazân-ı şerîfin yirmi ikinci günü etrâf ü eknâfdan Silistire muhâfazasına ta'yîn olunan yüz elli mikdârı serdengeçti ağalarına ve alemdârâna, "rûz-ı Kasım hulûl etdi, vakitleri hitâm buldu" deyü ocak tarafından izin verilüp, küffâra karşı böyle bir iş ibdâ' etdiklerinde bu bahâne ile beş yüz kişi dahi anlar ile çıkup gittikleri gerek kendileri gerek ehl-i beldeye gerek sâ'ir tâ'ife-i ecnâd-ı nusret-karîne bâ'is-i kelâlet ve dâî'-i melâlet oldu. Böyle vakitlerde a'dâyâ karşı askeri tezyîd edüp, bir nefer ziyâde olmaklığa ihtimâm

etmek rütbe-i vücûbda iken aksi zuhûr etmesinden niçe ahkâm-ı hafiiyeler müstefâd olurdu. Lâkin Hasan Paşa 'nın metâneti sebebiyle ahkâm-ı [112b] hafiiye nümâyân olmayup hâlî üzre kaldı.

Der-beyân-ı etvâr-ı pesendîde-i Hasan Paşa Vâlî-i Özi ve Muhâfız-ı Silistire

Nu‘mân Paşa Karasu cânibi ser-askerliğinden azl olundukdan sonra mensûbu olan eyâlet-i Rumili Bosna vâlîsi Osmân Paşa hazretlerine, Bosna eyâleti Özi vâlîsi Dağistanî Ali Paşa 'ya ve Özi eyâleti Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretlerine avâtîf-ı aliyye-i hüsrevânî ve avârif-i seniyye-i cihân-bânîden tevcîh ve ihsân buyuruldukda, Hasan Paşa hazretleri müte‘âkiben bir âlî dîvân tertîb edüp, Silistire'de mevcûd olan ulemâ ve hutebâ ve ümerâ ve rü'esâ ve cümle zâbitân-ı tavâ'if-i askeriyyeyi ve ahâlî ve ağavâtı ve beldeye ihzâr ba‘dehû cümlesinin merâtib ve menziletlerine göre ba‘zısına kürk ve ba‘zısına ferâce ve ba‘zısına kapud ve biniş ber-vech-i tahmîn altmış aded hil‘at ilbâs ve iksâ ile cümlesinin kulûbların isticlâb ve taltîf eyleyüp, böyle bir vakt-i tengde henüz eyâlet-i merkûmeden bir akçe sûd-mend olmazdan akdem bu gûne mesârif-i azîme’i ber-dûş edüp, vakt-i hâle göre rütbe-i Hâtem-i tayy etmesinde niçe fevâ'id-i siriyyeler zuhûr eyledi. Ve cümleden birisi budur ki mâh-ı Şa‘bân'ın on sekizinci gecesi [113a] küffâr Silistire'yi muhâsara etdikde ber-vech-i tafsîl asâkir-i İslâm'a nevâziş ile mu‘âmele ve asker-perverliği sebebiyle sınıf-ı asâkir bi'l-cümle kendisine fermân-ber olup, leyl ü nehâr emirlerine mutâ‘ oldular ve a‘dâ-yı dinden yüz çevirmeyüp dâmen-i gayreti der-miyân edüp, kûh-ı Elbrus misâli a‘dâ-yı dînin dîde-i umyânlarına karşı her gün bir dürlü şecâ‘at izhâr ederlerdi. Binâ'en-âlâ-hâzâ sebep müsebbib cânibine muvâfık düşdüğünden Allâhü zü'l-celâl Hasan Paşa hazretlerini utandırmayup, akrânı beyninde mümtâz ve

kaderini bülend ve ser-firâz eyledi ve cümle enâmın de'avât-ı hayriyyelerine ilâ yevmi'l-kıyâm nâ'il ve mazhar eyledi.

Der-beyân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûn

Bin yüz seksen yedi senesi mâh-ı Zi'l-ka'de'nin yedinci günü rûz-ı cum'a sâ'at sekizde hutebâ hutbe okur iken şâh-ı cihân hazret-i Sultân Mustafa Hân hazretlerinin ecel-i müsemmâsı hulûl edüp, *küllü nefsin zâ'ikatü'l-mevt*⁷¹, kelâmını nûşve *küllü men aleyhâ fân*⁷², hırkasını ber-dûş etmekle deşt-i bihişte tayerân ve dâhil-i dârü'l-cinân olduklarında, der-akab nahl-i civân-baht küçük birâderleri Sultân Abdülhamîd Hân hazretleri [113b] taht-ı âlî-baht-ı Osmânî üzre cülûs-ı hümâyûn-ı mevhebet makrûn buyurup, cümle ulemâ ve sulehâ ve ricâl-i devlet ve erkân-ı saltanatdan Âsitâne'de bulunanlar bi'l-ittifâk bî'at etdiklerini bâ-hatt-ı hümâyûn kasaba-i Şumni'da mesned-nişîn-i sadâret-i uzmâ Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya ifâde etdiklerinde, Sadr-ı 'azam Muhsin-zâde dahi li'ecli'l-ikâz Özi vâlîsi olup Silistire'de rûz u şeb muhâfaza-ı kal'a ile meşgûl olan Seyyid Hasan Paşa hazretlerine cülûs haberini tahrîr etdikden sonra mâh-ı mezbûrun üçüncü günü Hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn'dan Bağdâdî Vâsıf Ahmed Efendi yediyle hutbe fermânı Silistire'ye vürûd edicek Seyyid Hasan Paşa hazretleri bir âlî dîvân tertîb edüp, cümle muvâcehesinde fermân-ı âlî tilâvet olunup, ahvâl-i cülûs-ı hümâyûn tafsîlen cümlesinin ma'lûmları oldukda cülûs-ı hümâyûn için du'âlar ve senâlar olduğunun akîbinde Hasan Paşa hazretleri merkûm Vâsıf Ahmed Efendi'ye bir âlî fâhir kürk ilbâsiyle şanlarını terfî'den başka âhır gûne dahi tevkîr edüp hâtırlarını

⁷¹ كل نفس ذائقة الموت = Her canlı ölümü tadacaktır. (Âl-i İmrân Sûresi, 3/185, Enbiyâ Sûresi 21/35, Ankebût Sûresi, 29/57.)

⁷² كل من عليها فان = Yerin üstünde ne varsa fânîdir. (Rahmân Sûresi, 2/26.)

taltîf eyledi. Hudâvendigâr-ı sâbık merhûm Sultân Mustafa Hân hazretleri Moskov seferi takrîbiyle gün-be-gün baht-ı ikbâlleri husûfa meyl etdiğinden [114a] gam-ı mühlike dût olup dört aydan mütecâviz sâhib-i firâş olup, âkıbetü'l-emr pençe-i şîr-i ecele giriftâr oldular. Pâdişâh-ı merhûm hadd-i zâtında re'fetlü inâyetlü bir pâdişâh idi. Lâkin sût-i karîne mukârenetle şân-ı saltanata şe'n îrâs edicek ba'zı şey'ler ihdâsiyle halk beyninde zuhûr-ı erâcife bâ'is oldu. *Tecâvezallâhu an seyysi'âtihî*⁷³.

Zuhûr-ı âsâr-ı cülûs-ı hümâyûn-ı meserret-meşhûn

Pâdişâh-ı celâdet-zamîr ve şehinşâh-ı bercîs-tedbîr nahl-i nihâl-i sâhib-kırân ve vâris-i milk-i Süleymân hazret-i Sultân Abdülhamîd Hân, *nasarallâhu fi külli hînin ve ân*⁷⁴, hazretleri serîr-i saltanata cülûs buyurdukları ahyânda beyne'l-meşârik ve'l-mağârib memâlik-i Osmâniyye'de hâlât-ı hasene ve keyfiyât-ı müstahsene nümâyân ve ve sahn-ı zemîn meserretle mâlâmâl oldu. Ez-cümle sâhil-i nehr-i Tuna'da vâkı' sedd-i sedîd-i ser-hadd-ı İslâmiyye'de imtidâd-ı sefer sebebiyle kaht-ı hubûbât ve nedret-i me'kûlâtından nâşî beher Silistire kîlesi buğday yirmi beş gurûşa ve beher kîle arpa yirmi beş ve tuzun vukıyyesi yirmi gurûşa ve asel ve revgan ve bunun emsâli niçe eşyâ-i lâzîme girân bahâ ile olup, fukarâ ve zu'efâ ve seferber olan asker-i nusret- [114b] şî'âr min külli'l-vücûh zahmet ve mihnet-keşîd iken cülûs-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn zuhûrunda cümle eşyâya min-arafillâh ruhsât târi olup, vulâtdan ve kazâdan bir ferd ihtimâm etmeksizin her kîle buğday on iki ve on gurûşa ve arpa yedi gurûşa tenzîl olanmağla, asâkir-i İslâm ve ahâlî-i bilâdın ahvâlleri refâh-ı hâle mübeddel olmağla a'lâ vü ednâ bâ y ü gedâ pâdişâh-ı İslâm hazret-i Sultân

⁷³ تجاوز الله عن سيئاته = Allâh onu kötülüklerinden dolayı cezalandırsın.

⁷⁴ نصره الله في كل حين وأن = Allâh ona dâima yardım etsin.

Abdülhamîd Hân hazretlerinin devâm-ı bekâ-yı ömr-i devletleri ve ulüvvi'ş-şân ve menziletleri için de'avât-ı karîn-i icâbete meşgûl oldular. Binâ'en alâ-hâzâ kudûm-ı meymenet-mersûmları her vechile tefe''ül bi'l-hayr olunduğundan miyân-ı enâmda olan nefsâniyyet ve burûdet ve adem-i imtizâc inâyet-i Hakk ile meveddet ve muhabbete mübeddel ve germiyyet ve ittihâda mühavvel oldu. Hud'a-yı Bîcûn baht-ı devletlerin küşâd ve kuvvet ve kudretlerin müzdâd edüp, âsyâf-ı kâtî'asın a'nâk-ı kefere üzerine gâlib eyleye, âmîn.

İbkâ-yı sadâret-i uzmâ be-Muhsin-zâde Mehmed Paşa yesserallâhu mâ-yeşâ

Ekseriyâ cülûs-ı hümâyûn vukû'larında sâhib-i sadâret ve ricâl-i devlet ve erkân-ı saltanatda olanları azl ve tebdîl ve iclâ' ve tenkîl etmek Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin [115a]âdet-i kadîmesinden olduğundan bu def'a böyle bir vakt-i tengde cülûs hümâyûn sebebiyle azl ve tenkîl çendaâ münâsib olmadığını ukâlâdan âkıbet-endîş kimseler takrîr ve beyân etdiklerinden mâ'adâ fukarâ ve zu'afâ ve tâ'ife-i askeriyye Cenâb-ı Hudâvend-i kerîm'den Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretlerinin sadâretde ber-karâr olmaları için rûz u şeb niyâz ve recâ ve Dergâh-ı Kâdî'l-hâcât'a ilticâları lâ-yenkati' imtidâd üzere iken Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd fukarâ ve zu'afânın de'avât-ı hayriyyelerinin kabûl edüp, mühr-i sadâret-i uzmâ Muhsin-zâde hazretlerine i'tâ-ı hümâyûn buyrulup, miyân-ı enâm ve asker-i İslâm beynlerinde meserret-i azîme zuhûra geldi. Zîrâ Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri bu vakt-i hâle nazaran şeyhü'l-vüzerâ ve cümle düstûrânın esenn ü akdemi olduğundan başka

ahvâl-i âleme ârif ve keyfîyyat-ı esfâra vâkıf kâr-azmûde bir vezîr-i Rüstem-zamîrdir ki umûr-ı sâdâretde mahâreti mevrûs-ı pederdir, *edâmallâhu te'âlâiclâlehû*⁷⁵.

Der-beyân-ı hafr-ı hendek ve der-pîrâmen-i Kasaba-i Şumni be-fermûde- i Sadr-ı a'zam

Sadr-ı 'azam ve Serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde Mehmed Paşa hazretleri vüzerâ-i izâmın esenn ü akdemi ve vükelâ-i kirâmın [115b] efham ve efhemi bir vezîr-i fehâmet-zamîr olduğundan başka bin yüz seksen dört senesi Mora cezâresine ser-asker olduklarında, gerçi küffârın istîlâ ettiği memâlik-i İslâmiyye'yi eyâdî-i kefereden hal' ü nez' ve silk-i mülk-i Devlet-i Osmâniyye'ye zûr-ı bâzu ile meslûk kılup, küffârı kahr u tedmîr eyledi. Lâkin asâkir-i İslâm'ın dâ'ire-i tâ'atdan çıkup nâ-bercâ harekât üzerine olduklarına gereği gibi vâkıf ve bin yüz seksen beş senesi Eflak cânibi ser-askeri olduklarında dahi askerın vakt-i vâsi'ada lâf ü güzâflarına ve a'dâ-yı dîn ile hîn-i mukâbelede habâset ve cebânetlerine ve encâm-ı kâr bî-edebâne firârlarına ârif olduğundan sene-i âtiye için ber-nesk-i ihtimâm tertîb olunan sınıf-ı asâkirin a'dâ-yı dîn ile muhârebeye şurû'unda minvâl-i mesbûk üzre olmayup, sebât-ı kadem birle ceng ü âşûbda cân u başlarıyla muhârebe ancak bir mahall-i inhisâra muhtâcdır, deyü bu mülâhaza ile pes-i perdeden bir ferde hikmet ve illetini iş'âr etmeyüp, bu üslûb-ı hakîmâne üzre kasaba-i mezbûrun pîrâmenin hendek-i medîde ile muhât kılup, gûnâgûn lağımlar ve püskürmeler ve tabyalar inşâsıyla niçe niçe fevâ'id-i [116a] azîme-i müstelzim şey'ler ihdâs eyleyüp, itmâmına bezl-i makderet ile hitâma erişirdi. Ve bu misilli tekellüfâtın semere-i fâ'idesi ve lutf-ı â'idesi sene-i cedîde ahvâlinde müşâhede ve beyân olunur.

⁷⁵إجلاله = أدام الله تعالى إجلاله. Allâh şânını dâim etsin.

Sene semâne ve semânîn ve elf. Hicret-i hâtemü'r-rusul ve muhâceret-i hâdiyyü's-sübülün bin yüz seksen sekizinci senesi hulûl etdikde, hengâm-ı şitâda sene-i mezbûre için ber-vech-i külliyyet tertîb olunan tavâ'if-i askeriyye eknâf u aktârdan pey-der-pey ordu-yı hümâyûn ve mevkeb-i masûn cânibine bir kadem akdem lüsûka şitâbân olduklarını a'dâ-yı dîn gûş edüp, Tolçı ve İshakçı ve Maçın ve Hırsova ve Balya Boğazı ma'berlerinden leşker-i ehremen-peykerlerin taraf taraf cânib-i İslâm'a imrâra mübâşeret-i kâfirânesi olduğu nümâyân oldukda, Devlet-i aliyye tarafından Dağıstanî Ali Paşa bir mikdâr asker ile Elhâcoğlu Pazarı câniblerin mekîdât-ı a'dâdan muhâfaza ve muhârese için me'mûr oldukda vezîr-i müşârun-ileyh Ali Paşa hazretleri küffârın etvâr ve evzâ'ına ve kesretine vâkîf olup, az asker ile mukâvemet dâ'ire-i imkândan hâric olduğunu ve kâfirin maksâd-ı kâfirânesi ancak Elhâcoğlu Pazarı ve andan ordu-yı hümâyûn olduğunu [116b] bi'd-defa'ât Devlet-i aliyye tarafına tahrîr ve ifâde etdiklerinde ricâl-i devletden ba'zı hodbîn ve kûteh-akl olup, müddet-i ömründe a'dâ-yı dîn ile muhârebe ne olduğunu bilmeyen Fuzûlî Ali Paşa'nın bu gûne tahrîrâtını cebânlığa ve tasdî'-i devlete haml edüp, hezâr levh ile mîrî askerlerinden ekall-i kalîl asker imdâd ve irsâl eylediler. Ve bu ahvâl-i vehâmet-me'âlin gavrına Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretleri bundan akdem her dürlü vâkîf olduğundan küffâr bu sene dört kol olup, bir kolu Varna ve bir kolu Silistire ve bir kolu Tutrakan ve Ruscuk ve büyük taburu dahi Elhâcoğlu Pazarı'ndan ordu-yı hümâyûn üzerlerinedir. Bu husûsda Ali Paşa koluna takviyyet ehemmi mehm ve vâcibe-i zimmetdendir, deyü Devlet-i aliyye'ye tahrîr ve Dağıstanî Ali Paşa hazretlerini te'yîd ve tasdîk buyurduklarında taraf-ı devletden Ali Paşa koluna takviyyete müsâ'ade olunup, imdâd-ı asker ve mühimmât ve sâ'ir levâzım irsâl olunmak üzere iken küffâr-ı bed-nihâd ta'cîl edüp, baskın basanıdır,

fehvasınca Ali Paşa cânibine hücum ve cenge şurû' etdikde, Ali Paşa ma'iyyetinde olan asâkir bî- [117a] tâk olup, ba'zı şehîd ve ba'zı nâ-bedîd ve ba'zı firâr edüp inhizam taraf-ı İslâm'dan zuhûr etmekle bi'z-zarûr Ali Paşa Kozluca tarafına girizân oldu. Küffâr-ı bed-kirdâr gelüp Elhâcoğlu Pazarı'nda nuhûset-karâr oldu. Hâlbuki küffâr-ı dûzeh-karâr cülûs-ı cedîd ve bu sene-i cedîdedir bu sene Devlet-i Osmânî ahz-ı intikâma ikdâm ederler mülâhazasıyla haşyet üzre hareket eder iken ibtidâ-yı emrde bilâ-mihnet bu inhizâm zuhûr etmekle küffâr fırsatıyâb olup, sene-i sâbıkalarda ettiklerinden ziyâde etrâf-ı erba'aya hücumu başladı.

İnhizâm-ı asker-i İslâm ve galebe-i küffâr

Bu vak'adan sonra Devlet-i aliyye küffâr üzerine hücum için tedbîr ve tedârük edüp, yeniçeri Ağası Elhâc Yeğen Paşa otuz bin mikdârı Bektâşiyâna başbûğ ta'yîn olundu ve Re'îsü'l-küttâb Abdürrezâk Efendi ber-hilâf-ı âde yirmi bin mikdârı süvârîsiyle başbûğ ta'yîn olunup, Kozluca nâm mahalde bir gün ârâmdan sonra ferdâsı re'îsü'l-küttâb mâh-ı Rebî'ü'lâhırın yedinci günü ma'iyyetinde olan süvârîleriyle beş on bin mikdârı piyâdegân ve biraz toplarıyla Üşanlı nâm mahal pîrâmeninde küffâr ile çarkaya azîmet ve küffâr ile mukâbele ettiğinde biraz cengden [117b] sonra süvârî cengden rû-gerdân olacak piyâdegân, bizi yine esîr mi vereceksiz, deyü yek fitilden tüfenglerine âteş etmekle niçe süvârî hayâtından ârî olup, hâk-i memâta düşdü. Bu hâl üzre iken küffâr galebe edüp, niçe niçe ehl-i İslâm'ı esîr ve cümle top ve cebehâneyi eyâdî-i menhûsına teshîr eyledi. Hattâ geçen sene medîne-i Silistire'de uğurına hezâr ser-i guzât-ı muvahhidîn hâke gıltâanolup, misâha ve mîzânda her bir şibr ve dirhemine kantâr ile dimâ'-ı şühedâ-nisâr olunup, küffârdan ahz olunan top-ı acâyib-timsâli bu inhizâmda küffâra giriftâr kıldılar. Tob-ı mezbûrun tafsîli seksen yedi senesi küffârın Silistire'de münhezim olduğu vâkı'âtın

ahvâlinde zikr edilmişdir, nazar olunundukda evsâfî ma'lûm olur. Bundan sonra süvârî ve piyâde beynerine nifâk u şikâk düşüp, bir netîce verilmedikde küffâr akab-gîr olup, Kozlıca'da olan orduyu ve cümle mühimmâtı ve zahîre ve çadır ve sâ'ir eşyâları zabt eyledi. Devlet-i Osmâniyye'nin ibdâ'ından bu âna gelince re'îsü'l-küttâb olanlar bir vakitte da'vâ-yı istiklâl ve umûr-ı devleti külliyyen iltizâm ile der'uhde etdikleri tevârîh-i âl-i Osmân'da mesbûku'l-misl [118a] değil iken garîb hâldir ki, mezkûr Re'îsü'l-küttâb Abdürrezzâk Efendi a'kil-i nâsdan geçinir iken cümle vüzerâ' ve ümerâ ve ricâl-i devlete tefevvuk sevdâsıyla sevâd-ı muzlime-i tekebbür belâsına dûş olup, *tü'izzu men teşâ'u ve tüzillu men teşâ'u*⁷⁶, mazmûnunda gaflet ile şemâte-i ezdâda müstağrak olup, bahr-i belâya ğarîk oldu. Ba'dehû bu vak'a akîbinde rûz-be-rûz asker beyninde erâcif ve güft ü gû müzdâd oldukda def'-i fitne için mezkûr Re'îs Efendi Kütahya kal'asına nefy ü iclâ olundu. Bu arbededen sonra küffâr nev-be-nev ordu-yı hümâyûn cânibine atf-ı inân-ı nuhûset ederken Yeni Pazar ve andan Gülefce ve Madra ve Makak taraflarına bî-mehâbâ ordusunu tesyîr edüp, ordu-yı hümâyûna bir sâ'at karîb mahallerde darb-ı evtâd-ı hıyâm-ı nuhûset-ârâm eyledi.

Der-beyân-ı mürûr-ı feld-mareşal be-cânib-i İslâm

Feld-mareşal-i bed-fi'âl ordu-yı hümâyûn üzerine taslît ve irsâl eylediği tabur-ı makhûrunun ser-askeri olan Kamanski nâm ceneralin hezâr keyd ü hîle ile ordu-yı hümâyûn üzerine sûret-i galebe olduğu haberini gûş edicek ma'iyyetinde olan yirmi bir aded sagîr ve kebîr ceneraller prenspe ta'bîr olunur [118b] iki aded kral vekîlleri alâ-kavlin yetmiş bin leşker-i ehirmen-racîmleriyle nehr-i Tuna'yı Balya

⁷⁶ تعز من تشاء وتدل من تشاء = Sen dilediğini azîz, dilediğini zelîl edersin. (Âl-i İmrânSûresi, 3/26).

Boğazı'ndan ubûr ve medîne-i Silistire'ye dest-i istîlâ kasdıyle Silistire'ye iki sâ'at mesâfe Derbendbaşı nâm mahalle mürûr edüp, Galiyof nâm cenerali mükemmel bir tabur ile Silistire'ye bir sâ'at karîb Gölbaşı'na ta'yîn eyledi ve kendisi medîne-i merkûma dört buçuk sâ'at mesâfe Kaynarca nâm mahalde karâr eyledi. Suvârî katanasını etrâf-ı erba'aya musallat kılup, Dobrica ve Dîvâne Orman kazâ ve kurâlarını Şumnı'ya varınca gârât u tâlân ve ihrâk u tahrîb etdirdiğinden başka medîne-i Silistire'nin Bağlarbaşı'ndan hayvânâtlarını ahz ve niçe re'âyayı mihnet-i esere giriftâr eyledi. Ve bu hengâmda yirmi bin asker-i hezîmet-eserle bir ceneral dahi Silistire'ye on iki sâ'at nehr-i Tuna'nın bâlâsı tarafında Tutrakan cânibine mürûr edüp, Hezârgrad ve Çardak ve Ruscuk kazâlarını nehb ü gârât etdiği haberi şuyû' buldukda Ruscuk ser-askeri Cezâyirli Hasan Paşa hazretleri ma'iyetinde olan ecnâd-ı İslâmiyye ile tabur-ı makhûrun üzerine hücûm ve ceng-i azîme mübâderet [119a] etdiklerinde gereği gibi ceng ü cidâl işti'âl buldu. Lâkin küffârın kesreti olmağla küffâra galebe mümkün olmadığından Hasan Paşa hazretleri yine askeri alup, Ruscuk cânibine azîmet edicek küffâr fûrce bulup, evvelkinden ziyâde tuğyân-ı kâfirânesini müzdâd etdiği gûş-ı zerre-i sadr-ı âlî oldukda tekrâr Devlet-i aliyye tarafından Livadyalı vezîr Hasan Paşa ve mîr-i mîrândan Kasım Paşa'yı vâfir asker ile Tutrakan cânibini hırâset ve dest-i mekîdât-ı a'dâyı Hezargrad ve Ruscuk câniblerinden tard ve müdâfa'ât içün ta'yîn buyurdular. Lâkin küffâr anları dahi tard edüp tenfîr eyledikten sonra küffâra sedd ü mümâni' olur kimesne olmadığından Silistire'nin etrâf-ı erba'ası dâ'ire-i kalbûr misâli muhât olup, küffârın leşkeri Şumnı'ya varınca birbirlerine mülhak olup mahlût oldular. Ve bundan akdem Silistire muhâzâtında vâkı' Karalaş nâm mahalde meskenet üzre olan tabur-ı makhûr dahi Silistire kal'ası hizâsında vâkı' adaya gelüp, inşâ-ı tabya ve hafr-ı meteris birle

muhâsara kaskında olduğu ba'zı harekâtında istifhâm olundukda, Silistire'de mevcûd olan a'lâ vü ednâ bâ y u gedâ a'dânın [119b] def'-i mazarratı için rûz u şeb de'âvât-ı hayriye-i icâbet-karîne müdâvîm olup, Dergâh-ı Kâdi'l-hâcâta dest-i niyazı dırâz ve ve hâk-i mezellete çehre-sây ile ubûdiyetlerin ibrâz eylediler.

**Der-beyân-ı inhizâm-ı Dağistanî Ali Paşa der-nezd-i Ordu-yı hümâyûn
ve kurb-ı Kasaba-i Şumnu**

Devlet-i aliyye'ye bu hâlât-ı hayret-efzâ gâyetü'l-gâye gîrân gelmekle sadr-ı a'zam hazretleri dâmen-i gayreti miyân-ı şecâ'ate bend edüp, a'dâ-yı dîn-i adâvet-kârdan ahz ü intikâm azîmetiyle Dağistanî Ali Paşa'yı yirmi binden mütecâviz süvârî ve cümle Bektâşiyân ve piyâdegân ser-askeri nasb bu rûzda rütbe-i vâlâ-yı vezârete nâ'il olan Çerkes Hasan Paşa'yı ve mîr-i mîran-ı şecâ'at-nişândan Uzun Abdullâh Paşa'yı ma'iyetine ta'yîn buyurup, işbu mâh-ı Rebî'ü'l-âhırın on üçüncü günü küffâr ile mukâbeleye karâr verdiler. Yevm-i mezbûrda küffâr ile cenge şurû' olunup, nâ'ire-i ceng ü cidâl henüz işti'âl bulmazdan akdem bilâ-siklet süvârî askerinin cümlesi bi'l-ittifâk muhârebeden rû-gerdân olmağla, cümle sınıf-ı askere perîşânlık düşüp, rûz-ı kıyâmet gibi bir ma'nâ zuhûr eyledi ki zehreler çâk olur. Ve firâr eden cümle süvârî gelüp ordu-yı hümâyûnu [120a] yağma ve gârât ediler ve cümle ricâl bu hâlât-ı garîbe ve dâhiye-i acîbeyi gördüklerinde firâr etdiler. Orduda ancâk sadr-ı a'zam ile vüzerâ ve sâ'ir mîr-i mîrân ve yeniçeriyân kaldılar. Bu hâlât-ı garîbe esnâsında Serdâr-ı ekrem hazretleri mütebassırâne hareket edüp, sancağ-ı resûlü bir mikdâr küşâd birle a'dâ tarafına teveccüh-künân yürüyüp, "ümme-i Muhammed bu sancağ-ı şerîf, esâs-ı dîn-i Muhammedî ve 'alem-i Ahmedî'dir, cümlemizin uhde-i diyânetimizde muhâfazası vâcibdir, her kim sancağ-ı şerîf tahtına gelmeyüp firâr ederse kâfirdir", deyü feryâd ede gördü. Bir kimesne gûş etmeyüp halkın firârlarını

gördükde, ancak yüz nefer kimesne ile sancağ-ı şerîfi mukaddemâ zikri sebkâ eden hendek-i mahkûre dâhiline götürüp, bakiyye-i asker ile meteris-nişîn olduklarında, küffâr lağım havfından akab-gîr olmayup, ordu-yı menhûsu olduğu mahalle ric'at eyledi. Ve min ba'd ordu-yı hümâyûnun etrâf-ı erba'asını isti'âb etdikden sonra Şumnu'ya sekiz sâ'at mesâfe Çalıkavak nâm karyeye mürûr ve andan muhâfız olan Sekbanbaşı Yusuf Paşa'yı it'âb ve zahmdâr ve kethudâsını ve emvâl ü eskâlini ve karye-i mezbûrenin re'âyasını bend-i esîre çeküp götürdü. Ve bu tarikle birkaç mahalde müddehar [120b] olan ecnâs-ı zehâ'ir anbarlarını ecnâs-ı zehâyir ile ihrâk bi'n-nâr edüp, ma'âzallâhi te'âlâ memâlik-i mahrûseye velvele saldı. brd Bundan sonra küffâr-ı bed-nihâdın şerâre-i âteş-i kâfirânesi âfâka peyveste olup, deşt ü sahrâ Silistire kenârına ve Bahr-i Sevâd sâhiline varınca küffâr leşkeriyle mâlâmâl olup, Silistire ordu-yı hümâyûna on sekiz sâ'at mesâfe girüde küffâr leşkeri içinde kâmûs-ı bahrde der-mânde kalmış sefîne misâli bî-çâre kaldı. Ve medîne-i Silistire'den ordu-yı hümâyûn cânibine râh-ı azîmete bir mesâğı kalmayup şevâri' ve sübül bir mertebe mesdûd olmuşdur ki ihbâr ve isthbâr müte'assir ve belki müte'azzir rütbesine bâliğ olup, ordu-yı hümâyûn ne keyfiyyetde olduğu nâ-ma'lûm oldukda Silistire'de mahsûr olan cünûd-ı muvahhidîn bahr-i hayrete müstağrak oldular. Ve Silistire dahi eyâdi-kefereye giriftâr mı oldu ve yâhûd hâlî üzre ber-karâr mıdır, deyü hakikat-ı hâle Devlet-i aliyye vâkıf olmadığından bir güne dağdâğa-i azîme vücûda gelmişdir ki rûz-ı feza' ana nisbet dâne-i hardaldır. Çünkü bu ahvâl-i keyfiyyât bir rütbeyeye bâliğ olacak Silistire'de mahsûr olan cüyûş-ı müslimîn harekât-ı [121a]serşârîde olduğunu Muhâfız Seyyid Hasan Paşa hazretleri tefattun edüp, ordu-yı hümâyûn tarafında isticlâb-ı haber için dehen-i hemyân-ı semâhat-küşâd ve mevâ'id-i seniyye'i müzdâd edüp, Silistire ahâlîsinden ba'zı şecâ'at-zamîr kimesneleri ahvâl-i pür-melâli ifâde ve

beyân zımmında mekâtibler tahrîriyle irsâl buyurdıklarında bi-inâyetillâhi te‘âlâ dest-i kefereye giriftâr olmaksızın ordu-yı hümâyûna duhûl ve huzûr-ı fâ'izü'n-nûr hazret-i sadr-ı âsâfiye vusûlünde Silistire'nin bu âna değin keyd-i küffâra giriftâr olmayup, Hasan Paşa dahi merdâne hareket ve Rüstemâne reviiyyet ile miyân-ı a'dâda mânend-i sedd-i İskender ber-karâr olduğu gûş-i sâmi'a-ı sadâret-penâh ve ecnâd-ı muvahiddîn oldukda Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend hayât-ı câvidân ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan asâkir-i İslâm'a tâze cân gelüp, ordu-yı hümâyûnun meskenet ve metânetine ve asker-i İslâm'ın şecâ'atine sebep olduğu haberleriyle avdet müyesser oldukda, Silistire'de selâmet-karâr olan ecnâd-ı mütenevvi'a şe'y-i kalil iken yine küffârdan havf u ihtirâz etmeyüp, rûz-merre küffâr ile muhârebe ve mukâtele edüp, kelle ve dil getürüp Hasan Paşa hazretlerinden bahş ü atâ ve çelenge nâ'il olurlardı.

Der-beyân-ı ceng-i [121b] sefâyin be-rû-yı Tuna

Medîne-i Silistire'ye iki sâ'at mesâfe Karalaş nâm mahalde olan taburun mükemmel ve mücehhez kır sekiz aded kebîr sefineleri Tuna'ya munsabb olan Borice Boğazı'yla nehr-i Tuna'ya çıkdıkda Silistire'de mevcûd olan on beş aded çete kayıkları ve dört aded şayka ve beş aded Ruscuk'dan gelen çete kayıklarında memlû olan guzât-ı muvahhidîne Hasan Paşa hazretleri emir buyurdıklarında mütevekkilen ale'l-Hayyi'l-Kayyûm a'dâ-yı adâvet-âyînin donanma sefineleri üzerine meydân-ı vegâda zerk-i rimâh ve icrâ-yı seyf ü silâh eden fârisân-ı vegâ misâli birbirlerine hem-pâ ve hem-cenâh olarak merdâne savlet ile bâd-bân-küşâd azîmet-i râh-ı gazâ olup, yemîn ve yesâra cevelân birle düşmen-i dîne bir âteş vermişlerdir ki bercîs-i felek tahsîn ü şâbâş etmişlerdir. Halbuki küffâr sefineleri kebîr olduğundan sefine-i İslâm mânend yemîn ü yesâra kullanılmayup, kilâb gibi arkasını leb-i Tuna'da vâkı'

yâra isnâd edüp top atardı ve küffâr leşkeri verâ-i Tuna'dan seyr edüp, sefîne-i İslâm'ın zîr ü bâlâyâ berk-i hâtıf gibi cevelânından [122a] engüşt-i tehayyüri dendân-ı hayrete ilsâk ederler idi. Ve bundan akdem zikri sebkat eden Galiyof nâm la'în ser-asker ceneral Silistire'ye bir sâ'at mesâfe Gölbaşı nâm mahalde bağteten Silistire'ye hücûm etmek fikr-i fâsidesiyle müterassıd-ı fırsât üzre iken guzât-ı muvahhidînin rû-yı Tuna'da birbirini irdâf ederek mütevâliyen küffâr sefinelerine endâhte etdikleri topların âvâze-i dâhiye ve esvât-ı kârî'alarını güş edicek bî-mecâl olup, Silistire'ye üç çâr-yek mikdârı mesâfe Jayiçe nâm mürtefi' mahalle gelüp, guzât-ı muvahiddînin rû-yı Tuna'da şîrâne cenglerine nezâret eder iken inâyet-i Bâri'yle sefinede olan guzât-ı muvahiddînin derûn-ı mahzen-i sarây-ı gayretlerinde mahzûn olan deryâ-yı bahr-i şecâ'atları bahr-i Kulzum gibi temevvüc etmekle bi'l-ittifâk küffâr sefinelerine şîrâne hücûm ve orsa alabanda tarîkiyle taraf taraf toplara âteş edüp, bî-tehâşâ müsâdemelerinde küffâr sefineleri mukâbeleden izhâr-ı aczle başdan kara şeklinde nehr-i Tuna'nın akıntısıyla firâr etdiklerini mesfûr ceneral re'yen-bi'l-ayn gördüklerinde cânı başına sıçrayup, girü ordusuna ric'at eyledi. Ve min-b'ad evvelki gibi [122b]Silistire havâlisine dest-i dirâzlıktan keff-i yed edüp, ordusını muhâfaza kaydıyla meşğul olduğu tarz u tavrından müstefâd oldu.

Der-beyân-ı muhâsara-i Ruscuk ve ric'at-i küffâr

Tutrakan tarafından geşt ü güzâr eden küffâr taburu etrâf ve enhâyı tahrîb ederek Ruscuk üzerine dest-i istilâ kasdıyla hücûm ve muhâsaraya iştigâl üzre iken Ruscuk ser-askeri Cezayirli Hasan Paşa ma'iyetinde mevcûd olan asâkir-i nusret-şi'âr ile istikbâl edüp, ceng-i azîme oldukda lutf-ı Hakk ile nev'an bâd-ı feth ü galebe taraf-ı İslâm'dan çehre-nümâ oldukda küffâr-ı hud'a-kâr kaçınılup âheste âheste ric'at eyledi. Bu cengde taraf-ı İslâm'dan bin kadar şehîd ve zahmdâr vâkı' ve taraf-ı

küffârdan üç binden ziyâde mürd ve mecrûh vâkı‘ olduğunu tutulan diller haber verdi deyü mesmû‘dur.

Hücûm-ı küffâr ber-Kulle-i Niğebolı ve inhizâm-ı o

Bu hengâmda Niğebolı kulesi üzerine ale’l-gafle küffâr hücum etdikde, derûn-ı kullede muhâfız olan asker-i İslâm cüst ü çâlâk teprenüp cenge dürüşdiklerinde [123a] Niğebolı ser-askeri İzzet Ahmed Paşa hazretleri ale’l-fevr karşı tarafa külliyetli asker ile mürûr edüp, muhârebeye mübâderet etdiler. Birkaç sâ‘at işti‘âl-i nâ‘ire-i ceng imtidâd bulukda bi’l-âhıre küffâr münhezimen ric‘at ve avdet ile firâr eyledi.

Ve mine’l-acâyib, acâyibdir ki küffâr-ı hilekârın ordu-yı hümâyûn yolların kat‘ ve sedd eylediği Silistire’de mahsûr olan asâkir-i metânet-şi‘âra bâ‘is-i kelâl ve dâ‘î-i melâl olduğunu muhâfız Seyyid Hasan Paşa hazretleri istifhâm etmekle def‘-i melâlet için üslûb-ı hakîmâneye sülûk edüp, kesret-i bahş ve bezl-i atâ kuvvetiyle ba‘zı şecî‘ ve bahadır kimesneleri terğîb ederek birer tarikle küll-i yevmin gâh birer ve gâh ikişer âdem ihrâc ve vâkı‘âtı beyân zımında tahrîrâtla mütevekkilen ale’llâhordu-yı hümâyûn cânibine pey-der-pey irsâl eylemeği âdet-i hasene etmişler idi. Binâ’en alâ-hâzâ mashûben bi’s-selâm Devlet-i aliyye tarafından mekâtib geldikce askere bâ‘is-i inşirâh olurdu. Bir def‘ada Silistire ahâlîsinden altmış iki cemâ‘atın yoldaşlarından Serrâc-zâde Abdullâh Alemdârı ordu-yı hümâyûn cânibine irsâl ve avn-i Bâri’yle varup geldikde şöyle haber verdi ki, hezâr havf-ı cân ve haşyet-i [123b] cânân ile Şumnı’ya üç sâ‘at mesâfe hâlî bir karyeye duhûlümde iki evlâd ile bir hâtûn gördüm. Su’âl etdim ki, “Ey hâtûn ne acâyibdir ki bunda oturursun” dediğimde, cevâb etdi ki, “Ehl-i karye firâr etdiklerinde bî-kes ve bî-çâre

olduğundan firâr edemedim, bir mahfî mahalde ihtifâ edüp oturur iken küffâr leşkri gelüp bizi cenerallerine götürdüklerinde ceneral ahvâl-i pür-melâlimden istifsâr etdiler. Ben dahi minvâl-i mezkûr üzre cevâb verdiğimde terahhum edüp, bana bu iki akçayı alâmet verüp, bizi getürenlerle yine bu mahalle irsâl edüp şöyle cevâb etdi ki, “Bundan böyle evlâd-be-evlâd kıyâmete değın iftihâr edin ki, bir vaktiyle Moskov bu tarafa geldikde bir ceneral bize bu iki akçayı verdi, deyü iftifhâr edesiz ve dahi bu hengâmda Moskov askeri karyenize geldiklerinde bu akçaları gösterin size ta‘arruz etmezler”, deyü tenbih etdi. Vaki‘â şimdi her gelen küffâr askerine gösterdiğimizde zerre kadar ta‘arruz kaydında olmayup, gördükleri gibi firâr ederler, deyü cevâb verdiğini merkûm Abdullâh Alemdâr Silistire'ye geldiklerinde mele‘-i nâsda böyle takrîr eyledi. Ve yine acâyibedendir ki Kızılıcıklı nâm karye ahâlîlerinden bir hâtûn on iki yaşında [124a] ve beş yaşında iki aded kızlarıyla dest-i küffâra giriftâr oldukları gün ba‘de’l-gurûb on iki yaşında olan kız beş yaşında olan kız karşındaşıyla mîşe-zâra firâr ve eyâdî-i kefereden halâs bulup, beşinci gün aç ve susuz Silistire'ye selâmetle duhûllerinde Hasan Paşa hazretleri huzûr-ı âsifânelerine getürdüp, eşk ü bükâ ederek her birisine birer kât libâs ve harçlık kerem edüp, bir mu‘temed mahalde iskân etdirdiği günden birkaç gün sonra kızların vâlideleri dahi dest-i küffârdan firâra necât bulup, Silistire'ye vusûlünde Hasan Paşa hazretleri kızları vâlidelerini re’feten huzûrlarına getürüp, kemâ fi’l-evvel libâs ve harçlık atâsıyla kulûb-ı vîrânelerini i‘mâr eyledi. Ve yine acâyibedendir ki Dobrıca kasabasında vâkî‘ Eğerci nâm karye ahâlîleri havf-ı küffârdan nâşî firâr eder iken bir hâtûn evlâdıyla pençe-i küffâra giriftâr olup, leyle-i muzlirmede evlâdlarıyla firâr ve sıhhât-i âfiyet birle Silistire'ye duhûllerinde Hasan Paşa hazretleri gûş edüp huzûr-ı düstûrânelerine getürüp, rikkat-i kalblerinden nâşî sabr ve tahammüle mecalleri

kalmadığından [124b] dîde-i müşîrâne-i pür-hûnlarından âb-ı dümû‘ seylâb ederek atâ ve keremleriyle mezkûre hâtûnun ve evlâdlarının derûn-ı mahzûn-ı sûzlarını âb-ı keremleriyle itfâ ve reyyân eyledi. Halbuki evlâdlarının birisi henüz çeşme-i şîr-i mâder ile merzûkdur ve birisi dahi dört yaşında ve birisi dahi altı yaşındadır, *zâlike takdîru ’l-azîzi ’l-alîm*⁷⁷.

Der-beyân-ı binâ-i tabya der-nehr-i Tuna be-mukâbele-i Kal‘a-ı Silistire

Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretleri dâna-me’âl ve âşinâ-i ahvâl bir vezîr-i Rüstem-hısâl olmağla küffâr-ı bed-tebâhın kibr ü gurûru haddini güzâr edüp sû-be-sû memâlik-i İslâmiyye’ye gezend ü hasârât etdiğinin netîcesi encâm-ı kâr Silistire’ye müncer olup, kara tarafından ve karşı ada tarafından ve nehr-i Tuna’nın zîr ü bâlâsında hâzır olan sefineleriyle taraf taraf hücum eder ise iş düşvâr olur, eğer yalnız kara tarafından hücum eder ise Hudâ kerîmdir ikişer hazîneli olmak üzere yedi aded lağım-ı müheyyâ endâhte ve der-akab sell-i süyûf olup küffâr-ı hâk-sâra galebe me’mûldur. Lâkin şimdilik bize ehemm olan Tuna’nın karşı tarafını ve zîr ü bâlâsını hıfza çâre-sâzlıktır, münâsib olan kal‘a mühâzasında vâkı‘ adaya [125a] âcilen bir tabya binâ ve ihyâ eylemek ve rütbe-i vücûbdadır, deyü isthisân edüp, der-akab kendisi bi’l-fi’l Milli aşireti kıyâfetinde tebdîl-i câme mahall-i mezbûra geçüp, birkaç gün zarfında metîn ve müstahkem bir kebîr tabya binâ edüp, müte‘akiben muhâfiz ta’yîn eyleyüp, sademât-ı a’dâ zuhûrundan akdem mahall-i mezbûru hıfz buyurdıklarının semere-i fâ’idesi karîben beyân olunur.

Der-beyân-ı muhâsara-i Silistire ve ceng-i azîm

⁷⁷ ذلك تقدير العزيز العليم = İşte bu azîz ve alîm olan Allâh'ın takdiridir. (YâsînSûresi, 36/38).

Çün Hasan Paşa hazretleri âkıbet-endîş olup tabya-i ma'hûdeyi binâ etdiği a'dâ-yı dînin dîde-i umyânlarına rekz-i evtâd-ı intikâm rütbesinde olduğundan Karalaş nâm mahalde müterakkib-i fırsat olan ceneral ma'yyetinde olan ecnâd-ı hezelân-hısâl ile mâh-ı Rebî'ü'l-âhırın yirmi beşinci günü ada-yı kebîre mürûr ve yirmi altıncı leyle-i çehârşenbe sâ'at üçde leb-i Tuna'ya ubûr edüp, zîr-i leyde Silistire'yi muhâsara kasdıyle tabya ve meteris binâsına meşgûl olduğunu merkûm adada muhâfız olan guzât fehm edüp, Hasan Paşa hazretlerine ihbâr etdiklerinde, Hasan Paşa sâhil-i Tuna'da müheyyâ olan topların endâhtesine emîr buyurup, [125b] tâ-be-sabâh küffârın tabya binâsına sa'y etdiği mahalle bârân misâli gülleler yağdırdı. Lâkin küffâr ölene ve kalana bakmayup yine müsellesü'ş-şekl bir tabya binâ etdiği ba'dehû tulu'ü'l-fecr zâhir oldukda, Seyyid Hasan Paşa hazretleri başında poşu ve ayağında yemenî millî kıyâfet asker-i İslâm'ı teşcî' ve tergîb zımında bâ'is-i şecâ'at olacak gâh pend ve gâh nush ederek şöyle hitâb buyurdular ki, "Ümmet-i Muhammed bundan böyle bizüm memâtımız hayâtımızdan evlâdır. Zîrâ etrâf-ı erba'amızı a'dâ-yı dîn dâ'ire-i hikmet gibi ihâta eyledi. Şimdiden sonra cümlemizin uhde-i diyânetimizde vâcib olan bu gazâ-yı ekberde rızâ-yı Hakk için kurbân olmaktır, göreyim sizi cümlemiz bir çerâğın pertevi ve bir tekkenin abdâlıyuz. Az çoğu boza gelmişdir, husûsen ölenimiz şehîd ve öldürenimiz gâzî olup, huzûr-ı Rabbi'l-İzzet'de ucûr-ı cezîleye nâ'il ve sa'âdet-i dâreyne vâsıl olmalarımız mantûk-ı şerî'at-i garrâdır, deyü yürüyüşe iğrâ edüp, ânîde yürüyüş tertîbini emir buyurduklarında min-arafilllâh harîk ve hazîn olmak üzre rıfk ü mülâyemet ile tezellülâne pend ve nushları [126a] ekbâd-ı guzât-ı muvahhidîne tîr-i Hoten [?] gibi te'sîr etmekle istihzâr olunan sefineler tarafına asâkir-i nusret-şi'âr tuza meylân eder agnâm misâli bilâ-tehâşa şitâbân olup, bilâ-tevakkuf nehr-i Tuna'ya mürûr ve a'dâ-yı

dîn tarafına ubûr edüp, ceng ü âşûba müteheyi' ve a'dâ-yı dîn karşusunda kurbânlık dehâyâ gibi gâh a'dâ-yı dîne nigâh ve gâh Silistire'ye çeşm-i hasret ve ayn-i intibâh ile nezâretlerinin âsâr-ı celîlesi evc-i a'lâya resîde olduğunda iştibâh yokdur.

Der-beyân-ı ahvâl-i yürüyüş be-tabya-i küffâr

Çün Silistire muhâfızı vezîr-i âlî-himmet ve müşîr-i mu'âlî-menkabet Hasan Paşa hazretleri tebdîl-i câme ve Efgân kıyâfet miyân-ı askerde mânend-i çarh-ı felek deverân ederek asâkir-i şecâ'at-nihâd ve mücâhidîn-i samîmü'l ictihâdları ceng ü cihâda tergîb ve teşvîkiyle nehr-i Tuna'nın a'dâ tarafına imrâr buyurdıklarında cünûd-ı gayret-keşân a'dâ-yı le'âmet-âyînin tahassün etdiği meteris ve tabyalarına mukâbelesinde bir kurşun menzili mahalde kevkeb-i sâbite misâli sebât-ı kadem üzre tertîb-i sufûf edüp, der-akab kurşun menzili mahalde tertîb-i sufûf etdiklerinin [126b] akîbinde ki mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı rûz-ı çeharşenbe sâ'at dört buçukda ittifâk kılup ve ittihâd-ı ârâ ile yek kadem küffârın tabyası üzerine şîr-i dilhasâ gibi muhâceme edüp, girîbân girîbân bir gûne tüfeng cengi olmuşdur ki dâ'ire-i tevsîfden hâric. Bi'l-âhire sâ'at altı buçukda inâyet-i Kâdir-iKahhâr ile küffâr leşkeri tabyasından çıkup, râh-ı idbâra girîzân eder iken küffâr süvârîsi firâra yüz tutan piyâdelerine imdâd ve hem-cenâh olmağla cünûd-ı muvahhidîn ric'at edüp, ânifen zikri sebkât eden ada tabyası hizâsında ber-karâr olduklarında küffâr süvârîleri girü ordu-yı menhûsalarına şitâbân oldular. Ba'dehû asâkir-i nusret-şî'âr-karîn bir mikdâr teneffüs edüp, tekrâr neyistândan hurûc etmiş şîr-i kağan misâli a'dâ-yı bed-nihâdın tabya ve meterislerinde mahsûr olan ecnâd-ı hazelân-nihâdları üzerine Rüstemâne hücum ve merdâne şükûhla bir tarz yürüyüş yürüdüler ki küffârın pây-i iktidârlarını ikâl ve belki tezelzül vakı' olduğundan sebâta mecâlleri kalmayup, yemîn ü yesâra firâra yüz tuttuklarında küffârın hâriciîtabyasından der-kemîn [127a] olan topçuları

zencîr ve salkum ile toplarını saklayup, firâr eden şerzime-i ehl-i husrânları üzre endâhte etdiğinde bi'z-zarûre firâr eden şerzime-i hâsîrin yine tabyası tarafına ric'at etdiler. Lâkin asâkir-i muvahhidîn yine tehâşâ etmeyüp, kemâ fi'l-evvel âşûba ikdâm ile tabyalarının mazgal surâhlarına varınca düşmen-i dîne gâlib olup, lâşe-i küffârı birbiri üzerine tûde be-tûde etmişler iken yine üslûb-ı sâbık üzre küffâr süvârîleri dolu dizgin akab-gîr olmak sevdâsıyla cüyûş-ı müslimînin kafaları tarafından te'âkub etmekle asâkir-i İslâm top ve tabyaya teshîrinden keff-i yed edüp, yine kaçan kaçan tabya-i ma'hûde hizâsında meteris-nişîn olup, küffârın akab-gîrliğine müterassıd oldular. Vaktâki küffâr süvârîsi piyâdesiyle hem inânen mahall-i mezbûra karîb oldukda Hasan Paşa hazretlerinin böyle vakitler için binâ eylediği nev-tabyada muhâfız olan asker-i encüm-şümâr ve hizâsında müterakkib-i fırsat olan guzât-ı nusret-şî'âr bi'l-ittifâk a'dâya şöyle bir âteş verdiler ki sâ'at on bire varınca deşt [127b] ü sahrâ top ve hunbara ve tûfeng ve na're-i gülbânk sadâsıyla mâlâmâl olduğundan başka barûd duhânından zemîn ü âsûman şeb-i tîre mânend bir ma'nâ oldu. Ahşâm te'âkub etmekle tarafeyn müfârekat etdikde gerek şehîd ve gerek zahmdâr cümlesini Silistire tarafına imrâr etdiler.

Der-beyân-ı atâ'-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire

Bu cengde zahmdâr olan guzât-ı muvahhidîn huzûr-ı âsîfânelerine geldiklerinde tezellülâne mu'âmele ile eşk ü bükâ ederek hezâr tahsîn ve medh ü sitâyîş ve de'avât-ı hayriyye ile cümlesine bahş ü atâ ve nevâziş buyurup, kulûb-ı mecrûhların hüsn-i edâ ve asker-perverlikle bere'i's-sâ'at menziline i'mâr eyledi. Bu cengde taraf-ı İslâm'dan yüzden ziyâde şehîd ve yüz mikdârı zahmdâr vakı' oldu ve taraf-ı a'dâdan bin aded kadar küffâr hâk-i helâka düşüp ve binden ziyâde mecrûh ve amel-mândeleri olduğunu cenginin ikinci günü tutulan diller haber verdiler ve bu

cengden sonra küffâr kadd-i kâfirânesi duta olup top ve hunbara ilkâsına keff-i yed eyledi ve rûz u şeb hafr-i meteris ve binâ-i tabya ile kendi [128a] kendini hücûm-ı guzât-ı muvahhidînden muhâfaza kaydında olup, üç aded kebîr tabyalar dahi inşâ eyledi.

Giriftâre-i elçi ve Çukadâr-ı Sadr-ı a'zam Feyzullâh Ağa

Mâh-ı mezbûrun selhinde Silistire cânibleri küffâr ile muhât olup, ceng ü cidâl kemâ fî'l-evvel leyl ü nehâr işti'âl üzre iken verâ-ı perdeden sulh ü muhâdeneye Moskovlu tarafından mübâşeret olunmağla bir mu'teber elçi ve dört aded Kazak Şumnu'da ordu-yı hümâyûna vürûd ba'dehû muktezâ-yı hâle göre Devlet-i aliyye tarafından feld-mareşal cânibine sulh ü muhâdeneye müte'allik ahvâl-i keyfiyyâtı hâvî mekâtibler tahrîr ve Sadr-ı a'zam çukadârı Saru Feyzullâh Ağa ma'iyyetiyle elçi-yi mesfûrı müsâra'eten irsâl ve Kaynarca yoluyla feld-mareşal ordusuna îsâle emr ü fermân buyuruldukda, çukadâr-ı merkûm mesfûr elçi ile cânib-i me'mûrelerine azîmet eder iken kazârâ Silistire kurbuna bilmezlikle takrîblerinde Silistire tarafından karakola ta'yîn olunan askere bağıteten düş olup, pençe-i şîr-dilân-ı guzât-ı muvahiddîne giriftâr olduklarını [128b] âcilen muhâfız Seyyid Hasan Paşa hazretlerine ihbâr eylediklerinin aktîbinde Hasan Paşa hazretleri rûsûm-ı kadîme üzre İslâmbol Kapusu'ndan Sarây Kapusu'na varınca envâ'-ı muhtelif askerî tertîb-i sufûf eylediler ve mesfûr elçi mâ-beyne'l-asâkir imrâr ile vezîr-i müşârun-ileyhin huzûr-ı âsîfânelerine mesfûrlar çehre-sây-ı mezellet eylediler. Vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri çukadâr-ı merkûmdan bî-haber Silistire kurbune gelmelerinin usûl ve fîrû'undan istihbâr buyurduklarında, çukadâr-ı mûmâ-ileyh sulh ve muhâdeneye iki devlet beyninde şurû' olunup, birkaç gün zarfında murahhas-ı evvel Kethudâ-yı Sadr-ı âlî Resmî Ahmed Efendi ve murahhas-ı sâni Re'îsü'l-küttâb İbrâhîm

Efendi'nin müte'âkiben Kaynarca nâm mahalde feld-mareşal cânibine aft u inân-ı temşiyet-i umûr ediceklerini bir edâ-yı zarîfâne ile vezîr-i müşârun-ileyh Hasan Paşa hazretlerinin simâh-ı müşîrânelerine remz ü îmâ ile ismâ' etdiler. Ba'dehû vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri tecâhülâne tevcîh-i hitâb buyurup, tercümân vesâtetiyle elçi-yi mesfûra şöyle hitâb etdi ki, "vardıkda [129a] feld-mareşale söyle ki hâyınlıklaetrâf-ı erba'ada olan aceze makûlesi re'ayânın devâbb ve mevâşîlerini nehb ü gârât etmek kâr-ı merdâne değildir. Eğer murâdları ceng ise ben hâzır ve müheyyâyım. Hâlâ ma'iyetimde mevcûd yetmiş bin beli kılıçlı, tüfengli, kargı mızrâklı küheylân atlı askerim vardır. Bu tarafa gelmelerine muntazırlardır. Bu âna değin baş göstermedikleri li-hikmetdir. Vaktiyle gösterilür inşâAllahü te'âlâ, mukadder ise meydân-ı vegâda bir bâzâr kurulur, görelim mürğ-i devlet kimin cânibinde âvâze âğâz eder, ıscak karpuzum vardır, deyü iftihâr eder imiş kendilerinde ıscak karpuz var ise bizde dahi Kirmânî kılıç vardır vaktine hâzır olsun", deyü hatm-i kelâm edüp, çukadâr-ı merkûma bir kapud ve Moskovlu elçiye bir fâhir hil'at ve dört aded âdemine birer biniş ilbâs ile mükerremen Ser-asker Osmân Paşa hazretlerine irsâl ve andan ocak zâbitleri ma'rifetiyle bir sâ'at mesâfe Gölbaşı'nda nuhûset-karâr olan Galiyof nâm ser-asker cenerale ve andan feld-mareşal cânibine îsâl eylediler.

Âmeden-i elçi ez-cânib-i Galiyof [129b] ceneral

Bu hengâmda Devlet-i aliyye-i ebediyyetü'd-devâm tarafından ta'yîn olunan murahhaseyn-i mezkûreyn feld-mareşal cânibine tekarrüb etdiklerinde feld-mareşal Galiyof nâm ser-asker cenerale mektûb tahrîr edüp, meclis-i sulh ve muhâdeneye şurû'undan akdem Silistire Muhâfızı Seyyid Hasan Paşa ile mu'âmele-i dostî ta'ahhüd ve teşyîd olunmak ehemm ü mehâmmdandır. Zîrâ Hasan Paşa dekkâk ve

hud'a-bâz bir vezîrdir, ihtimâldir ki mükâleme esnâsında askerime bir keder ede, deyü ifâde ve iltimâs etdiklerinde ceneral-i mesfûr bu mazmûnı müştemil nâme ile Silistire muhâfızı Hasan Paşa tarafına bir mu'teber elçi irsâl ve ba'de'l-gurûb mesfûrun vürûd edeceği ma'lûm olacak Hasan Paşa hazretleri üslûb-ı sâbık üzere sınıf-ı asâkiri tertîb, ba'dehû huzûr-ı müşîrânelerine getürdüklerinde mesfûrlar yedinde olan nâme'i teslîm ve Devlet-i Rusya'nın merâmlarını tefhîm eyledikten sonra mesfûr elçiye hil'at-i fâhire ilbâs ve bahş ü atâ ile taltîf akîbinde husûs-ı mâddelerde hâyinlik ve hıyânet ve tarîk-i [130a] âhar ile musanna' ve muvâza'a olunmamak kuyûd ve şurûtiyle Silistire tarafından Moskovlu tarafına ve Moskovlu tarafından Silistire tarafına zarâr ve izrâra tesaddî olunmayup, min-küllî'l-vücûh mâ-beyne'l-askereyn meclis-i akd-i sulh oluncaya değin mukâtele ve muhârebe meslûb olmağı meşrût kılup, dakîk mülâhazalar ile hitâm-ı meclis-i sulha değin cengden mütâreke olunmak zımnında tahrîrât-ı dostâne buyurup, elçi-yi mesfûru âcilen mahalline irsâl buyurdular.

Âmeden-i elçi-i dîğer ez-cânib-i Ada

Silistire kal'ası mukâbilinde vâkı' nehr-i Tuna'ya muttasıl ada-i kebîrden mükemmel tabur ile Silistire kal'asını muhâsara ve sû'-i kasd ile teshîre nekrân üzere olan İngiltereli ceneral Devlet-i Rusya'da cenerallik rütbesine nâ'il olmağla, âteş-bâzlıkda cümle ceneral-i bed-fi'âlden ziyâde ısrâr-ı kâfirânesi olduğundan kırk bir aded şayka ve balyemez ta'bîr olunur kebîr toplar ve on bir aded seksen beşer çapında kebîr hunbara ile nuhûset-karâr iken ânifen zikri sebkat eden ada cenginde leşker-i hezîmet-eserleri hâk-i helâka düşdükte kuvvet-i zahri za'fa mübeddel [130b] olup, kendisini muhârese kaydında olurdu. Vaktâ ki musâlaha şuyû' buldukda bir mu'teber mayor yediyle Hasan Paşa hazretlerine mektûb irsâl ve derûn-ı mektûbda

beş yüz guruşlukdan ziyâde emti'a ve eşyâ râyici üzre iltimâsları olduğu Hasan Paşa hazretlerinin muhât-ı ilm-i müşîrâneleri buyuruldukda, şöyle cevâb-ı bâ-savâb verdiler ki, "Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin vüzerâ ve vükelâsı devlet-i nasârâ rü'esaları gibi ber-nehc-i tüccârî bu makûle şey'lerin ahz ü atâsına tenezzül etmezler. İmdi pâdişâh devletinde meccânen kendi hazînemden iki devlet mâbeynlerinde şurû' olunan dostluğa ve hem-civâriyyete ri'âyeten ilitimâs olunan eşyâları irsâl ederüm", deyü cevâb verdiler. Vakı'â mesfûrun iltimâsı üzre der-akab irsâl buyurup, mesfûr cenerali mahcûb kıldıkları ba'de'l-müsâlâha rûz-ı vedâ' ahvâlinde beyân olunur.

Zuhûr-ı elçi ez-cânib-i Galiyof ceneral def'aten ba'de uhrâ

Devlet-i aliyye tarafından me'mûr olan murahhasları Devlet-i Rusya murahhasları ile mülâkât ve mükâleme-i sulha mübâderetlerinde [131a] çend-rûz zarfında iki devlet beyninde vukû' bulan fitne vü fesâdın def' ü ref'i ve harb u kîtâlin inkitâ'ı meczûm ve musammem olduğunu feld-mareşal Galiyof nâm ser-asker cenerale tahrîr ve Galiyof dahi mazmûn ve me'âlini tahrîr edüp, bir elçi mayor yediyle Silistire'ye irsâl eyledikde Hasan Paşa hazretleri kemâ fi'l-evvel alây tertîb edüp, huzûrlarına gönderdiklerinde mesfûr mayor hezâr ponçurne ile vezîr-i müşârun-ileyhe teslîm ettiği mektûbun sûretidir ki, işbu mahalle kayd ve işâret olundu. "Bi-mennîhi te'âlâ dünkü gün müsâlâha-i mübâreke akd olunduğu haberi devletlü feld-mareşalimiz hazretlerinin mahsûsen emr-nâmeleriyle taraf-ı dostânemize vürûd edüp, işbu haber iki devlete nâfi' olup, ikimizin tarafımıza bâ'is-i meserret bir mâdde olduğuna binâ'en gerek bizim gerek sizin askeriniz mevki'-i sâbıklarında meks etdirilüp, mâbeynimizde birbirlerimize gönderilen âdemlerimizden mâ'adâ ferd-i vâhid tarafeyn karakollarından taşra çıkmayup, bu tarikle harekât-ı hasmâne terk ve def' olunmak ümîdiyle mektûb-ı hâlisâne tahrîrine mübâderet

olunmuştur ve me'mûl ederimki, an-karîb devletlü sadr-ı a'zam hazretlerinin mutâbıku'l-ma'nâ emr-nâmeleri [131b] dahi taraf-ı sa'âdetinize îsâl oluna ve beyne'd-devleteyn akd olunan işbu mü'ellefât-ı mübârekenin fi'len izhârına şurû' etmek için cevâb-ı dostânelerinizin vürûdına müterakkıbım, sümme's-selâm. Hasan Paşa hazretleri ahvâl-i keyfiyyâta vâkıf oldukda elçiye fâhir hil'at ve vâfir altun kerem edüp, Osmân Paşa hazretlerine irsâl eyledi ve ser-asker Osmân Paşa hazretleri dahi mesfûra i'zâz ve ikrâm edüp, mahalline irsâline himmet buyurdular.

İrsâl-i hedâya ez-cânib-i Hasan Paşa be-dest-i Ser-çukadârân İbrâhîm

Ağa

İnâyet-i Rabbânî ve müzâheret-i Yezdânî ile altı seneden berü iki devlet beyninde hadd-i ifrât-ı güzer eden tohm-ı fitnenin kat'-ı urûkı fi'le karîb oldukda Hasan Paşa hazretleri murahhas-ı evvel Resmî Ahmed Efendi ve murahhas-ı sâni Re'îsü'l-küttâb İbrâhîm Efendi'nin lafzân hâtırlarını istifsâr ve ma'nâ bu vesîle ile küffâr-ı hud'a-kârın ahvâllerine vâkıf olmak mülâhazasıyle bu hengâmda vücûd-ı Silistire'de nâ-yâb rütbesinde olan envâ'-i me'âkil ve esnâf-ı meşâribden elli üç nev'i tuhaff hedâya tertîb etdiğinden mâ'adâ Galiyof nâm ser-asker cenerale dahi [132a] iktizâsına göre hediye tehyi'e eyleyüp, baş-çukadârları İbrâhîm Ağa yediyle irsâl eylediler ve merkûm İbrâhîm Ağa dahi Kaynarca nâm mahalde feld-mareşal ordusuna duhûl ba'dehû murahhaseyn efendiler huzûruna vusûlünde Hasan Paşa hazretlerinin iki buçuk mâh muhâsaradan sonra vücûdı adem-i imkân mertebesinde olan hedâya-yı garîbe istihzâr ve böyle bir vakti-i hevl-nâkde tabâyi' ve hâtırlarını istifsâr buyurmalarına gerek murahhaseyn efendiler ve gerek Devlet-i Rusya sergerdeleri ve ceneral ve zâbitânları istihsân etdiklerinden başka Hasan Paşa'nın kemâl-i fetânet ve akl u kiyâsetine istidlâl edüp, evkât-ı muhâsamede hasmâne şecâ'atına ve

hengâm-ı dostîde dostâne harekâtına tehayyür edüp, hezâr tahsîn ve âferînler ile ve alenen medh ü sitâyîş etdiklerini umûr-ı sulh hâvî mekâtibler îsâliyle me'mûr ve ol mahâlde hâzır bulunan sadr-ı a'zam çukadârları kemâ hüve'l-vâkı' nakl etmişlerdir.

Karâr-dâde-i sulh ve muhâdene be-vesâte-i Kethudâ-yı Sadr-ı âlî ve Re'îsü'l-küttâb der-nezd-i Kaynarca

Hicret-i Nebeviyye'nin bin yüz seksen iki senesinden seksen sekiz senesi [132b] mâhı Cemâziye'l-evvelin guresine gelince Devlet-i Osmâniyye-i İslâmiyye-i ebediyetü'l-istimrâr ile Devlet-i Rusya-i hâk-sâr beynlerinde îkâd ve iş'âl-dâd olunan fetâ'il-i nâ'ire-i fiten sebebiyle memâlik-i Osmâniyye'den Hotin ve diyâr-ı Boğdan ve Eflak ve Bender ve bi'l-cümle iklîm-i Kırım ve Dobrıca ve Dîvâne Ormanı ve cümle sâhil-i Tuna, sâha-i Şumnı ve Ruscuk'a varınca eyâdî-i bîgâne-i Moskov'a giriftâr ve ol takrîble iğbirâr ve ihtilâl bedîdâr olup, emn ü âsâyîş-i ibâdullah mefkûd ve tarîk-i müsâleme mesdûd olmağın, simât-ı ni'am-i Devlet-i aliyye'den tahrîk-i enâmil ile nemek-çeşân ve hisse-mendân olanların üzerlerine memâlik-i mezkûrânın ve tevâbi'lerinin ser-rişte-i nizâm ve intizâmları rütbe-i vücûba resîde olduğuna binâ'en bu kâr-ı asîr tarîk-i suhûletle husûl-pezîr olmayacağı rikâb-ı kâm-yâba mû-be-mû ref'-i ruk'a-i ifâde olundukda merâsim-i sellem ve musâfât ve tarafeynden tevsîk-i ahde rağbet ve mürâ'ât husûsları mun'akid ve şurût ve kuyûduna ri'âyet olunarak îfâ-i lâzîme-i emn ü âsâyîşe sarf-ı makderet kılınmak bâbında cânib-i hümayûndan evâmir-i aliyye-i cihân-mutâ' şeref-bahş-ı vürûd ve tenbîhât ve te'kîdât-ı [133a] aliyyelerinin mazmûn-ı merhamet-makrûnunu infâz u icrâya bezl-i tâb u tâkat ve emr ü fermânları üzre kâ'ide-i sulh ve muhâdeneye murâ'at için Kethudâ-yı sadr-ı âlî Resmî Ahmed Efendi ve Re'îsü'l-küttâb İbrâhîm Efendi umûr-ı musâlahaya murahhas ta'yîn ve tarafeynin re'âyâ vü berâyâ ve murûr-ı

ubûr eden tüccâr ve sûd-gerânın refâh-ı hâl ve himâyet ve sıyânetlerine iştiğâl ve min-küllî'l-vücûh dostluk merâsimine ri'âyet olunarak nizâm-ı hâl için meclis-i mükâleme-i akd-i sulha şurû' ve tarafeynden bast ve temhîd olunan şurût-ı sellem ve musâfâtın kuyûdu mer'î tutulup, her hâlde te'sîs-i mebânî-i muvâlâta ikdâm ve mâbeynde zuhûr eden ihtilâl ve ekdâr ve âşûb-ı iğbirâr-âsârın beher hâl def' ü ref'ine tekayyüd-i tâmm ile tahsîl-i rızâ-yı yümn-i cihândâriye mübâderet birle vedâyi'-i Hâliku'l-beriyâ olan fukarâ ve ra'îyyet ve tarafeynin emn ü râhat ve âmed-şüd eden tüccâr ve sûd-gerânların itmi'nân-ı bâl ve refâh-ı hâl ile gelüp gitmelerine ve fî mâba'd miyâne mu'âmele-i dostâneye sarf u himmet ve tarafeynden eyâdî-i memleket ve ra'îyyet husûslarına mezîd-i dikkat ve ihtimâm [133b] birle iki devlet beynlerinde vukû'-yâfte olan nizâ' ve mâcerâ iş bu mâh-ı Cemâziye'l-evvelin on ikinci günü Kaynarca nâm mahalde kat' edüp, tarafeynin murahhasları birbirlerine senedât-ı sâti'a i'tâ etdiklerinden sonra ki mâh-ı mezbûrun yirmi birinci günü murahhas-ı evvel Kethudâ-yı sadr-ı âli ve murahhas-ı sâni Re'îsü'l-küttâb İbrâhîm Efendi Silistire cânibine atf-ı 'inân-ı matiyye-i meserret buyurdılar.

Âmeden-i murahhaseyn be-medîne-i Silistire

Devlet-i aliyye tarafından musâlaha ve muhâdene umûrunun temşiyet ve pezîrâ-yı husûl olması bâbında ta'yîn olunan murahhas-ı evvel Kethudâ-yı sadr-ı âli Resmî Ahmed Efendi ve murahhâs-ı sâni Re'îsü'l-küttâb İbrâhîm Efendi inâyet-i hazret-i Ni'me'l-mu'în ve muzâheret-i Hayrû'n-nâsırîn ile çend-rûz zarfında umûr-i musâlahaya hitâm verüp, mâh-ı merkûmun yirmi birinci günü dârü'l-emâre-i Rusya olan Petrepuh'dan sulh senedâtlarını ve Hasan Paşa hazretlerine alâ tarîki'l-ihdâ irsâl olunân hançeri getüren mayor ile Silistire'ye sevk-i semend-i iktidâr edicekleri Hasan Paşa ve Osmân Paşa hazretlerinin gûş-ı sâmi'a-ı müşîrâneleri oldukda li-ecli't-tevkîr

tavâ'if-i askeriyye'i tertîb-i sufûf edüp, [134a] alây-ı azîm ile ba'de'l-gurûb hâric-i beldede Namazgâh ta'bîr olunan mahalde nehr-i Tuna kenârına darb-ı evtâd olunan hayme-i âlî-tâka nüzûl ve ferdâsı meks ü ârâm etdiklerinde Hasan Paşa hazretleri murahhas efendilerin her birlerine birer müzeyyen ve ârâyîş esb-i sabâ-reftâr ve birer semmûr kürk ihdâsiyle hâtırlarını taltîf buyurdular. Ba'dehû Silistire'ye nüzûllerinin ikinci günü Şumnı'da vâkı' ordu-yı hümâyûn cânibine atf-ı 'inân-ı azîmet eylediler.

Âmeden-i hançer ez-cânib-i Botomkin ceneral be-nezd-i Hasan Paşa

Bin yüz seksen altı ve seksen yedi vâkı'âtında bi'd-defa'ât zikri sebkat eden Botomkin Ceneral seksen yedi senesi feld-mareşal medîne-i Silistire'de makhûr ve münhezim olup, Eflak cânibine ric'at etdiklerinde kraliçe tarafından ihzâr olunup, dârü'l-emâre-i Moskov olan Petrepurh'a nüzûl ve kraliçe huzûrlarına vusûllerinde adyûnan ve anşef cenerallik rütbesine nâ'il olduklarında feld-mareşalin Silistire'de ne tarikle makhûr ve münhezim ve şikest-i cüyûş olduğu münâsebetiyle Silistire muhâfızı Hasan Paşa'nın hengâm-ı mu'âzadede sâhib-kırân-ı [134b] savlet ve şecâ'atini ve âvân-ı muhârebede hîle ve hud'a ile asker-perverliğini ve ezmân-ı dostânede sadâkat ve istikâmetini ve min-küllî'l-vücûh yarâr ve nâmdâr ve dîn ü devlet uğruna cân ve bâşıyla bezl-i sâr etmesini takrîr ve tefhîm eylediğinin semere-i fâ'idesi bi-kazâ'i'llâhi te'âlâ bundan akdem bend-i esîre giriftâr olan Bender muhâfızı Abdülcelîl-zâde Emîn Paşa'ya ve Kefe muhâfızı Silahdâr İbrâhîm Paşa'ya râci' olduğunu bu hengâmda kraliçe tarafından umûr-ı musâlahaya müte'allik senedâtların Kaynarca nâm mahalde feld-mareşal cânibine îsâle me'mûr olan mu'teber mayor yediyle mesfûr Botomkin ceneralin Hasan Paşa hazretlerine bir kıt'a hançer ile bir kıt'a mektûbundan sonra ve Emîn Paşa ve İbrâhîm Paşa ve Bender sol kol ağası Kapıcıbaşı Elhâc Halîl Bey'in Hasan Paşa hazretlerine irsâl eyledikleri

mektûblarında müstefâd olmuştur. Mesfûr mayor mektubları ve hançeri teslim eylemek için mahsûsan Silistire'ye gelüp, Hasan Paşa hazretlerine teslim eyledi.

Der-beyân-ı evsâf-ı hançer

Hançer-i ma'hûdun tûli iki şibr mikdârdır, gılâfı lû'lû' ile murassa'dır ve kabzası [135a] lâziverd-i İranî üzerine zerkârîdir ve ser-i kabzada noktavârî bir alâmet vardır. Vaz'-ı engüşt olundukda ser-i kabza mun'akis olup, tahtında bir pâk sâ'at zâhir olur ve tîg dahi musaykal fûlâd-ı Gîlânîdendir, gâyet musanna' ve nâdîde bir ma'nâdır.

Der-beyân-ı vedâ'-i İngiltereli ceneral

Bundan akdem bâlâda bi'l-münâset zikri sebkât edüp tafsîli âtiye ihâle olunan İngiltereli Ceneral mâh-ı mezbûrun yirmi birinci günü sâ'at altıda Silistire kal'ası mukâbelesinde binâ eylediği tabyalarından top ve hunbara ve edevât-ı harbiyyesin ref' ve dâr-ı nekbet-medârlarına azîmetinde bir mu'teber âdemiyle bir kıt'a vedâ' mektûbu tahrîr edüp, derûn-ı mektûbunda şöyle tastîr etdi ki, "Düşmenlik vakitlerinde şîrâne ceng ü cidâl ve dostluk eyyâmalarında sadâkat ve hoş-hâl ile ve mertebe-i ifrâtda bahş ü atâ ile kendi askerini i'mâl ve Devlet-i Rusya rü'esâlarını birer gûne keyd ile işgâl edüp, gubâr-ı endûhden beyne'l-akrân mir'ât-ı nâmûs-ı devletini saykal-i şecâ'atle mücellâ ve muhâfazasına me'mûr olduğun Silistire kal'asını mekîdât-ı zûr-bâzû-yı şerzime-i Rusya'dan rehâ kıldığın devlet-i [135b] Rusya rü'esâları beyninde bâ'is-i rabt-ı alâka-i encâm olup, her birleri cenâb-ı müşîrânelerine arz-ı hulûs ile izhâr-i iltiyâm etdikleri hüveydâdır. Ve bundan mukaddem tarafımızdan iltimâs olunan eşyâ-i vâfire husûsunda mu'âlî-i cenâb-ı müşîrâneleri icrâ-i rûtbe-i vezâret buyurup, tarafımıza meccânen irsâl ve derûn-ı

mektûbunuzda iktizâ-yı âşûbda hâzır-ı cidâlim, deyü tahrîr buyurduğunuz min-külli'l-vücûh bizi mahcûb kıldığına binâ'en mukâbelesinde edâya ancak iktidâr-ı miyânımda olan cenerallik meçimi taraf-ı düstürânelerine ihdâya menût olduğundan taraf-ı müşîrânelerine irsâl olunmuşdur. Lâkin âyîn-i Rusya'da kâ'ide-i kadîme budur ki Rusya rü'esâlarından birisi bir kimesneye izhâr-ı ubûdiyet eyledikde, miyânında olan meçini âna i'tâ edüp, ilâ âhır-ı'l-ömr ol kimesne ubûdiyyetden münfekm olmaz. Bizim dahi cenâb-ı mu'âlî-nisâblarına meç irsâlimiz ilâ-âhır-ı'l-ömr izhâr-ı ubûdiyyetdir ve vusûlünde kabûlu mercûdur", deyü kat'-ı kelâm etmişdir.

Der-beyân-ı bezl-i nakdîne-i Hasan Paşa Muhâfız-ı Silistire

Bin yüz seksen beş senesinden seksen sekiz senesi hitâm-ı sulha gelince Silistire muhâfızı Seyyid Hasan Paşa hazretleri Silistire pîrâmenine hafr-ı hendek ve inşâ-yı [136a] tabya ve i'mâl-i lağım ve binâ-i meteris husûsuna bezl-i nakdîne-i vücûd eylediklerinden başka hengâm-ı muhâceme-i a'dâdan kelle ve dîl getüren guzât-ı muvahhidîne ve zahmdâr mü'minîne nisâr buyurdıkları sîm ü zerrin ve âmed-şüd eden hıdemât-ı devlete esnâ-yı musâlahada gelüp giden elçilere ve ba'de'l-musâlahaya eyâdî-i kefereden halâs bulup gelen esârâ-yı müslimîne ilbâs buyurdıkları hil'at ve bahş ü atâlarını bi-künhihâ tahrîr ve beyândan zebân-ı hâme-i tîz-beyân âciz olduğu bu ebyâtlardan bir nebze müstefâd olduğu ledâ-ûli'l-elbâb ma'lûm olur.

Bast-ı keffiyle o düstûr-ı mekârim-küster

Hâtemin etdi bisâtı keremin tayy-ı adîm

Hadd-i ifrâtı güzer etdi sehâ vü keremi

Ki vefâ etmez ana olsa kevâkib-ı zerr ü sîm

Etmeğe istidrâcını Moskovî ehl-i fesâdın ibtâl

Seyf-i ejder-sıfâtı sân bk. yed-i beyzâ-yı kelîm

Hudâ-yı müte‘âl böyle vezîr-i gayyûr ve düstûr-ı pürzûrî dîn ü devlet
hıdmetinde ber-karâr edüp, kevâkib-i baht ve mâh-ı ikbâlîni kûsûfda masûn eyleyüp,
hıdmetini meşkûr eyleye, âmîn.

[136b]

Kâd vakâ‘a’l-ihitât bi-inâyeti’l-meliki’l-allâm

Min tesvîdi hâze’l-keîâm fî şehri Rebî‘i-âhiri’l-eyyâm

An-yedi ahkarı’l-enâm hafazallâhu mine’l-esâm

Süleymân Arnabud-zâde yesserallâhu’l-hüsân ve’z-ziyâde

li-sene ihdâ ve tis‘în ve mi’e ve elf.

min hicreti men-lehü’s-sa‘âde ve’ş-şeref⁷⁸.

= قد و قع الاختتام بعناية الملك العلام من تسويد هذا الكلام فى شهرى ربيع الاخر الايام عن يد احقر الانام حفظه الله من الاثام⁷⁸
= Bu nüshânın istinsahı kulların en hakiri Süleyman Arnabud-zâde tarafından (Allâh onu günahlardan ve hatalardan muhafaza buyursun) hicri 1191 yılının Rebûlâhir ayında yapılmıştır.

SONUÇ

1763'te Lehistan Kralı III. August'ün ölümü, hemen hemen tüm Avrupa devletlerini ilgilendiren Lehistan sorununun çıkışının başlangıcını oluşturmuştur. Lehistan bölgesini nüfuz alanı olarak gören Rusya'nın buradaki seçimlere müdahale etmesi karşısında yedi yıl savaşlarının yorgunluğunu atamayan Prusya, Avusturya ve Fransa diplomatik yollarla çeşitli önlemlere başvurmuşlardı. Osmanlı İmparatorluğu için Lehistan meselesi nüfuz alanını ve devlet çıkarını korumaktan daha fazla anlamlar ifade ediyordu. Sadriâzam Ragıb Paşa'nın 1763'de vefatı III. Mustafa'ya devlet yönetimi hususunda daha rahat hareket etme imkânı vermiş oldu.

Lehistan meselesi Bâbîâlî'de çalkantılara sebep olmuş ve farklı siyasî araçlar izlenerek değerlendirilmiştir. Harb taraftarlarının idarede söz sahibi olmasıyla Osmanlı Devleti büyük bir savaşa dahil olmuştur. 1768-1774 savaşının ana hatları Kartal, Kırım ve Çeşme gibi büyük mağlûbiyetlere karşılık, Hotin'deki sonuçsuz başarılar, Mora isyanının tenkili, Özi ve Varna zaferleri gibi daha küçük çapta başarılar ekseninde çizilebilir. Savaş yılları boyunca Osmanlı Devleti'nin en başarılı olduğu cephelerin başında Silistre gelmektedir. Silistre Kalesi savunması, XVIII. yüzyıldan itibaren sayıları artacak olan ve Osmanlı ordusunun süratle benimsemek zorunda kaldığı kale müdâfaalarının erken ve başarılı örneklerinden biridir.

Mahmûd Sâbit'in söz konusu cephedeki gözlemleriyle kaleme aldığı *Târîh-i Silistire* bu bakımdan önemlidir. Eser muhasaranın öncesi ve sonrası, muhasara esnasına meydana gelen olaylar, insan faktörünün savaşa etkisi ve dönemin savaş gereçleri hakkında önemli bilgilere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Savaşın cereyan aşamalarının olabildiğince ayrıntılı anlatımı, savunma savaşlarının karakteri üzerinde araştırma yapanlar içinde zengin malzeme sunmaktadır. *Târîh-i Silistire*'nin çeviri yazısıyla, Osmanlı tarihiyle ve ona yardımcı disiplinlerle meşgul olan araştırmacılara lâıykıyla değerlendirilmeyen, kullanılmayan ve büyük ölçüde kaynak bilgileri ihtiva eden metin hazırlanmaya çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

I. Kaynak Eserler

Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-asâr ve hakâ'iku'l-ahbâr**, haz. Mücteba İlgürel, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

Enverî, (**Vekâyi'nüvis**) **Enverî Sadullâh Efendi ve Tarihinin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili, (1182-1188/1768-1774)**, haz. Çalışkan, Muharrem Saffet, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2000.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zıllî, **Seyahatname**, haz. Seyyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, 3. Kitap, İstanbul 2011.

Mahmûd Sâbit, **Tarih-i Silistre**, haz. Vedat KOLDAŞ, Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1966.

Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, İstanbul, Matba'a-i Âmire, 1304.

Mustafa Kesbî, **İbretnüma-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)**, haz. Ahmet Öğreten, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002.

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, **Mür'i't-tevârih**, II. B, haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1980.

II. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Afyoncu, Erhan: **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2012.

- Aksan, Virginia H.: **Savaşta ve Barışta bir Osmanlı Devlet Adamı: Ahmet Resmî Efendi 1700-1783**, çev. Özden Arıkan, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1997.
- Aktepe, M. Münir: “Çeşme Vak‘ası”, **DİA**, VIII, (1993), s. 288-289.
- Babinger, Franz: **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, trc. Coşkun Üçok, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.
- Beydilli, Kemal: **Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1985.
- _____ “Küçük Kaynarca Antlaşması”, **DİA**, XXVI, (2002), s. 524.
- Demir, Uğur: **1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2013.
- FLÜGEL, Gustav: Die Arabischen, Persischen, Türkischen, Handsschriften II, New York 1977.
- Mckay, Derek-H. M, Scott: **Büyük Devletlerin Yükselişi (1648-1815)**, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011.
- Sarıcaoğlu, Fikret: **Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abülhamid (1774-1789)**, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001.

“İvazzâde Halil Paşa”, **DİA**, , 2001, XXIII, s.494-496.

Zinkeisen, Johan Wilhelm: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, çev. Nilüfer Epçeli, çev. kon. Kemal Beydilli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları,2011.

III. Sözlükler

Ahterî Mustafa b.

Şemsüddin Karahisârî: **Ahterî Kebîr**, haz. Ulaş, İlhami, İ, Dedeoğlu, Abdülkadir, İstanbul, Meral Yayınevi, 1987.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2011.

Pakalın, Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, İstanbul, 1971.

Redhouse, James, W.,: **A Turkish and English Lexicon**, Beyrut, 1987.

Steingass, F., A.: **Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beyrut, 1998.

Şemseddin Sâmî: **Kâmûs-ı Türkî**,İstanbul, 1317.

İNDEKS

A

Abaza Mehmed Paşa, 100a,100b,101a,110a
Abdî Paşa, 75a,75b
Abdullâh Paşa (Uzun), 110a,119b
Abdullâh Paşa (Zaralı-zâde),61b,76b,77b
Abdürrezzâk Efendi (Re'îsü'l-
küttâb),65b,106a,118a
Ada,130a
Ada Karyesi,66a
Adem,52
Ahmed Ağa (Kara Müsellim),60a,61a,61b,77b
Ahmed Bey (Çura-zâde),61b
Ahmed Paşa (Dervîş),106b
Ahmed Paşa (Kesreli),44b
Ahmed Paşa (Süleyman Paşa-zâde),46b
Akdeniz,102a
Akkirman,41b
Ali Bey (Canikli),100b,101a
Ali Bey Karyesi,76a
Ali Çavuş,74a
Ali Ağa (Silistireli),97a
Ali Paşa (Dağistânî),
70b,71a,74b,103a,104b,106a,112b,116a,116b,117a,
119b
Ali Paşa (Hakîm-zâde),100a
Ali Paşa (Moldovanî),39b,40a,41a,41b
Anadolu,39a,61b,100a,100b
Akkirman,41b
Aristo,47a
Armudlu Çayırı,77b
Arnagud,68a,68b
Ataköy,110b
Atâullâh Bey (Bekir Paşa-zâde),65b

B

Babadağı,40b,41b,42a,42b,43a,43b,54b,72a,76b,10
2b, 105b,106a
Babik,82a
Bağlarbaşı,78a
Bahr-i Sevâd: 44a,53b,63b,75b, 104b,120b

Bahr-i Siyâh,57b,105a,106b
Bahr-i Kulzum,107b,122a
Bâkîkırı, 77b,78a,81b
Balçık,105a
Balya
Boğazi,45a,63b,64b,71b,76b,77a,103b,104a,116a,1
18b
Bayramdede,44a
Bedr:49b
Bender,39a, 41b,132b,134b
Boğdan,40b,62b, 65a,69b,132b
Borice Boğazi, 67b,121b
Bosna,41a,112b
Boşnak,77b,78b
Botomkin,51a,55a,57b,58b,60a,63a,64a,81b,82a,82
b,86a,86b,103b,106b,107a,110b,111b,134a,134b
Bükreş,42a,65b

C

Ca'ferPaşa (Bosnevî), 45a,46b,61b,76b,77b,97a

Ç

Çalıkavak,120a
Çardak,118b
Çengel Tabyası, 49b,61a, 68b,89b,90a,90b,109b
Çerkes Bey,58a,60a

D

Dâye Köyü,72a
Debbağ Köprüsü, 41a
Derbend Başı,118b
Derbend Köprüsü,77b
Derbend Sahrası,78a,79a
Divâne Ormanı, 71b,78a,78b,95a,105a,118b,132b
Dobruca,43b,72a,76a,77a,78a,78b,93b,95a,
105a,106a,107a,118b,124a, ,132b
Dolgoruki, 81b,88a
Don Kazağı,67b
Devne:105b

E

Eflak, 40b,41b,42a,45a,47a,53b,57b,60a,64a, 65a,
65b,71b,98b,99b,103a,103b,108b,110b,111b,132b,
134a
Efrasyâb,68a,81a
Eflatar, 82a,83a,91a,91b,93b
Eflatun,55b
Eğerci,124a
Elbrus,50b,86a,113a
Elhâc Hüseyin (Hammâl),73,74a
Elhâc İspir
Ağa,75a,75b,76a,79a,81a,100a,103a,104a
Elhâc Mustafa Ağa,93b
Elhâcoğlu Pazarı,
44a,54a,76a,76b,79a,88a,92a,98b,102a,104b,105a,1
05b,107a,116a, 116b,117a
Elhâc Ömer Ağa,74b
Elhâc Yeğen Ağa (Kul Kethudâsı),
79a,80a,81b,82a,86a,86b,97a,102a
Elhâc Yeğen Paşa,117a
Elhâc Yegen Ağa, 162
Elmalı Kapsu, 82a, 84a,86a,89b,90b
Elmalı Sahrası,91a,92a,92b
Elmalı Yokuşu,78b,81b
Emîn Paşa (Abülcelîl-zâde):134b
Emîr Ağa (Deli),74b
Enderûn,68a

F

Fâzıl Ahmed Paşa (Köprülü),37b
Ferîdün,48b
Fezullâh Ağa (Çukadar),128a
Fezullâh Paşa, 99a,99b,100a,101a
Filibe,42a
Fokşan,62,65a,111b

G

Galiyof, 118b,122a,129a,129b,130b,131a,131b
Gelibolu,55a
Gırof, 81b,86a,88a
Gölbaşı, 118b,122a,128a

Gülefce,118a
Güllük Tepesi,86a

H

Hamîd,100a
Han Tepesi,39a
Halîl Bey (Kapıcıbaşı):134b
Halîl Paşa (İvaz Paşa-zâde), 40b,41b,42a
Hasan Paşa (Cezayirli):118b,119a,122b
Hasan Ağa (es-Seyyid-Çerkes),38b,42a
Hasan Ağa (Yalık),71b
Hasan Paşa (es-Seyyid-Çerkes),
35b,37a,44a,44b,45a,45b,47a,47b,48b,50a,50b,51a,
51b,52a,54a,55b,56a,57b,58a,58b,59b,60a,60b,61b,
62a,62b,63b,66b,67b,68a,69a,70a,70b,72a,72b,73b,
79b,80a,80b,81a,83b,84a,84b,85b,88a,88b,89b,91a,
92b,93b,94b,95a,96b,97a,102b,107a,108b,110b,112
a,112b,113a,113b,116b,119b,121a,121b,123a,124a,
124b,125a,125b,126a,127a,127b,128b,129b,130b,1
31a,131b,132a,133b,134a,134b,135a
Hasan Paşa (Livadyalı),119a
Hatvan,38b,39b,40a
Havva,52b
Hezargrad, 79b,83a, 104b,118b,119a
Hotin, 66b,74b,100a,101a,132b
Hırsova,44a,57a,71b,116a
Hıyarlık Kapsu,90b
Hirasın,83b
Hotin, 161
Hüsrev,48b

İ

İbrâhîm Ağa (Satırlu-zâde),51a
İbrâhîm Ağa (Ser-çukadârân),131a
İbrâhîm Efendi
(Re'îsü'l-küttâb),128b,131b,132a,133a,133b
İbrâhîm Paşa (Arapgirli),
79a,80a,80b,81a,82a,82b,83a,83b,88b
İbrâhîm Paşa (Silâhdâr)100b,134b
İbrail,41b,66b,68b
İshakçı, 39a,40a,41a,44a,71b,116a
İskender,55a,68b

İslâmbol Kapusu,88a,88b,89b
İsmail Efendi (Seyyid),70a
İsmail (Kasaba) 41b,59a,59b,63b,69b
İsmail Paşa,88b
İzvance,38b
İzzed Ahmet Paşa,123a

J

Jayce,122a

K

Kaçne,80b,88b
Kalupetre,81b,82b
Kamanıç,37a
Kanlı Karye,77b
Kanlıköprü,100a
Kaminski,118a
Kara Müsellim Ahmed Ağa(Zileli),60a,61b,77b,97a
Karalaş,51a,55a,56a,62b,63a,66a,66b,67b,69a,108b
,110b,111b,119a,121b,125a
Karasu,75a,75b,76b,102a,102b,103a,103b,112b
Kartal Sahrası,40b,41a
Kārūn,105b
Kasım Paşa,119a
Kastamonu,100b
Katerine,57b
Kaynarca, 118b,128a,132a,132a,133b,134b
Kazak,128a
Kırcalı,72a,87a
Kırım,41b,100a,100b,132b
Kırmızılı Tabyası,89a
Kızılçıklı,123b
Kili,41b,69b
Kitiş-oğlu,61b
Koç Bey Tepesi,79b,81b,87b,88a,88b,90b
Kozluca,117a,117b
Kurvarna,105a
Küçük Kaynarca,98a
Köstence,105a
Küçük Mustafa Paşa Köşkü,79b,87a,96b,111a
Kütahya,118a

L

Latin Mezaristâni,89b
Leh,37b,38a,38b,75a

M

Maçın,44a,116a
Madra,118a
Mahmūd Sâbit,34b
Makak,118a
Mankalya,105a
Mehmed,37a
Mehmed Ağa (Muhzır Sipahi),60a
Mehmed Ağa (Ruscıklı),102a
Mehmed Ağa (Ser-seksonî),61b,68a,72,73a
Mehmed Ağa (Zağarcıbaşı),82a,97a,102a
Mehmed Emîn Ağa (Kanburoğlu),73a,73b
Mehmed Emîn Paşa (Yağlıkçı-zâde),39a
Mehmed Paşa,61b
Mehmed Paşa (Muhsin-zâde), 42a,42b,43a,
55a,55b,64b,70a,83b,96b,100b,106a,113b,114b,115
a
Mehmed Paşa (Silahdar),42a,55a
Meretin,74b,103b,104b,111b
Memiş Ağa (Boşnak-zâde), 51b,52a,71a
Mescid-i Aksa,85a
Mısır,100a
Mısırlı Mezaristâni,79b,89a,89b
Mina,52b
Mîr-i âlem Paşa (Bosnevî),76b
Misviri,75b,102b
Moskov,38a,57b,58a,63b,71a,75a,83b,100a,111b,1
13b,123b,130a,132b,134a,136a
Mora,115b
Muhyiddîn Bey,77b
Mustafa Ağa (Hotinli),55b,56a
Mustafa Paşa (Seyyid),76b

N

Nahcivan,84a,84b,85b
Namazgâh,134a
Nerîmân,48b

Niğebolu,42b,64s,122b
Nu'mân Bey (es-Seyyid),44b
Nu'mân Paşa
(Selanikli),75b,76a,76b,79a,88a,92a,97b,98a,98b,1
02a,102b,103a,112b

O

Osmân Efendi (Çavuşbaşı),65b
Osmân Efendi (Yâsînci-zâde),65b
Osman Paşa (Gülleci),106b
Osman Paşa
(Topal),61b,64a,64b,66b,68a,69a,71a,77a,77b,
78a,78b,79a,80a,80b,81a,83b,84a,84b,
,85b,88b,96b,97a,129a,131b,133b

Ö

Ömer Paşa (Kütahyalı),102b,104a
Özi,107a,112b,113b

P

Penatovski,38b,75a
Pervîz,48b
Peterepuh,134a
Piravadi,105b

R

Repli,75a
Resmî Ahmed Efendi, 70a,128b,131b,133a,133b
Rostova,76b
Rumili,39a,42a,44a,97a101a,106a,112b
Ruscuk, 81b,84a,129b,130a,132a,132b,135a,135b
Rusya, 81b,84a,129b,130a,132a,132b,135a,135b
Rüstem,47a,48b,115a,124b

S

Sâdik Bey (Arnaud),61b
Sakalibe,37a,38a,38b
Saltakof,103a,110a,111b
Sâm,48b
Sellâh-hâne Adası,68a

Serrâc-zâde Abdullah,123a,123b
Saruhan100a
Silistire,34a,41a,
44a,44b,45a,46b,47a,47b,50b,51a,51b,53a,53b,54b,
55b56b,
58a,59a,60b,61a.61b,62b,63b,64a,64b,66a,66b,67a,
67b,69b,70a,70b,71a71b,72a,72b,73a,74b,77b,78a,
78b,79a, 79b,80b,81b,83a,83b,84a,84b,119a
85a,85b,86a,86b,87a,87b,88a,88b,89b,91a,91b,92a,
93b,94b,95a,96b,97b,101a,102b,103b,104b,105a,10
7a,108a,109a, ,110b,112a,113a,113b,114a,
116b,117b,118b,120b,121a,121b,122a,122b,123b,1
24a,124b,125a,126a,127b,128a,
128b,129b,130a,131a,133b,134a,134b,135b
Soğanlık,72a
Sultan Abdülhamîd Hân,113a,114a,114b
Sultanili,72a
Sultan Mustafa Hân (III),113a,113b
Süleyman (Arnagud-zâde)136b
Süleyman,37a,114b

Ş

Şumnî,65a,70a,83a,83b,91b,102a,103b,115a,118b,1
19a,119b,120a,128a,132b, ,134a

T

Taban,74b
Teke,100a
Tokmak Karyesi,83a
Tolçî, 43a,44a,71b,116a
Tuna,41a,42b,43a,43,
45a,47a,47b,49b,51b,52b,53b,53b,57a,57b,58a,59a,
60a,60b,63a,63b,64a,66a,67a,67b,68b,70b,71b,72a,
76a,86a,89a,89b,98b, 99a,99b,
104b,105a,106a,107a,107b,108a,108b,109a,109a,1
11b,114a,118b,121b,122a,124b,125a,126a,130a,
,132b,134a
Turla,38b,40a
Tutrakan,64a,72a,79b,99a,103b,110a,112a,
116b,118b,119a,122b

U

Uzun Kol,103b,104b

Ü

Üstüpiş, 81b,82a,82b,84a,84b,86a,86b

Üşanlı,117a

V

Varna, 81b,82a,82b,84a,84b,86a,86b

Vâsîf Efendi (Bağdadî),113b

Veşîman Ceneral,81b,97b

Vidin,41a,53b,57a,64a

Y

Yarbaşı,86b

Yasdıtepe,82a

Yaş,62b,65a,69b

Yemeklik Çeşmesi 92a

Yenipazar,106a,118a

Yenişchir,64b

Yergöği, 81b,82a,82b,84a,84b,86a,86b

Yıldız Denizi,63b

Yusuf Paşa (Sekbanbaşı),120a

Z

Ziştovi,64a

Zülfikar Ağa Mahallesi,88a

EKLER